KARIN ALVTEGEN

romano *Gėda* autorė

Šešėlis

baltos lankos
savaitgalio detektyvas

Karin Alftegen

Šešėlis

Iš švedų kalbos vertė

Leonas Petravičius

baltos lankos

UDK 839.7-3
Al-197

Viršelio dailininkas
Zigmantas Butautis

Versta iš:
Karin Alvtegen, *Skugga*, Bokförlaget Natur och Kultur, Stockholm, 2007

Printed in Lithuania
ISSN 1822-6922
ISBN 978-9955-23-212-4

Mano šeimai, visa ko pradžiai

„Kai išgirsi šį garsą, cinkt cilinkt, kai išgirsi šį garsą, žinok, kad laikas versti kitą lapą. Tada ir pradėsime."

Balsas magnetofono juostelėje pasikeitė. Atrodė kaip dėdės balsas, nors jis žinojo, kad čia kalba teta. Dar kartą įjungė pirmąjį knygos apie Bembį puslapį, klausėsi, kaip magnetofonas pasakoja. Viską jau mokėjo atmintinai. Seniai mokėjo. O šiandien klausėsi tokią daugybę kartų, kad tetos balsas ėmė darytis šiurkštus.

Be to, pradėjo temti, vis mažiau ateina mamų ir tėčių su vaikais, su balionais. Jis buvo alkanas. Bandeles jau seniai suvalgė, nuo išgertų sulčių norėjosi į tualetą, bet juk ji liepė jam laukti čia, todėl nedrįso niekur eiti. Jis pripratęs laukti. Bet jam labai reikėtų nusišlapinti, ir jei ji greitai neateis jo pasiimti, gali prisišlapinti į kelnes. Nenorėtų pamatyti tokį mamos veidą, tokį, nuo kurio jam darosi skaudu. Tokiu veidu ji kartais jį net uždarydavo į tamsų kambarį. Jis paglostė ranka skaudamą vietą, atsiradusią vakar, kai nenorėjo eiti kartu su ja. Jos akyse pasirodė smarkus pyktis, ji pasakė, kad jis esąs bjaurus vaikas. Paskui pajuto skausmą nugaroje. Ji taip dažnai nori važiuoti prie tų namų. Iš pradžių autobusu, o paskui dar ilgai reikia eiti taku. Kartais ji likdavo su juo lauke, bet kartais nueidavo, liepdavo jam netrukdyti. Sode yra įdomus namas iš stiklo, ten gana malonu žaisti, bet ne taip ilgai ir ne

vienam. Ten yra dar nedidelis namelis su malkomis, būtų galima ką nors drožinėti, bet jam neleidžia žaisti su peiliais. Kartais ji užtrukdavo taip ilgai, kad visai sutemdavo. Imdavo rodytis vaiduokliai ir plėšikai. Peilis malkinėje būdavo jo vienintelis ginklas. O dar ta paslaptinga grindų lenta su juoda dėme, panašia į akį. Kai jis stovėdavo ant tos dėmės su peiliu rankoje ir dainuodavo „Šviesk, maža žvaigždute“, tada niekas negalėdavo prie jo prisiartinti. Anksčiau ji sakydavo, kad juodu vieną dieną apsigyvensią tuose namuose, ne stikliniame name ir ne malkinėje, o aname, didžiajame, ir tada jis turėsiąs savo kambarį. Tada viskas būsią taip, kaip turi būti, sakydavo ji.

Jis apsižvalgė. Jis sėdi plačių laiptų viršuje, o jam už nugaros – tvenkinys, kuriame plaukioja paukščiai. Valandėlę ketino ten nueiti, pasižiūrėti, bet prisiminė, kas jam liepta, ir liko sėdėti savo vietoje. Akmenys darosi šalti. Magnetofono balsas kalba vis lėčiau, atrodo, kad skaitovė tuoj užmigs. Galų gale mygtukas iššoko į viršų ir balsas visai nutilo. Staiga jis pasijuto vienišas. Be to, ilgiau negalėjo ištverti. Nežinojo, kur yra tualetas, jam darėsi vis liūdniau. Nenorėjo čia ilgiau sėdėti. Jis taip ilgai laukė, bet dabar jam reikia nusišlapinti, o paskui jis eis iš čia.

– Ei!

Balsas privertė jį krūptelėti. Priešais sustojo dėdė žaliais drabužiais. Drabužiai atrodo kaip policininko, nors spalva kiek kitokia. Bet ant krūtinės kažkokios raidės, labai panašios į tas, kurios būna ant policininkų uniformos.

– Kuo tu vardu?

Jis nieko neatsakė. Mama liepė jam nesikalbėti su nepažįstamais suaugusiais, todėl jis nuleido akis ir atkakliai žvelgė į akmeninius laiptus.

– Mes jau uždarome. Visiems laikas eiti namo. Kur tavo mama ar tėtė?

Balsas buvo nepiktas, greičiau draugiškas, bet jis žinojo, kad atsakyti negalima. Kita vertus, negalima bjauriai elgtis, be to, jis jau nebeištveria, todėl nežino, ką daryti. Du dideli lašai nulašėjo jam po kojomis, ant akmens pasirodė dvi tamsios dėmės. O netrukus dar du.

– Ar tu čia su mama, ar su tėčiu?

Jis iš lėto papurtė galvą. Juk tai nereiškia, kad jis kalba.

– Su kuo tu čia atėjai?

Jis trūktelėjo pečiais.

– Kodėl tu toks nepatenkintas? Mano vardas Svenas, aš esu Skanseno budėtojas, į mane gali kreiptis visi, kam reikalinga pagalba. Jeigu kas pasimeta su savo tėvais, pasiklysta ar nori ko paklausti...

Valandėlę buvo tylu.

– Kiek tau metų?

Jis atsargiai ištiesė kairiosios rankos pirštus, dešine ranka užlenkė mažąjį pirštą ir nykštį.

– Tau treji metai?

Jis lėtai papurtė galvą.

– Ne, ketveri.

Jis užsiėmė ranka burną. Juk vis dėlto su juo kalba! Kas bus, jei dėdė išplepės mamai?

Jis sėdėjo tylėdamas, nudelbęs akis. Paskui pasuko galvą, šnairomis žvilgtelėjo į vyrą, norėdamas įsitikinti,

ar jis iš tokių, kurie viską išplepa. Vyras jam nusišypsojo.

– Jei nori, einame į aną mažą namelį. Ten aš dirbu. Palauksime, kol kas nors pasirodys.

Jam baisiai reikia į tualetą. Tuoj tuoj apsišlapins, o tada mama dar labiau supyks.

– Noriu į tualetą.

Vyras linktelėjo galvą ir vėl nusišypsojo.

– Tualetai ten, apačioje. Greitai bėk, o aš pasaugosiu tavo daiktus. Ar matai anas duris?

Ilgai nedvejodamas jis padarė taip, kaip vyras jam liepė.

Svenas Johansonas stovėjo ant laiptų ir susirūpinęs žiūrėjo į mažą berniuką, dumiantį tualetų link. Jis pastebėjo vaiką tuoj po pietų ir galiausiai suprato, kad čia kažkas negerai. Kai vaikas dingo iš akių, jis atsitūpė ir ėmė žiūrinėti jo daiktus. Magnetofonas, knygelė „Bembis“, permatomas polietileno maišelis su trupiniais, butelis nuo 0,33 litro sulčių su geltonu kamšteliu ir šlakeliu sulčių. Jis atvertė knygutę tikėdamasis, kad čia gali būti užrašytas berniuko vardas. Ant žemės nukrito sulankstytas lapelis. Jo nuotaika subjuro, jis išskleidė lapelį, ir jo blogiausi spėliojimai pasitvirtino. Dailia rašysena buvo užrašyti tik keli žodžiai:

„Pasirūpinkite šiuo vaiku. Atleiskite.“

BUTO RAKTAS ATĖJO IŠ POLICIJOS, įdėtas į minkštą voką. Rudos faneruotos durys nelabai švarioje, seniai neremontuotoje laiptinėje. Gerda Person tris dienas išgulėjo mirusi, kol namų tarnyba aptiko jos kūną. Išgyvenusi devyniasdešimt dvejus metus ir tris mėnesius, ji paskutinį kartą įkvėpė į plaučius oro, paskui virto prisiminimu. Tai ir viskas, ką Marianė žinojo. Stovėdama prie buto durų ji taip pat suvokė, kad nei policijai, nei namų tarnybai nepavyko rasti nė vieno giminaičio, galinčio pasirūpinti tais dalykais, kuriuos būtina padaryti, kai baigiasi žmogaus gyvenimas. Visi reikalai atsidūrė ant Marianės Folkeson stalo. Svetimo buto raktas ir prabėgęs gyvenimas, apie kurį ji turėtų ką nors sužinoti.

Jai ne kartą teko būti šioje miesto dalyje. Nuomojamuose namuose daugybė mažų butų, o jų gyventojais dažniausiai rūpinasi socialinės tarnybos pagyvenusių žmonių priežiūros grupė. Kartais, kai kas nors iš gyventojų miršta, nepavyksta rasti jokių artimųjų. Tada kreipiamasi į rajono komiteto butų skyriaus tarnautoją Marianę Folkeson.

Ji atsegė rankinuką, išsitraukė plonas polietilenines pirštines, bet burnos neužsidengė. Niekada nežinai, kas laukia už svetimų durų, bet iš pagarbos mirusiajam ji stengėsi pamiršti įsigalėjusius prietarus. Kartais butą randi švarutį ir tvarkingą kaip lėlių

namelį, paliktą būsimiems gyventojams be dėmės. Kruopščiai prižiūrimi daiktai, nors jie niekam neatiteks. Bet tarp daiktų neseniai mirusio žmogaus namuose kartais pajusdavai nepaaiškinamą kažkieno būtį. Jos pasirodymas – tai tarytum įsiveržimas, todėl ji nenori dar pabloginti įspūdžio įžeidžiamu raiščiu ant burnos. Nori būti mirusiojo pusėje. Nori ateiti su pagarba, oriai baigti gyvenimo, slypinčio už nežinomų vardų, kurie atsiduria ant jos rašomojo stalo. Sutvarkyti, surūšiuoti, surinkti daiktus, skirtus prisiminimui, ir, jei įmanoma, rasti žmogų, kuriam šie daiktai ką nors reiškia. Mirtis jos nebegąsdina. Po dvidešimties darbo metų ji suvokia, kad mirtis – natūrali gyvenimo padala. Ji nebeieško gyvenimo prasmės, bet tai nereiškia, kad manosi ją suradusi. Jei visata vis dar egzistuoja, vadinasi, turi būti ir kažkokia prasmė. To jai pakanka, ji tiesiog nori tikėti paslaptimi.

Gyvenimas. Mažas taškelis tarp dviejų amžinybių.

Toli gražu ne visi mirusieji, kuriais jai tenka rūpintis, būdavo nugyvenę vienišą gyvenimą, nors metams bėgant draugų darosi mažiau, o paskutiniaisiais ir visai nebelieka. Bet būna namų, visai nepanašių į švarutėlius lėlių namelius. Kartais pamatai tokią netvarką ir nešvarą, kad reikia gerai susiimti, kol ryžtiesi peržengti slenkstį. Nudriskę sienų apmušalai, sulaužyti baldai rėkte rėkdavo apie mirusiojo išgyventą desperaciją. Tokiais atvejais ji dažniausiai išsiaiškindavo, kad žmogus buvęs psichiškai nestabilus, be tvirtesnių socialinių ryšių, vargais negalais

vertėsi, kol įsikišo psichiatrijos tarnybos, paskui galbūt gyveno su kokia nors grupe, pamažu ėmė jaustis geriau, laikytas pasveikusiu tiek, kad vėl gali gyventi bendruomenės jam paskirtame būste. Manyta, kad dabar jis galės pasirūpinti savimi, gyventi savame bute, bet izoliacija gana greitai padėdavo ligai atsikariauti tai, ką buvo paleidusi iš nagų. Vienišas žmogus, jam reikėjo priežiūros, bet kai jį atstūmė, nesugebėjo reikalauti ir maldauti. Jos pareiga – bent iš dalies tai pataisyti. Padaryti viską, ką gali, rasti kokį nors artimą žmogų, kad atvyktų nors į laidotuves. Kartais nieko neįmanoma rasti. Tada mirusįjį į paskutinio poilsio vietą lydi ji, kunigas, laidotuvių biuro atstovas ir kantorius. Žiūrinėdama fotografijas ir kitokius ką nors primenančius daiktus ji bandydavo susikurti mirusiojo įvaizdį ir padaryti laidotuves kiek galima asmeniškesnes. Bet kai ji viena dėdavo ant karsto gėlės žiedą, visada prašydavo atleisti bendruomenei už bejėgiškumą. Už tai, kad jį išdavė, leido jam kęsti varganą dalią, kad niekas neatėjo į pagalbą.

Ji atsigręžė, padavė pirštines savo palydovei. Į butą niekada nevalia eiti vienai. Pirmąjį kartą ją turi lydėti kas nors iš bendruomenės. Kad niekas nesuabejotų, jog viskas vyksta pagal taisykles. Ją lydėdavo čia vienas, čia kitas bendradarbis, kuris būdavo laisvas. Šį kartą tai buvo senelių priežiūros skyriaus darbuotoja. Marianė žinojo jos vardą, bet pavardės šiuo metu negalėjo prisiminti.

Solveiga užsimovė pirštines, Marianė įkišo į duris raktą. Prieškambario grindys nusėtos reklamos leidiniais ir nemokamo šios miesto dalies laikraščio

numeriais. Blogo kvapo nepajuto, tik užsistovėjusį orą. Reikėtų išvėdinti. Ji greitai peržvelgė akimis, ką buvo įmetęs laiškanešys, viską sudėjo į tvarkingą krūvelę ir užkėlė ją ant skrybėlių lentynos. Kiek spėjo pamatyti, nebuvo nei neapmokėtų sąskaitų, nei užsakytų laikraščių, už kuriuos reikėtų sumokėti arba atšaukti prenumeratą. Tik vienas laiškas adresuotas asmeniškai Gerdai.

Kvietimas į kažkokią akcinę bendrovę.

Butas atrodo tvarkingas, tačiau ant nenaudojamų paviršių guli plonas dulkių sluoksnis. Iš namų tarnybos ji žinojo, kad Gerdai kas trečią savaitę būdavo tvarkomas butas, o pirmadieniais perkamas maistas. Daugiau pagalbos ji nereikalavo, norėjo viskuo rūpintis pati. Dulkės turbūt neliudija, kad gyventoja netvarkinga, greičiau tai rodo, kad ji blogai matė. Marianė jau buvo su tuo susidūrusi. Senų žmonių butuose viskas lyg ir tvarkinga, bet dulkių šeimininkai neįžiūri.

Virtuvės kriauklėje stovėjo lėkštė ir stiklinė. Daugiau nieko. Ant radiatoriaus kabojo virtuvinis rankšluostis, o mažas stalelis su dviem kėdėm tuščias, ant vaškuotės, išmargintos smulkiomis gėlytėmis, padėtas tik iš tošies pintas duonos krepšelis. Ji atidarė šaldytuvą. Iš jo padvelkė puvėsiais, ir Marianė išsitraukė atsineštą plastikinį maišelį. Nuo Gerdos mirties buvo praėjusios dvi savaitės, o kai medikai išvežė kūną, namų tarnybai buvo draudžiama įeiti į butą. Atplėštas pakelis lieso pieno, dėžutė sviesto, ikrai, sutižęs agurkas – viskas atsidūrė maišelyje. Ji greitai jį užrišo ir pastatė už laukujų durų.

– Tik pažiūrėk. Šaldiklyje ji laikė knygas.

Solveiga stovėjo prie pravirų šaldytuvo durų, o Marianė grįžo į virtuvę. Knygos, gražiai krūvele sudėtos į plastikinį maišelį, apšalusios storu ledo sluoksniu, gulėjo šaldiklio gilumoje. Vienoje virtuvės lentynėlėje Marianė suieškojo gramžiklį ir su juo išvadavo knygas iš ledinio kalėjimo. Maišelis buvo apledijęs, ji nagu nukrapštė knygos nugarėlę. Akselio Ragnerfeldo „Tegul akmenys kalba". Tikrai vertinga knyga. Ne pats žinomiausias jo romanas, bet visi jo kūriniai jau laikomi klasika.

– Gal tarp lapų ji slėpė pinigus?

Taip spėjo jos kolegė. Spėjimas gana nekvailas. Ne kartą Marianė rasdavo banknotų, paslėptų pačiose neįtikimiausiose vietose, bet šioje knygoje jokių pinigų nebuvo, nebuvo ir kitose. Visų knygų autorius – Akselis Ragnerfeldas, be to, ji nustebo pamačiusi, kad visose knygose buvo jo paties ranka rašytos dedikacijos. „Nuoširdžiai – Gerdai" arba „Gerdai su širdinga padėka" ir plataus mosto parašas ant išspausdinto autoriaus vardo. Marianė pajuto krūtinėje šilumą. Tokiais atvejais ji visada džiaugdavosi radusi bet kokį ženklą, kad vienišas žmogus kažkada savo gyvenime priklausė vienokiai ar kitokiai bendrijai. Kad gyvenimas nebuvo visiška vienatvė. Šį kartą džiaugsmas buvo juo didesnis. Nors nerasta nieko vertinga, nėra jokių artimųjų, atsirado šiokia tokia gražesnių laidotuvių galimybė. Knygas su Akselio Ragnerfeldo dedikacijomis bus galima ne visai pigiai parduoti, ji pasistengs, kad pinigai būtų panaudoti papuošti bažnyčią per laidotuves ir pastatyti gražų paminklą.

Paskutinė pagarbos išraiška žmogui, kurio gyvenimas baigėsi.

– Atrodo, knygos nė kiek nenukentėjo nuo šalčio. O jos tikrai turi nemažą vertę.

Marianė linktelėjo galvą. Drovus Nobelio premijos laureatas kaip niekas kitas išgarsėjo švedų kultūros pasaulyje, bet interviu beveik niekada neduodavo. Ji negalėjo prisiminti nė vienos jo asmeninio gyvenimo smulkmenos.

– Gerda Person sulaukė devyniasdešimt dvejų metų. Juodu buvo kone bendraamžiai.

– Man rodos, jis kiek jaunesnis. Kaip tu manai?

Marianė gerai nežinojo. Knygų viršeliuose irgi nebuvo jokių nuorodų apie autoriaus amžių. Knygos atspausdintos dar prieš jo asmens kulto laikus. Autoriaus žodžiai tada buvo svarbiau negu tai, kaip atrodo jo veidas.

Butas buvo dviejų kambarių, su virtuve. Jiedvi išėjo į prieškambarį, perėjo svetainę ir įžengė į miegamąjį. Ant grindų apversta vaikštynė. Naktinis staliukas taip pat apverstas, paklodė nuplėšta nuo lovos. Čiužinys užverstas, ant jo išmėtyti drabužiai, netvarkingai paskleisti laikraščiai. Apversta vandens stiklinė, numesta helosansalvo tūbelė, dėžutė su valerijono tabletėmis. Tarp visų tų daiktų – vis dar atkakliai tiksintis žadintuvas. Marianė pakėlė naktinį staliuką, pastatė ant jo lempą. Mažame naktinio stalelio stalčiuje gulėjo daugybė laikraščių iškarpų, tabletės nuo gerklės skausmo, Biblija, kaklaskarė, keletas vokų ir mažas kišeninis kalendorėlis. Ji atvertė atsitiktinį puslapį. *Pabudau šeštą valandą. Bulvės ir*

mėsos kukuliai. Televizija rodo „Hedą Gabler". Daugumoje laikraščių iškarpų – straipsniai apie širdies ligas, iš datų matyti, kad jie buvo renkami jau seniai. Dar buvo eilėraštukų iš skelbimų apie kieno nors mirtį, bet vardai nukirpti. Pirmajame voke – penkiolikos metų senumo kortelė su nurodymais, kaip prižiūrėti kojas, kitame – bibliotekos pensininkų sveikinimas septyniasdešimt penkerių metų jubiliejaus proga. Trečiasis vokas storesnis, nučiupinėtas. Marianė pažvelgė į vidų. Solveiga atidarė spintą, bet tuoj vėl uždarė, kadangi be drabužių ten daugiau nieko nebuvo.

– Na, kiek?

Marianė ištraukė banknotų pluoštą, suskaičiavo.

– Vienuolika tūkstančių penki šimtai septyniasdešimt.

Ji užstūmė stalčių, bet voką su pinigais pasiėmė. Kai peržiūrės butą, reikės užpildyti inventorizacijos anketą, surašyti baldus ir vertingesnius daiktus, nurodyti rastų grynų pinigų sumą. Pirmiausia grynieji bus skiriami laidotuvėms ir antkapiui, o jei liks dar – galimiems kreditoriams.

Solveiga greitai peržvelgė kitą spintą, o Marianė nuėjo į svetainę. Solveiga nusekė jai iš paskos. Baldai daugiausia nebe nauji. Indauja, knygų lentyna ir kiek modernesnė sofa. Iš nieko neišspausi didesnės pinigų sumos laidotuvių kontorai. Kušetė stovėjo priešais televizorių, ant stalo – televizoriaus pultelis, trys nutrinti loterijos bilietai, nieko nelaimėję, ir nepaprastai daug vaistų. Jie gulėjo išrikiuoti ant languoto popieriaus, ant langelių užrašytos datos.

Marianė ėmė skaityti užrašus ant dėžučių. Imburas, trombylas, bisoprololas, plaviksas, plendilas, cipramilas, pravacholas.

Ko tik žmonės nedaro, kad išliktų gyvi. Ką jau kalbėti apie farmacijos pramonės entuziastingą reklamą.

Lyg šauktukas tarp pasenusių baldų prie durų ant mažo stalelio stovėjo raudonas telefonas su mygtukais. Marianė priėjo prie telefono, pasklaidė nedidelę popierių krūvelę. Ranka užrašyti pašto paslaugų numeriai, radijo tarnyba, firma *Telia*, draudimo bendrovė. Sioderio ligoninės numeris. ICA reklama. Instrukcija apie bisoprololo vartojimą. Apačioje – nučiupinėta telefonų knygelė. Marianė atvertė puslapį su raide A. Vardai ir telefonų numeriai užrašyti įvairiais rašikliais, visi išbraukti, išskyrus du. Mažoje knygelėje – viso gyvenimo ryšiai, kanalai į išorinį pasaulį vienas po kito išseko, juos teko išbraukti. Telefonų knygutės – geriausia priemonė, kai reikia rasti artimųjų. Ji visada skambindavo visiems, kieno vardus rasdavo, kad bent vieną kitą priviliotų į laidotuves. Mirusių senų žmonių numeriai kartais nebūdavo išbraukiami, o laiko praėję jau tiek, kad numeriai atiduoti kitiems abonentams.

Kažkas paskatino ją atversti raidę R. Pačiame viršuje pavardė, kurios ji ieškojo. Ragnerfeldas. Pavardė neišbraukta.

– Čia yra ir nuotraukų.

Marianė atsigręžė. Solveiga stovėjo prie senos indaujos su rudu voku rankose. Marianė įsidėjo telefonų knygelę į rankinuką, priėjo prie indaujos,

žvilgtelėjo pro praviras dureles. Gerai išlygintų staltiesių krūvos, įvairūs krištolo indai, kavos servizas su kiniškais motyvais. Raudonas sąsiuvinis kartono viršeliais, ant nugarėlės užrašyta: *Namų ūkio reikalai.* Marianė ištraukė sąsiuvinį, įsidėjo į rankinuką.

– Ar tik čia ne ji? Atrodo, švenčia kažkieno gimimo dieną.

Solveiga pažvelgė į kitą nuotraukos pusę.

– Nieko neužrašyta.

Ji padavė nuotrauką Marianei. Išblukusi spalvota gražiai apsirengusios moters nuotrauka. Sėdi minkštakrėslyje, aplinkui vazos su gėlių puokštėmis. Plaukai sušukuoti atgal, suveržti į kietą mazgą, veidas rimtas, regis, jai nelabai malonu būti dėmesio centre.

Solveiga paieškojo voke ir ištraukė kitą nuotrauką.

– Žiūrėk, juk čia jis. Tikrai jis.

Marianė pažvelgė į nuotrauką. Šį kartą nespalvotą. Akselis Ragnerfeldas sėdi prie stalo sode, žvilgsnis nukreiptas į tolumą, rankoje kavos puodelis. Tokio pat amžiaus moteris ir du maži vaikai sėdi prie to paties stalo, žiūri tiesiai į objektyvą. Mergaitė ir berniukas. Berniukas kiek vyresnis.

Marianė linktelėjo.

– Taip, tai iš tikrųjų jis. Net nežinojau, kad jis turi šeimą.

– Gal čia ne jo šeima.

– Atrodo kaip šeimos nuotrauka.

Marianė įdėjo nuotrauką į voką, o voką irgi įsikišo į rankinuką. Solveiga ėmė žiūrinėti knygų lentyną.

– Čia ir daugiau jo knygų.

Marianė pažvelgė į knygas.

– Su autografais?

Solveiga atvertė pirmąjį puslapį. Plataus mosto parašas puikavosi ant atspausdintos pavardės, bet be asmeniško kreipinio. Marianė ištraukė dar vieną knygą ir nykščiu perleido lapus. Jai net kvapą užgniaužė, kai pamatė, kad visi puslapiai perbraukti storais raudonais brūkšniais. Kai kuriose vietose tekstas, matyt, ypatingai suerzino knygos savininkę, nes buvo užbrauktas su tokia jėga, kad tapo neįskaitomas, o popierius kone perplėštas.

– Dėl Dievo! Kodėl ji taip padarė?

Jos peržiūrėjo vieną knygą po kitos, visas jas buvo ištikęs toks pat likimas. Raudonas brūkšnys kraujo spalva švietė iš kiekvieno puslapio, čia vienur, čia kitur rašiklis buvo perrėžęs popieriuje nedideles skyles. Marianė pažiūrėjo kito autoriaus knygą, čia puslapiai buvo švarūs ir sveiki.

– Hm, – sumurmėjo ji. Marianė neturėjo įpročio ką nors smerkti. Ypač to, ką žmonės veikia savo namuose, jei tas niekam nekenkia. Betgi šiuo atveju, švelniai tariant, keista, kad kažkas tyčia sužalojo Akselio Ragnerfeldo pasirašytas knygas. Juo labiau kad būtų labai pravertusios lėšos, gautos pardavus tokį gana vertingą dalyką. Marianė sutrikusi įkišo knygą atgal į lentyną.

– Na, ką pasakysi? Ar jau turi viską, ko tau reikia?

Marianė atidarė rankinę, ištraukė aplanką su inventorizacijos anketomis.

– Reikia tik užpildyti šiuos popierius.

Kai dokumentai buvo užpildyti, o Solveiga išėjo, Marianė dar pastovėjo prie svetainės lango. Pažiūrėjo, kokį vaizdą matydavo Gerda Person. Medis, pievelė, toliau – pilkai žalsvas kito nuomojamo namo fasadas. Už langų kiti gyvenimai ir jų paslaptys. Viskas, ko jai šiuo metu reikia, sukrauta į rankinę. Jei į skelbimą laikraštyje neatsilieps giminės, jai teks eiti į rajono archyvą, peržvelgti bažnyčios krikšto registracijos knygas. Ir vardus telefonų knygelėje. Padarys viską, suras mažas mozaikos šukeles, kad Gerdos Person laidotuvės būtų kuo oresnės. Dabar prasideda jos tikrasis darbas. Ji ieškos Gerdos Person praeities.

Vieną vardą ji jau rado.

Akselis Ragnerfeldas.

– JOKS KITAS ŽMOGUS nepadarė tokios didelės įtakos mano tėvui ir jo kūrybai kaip žmogus vardu Jozefas Šulcas.

Uždėjęs pirštą ant šio vardo savo užrašuose, Janas Erikas Ragnerfeldas padarė efektingą pauzę ir peržvelgė susirinkusiųjų galvas, kurių buvo tikrai nemažai.

– Nebeprisimenu, kiek man buvo metų, kai tėvas pirmą kartą papasakojo apie Jozefą Šulcą, tačiau aš užaugau veikiamas šios istorijos apie jo pasirinkimą, apie jo gyvenimo lemtį. Jozefas Šulcas buvo mano tėvo idealas, didysis žmogiškumo pavyzdys. Prisimenu, kad kiekvieną kartą, kai tėvas pasakodavo apie jį, vis aiškiau suprasdavau, jog puiku yra gerai galvoti, bet tikrasis gerumas atsiranda tik žmogui veikiant.

Prožektorių šviesos jį akino. Jis matė tik sėdinčius pirmosiose eilėse, bet žinojo, kad yra daug daugiau. Anonimiška žmonių masė pagarbiai laukia jo pasakojimo tęsinio.

– Taigi kas buvo tas nepaprastas žmogus Jozefas Šulcas? Ar kas nors iš jūsų yra girdėjęs jo pavardę?

Prisidėjęs ranką prie kaktos bandė uždengti akis nuo šviesų. Ji sėdėjo priekinėje eilėje, truputį įstrižai nuo scenos. Jis ją jau buvo įsidėmėjęs, bet dabar gera proga atidžiau patyrinėti. Dailūs tarytum nugludinti

bruožai. Krūtinė po žvilgančia palaidinuke iškili, sagos vos gali atlaikyti įtampą. Nedidelė anga, kur saga neatlaikė, tamsi skylutė, traukianti jo akį. Jis vėl nuleido ranką.

– Jozefas Šulcas buvo jaunas vokiečių armijos kareivis Antrajame pasauliniame kare. Tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt pirmųjų metų liepos dvidešimtą dieną jis kartu su septyniais kitais kareiviais žygiuoja Rytų fronto link, per vietovę, kuri vadinasi Smederevska Palanka. Partizanų išpuoliai kelia vokiečiams nemažai rūpesčių, dalinio tikslas – atremti partizanų pasipriešinimą. Vasaros vidurys, pati šienapjūtė. Šulcas ir jo kuopa siunčiami atlikti eilinės užduoties.

Jis nutyla. Staigesnis judesys galėtų sumažinti įtampą, kurią jam pavyko sukurti. Jis darosi vis labiau įgudęs, patirtis didina jo pasitikėjimą savimi, dabar jis gali sukurti nuotaiką, kokia jam patinka. Sėkmės privilegija. Juo didesnis pasitikėjimas, juo aiškesnė charizma.

Jis pakėlė akis, pažvelgė į ją. Jis jau pasirinko. Ji bus ta, su kuria jis praleis šį vakarą, parodė jai taip aiškiai, kad ji turėtų suvokti. Suvokti, jog yra išrinktoji. Jis pajuto malonų jaudulį, kad štai stovi ant scenos ir turi galios rinktis, o jai lieka tik paklusti.

– Po neilgo žygio jie ima suprasti, kad šios dienos užduotis kitokia negu paprastai, nes staiga Jozefas Šulcas ir jo būrys gauna įsakymą sustoti.

Ji nuleido akis, bet per vėlai. Išsidavė. Neatsargi šypsena parodė, kad jai patinka jo dėmesys. Kaip ir

visos moterys, su kuriomis jis susitinka, ji pakluso jo valdžiai.

Žaidimas prasideda.

– Vietos gyventojai šienauja, reikia susikrauti atsargų žiemai, nes ir karo metu žmonėms reikia valgyti, žiūrėti gyvulius, dirbti kasdienius darbus. Prieš vieną šieno kupetą, išaugusią iki pietų, sustatyta keturiolika civilių. Visų jų rankos surištos už nugaros, akys užrištos, Šulcas ir jo septyni kuopos draugai staiga pamato, kad tapo ekzekucijos būriu.

Ji priešinasi, nenori pasirodyti per lengvai prieinama. Žvelgia ne jam į akis, o į kažkokį tašką priešais save.

– Aštuoni jauni kareiviai, kurių vienintelis įgaliojimas yra jų uniforma, gauna įsakymą sušaudyti keturiolika nekaltų žmonių.

Kažkas kostelėjo. Susierzinęs jis pajuto, kad jo sukurta magija išsisklaidė. Salėje kažkas sujudėjo, kažkas bando pasislinkti ant kėdės. Bet jos žvilgsnis vėl nukrypo į jį. Šį kartą atviresnis, ryšys atkurtas. Salėje, kurioje trys šimtai žmonių, jie abu žino, jog kontaktas užmegztas. Nubudo laukimas, susijaudinimas, gašlumas.

Jų niekada neįmanoma patenkinti.

– Septyni iš aštuonių nedvejoja, jie pasirengę vykdyti įsakymą, pakelia ginklus. Bet Jozefas Šulcas staiga pajunta, kad iš jo jau gana. Tylėdamas jis meta ginklą ant žemės, ramiai nueina prie šieno kupetos ir atsistoja pamerktųjų eilėje.

Jis įjungė vaizdo programą. Ekrane scenos gilumoje išryškėjo juoda ir balta nuotrauka epizodo, įvykusio prieš šešiasdešimt penkerius metus.

– Turbūt niekas šiandien neprisimintų Jozefo Šulco ir jo didvyriško pasirinkimo, jei vienas iš jo draugų nebūtų šio įvykio nufotografavęs. Kaip įmanoma žmogui pasirinkti tai, ką pasirinko Jozefas Šulcas? Kokios savybės skyrė jį nuo kitų dalinio kareivių? Nuo tų, kurie galėjo sušaudyti ne tik keturiolika nepažįstamų civilių, bet ir savo draugą Jozefą Šulcą?

Jis leido įsigalėti iškalbingai tylai, atsigėrė gurkšnį vandens. Ji nenuleido žvilgsnio nuo jo, Janas Erikas jautėsi vis galingesnis. Šalia jos nesėdėjo joks vyras, bet tai dar nereiškia, kad vyro ji apskritai neturi. Į tokius visoje šalyje rengiamus literatūros vakarus daugiausia ateidavo moterys, atrodo, kad jos ateidavo būreliais, vyrus palikdavo namie. Laimė, patirtis jam šnibžda, kad šį kartą namie sėdėti paliktas vyras nebus kliūtis. Scenos magija daro stebuklus ir gali atidaryti duris, kurios iki šiol niekam nebuvo atidarytos. Jis tikėjosi, kad ji – viena iš tokių. Jos žvilgsnis aiškiai kalba, kad jo pranešimas neliks be užmokesčio.

– Šiam klausimui mano tėvas paskyrė visą savo kūrybą, norėjo tai *aprašyti*, įsidėmėkite, ne *atsakyti* į klausimą, o tik *aprašyti* visa tai. Mano tėvą, rašytoją, skatino noras atskleisti Jozefo Šulco poelgio esmę. Kas padėjo Jozefui Šulcui nesiduoti apakinamam nevilties, negalvoti, kad mūsų pasirinkimas yra beprasmis, o priešingai – suprasti, kad kaip tik mūsų

pasirinkimas viską lemia? Kas leido jam nepasiduoti baimei ir egoizmui, kuriuos mes visi niekiname, bet kurie, atrodo, dažnai nulemia mūsų esmę ir mūsų pasirinkimą?

Jis valandėlę tylėjo. Šioje vietoje paprastai darydavo pauzę, ir kaip visada klausytojai sėdėjo tarytum pakerėti jo žodžių, gal iš tikrųjų ne *jo*, o jo tėvo, bet juk vis tiek jis, Janas Erikas, ištarė tuos žodžius. Jųdviejų balsai labai panašūs, o po keleto metų paskaitų jis sugebėjo ištrinti bet kokius individualius skirtumus, dabar vargu ar kas galėtų jų balsus atskirti. Legendiniai jo tėvo skaitymai buvo pasiekę kone kiekvienus namus, jo balsas tapo tautos nuosavybe. Bet dabar vertingi įrašai yra viskas, kas liko iš Akselio Ragnerfeldo balso. Prieš penkerius metus jį nutildė insultas, kultūrinį palikimą dabar gali perduoti tik Janas Erikas. Knygos verčiamos visame pasaulyje, karališki honorarai kas metai plaukia į šeimos verslą, kuris metams bėgant tapo nedidele imperija su savo investicijomis ir labdaros fondais. Padori suma nutekėdavo ir Janui Erikui, vadybininkui, žiūrinčiam, kad viskas vyktų taip, kaip turi vykti. Kvietimų skaityti pranešimus gaudavo daugiau, negu galėjo įveikti, bet reikia pripažinti, kad daugelį kvietimų priimdavo. Jis mėgo keliauti. Tai tas pat kaip pasakyti, kad būti namie jam nelabai malonu.

Ši užduotis leido jam augti. Leido pasijusti svarbiam.

– Galimas dalykas, Jozefas Šulcas suprato, kad mirtis jį ištiks ir tada, jei jis nuspręs likti su savo bendražygiais ir nuspaus šautuvo gaiduką. Gal jautė,

kad pasirinkdamas lengviausią kelią ir paklusdamas įsakymui jis nužudys ne tik keturiolika žmonių, bet ir tą mažą trupinėlį savo širdyje, kuris leidžia jam išlikti žmogumi? Tą paskutinį varganą centimetrą, kuris turi likti, kad rytą nubudę galėtume veidrodyje pažvelgti sau į akis. Gal jis suvokė, kad jei tai sunaikins, jam nebeliks gyvenimo, kad jis tik vegetuos, kol jį pasivys tikroji mirtis?

Jos žvilgsnyje buvo matyti tik kvietimas. Jis paspaudė mygtuką, Jozefo Šulco didvyriškas veiksmas nubėgo į ekrano gilumą ir dingo. Jo vietoje atsirado stambaus plano jo tėvo nuotrauka, viena iš tų, kurias tėvas kadaise leido leidyklai atspausdinti.

– Jozefo Šulco poelgis nieko neužkariavo. Jis neišgelbėjo nė vienos gyvybės, žuvo ne keturiolika žmonių, o penkiolika. Jo nepaprasta drąsa ir pilietinis narsumas nebuvo apdovanoti medaliu. Jo vardas daugumai nežinomas, o Hitlerio, Geringo ir Mengelės vardai išliko ateities kartoms, įėjo į istorijos vadovėlius. Bet galbūt džiugiausias dalykas yra tas, kad po šešiasdešimt penkerių metų žmonės labiau žavisi Jozefu Šulcu, o ne kitais jo dalinio kareiviais. Jo poelgis unikalus, nors daugeliui iš mūsų atrodo, kad jis padarė tai, ką turėjo padaryti. Jei mes galėtume rinktis, kuo labiau norėtume būti – Jozefu Šulcu ar vienu iš kitų dalinio kareivių?

Dabar reikia tyliai nužvelgti visą salę.

– Kas dar, be manęs, norėtų būti toks kaip Jozefas Šulcas?

Janas Erikas jautė, kad publikos jūroje nusirito banga. Prožektorių šviesa kaitino jam veidą. Kiekviena

jo kūno pora buvo atvira, jį apėmė seniai laukiamas jausmas. Kaip paprastai po šių žodžių jis paliko savo rankraštį ant kalbėtojo tribūnos ir iš lėto nuėjo į scenos vidurį, sustojo toje vietoje, kurią iš anksto buvo nusižiūrėjęs, nuleidęs akis žvelgė į scenos grindis. Tarytum nuogas, neprisidengęs tribūnos skydu, jis susijungė su publika ir iš lėto pakėlė akis.

– Mano tėvas ir Jozefas Šulcas suprato, kad mūsų veiksmai yra tarytum mūsų vaikai, jie gyvena toliau nepriklausomai nuo mūsų ir mūsų valios, jie veikia toliau. Jozefas Šulcas ir mano tėvas priklauso tai mažumai, kuri įžvelgė, kad atlyginimas už gerą darbą yra pati galimybė jį padaryti. Tai daug, labai daug. Juodu įrodė, kad nugalėdami baimę nugalime savo didžiausią priešą. Esu be galo dėkingas, kad kaip tik aš turėjau tokį tėvą kaip Akselis Ragnerfeldas, kad man suteikta galimybė skleisti jo gerąją žinią.

Kaip visada pasigirdo spontaniški plojimai. Jis apsinuogino, užmezgė asmeninį ryšį, įtikino juos, kad visi iš esmės lygūs, visi sudaro vieną didelę šeimą. Bet jis dar nebuvo baigęs.

– Atvykau šį vakarą pas jus, nes noriu skleisti šią žinią. Todėl sekime mano tėvo pėdomis, tegul Jozefas Šulcas būna mums pavyzdys.

Jis pažvelgė į ją įdėmiu žvilgsniu ir suprato, jog pataikė tiksliai. Patenkintas matė, kad jos plojimai skyrėsi nuo kitų. Kiek lėtesni, kiek kampuotesni, tarytum sakytų: *tu nuostabus, bet nemanyk, jog gausi, ko nori.* Tas rodė, kad jis gaus kaip tik tai, ko nori. Širdyje šyptelėjo, kad jam taip gerai sekasi.

Dabar klausimų metas. Salėje užsidegė šviesa, jis galėjo pažvelgti į savo publiką. Anonimiška masė staiga įgavo veidą, jis pasitraukė už kalbėtojo tribūnos. Užmerkė akis, norėdamas pasimėgauti šia sekunde. Akimirka, po kurios visų dėmesį vėl patrauks jo tėvas. Tėvo dvasia, ištrūkusi iš slaugos namų, kuriuose jis guli, įsijungs į šį vyksmą, išryškins šio vakaro sėkmę.

Akselis Ragnerfeldas, žmogus, pasiekęs tai, ko dauguma tėvų linki savo vaikams.

Salės gale ranką pakėlė pagyvenęs vyras, Janas Erikas leido jam paklausti. *Nerodyk pirštu kaip sena boba. Ištiesk visą delną.*

– Norėjau paklausti apie romaną „Šešėlis".

Vyras kalbėjo su akcentu. Romanas „Šešėlis" nulėmė Nobelio premijos paskyrimą. Apie jį Janą Eriką daugiausia ir klausinėdavo. Paskutinis kūrinys iš daugelio literatūrinių triumfų, galutinai įtikinęs Švedų akademiją. Dutūkstantaisiais metais pagrindinė veikėja Simona buvo pripažinta geriausiu dvidešimtojo amžiaus moters portretu, nors su ja smarkiai konkuravo Vilhelmo Mobergo romano „Emigrantai" veikėja Kristina.

– Apie šią knygą prirašyta kilometrai recenzijų, bet mane labiausiai žavi, kad jis viską vaizduoja taip tikroviškai. Man pačiam buvo keturiolika, kai mane išvadavo iš Buchenvaldo, aš žinau, kas yra koncentracijos stovykla, todėl man sunku suprasti, kaip žmogus, kuris ten nėra buvęs, gali taip tiksliai viską pavaizduoti. Jūsų tėvas turėjo labai kruopščiai išnagrinėti medžiagą, kadangi aprašo daugybę faktų,

visiškai sutampančių su tikrove. Norėjau paklausti, kaip jis tai padarė?

Janas Erikas nusišypsojo. Atsakymas iš tikrųjų buvo paprastas ir trumpas. *Neturiu nė menkiausio supratimo.* Bet taip jis negali atsakyti. Kad patenkintum literatūra besidominčią publiką, reikia ko nors daugiau.

– Mano tėvas kurdamas buvo labai uždaras ir su niekuo nesidalijo savo darbo metodais. Jis niekam neatskleidė savo tyrinėjimų, nekalbėjo, iš kur ateina viena ar kita mintis. Rašymo periodus tėvas vadino „būsena, kuri apima“, kai žodžiai tarytum gimsta patys, o jis juos tik priima.

Tai buvo tiesa, nors dėl to niekas nesidarė aiškiau. Jis ir pats visada tuo stebėjosi.

Pasipylė daugiau klausimų. Jie buvo panašūs į tuos, į kuriuos tekdavo atsakinėti kiekvieną kartą. Atsakinėdamas jis vengė jos žvilgsnio. Norėjo, kad ji valandėlę suabejotų. Išsigąstų, kad gali jį prarasti. Bet visą laiką jautė jos buvimą. Akies krašteliu sekė kiekvieną jos judesį.

Vakarą visada baigdavo ištraukų skaitymu. Žinojo, kad jo balsas toks panašus į tėvo, jog juodu galima supainioti. Šviesa prigeso, tėvo nuotrauką jis išjungė, ir ji nugrimzdo ekrano gilumoje. Maža lempelė ant tribūnos buvo vienintelis šviesos šaltinis, kokio jam reikėjo. Skaitydavo dažniausiai tą pačią ištrauką. Jis buvo rūpestingai įsiklausęs į tėvo skaitytus tekstus, įsidėmėjęs jo sakinio melodiją. Kartkartėmis pakeldavo akis ir pažvelgdavo į ją per akinių rėmelio viršų.

Šiaip jau naudodavo lęšius, su akiniais tik skaitydavo. Akiniai darė jį panašesnį į originalą.

Paskutiniuosius sakinius mokėjo atmintinai. Skaitė tiek daug kartų, kad dabar galėjo ištarti juos žiūrėdamas į publiką.

– Bet kai darbas buvo padarytas ir atėjo vakaras, ji jau nebebuvo tokia tikra. Kaip nelaboji dvasia atslinko baimė ir įsitaisė prie to paties laužo. Tavo darbas, geras ar blogas, sklinda tarytum ratilai vandenyje. Jis keliaus per dykvietes ir amžinai ieškos naujų takų. Todėl tavo įtaka begalinė, taip pat ir tavo kaltė.

Baigė skaityti ir ramiai užvertė knygą. Vėl įsižiebė stipri prožektorių šviesa. Kai jo balsas nutrūko ir pasidarė tylu, atėjo toji akimirka, kai jį pamažu apimdavo baimė. Visada ta pati baimė, kad tai gali atsitikti šį kartą. Kad publika staiga visi kaip vienas sukils ir kurtinančiais balsais ims rėkti, jog jis juos apgavo. Jog jis menkysta. Jog jis visiška vidutinybė.

Kaip viskas palengvėjo, kai pasigirdo plojimai, kaip jo arterijomis vėl plūstelėjo kraujas! Entuziastingai plojančių rankų garsas apglėbė jį kaip meilės apkabinimas.

Jis nuostabus, visi juo žavisi.

Reikia atsipalaiduoti, o tai galima tik viešbučio minibare.

Prieš nulipdamas nuo scenos pažvelgė į ją ilgiau nei iki šiol. *Ateik į užkulisius.*

Telefono atsakiklyje rado tris žinutes. Pirmoji iš dukters Elenos. Taip, jis pamiršo jai paskambinti, nors buvo žadėjęs. Kita iš žmonos Luisės, kuri priekaištavo, kad

jis pamiršo paskambinti Elenai. Trečia – iš Marianės Folkeson, ji ieškojo jo dėl Gerdos Person. Vaikystės laikais tarnaitė nuolat gyveno jų namuose. Daug metų jis jos nebuvo matęs, bet Ragnerfeldo akcinė bendrovė kas mėnesį mokėjo jai nustatytą sumą pinigų, savotišką pensiją už, galima sakyti, ilgą ir ištikimą tarnybą. Toks buvo tėvo nurodymas. Jis pasižymėjo Marianės Folkeson numerį ir ėmėsi rinkti dukters mobiliojo skaičius.

Pasigirdo diskretiškas beldimas į duris.

Jis išjungė mobilųjį ir atidarė.

Visi žodžiai, už kuriuos jam plojo, pasidarė nebereikalingi. Arenoje liko tik viena žvaigždė – tai jis.

Šiąnakt jam nereikės jaustis vienišam.

NUOSTABU.

Šis žodis pirmiausia atėjo į galvą, kai ji nubudusi pramerkė akis. Tik niekaip negalėjo suprasti kodėl. Jei tai būtų buvęs „nuovargis“, „išsekimas“ ar kitas nemalonus žodis, ji nė kiek nebūtų nustebusi, bet kažkodėl galvon atėjo „nuostabu“, žodis, kurio vartoti jai jau seniai nebuvo dėl ko.

Luisė Ragnerfeld sėdėjo prie virtuvės stalo, pusryčiavo ir klausėsi, kaip duktė kuičiasi savo kambaryje.

Kai vyksta laipsniškos permainos, iš arti atrodo, kad nieko nevyksta. Tik žiūrint iš šalies daug aiškiau matyti nuolatinis smukimas. Nieko čia nepaneigsi, nieko neapgausi, tai smukimas.

Viskas eina savo keliu. Nieko nepadarysi. Gali kiek nori sukti galvą. Netrukus sueis keturiasdešimt treji, pusė gyvenimo tikrai nugyventa, kaip greitai jis pralėkė. Dvylikos metų duktė – tarytum gyvas mastelis, užuomina, kaip greitai pralėks tai, kas dar liko. Kartkartėmis prireikia šio žodžio – „nuostabu“, bet kad jis turėtų bent kokią prasmę, turi gimti širdyje.

Ji atsiduso, dar kartą išgirdusi jo mobiliojo atsakiklio įrašą, išjungė telefoną, žinutės rašyti nesiėmė. Kartais atrodo, kad telefonu kalba jos uošvis, tokie panašūs pasidarė jų balsai. Kiekvieną kartą krūpteli. Ji suvokdavo, kad jos vyras jai toks pat svetimas kaip

ir uošvis, kad taip visada ir liks. Gal ji pati kalta, kad nepasistengė geriau su juo susipažinti, kol jo dar nebuvo ištikęs insultas, bet tai galėjo įvykti tik netyčia. Ji galėjo laisvai kalbėtis su visais, bet Akselio Ragnerfeldo akivaizdoje susigūždavo, nutildavo, mintys kažkur dingdavo, žodžius rinkdavo rūpestingai, galų gale atrodydavo, jog nė neverta jų ištarti. Jei kada ir išdrįsdavo prašnekti, sakiniai išeidavo padriki, pilni visokių „galbūt" ar „tarytum", labiau panašūs į klausimus nei į teiginius, kol pagaliau jo veriantys žvilgsniai priversdavo ją užsičiaupti. Jos reakcija stebino ją pačią. Gal ji manė, kad pabėgimas iš vaikystės namų Hudiksvale nuves ją daug toliau. Ji pirmoji iš savo šeimos įgijo išsilavinimą. Tėvai ją rėmė, nors ji jautė jų dvejones, kai jie gindavo ją nuo tų, kuriems atrodė, kad ji per daug išpuiko. Tėvų namuose žodžius visi vartojo tarytum įrankius, niekas veltui jais nesišvaistė. Mintis kiekvienas pasilaikydavo sau, manydamas, kad viskas bus geriau, jei apie tai neplepėsi. Knygos skirtos mokytiems žmonėms, kurie priklauso kitai visuomenės klasei, kiek geresnei už juos. Mokytojams, gydytojams, vadovams. Pagarba vyresnybei buvo paveldėta iš daugelio kartų, laikoma neišvengiama būties dalimi. Iš seno įpročio geriausia glaustis prie sau lygių, kur platesnis požiūris nereikalingas. Čia nebuvo kivirčų, tarp kaimynų šeimų viešpatavo vienybė, jei ko stokodavo, padėdavo vieni kitiems iš paskutiniųjų. Per šventes išgerdavo, kad ateityje būtų daugiau energijos. Bet visada rodydavo nuolankumą tiems, kurie susiję su žodžiu. Nulenktos galvos, kepurės

rankose, kai reikėdavo kalbėtis su valdininku ar gydytoju. Kas stengėsi ištrūkti iš savo aplinkos ir parodyti, jog čia ne viskas taip gerai, būdavo laikomas savotišku išdaviku. Rašytojas – tai kažkas mistiška, kažkas tolima, nepasiekiamai aukštai iškilęs magas, žinąs, ko kitiems neįmanoma suprasti, galįs pasiekti nepasiekiama ir aprašyti, ko kiti nemato.

Ji prisiminė, kaip iš pradžių didžiavosi, kad gali sieti save su Akselio Ragnerfeldo vardu. Jos draugų akyse pasirodydavo svajingas blizgesys, kai kas jį paminėdavo, jie norėjo žinoti apie jį viską. Bet kai pajusdavo jos abejones, kai nesulaukdavo spalvingų pasakojimų, ją imdavo įtarinėti, manydami, kad jos žodžiuose slypi pavydas. Jie nenorėjo girdėti nieko, kas tautos šventąjį vaizduodavo nepalankiai. Juk jis, išmintingai skirdamas gera ir bloga, iš švedų kalbos nukaldavo tokius nuostabius pasakojimus. Ji nustojo pasakoti, ką žinojo, ir, iš išorės žiūrint, visa širdimi prisidėjo prie garbintojų pulko. Taip papraščiau. Nepaprasta pagarba uošviui neleido jai laisviau kalbėti, ji niekad nesugebėjo jo geriau pažinti. Dabar ir jis nutilo, ir nors niekad gyvenime to nebūtų ištarusi garsiai, kartais rodydavosi, kad dabar ji pasijuto laisviau.

– Aš jau bėgsiu.

Luisė pakilo nuo virtuvės stalo, susijuosė chalato raištį.

– Palauk!

– Bet juk pradžia po dešimties minučių.

Ji nuskubėjo per butą, prisivijo dukterį prieškambaryje. Greitomis ją apkabino, užtraukė striukės užtrauktuką.

– Ką gi, sudie. Tikrai septintą? Ar tėtė paskambino?

– Ne.

Luisė nurijo sunkų gumulą, prisivertė nusišypsoti.

– Pamatysi, jis spės parvažiuoti.

Elena daugiau nieko nesakė. Durys užsitrenkė, Luisė liko stovėti viena. Užmerkė akis ir ėmė keikti, kad jai reikia visame tame dalyvauti. Jos kančios yra niekis, kai palygini jas su tuo, ką mato dukters akyse. Tas dėmesio troškimas. Kad jis bent kartą ją pamatytų!

Nuo jųdviejų pirmojo susitikimo prabėgo trylika metų. Jai buvo trisdešimt, Janui Erikui – trisdešimt septyneri. Prieš dvejus metus ją buvo palikęs tas, kurį ji laikė savo gyvenimo vyru. Po aštuonerių metų draugystės. Jos biologinis laikrodis sustojo, bet liūdesys, pažeminimas, išdavystė padarė ją įtarią. Ir štai tada sutiko Janą Eriką. Jo meilinimasis buvo tarytum įrodymas, kad tikra, didelė meilė blyksteli staiga kaip žaibas. Jis veikė taip ryžtingai, kad jai liko tik pasiduoti. Jokia dovana nebuvo per brangi, joks kelias per tolimas, joks pokalbis telefonu ne per ilgas. Energingai, galima sakyti, su įkarščiu jis stūmė ją pirmyn. Šalin bet kokios abejonės, bet kokie svarstymai, juodu bėgo tarytum sprinteriai. Jo skubėjimą ji laikė tikros aistros įrodymu. Dienos pilnos staigmenų, naktį jis miegodavo prisiglaudęs. Lyg būtų vaikas, bijąs, kad ji dings, jei nesilaikys

už jo. Aistringa jo pagarba ją svaigino, atstumta ir paniekinta, ji greitai pakilo ir tapo Jano Eriko Ragnerfeldo visatos centru.

Nepraėjo nė metai po jų susitikimo, kai gimė Elena.

Dabar, kai gali viską apibendrinti, Luisa supranta, kad jis meilinosi jai kaip nekilnojamojo turto agentas, kuris greitai gena pirkėją per griūvančio namo kambarius.

Ji nuėjo į vonią. Įkišo ranką į dušo kabiną, atsuko vandenį ir laukė stovėdama ant maloniai šiltų grindų, kol atitekės reikiamos temperatūros vanduo. Vonią remontavo visai neseniai. Janas Erikas paliko jai laisvas rankas, leido rinktis, ką nori. Jai būtų labiau patikę rinktis iš to, ko nori *jie abu*, bet Janas Erikas neturėjo laiko, o ji per mažai jį pažįsta, kad žinotų, kas jam labiau patinka. Tarytum koks užburtas ratas. Dėl jų išlaidų reikia, kad Janas Erikas daugiau dirbtų, bet juo daugiau jis dirba, juo išlaidos didėja. Ji pažvelgė į tris specialiai užsakytas emalio plokšteles virš rankšluosčių kabyklos su jų visų vardais. Elena, Janas Erikas, Luisė. Jei nieko nežinotum, galėtum pagalvoti, kad visi trys vardai yra vienos šeimos narių.

Ji nusimetė chalatą ir žengė į dušo kabiną.

Gal Janas Erikas palaikė ją trokštamu grobiu. Ji vos penkiolika minučių spėjo pastovėti rampų šviesoje, kai jis lyg vėjo sūkurys įsiveržė į jos gyvenimą. Bent jau į tą aukštos kultūros šviesos ruožą, kuriame būti jam atrodo taip svarbu. Tai matyti ir iš tolesnio jo

smukimo. Po kankinamų skyrybų su buvusiu sužadėtiniu ji staiga pajuto poreikį rašyti, nors iki tol žodžiai jai niekada daug nereiškė. Pasitikėjimo akimirką ji savo produkciją pasiuntė vienai leidyklai. Poezijos knygelė sukėlė nemažą sensaciją, dabar jau pageltę laikraščių kultūros puslapiai negailėjo pagyrimo žodžių. Nepaprastas debiutas, rašė spauda, vadino ją gražios ateities viltimi. Bet per trylika prabėgusių metų visi pamiršo, kad ji egzistuoja, juo labiau kad geba rašyti. Iš savo didelio naivumo ji tikėjosi, kad nauja pavardė palengvins jos literatūrines pastangas, bet greitai pamatė, kad smarkiai apsigavo. Jos kūrybą susiurbė juoda skylė – visų garbinamas Akselio Ragnerfeldo vardas, net menkiausia konkurencija būdavo efektingai išstumiama į užkulisius.

Ji užsuko čiaupą ir pasiekė rankšluostį. Sausai išsitrynė odą, paskui ėmė rūpestingai teptis vaisių kremu.

Žiūrint į praeitį sunku ir atskirti, kas buvo ne taip. Sunku pamatyti tuos mažus mažus žingsnelius, atvedusius juos į dabartinę būklę. Jai atrodo, kad Jano Eriko dėmesys ėmė pamažu blėsti, kai jos vardas dingo iš laikraščių puslapių. Gal jis ieškojo trofėjaus, galinčio papuošti Ragnerfeldų šeimos svetainę, bet kai lakas apsitrynė, trofėjus liko gulėti ant brangaus medžio lentynos. Iš Jano Eriko visatos centro ją nustūmė į šalį, pavertė jo imperijos sargybine.

Veidrodyje ji apžiūrėjo savo krūtis. Apvalios ir gana didelės, lygiai tokios, kokių ji norėjo. Siūlės nebesimato. Ir kainavo ne per daug, nes operavo draugės vyras, o Janas Erikas nieko nežino. Ir kam

ji turėtų pasakoti? Jos krūtinė jam rūpi tiek pat kaip kaimynų vaiko jūrų kiaulytė. Gal net mažiau.

Ji prisiminė, kaip buvo iš pradžių. Menkiausia proga virsdavo ugningu meilės aktu ant svetainės kilimo, ant virtuvės stalo ar dar kur nors, kur ateidavo į galvą. Jis buvo nuostabus meilužis. Jo noras suteikti jai malonumo, pačiam tarytum pasitraukti į šoną, bet žūtbūt ją patenkinti Luisę tiesiog stebino. Kai ji stengdavosi atsilyginti tuo pačiu, jis greitai perimdavo iš jos iniciatyvą, kartais atrodydavo, kad jam labiau patinka jos pasitenkinimas negu jo paties. Kaip cirko artistas manieže jis vikriai demonstravo savo gebėjimus, o jai atrodė, kad jos orgazmai yra įrodymas, jog jinai jį iš tikrųjų myli. Ji mėgavosi be saiko, beveik gėdijosi savo aistros. Bet vis dažniau ją stebindavo, kad juodu vis mažiau kalbasi, nepaisant tokio dažno sekso, jautė, kad atstumas tarp jųdviejų didėja. Galų gale jai ėmė rodytis, kad visas jųdviejų bendravimas vyksta tik per erogenines zonas. Tada bandydavo su juo kalbėti, bet nelabai kas išeidavo. Apskritai būdavo sunku rasti žodžių, dar beviltiškiau – žodžių apie seksą. Galima pamanyti, kad tai, kuo jie begėdiškai užsiimdavo, neturi pavadinimo. Kai ji nedrąsiai mėgindavo prašnekti, jam dingodavos, kad ji kritikuoja jo pajėgumą, vienintelis būdas parodyti, jog yra ne taip, tai baigti visas kalbas ir atlikti dar vieną aktą. Vieną vakarą, – ji prisiminė, kad tai buvo vakaras, kai ji bandė pasikalbėti – seksas jam nepavyko. Ji įtikinėjo, kad tai nieko nereiškia, norėjo išlaikyti jį šalia savęs, bet žodžiai nepadėjo. Iki šiol prisimena įniršį jo žvilgsnyje, lyg įžeistas

šuo jis pasitraukė į šalį, užsirakino darbo kambaryje. Tolesni mėnesiai buvo visais požiūriais nebylūs. Iš pradžių jai atrodė, kad jie pamiršo žodžius, kurie būtų galėję padėti, paskui staiga suvokė, kad jų niekada ir nebuvo. Ji prisiminė stiprų bendrumo jausmą, atsirandantį, kai juodu karštai mylėdavosi, bet iš tikrųjų ji jo nepažinojo. Širdies gilumoje nieko nebuvo. Sulaikiusi kvapą ji laukė, kada jis sugrįš. Jis aiškiai nenorėjo, buvo užsispyręs, jo priešiškumas varė ją į neviltį. Ji išbandė viską. Romantiškas vakarienes su degančiomis žvakėmis, puošnius drabužius, bilietus į teatrą. Niekas jų nesuartino, priešingai, jos nevykę bandymai tik aštrino problemą, atstumas tarp jų vis didėjo. Bet po vienos vakarienės su uošviais, kai ji jau buvo prarandanti bet kokią viltį, jis netikėtai pasislinko į jos lovos pusę. Be žodžių, užgesinęs lemputę ant stalelio, jis nuo alkoholio negrabiais pirštais parengė kelią suartėti ir agresyviais judesiais atliko aktą iki galo.

Tai buvo paskutinis kartas. Nuo tada prabėgo vienuolika metų.

Jos laukimas pasikeitė, prisitaikė prie naujo gyvenimo būdo. Fizinis artumas, kai jo nebūdavo galima išvengti, apsiribodavo paplekšnojimu per petį.

Ji žiūrėjo į save veidrodyje. Apžiūrinėjo savo nuogą kūną. Kiek vyresnė, labiau subrendusi, bet išsilaikiusi puikiai, ypač padėjo krūtų operacija ir atkaklios treniruotės.

Niekieno negeidžiama.

Dienos bėga, o jos ilgesys darosi nebesuvaldomas. Troškimas dar kartą patirti didelę aistrą. Bent

trumpą valandėlę balansuoti ant aštraus krašto, kai ryškiausiai pajunti, jog gyveni.

Ji uždėjo rankas ant krūtų ir susimąstė. Pasiduoti. Nusileisti gyvybiškai aistros galiai, visiškai atsiduoti. Paskui ilsėtis glėbyje, pajusti, kad esi šio to verta.

Lygiai dešimtą ji po trumpo pasivaikščiojimo įkišo raktą į parduotuvėlės Niubro gatvėje duris. Patalpas nuomojo Ragnerfeldo AB. Janas Erikas su Akselio leidimu parūpino jai šią parduotuvėlę prieš septynerius metus, kai jos, kaip rašytojos, talentas užgeso taip pat staiga, kaip buvo įsižiebęs. Rinktiniai firminiai drabužiai turtingiems klientams, dauguma jų gyvena tame pačiame rajone. Ji padarė viską, prisitaikė prie gyvenimo stiliaus, kaip iš jos buvo tikimasi, bet nuostoliai sielai darėsi juo didesni. Inžinierės išsilavinimas, duomenų technikos kryptis, bet po motinystės atostogų nebegrįžo į šį darbą. Duomenų apdorojimo sritis greitai keičiasi, ji gerokai atsiliko. Be to, Janui Erikui atrodė, kad parduotuvėlės savininkė – geresnis užsiėmimas, gal ir ji pati trumpą valandėlę leidosi suviliojama. Tiesą sakant, parduotuvėlė yra brangiai kainuojantis hobis. Pajamos menkos, namų biudžetui beveik nieko neduoda. Bet ji turi kažką savo, todėl ir Janas Erikas ramia sąžine gali užsiimti savais reikalais. Kiekvieną kartą, kai ji sakydavo, kad jis dirbąs per daug, Janas Erikas atšaudavo, kad tai reikalinga išlaikyti namams. Ji buvo visiškai priklausoma nuo Jano Eriko ir Ragnerfeldų šeimos verslo. Nusirengė mažoje kamarėlėje už kriauklės ir pasiėmė mobilųjį. Janas Erikas iki šiol neatsiliepė,

nors ji paliko jam žinutę atsakiklyje, priminė, kad duktė šiandien vaidina mokyklos teatre. Ji sunkiai atsiduso ir surinko Alisės Ragnerfeld numerį. Signalai truko gana ilgai, bet tai ne naujiena. Jos anyta, be viso kito, serga kraujagyslių traukuliais ir tvirtina, kad gydytojas pataręs kas rytą išgerti taurelę viskio, kad tai geras vaistas. Kokio dydžio turi būti toji gydytojo rekomenduojama vaistų taurelė, Luisė nežino, žino tik tiek, kad jos anytos taurelė būdavo tikrai nemaža. Po dvyliktojo signalo Alisė atsiliepė.

– Alisė Ragnerfeld.

– Tai aš, Luisė. Kaip šiandien jaučiatės?

Telefonas ilgokai tylėjo. Luisė ėmė gailėtis savo klausimo, nes jau žinojo, koks bus atsakymas.

– Dėkui, kaip visada.

Luisė pasiskubino prašnekti pirmoji, kol Alisė nepradėjo išsamiai pasakoti apie savo negalavimus.

– Norėjau jus paklausti, gal šį vakarą ateitumėte pasižiūrėti vaidinimo Elenos mokykloje?

– Šį vakarą?

– Taip. Septintą.

Ilga tyla. Luisė girdėjo sunkų anytos alsavimą. Paskui klausimas, kurio ji ir laukė.

– O Janas Erikas ateis?

– Nežinau, ar spės. Vakar Geteborge skaitė pranešimą. Grįš traukiniu po pietų arba vakare.

Vos tai ištarusi, pati nustebo, kodėl nesako teisybės. Kodėl visada instinktyviai jį gina. Kiekvieną kartą, kai susitinka su uošviais, jos galvoje viskas apsiverčia. Visada stengiasi išsaugoti regimybę, kad išvengtų klastingų klausimų, kad įrodytų, jog

elgiasi tinkamai. Jos santykiai su Akseliu tarytum apskritai neegzistavo, o su Alise buvo kur kas emocingesni. Iš pradžių Alisė neslėpė savo nepasitenkinimo marčia, bet metams bėgant susitaikė, ką gi padarysi. Nors santykiai ir santūrūs, vis dėlto geriau negu jokių, ir Luisė stengėsi, kad ją pripažintų, kad iš tikrųjų įsileistų į šeimą. Norėjo tapti tikra Ragnerfeldų šeimos dalimi, ne vien stovėti šalia ir šildytis jų spinduliuose. Arba kaip numestas į šalį papuošalas gulėti ant sandėliuko lentynos ir rinkti dulkes.

Alisė Ragnerfeld kol kas neatsakė į jos klausimą ir paprašė Luisę paskambinti jai po pietų.

Kaip ir galima buvo tikėtis, jis nepasirodė mokinių vaidinime. Motinos širdis prisipildė švento pykčio, kai pamatė dukters žvilgsnį, ilgesingai klajojantį po salę ir užgęstantį, kai išvydo, kad jo vieta tuščia. Taip buvo jau šimtus kartų. Luisė pajuto apmaudą pagalvojusi, kad netrukus jai teks teisinti jo išdavystę, raminti dukters nusivylimą. Įniršis ir bejėgiškumas neleido jai džiaugtis spektakliu.

Taip gyventi iš tiesų neįmanoma. Kad ir ką galvotum. Net tada, kai kartais ausyse retkarčiais pasigirsta žodis „nuostabu“.

Jis pasirodė tik apie vienuoliktą. Elena jau buvo užmigusi, o ji sėdėjo su raminamųjų taurele uždaro balkono minkštakrėslyje.

– Sveiki! – ataidėjo linksmas balsas iš prieškambario.

Ji ėmė gailėtis, kad neatsigulė anksčiau. Kad nepasislėpė tamsoje, atsukusi jam nugarą. Tada nereikėtų su juo susitikti. Jai taip nusibodo šis primestas vaidmuo.

Išgirdo artėjančius žingsnius, netrukus jis įkišo galvą į svetainę. Atrodė pavargęs. Veidas išburkęs.

– Sveika.

– Labas vakaras.

Ji nuleido akis ir greitomis nubraukė nematomą dulkelę nuo minkštakrėslio ranktūrio.

– Gaila, kad nespėjau į Elenos vaidinimą. Traukinys vėlavo.

– Tau nesiseka su traukiniais. Kiek žinau, pranešimą skaitei vakar vakare.

Jis nuėjo prie mažo stalelio, kur stovėjo buteliai. Atsukęs jai nugarą, įsipylė viskio. Pastaruoju metu jis tai daro vis dažniau. Įsipila viskio. Naktį, kai ji grįždavo iš tualeto, dažnai suuosdavo specifinį kvapą, sklindantį jam iš burnos. Prisiminusi, ką pati laiko rankoje, nusprendė verčiau jam nepriekaištauti.

– Šiandien turėjau kelis susitikimus kai kuriose Geteborgo įstaigose. Kalbėjome apie rinkliavą medicinos centrui Somalyje. Ar namie kas atsitiko?

Ne, nieko. Išskyrus tai, kad tu dar kartą įskaudinai širdį dukteriai, norėjo atsakyti ji. Bet viskas jau nuėjo taip toli, kad Elena net neparodė, kokia ji nusivylusi.

Duktė iš tikrųjų ir nesiskundė. Nė žodžiu neužsiminė apie tai, kad tėvas neatėjo į vaidinimą.

– Kokiam medicinos centrui?

Jis nustebęs atsigręžė.

– Negi nežinai? Medicinos centrui, kurį pernai įsteigėme.

– Ne, nežinojau. Iš kur galėčiau žinoti, juk tu niekada apie jį nekalbėjai.

Balsas griežtas, tarytum dygliuotas. Ji bjaurėjosi ją nejučia apėmusiu kartėliu. Taip nejučia, tyliai, kad jį suvokė tik tada, kai jis pripildė jos vidurius.

– Tada atleisk man. Maniau, kad pasakojau tau apie tai. O gal pagalvojau, kad tai tave nelabai domina.

Ji pažvelgė pro langą, pro medžių viršūnes į Hedvigos Eleonoros bažnyčios bokštą. Jis sako tiesą, jai tai nelabai įdomu. Ji žino, kad jie priklausomi nuo jo darbo, kad reikalinga steigti fondus ir vaikų namus Akselio vardu, kad tai gelbsti žmonių gyvybes kažkur tolimose šalyse, bet per daug domėtis jo problemomis – tai tas pat kaip suteikti visas teises savo budeliui. Tada ją visai nustums į šalį. Kažkas kita visada bus svarbiau, aktualiau negu ji ar Elena ir jų rūpesčiai. Gal ji egoistė? Jei būtų geresnė, gal paaukotų Elenos gerovę ir savo skausmą dėl svarbesnių dalykų. Bet ji nėra tokia gera.

– Kviečiau ir tavo motiną ateiti į vaidinimą.

– Labai gerai padarei.

– Ne, nieko neišėjo. Kviečiau ją tik dėl Elenos. Bet ji negalėjo. Buvo labai susirūpinusi savo traukuliais, skaudamu klubo sąnariu, ūžimu ausyse, todėl liko namie.

Janas Erikas užsivertė viskio likutį, tada įsipylė dar.

– Taip, jai nelengva. Juk šiemet jai sueina aštuoniasdešimt. Tikėkimės, kad kitą kartą nueisime visi trys.

Ji vėl pažvelgė pro langą. Pajuto norą gyventi už kurių nors langų kitoje gatvės pusėje.

– Taip, būtų tiesiog puiku pamatyti tokį Ragnerfeldų antplūdį. Elena tikriausiai tai įvertintų, bent kartą pajustų, kad ji ne iš tų, kurios pritraukia mažiausiai žiūrovų.

Ji pati nekentė kiekvieno žodžio, išsiveržusio jai iš lūpų. Nekentė padėties, kai vienintelis būdas išsaugoti orumą yra pasijusti teisiai ir tai atvirai pasakyti. Kartais savo nepasitenkinimą ji reikšdavo dėl pačių niekingiausių smulkmenų. Tai jis ne ten pastatė prieškambaryje batus, tai blogai sudėjo porcelianą į indaplovę, tai sofos pagalvėlės ne taip sudėliotos. Ir baisiausiai širsdavo, kai Janas Erikas nesileisdavo provokuojamas. Po kiekvieno, rodos, mirtino smūgio jis pakildavo nesužeistas kaip tos neįveikiamos figūrėlės Elenos kompiuterio žaidimuose, būdavo visiškai pasirengęs priimti dar daugiau smūgių. Jo pasipūtėliškas santūrumas kėlė jai didžiausią įtūžį. Ji tokia nesvarbi, kad su ja net neverta bartis.

Jis pastatė taurę ant vežimėlio stiklinės plokštės.

– Manau, man laikas miegoti. Rytoj nuvažiuosiu pas mamą. Mirė Gerda Person.

– Štai kaip! O kas buvo toji Gerda Person?

Akimirką jis atrodė nustebęs.

– Mūsų senoji tarnaitė.

Gerda Person. Šio vardo ji niekada nebuvo girdėjusi.

– Kažkokia moteris iš jų bendruomenės paskambino, norėjo pakalbėti apie laidotuves. Man rodos, kad mes esame jai artimiausi žmonės. Arba tiksliau – buvome. Ji buvo mūsų namuose visais mano vaikystės metais iki pat septyniasdešimt devintųjų ar aštuoniasdešimtųjų, taigi suprantama, kad turime prisidėti, kuo galime. Mama ją geriau pažinojo, todėl reikia su ja pakalbėti.

Jis dingo Luisei iš akių, netrukus ji išgirdo, kaip užsidarė vonioje ir rūpestingai užsirakino. Gali pamanyti, jog nori apsidrausti, kad ji nepultų į vonią ir neimtų priekabiauti.

Ji gyvena su svetimu žmogumi. Kai jis augo, namuose gyveno kažkokia Gerda Person. Jis niekada neminėjo jos vardo. Dar vienas įrodymas, kaip sėkmingai jis siekia tikslo išbraukti ją iš savo gyvenimo. Iš dabarties ir iš praeities. Ji nė nenutuokia, ką jis galvoja apie ateitį.

Viskas padalyta į dvi dalis. Vienoje ilgesys, noras atsikovoti savo svajones. Kitoje – kartėlis dėl to, kas vyksta, dėl visiško Jano Eriko abejingumo. Ji tarytum tarp dviejų girnapusių, kurios nuolatos mala smulkias dulkeles, sėdančias ant jos gyvenimo. Žinoma, išeitis yra. Daugelis ją jau pasirinko. Skyrybų skaičiai tokie dideli, kad parduotuvėse ant bananų dėžių, tinkamų perkraustyti daiktus, lipdomi lapeliai su eilės numeriu. Bet kaip peržengti bedugnę, skiriančią *labai norėčiau* ir *aš taip ir padarysiu*? Dalis tos bedugnės yra ir Elena. Kaip nuspręsti? Juk tai turės didelį poveikį visam Elenos gyvenimui. Kita

pusė – grynai ekonominė. Visa, kas jų gyvenime vertinga, priklauso Ragnerfeldo AB, o jos savininkas vis dar tebėra Akselis Ragnerfeldas. Butas, automobilis, jos parduotuvėlė. Po skyrybų ji liktų elgeta. Bet tik kol gyvas Akselis. Ji dažnai apie tai pagalvodavo, pastaruoju metu vis dažniau. Kad padėtis pasikeis, kai visi ims dalytis palikimą. Ji ėmė suvokti, kas slypi už jos kartėlio: kartais pasirodo kieta ranka ir nustvėrusi ją laiko. Neišmatuojamas skausmas, kad viskas taip apgailėtinai nenusisekė.

Jei neįvyks esminių permainų, po Akselio mirties skyrybos jai bus vienintelė išeitis.

Kitaip ji liks kur buvusi ir turės visiems laikams ištrinti iš sąmonės žodį „nuostabu“.

IŠMOKO KVĖPUOTI TAIP, kad atrodydavo, jog miega. Apsivilkęs pižamą jis guli savoje dvigulės lovos pusėje ir girdi, kaip Luisė basa atšlepsi ornamentuotu ąžuoliniu parketu. Girdi, kaip ji nusivelka chalatą, sėdasi ant lovos krašto, nusiima nuo kaklo grandinėlę, išsisega auskarus, nusimauna žiedus, girdi žvangesį, kai papuošalai vienas po kito krinta į mažą krištolo indelį, stovintį ant naktinio staliuko. Ji ištraukia stalčių, atsuka vaisių kremo tūbelę, rūpestingai trina juo rankas. Amžinai ta pati rutina. Kiekvieną vakarą. Jei reikėtų iliustruoti žodį „bjaurastis", tai būtų pats tinkamiausias pavyzdys.

Praėjusią naktį jis mažai miegojo, bet dabar vis tiek sunku užmigti. Širdis neramiai dunksi, jis norėtų nepastebimai išsmukti iš miegamojo ir išgerti dar vieną taurelę viskio. Be to, nors Luisė tuo tikriausiai netiki, jam graužia sąžinę, kad nenuėjo į Elenos vaidinimą. Dar vieną kartą. Tai atsitiko netyčia. Jis ketino išvažiuoti ankstyvesniu traukiniu. Bet ji taip prašė jį pasilikti dar kelias valandas, sakėsi galinti pasiimti laisvą dieną, o jam pritrūko jėgų susilaikyti. Kaip paprastai gebėjimas protauti nusmuko jam į tarpukojį, kelias valandas jis susižavėjęs stebėjo, kokį didelį įspūdį daro jo išradingumas, jautėsi patenkintas, kai priversdavo ją žviegti iš malonumo. Tą pačią akimirką, kai viskas

baigėsi, jį apėmė šleikštulys. Pasibjaurėjimas buvo toks didelis, kad jam rodėsi, jog ji suleido į jį savo čiuptuvus.

Bet traukinys jau buvo išėjęs.

Išgirdo, kad Luisė ėmė giliau kvėpuoti, spėjo, jog užmigo. Gal ir ji apsimeta? Reikėtų įsirengti atskirus miegamuosius, galėtų vakare bent ramiai paskaityti. Bet tada reikėtų nuoširdžiau pakalbėti apie problemą, o jis nepakenčia atviro konflikto. Konfliktai greitai gali išsprūsti iš numatytų rėmų ir virsti kažkuo visai kitu, apie ką iš pradžių nė nepagalvojai. Per didelė rizika.

Jį kamuojantį kaltės jausmą sunku nusakyti. Jų namai – tokia vieta, kurioje jis neištvertų, jei negalėtų taip dažnai išvažiuoti kitur. Bet grįžęs visada pajunta kažkokį palengvėjimą. Vos ne su ašaromis, kaltės slegiama sąžine, jis labai norėtų su viskuo sutikti. Kaip bokso treniruočių smėlio maišas tyliai kenčia smūgį po smūgio, taip ir jis norėtų ištverti jos kandžias pastabas. Daug buvo kartų, kai, regis, viskas pasikeis, jis taps geresniu žmogumi, saikingiau gers, sudrausmins savo nelemtą gaidžiuką. Bet, nepaisant visų gerų ketinimų, jį netrukus apimdavo nerimas, įšliaužwhich jam į kūną, jo numalšinti jis neturi jėgų. Tada vėl leisdavosi į keliones. Pabėgti, prisigerti. Vienintelis dalykas, nuo kurio pasijunta geriau.

Jis pasikėlė ant alkūnės, gurkštelėjo vandens iš stiklinės ant naktinio stalelio. Šviesos ruožas pro medines žaliuzes krito ant dvigulės lovos. Jis pasivertė ant šono ir ėmė žiūrėti į Luisę, atsukusią jam nugarą, galimas dalykas, miegančią.

Tada, prieš trylika metų, jis buvo toks tikras. Tikresnis negu bet kada iki tol. Po daugybės neilgalaikių santykių ar vienos nakties nuotykių jis pagaliau rado moterį, kurios ieškojo. Ji turėjo pašalinti tą maudžiantį tuštumos jausmą, padaryti jį visaverčiu žmogumi. Jis bandė tai ir anksčiau, bet moterys niekada neišlaikydavo saiko. Šį kartą viskas bus kitaip. Buvo pavargęs nuo gyvenimo, dažnai pamatydavo keistą žvilgsnį jaunų moterų akyse – ėmė darytis patetiškas. Trisdešimt septyneri metai – pats laikas baigti paaugliškus maištavimus, prasidėjusius tada, kai jis prieš šešiolika metų grįžo iš Jungtinių Valstijų. Kiauros naktys smuklėse, narkotikai, pinigai išsekdavo taip pat greitai, kaip ir pasirodydavo. Visi tie svetimi žmonės, gulintys šalia jo, kai rytą pabunda, toli gražu ne tokie simpatiški dienos šviesoje, kokie atrodė naktį girtam. Luisė turėjo tapti šarvais, kurių jam taip reikia. Ji turėjo paskatinti jį suteikti gyvenimui aiškesnę formą ir pagaliau įrodyti, kad jis geba kai ką daugiau, ne vien tūnoti garsios pavardės šešėlyje. Ji buvo puikus pavyzdys. Elegantiška, graži, šlovinama poetė. Padarytų įspūdį net tėvui. Motina, žinoma, nebus labai patenkinta.

Jis atsargiai pakėlė antklodę, stebėdamas jos nugarą labai tyliai atsikėlė, nenorėdamas jos prižadinti. Ji nejudėjo. Užsivilko chalatą, išėjęs tyliai uždarė duris. Įprasti žingsniai girgždančiomis parketo grindimis. Elenos kambario durys praviros, šviečia lempa su raudonu gaubtu. Valandėlę stovėjo žiūrėdamas į ją, nežinia kodėl. Meilės jausmas reiškiasi daug lengviau, kai ji miega. Antklodė buvo

nuslydusi į šalį, prieš išeidamas jis rūpestingai ją apkamšė.

Vieną viskio butelį laiko paslėpęs už knygų darbo kambaryje. Duris paliko praviras, kad geriau girdėtų, patraukė keletą gurkšnių tiesiai iš butelio, permetė akimis paštą, siunčiamą Ragnerfeldo AB, bet laiškų neatplėšė. Du laiškai, matyt, buvo iš skaitytojų. Tėvas kas savaitę vis dar susilaukia po keletą. Janas Erikas paprastai atsakydavo išsiųsdamas Akselio fotografiją su antspaudiniu Akselio parašu.

Vonioje išsivalė dantis. Rūpestingai bandė panaikinti alkoholio kvapą. Paskui sumirkė vandeniu skiautę tualetinio popieriaus, nušluostė baltus taškelius nuo vonios veidrodžio. Nesunkus darbas, bet padės išvengti barnio.

Jis grįžo į miegamąjį, tyliai įsliuogė į lovą.

Pradžia buvo tokia gera. Jis negalėjo ja pasisotinti. Pirmą kartą jam atrodė, jog rado moterį, kuri kaip magnetas pritraukia tuos jo žvilgsnius, kurie anksčiau nukrypdavo į šalį, ieškodavo kitų. Ji – jo didžioji aistra. Apsisiautusi paslaptingumu, ji iš pradžių atstūmė jo meilikavimą, jos pasipriešinimas įaudrino jį iki beprotybės. Atrodė, kad jis puola į sūkurį. Viskas joje vis labiau jį traukė. Norėjo visada būti šalia jos, žinoti, ką ji galvoja, kai tyli, kvėpti jos kvapą, mylėti ją, laikyti ją tvirtai, niekada nepaleisti. Galų gale ji nusileido, pasidavė jo atkakliam puolimui.

Priešas šį kartą delsė kiek ilgiau. Kažkada jis nustatė savo taisykles, bet paskui pasitraukė. Janas Erikas manėsi pagaliau laimėjęs prieš jį. Nepa-

stebėjo, kaip priešas tyliai, bet atkakliai suka apie jį ratus, kol pagaliau vėl pasijuto apsuptas iš visų pusių. Ėmė reikalauti per daug, vis labiau veržėsi į jo gyvenimą. Jis jautė vis didesnį poreikį nutolti nuo jos. Ji jam skambindavo, kai jis mažiausiai to laukdavo. Jaukios vakarienės prie degančių žvakių, kurių metu ji įkyriai braudavosi į jo paslaptis ir neprašoma atskleisdavo jam savąsias. Mažos dovanėlės, staigmenos, už kurias reikia atsidėkoti. Vis ilgesni darėsi aplinkkeliai, kasdienės smulkmenos, kol pagaliau ateidavo metas parodyti, ką jis sugeba miegamajame. Jo įtarumas didėjo, jis aiškiai matė, kaip ji bando įsiskverbti vis giliau, tapti tokia, be kurios neįmanoma apsieiti. O paskui staiga viskas dingo. Paslaptis tapo žinojimu, patrauklumas virto rutina. Jos nuostabūs apatiniai, neišeidavę jam iš galvos ištisas dienas, staiga lempų šviesoje ant skalbinių virvės pasirodydavo tokie banalūs, kai jis rytais skusdavosi. Jį žavėjęs grožis subyrėjo į etiketėmis papuoštus buteliukus ir dėžutes vonios spintelėje. Jos mintys, visada jį stebinusios, tapo tokios pat kasdieniškos kaip ir kitų moterų. Moteris – tai tarytum naktį tolumoje matomas miestas. Iš tolo spindėte spindi žiburiais it stebuklingais brangakmeniais, gundo, vilioja negirdėtais pažadais ir galimybėmis. O iš arti niekuo nesiskiria nuo kitų miestų. Daugybė namų, kuriuos būtina remontuoti, ant šaligatvių šiukšlės. Jam reikėjo ne draugystės, draugystė tik viską apsunkina. Jam reikėjo ugningos aistros, netramdomo sekso, jis negalėjo jai atleisti, kad jinai jį apgavo. Jo meilė dar kartą buvo

apvilta. Tarytum svaigulys nuo kokaino. Valandėlę jauti didžiulį pakilimą, o paskui bejėgiškai nusiriti į nerimą, didesnį negu iki tol.

Jis buvo nutaręs viską baigti ir neaiškinti kodėl. Tiesiog išeiti neva nusipirkti cigarečių ir daugiau negrįžti. Kaip tik tą vakarą ji paprašė jį atsisėsti ant sofos, paėmė už rankos ir laiminga, šypsodama pareiškė, kad juodu laukiasi kūdikio.

Jis pabudo nuo žadintuvo skambučio. Tyliai nuėjo prie Luisės naktinio stalelio ir išjungė garsą, o tada nušlepsėjo žadinti dukters. Jis labai norėjo valandėlę pabūti tik su ja, ta pačia proga atsiprašyti, kad neatėjo pasižiūrėti jos vaidinimo. Kiek pastovėjo žiūrėdamas į miegančią dukterį. Jau didelė, bet vis vien dar vaikas.

– Elena.

Ji sujudėjo.

– Elena, metas keltis.

Uždėjo jai ant galvos ranką, negrabiai patapšnojo. Ji atsimerkė, pamatė jį.

– Labas rytas.

Jos balsas atrodė nuoširdus, linksmas, ji kiek pasirąžė. Jis šypsojo, norėjo jai ką nors pasakyti.

– Paruošiu tau pusryčius. Ką paprastai valgai rytais?

– Tik sumuštinį su sūriu ir pieno.

Norėjo jos atsiprašyti dabar, bet nerado tinkamų žodžių. Valandėlę stovėjo svarstydamas, paskui numojo ranka ir išėjo iš kambario. Vėl staiga pajuto, jog taip sunku nuspręsti, kaip turėtų elgtis. Jis myli

dukterį, bet kartu ji ir gąsdina jį. Jos priklausomybė nuo jo, artumo troškimas jį varžo. Jautėsi tarytum norom nenorom priverstas gintis. Jis nesugeba jai duoti to, ko ji iš jo norėtų. Tiesiog neturi ko jai duoti. Ji it nuolatinis gyvas priekaištas, priminimas, koks jis netobulas. Atvirai kalbant, nuo jos jam sugenda nuotaika.

Jis sudėliojo jai sumuštinius ir išėjo į prieškambarį pasiimti rytinio laikraščio. Kai grįžo, ji sėdėjo prie virtuvės stalo. Jis atsisėdo priešais. Štai dabar. Dabar jis paprašys, kad ji atleistų.

– Kaip sekasi mokykloje?

– Gerai.

Ji kramtė sumuštinį.

– Ar daug egzaminų?

– Nelabai. Vienas kitas.

Ji išgėrė stiklinę pieno, nuėjo prie šaldytuvo įsipilti dar. Jis pajuto, kad laiko lieka vis mažiau. Bandė dar kartą ją prakalbinti.

– Norėjau pasakyti, kad ėėė, kad jei nori dar vieno sumuštinio, galiu padaryti.

– Dėkui, nereikia. Kur mama?

– Dar miega.

– Nerandu savo žaliosios plaukų segės.

Vienu mauku ji išgėrė ką tik įsipiltą pieną, paskui įdėjo stiklinę į indaplovę. Jis nespėjo daugiau nieko pasakyti, nes ji nuėjo į jų miegamąjį. Išgirdo pusbalsį murmėjimą, motinos ir dukters pokalbį, kuriame jam nėra vietos.

Viena iš priežasčių, kodėl jis negali išeiti, tai Elena. Išsiskyręs ją prarastų. Jųdviejų su Elena ryšys per silpnas, kad galėtų varžytis su tomis grandinėmis, kuriomis Luisė gebėjo prisirišti dukterį. Bet buvo ir kita priežastis, tokia slapta, kad apie ją žino tik jis ir tėvas. Būtina išlaikyti regimybę.

Ragnerfeldų šeimoje negali būti skyrybų.

Tėvas prieš Elenos gimimą nelabai tikėjo, kad Erikas ištvers šeimos gyvenimą. Ir nors dabar jis gali priekaištauti tik žvilgsniais, panašiais į žaibus, viskas pasikeis tą dieną, kai teks dalytis palikimą. Jo teisės į paveldėjimą niekas neginčijo, bet tėvas visada gerai išmanė juridinius dalykus. Savo vikria plunksna jis užrašė, kad Jano Eriko dalis bus visai nedidelė, jei jis negyvens padoriai tą dieną, kai bus skaitomas testamentas. Janui Erikui pavyko pačiam perskaityti dokumentą. Jis buvo pasirašytas tą dieną, kai Elenai suėjo vieneri metai, tėvas nepriekaištinga jurisdikcijos kalba dar kartą parodė savo pranašumą. Panieka alsuojančiais žodžiais jis paskyrė dideles sumas Luisei ir Elenai. Kol santuoka neiširusi, niekas nepasikeis, Janas Erikas liks palikimo valdytoju, turinčiu duoti ataskaitą tik revizoriams. Bet jei įvyktų skyrybos, tada viskas išaiškėtų ir Luisei atitektų didžiausia dalis. „Viskas dėl Elenos, – aiškino tėvas. – Ji – tai, ką mes paliekame ateičiai.“ Po šio pokalbio juodu grįžo prie pietų stalo, ir Janas Erikas smarkiai nusigėrė. Jis, nors pilnas dvejonių, stengėsi dalyvauti pokalbyje apie nereikšmingus dalykus, kurie kaip vandens ratilai turėjo užglaistyti jo įniršį.

Kodėl gi tai, ką mes paliekame ateičiai, peršoko per vieną generaciją?

Tą vakarą jis bandė įveikti save ir užsiimti seksu su Luise.

Jausmas toks, lyg glamonėtum savo kalėjimo sargą.

ALISEI RAGNERFELD NEREIKĖJO ŽADINTUVO, kad atsikeltų aštuntą. Tokį laiką pasirinko ne ji pati. Priešingai, ji visada sakydavo, kad labiau mėgsta naktį nei dieną. Naktį jai malonu judėti toje erdvėje, kurią palieka miegantys žmonės. Bet naktinėti ir kankintis nuo nemigos – du labai skirtingi dalykai. Šiuo metu ji labiausiai norėtų gerai pamiegoti, bet migdomieji vaistai padeda tik kelias valandas. Dar priešaušriu ją pažadina traukuliai ir sunkumas širdies srityje, tarytum visi pasaulio siaubai slėgtų jai krūtinę. Senėjimo procesas – tai ne kas kita kaip ilgai trunkanti kančia. Nepažįstamos senės atvaizdas veidrodyje. Jaunystės viltys lyg burtų lazdele mostelėjus pavirto senatvės nuostaba. Viskas praėjo taip greitai, liko taip mažai. Atsitiktiniai dalykai nejučia perėjo į būseną, kurios niekaip nepakeisi. Tai tarytum priimtas sprendimas, nors ji neprisimena, kad kada nors būtų taip nusprendusi. Žmonės ateina ir išeina, bendrauja su ja, o paskui išsiskirsto kas sau.

Viskas išsisklaidė, bet niekas nedingo. Esmė liko kaip konservuoti pradingusių vasarų vaisiai.

Tiesa, šį rytą ją pažadino ne traukuliai, o skausmas dešiniojoje blauzdoje. Ji tai jautė, laukė šio skausmo, ištiesė pėdą, norėdama užbėgti už akių traukuliams, uždegė lempą ir nuo naktinio stalelio pasiėmė laikraščio iškarpas. Ištraukė jas iš plastma-

sinio apvalkalo, susirado tą, kurios ieškojo. „Expressen“, rugsėjo penkiolikta. *900 000 švedų serga inkstų ligomis, dauguma iš jų to nežinodami. Paprastas tyrimas parodys, kad jūsų inkstų darbas nepakankamas.* Ji peržvelgė tyrimo rezultatus: galvos skausmai rytą, nuovargis – pirmas, dažniausias simptomas, niežulys, patinusios kojos, kai liga pažengusi toli – bendra bloga savijauta, vėmimas. Štai, regis, viskas aišku. Ji tikra, kad turi šiuos simptomus. *Kojų traukuliai taip pat gana dažnas simptomas, nes sutrinka druskų apykaita.* Paprašys Janą Eriką nuvežti ją į Sofijos kliniką. Paskambins, susitars dėl laiko. Pareikalaus, kad padarytų dar vienus tyrimus, net jei reikėtų mokėti iš savo kišenės.

Ji atsikėlė, praskleidė žaliuzes. Už langų dar tamsu. Užsimovė šlepetes, užsivilko rytinį chalatą ir nuėjo į virtuvę. Nuplėšė kalendoriaus lapelį, įpylė į kavinuką vandens. Vieno puodelio neužteks. Dešimtą pasirodys Erikas ir kažkokia Marianė Folkeson, bet kavos galima užplikyti jau dabar. Be to, reikia pažiūrėti, ar turi kokį gerai išlygintą drabužį, juk ateis nepažįstamas žmogus ir ims apžiūrinėti, kaip apsirengusi Akselio Ragnerfeldo žmona.

Gerda Person.

Ji nesupranta, ką jie galėtų turėti bendra su jos laidotuvėmis, bet Janas Erikas primygtinai ją prašė pasikalbėti. Įsipylė į stiklinę vandens, nurijo savo vaistus, bet mažo viskio gurkšnelio nuo traukulių šiandien negers, kad Janas Erikas nepajustų alkoholio kvapo. Jis pasirodo ne taip dažnai, užsiėmęs savo reikalais. Dabar dažniau pasirodo Luisė. Tik

pamanyk, jam jau penkiasdešimt. Jos Janui Erikui. Keista, kaip greitai bėga metai. Anikai jau būtų keturiasdešimt penkeri. Ji sukando dantis. Vis daugiau laiko skiria ją nuo tų įvykių, bet kartais prisiminimai ateina nekviečiami. Senatvės tironija. Juo lėčiau slenka dabartis, juo dažnesni praeities prisiminimai.

Jauna ji viską žinojo. Tvirtos valios, reikli, turėjo aiškią nuomonę, koks turi būti gyvenimas. Paveikta Elinos Vegner* ir moterų judėjimo, ji toli gražu nesirengė eiti tuo pačiu keliu, kuriuo iki šiol klampoja moterys. Moderni moteris turi būti tvirta, imtis atsakomybės, reikalauti daugiau ne tik iš savęs, bet ir iš vyrų. Moterys ir vyrai bendromis pastangomis turi kurti geresnį pasaulį. Taip rašė Elina, ir Alisė pritardavo kiekvienam jos žodžiui.

Ji buvo trečia iš penkių šeimos vaikų, klusniai dirbo jai skiriamus ūkio darbus, iš savisaugos jausmo stengėsi pritapti prie mažos bendruomenės, kurioje viešpatavo nustatyta tvarka, o ateities kelias buvo tarytum savaime aiškus. Bet slapta širdyje visą laiką atkakliai puoselėjo viltį, kad jos laukia didesni dalykai. Savo vaikystės namuose ji buvo kažkokia ypatinga. Pati stebėjosi, kodėl negali pasitenkinti tuo, ką turi, kaip jos broliai ir seserys. Kodėl niekada nesidžiaugia tais dalykais, kurie yra čia pat, kodėl jos žvilgsnis visuomet nukreiptas į tolumą. Šalin nuo žvyruoto takelio, čežančio po dviračio padangomis, šalin nuo tolimų šūkaliojimų futbolo aikštėje. Šalin

* *Elina Vegner* (Elin Wägner, 1882–1949) – švedų rašytoja, žurnalistė, feministė, reikalavusi moterims rinkimų teisės.

nuo šviežio šieno kvapo, nuo pažįstamų veidų mažo miestelio gatvėse. Tolyn nuo ramios metų laikų kaitos, atnešančios vis tuos pačius darbus.

Jos priebėga tapo literatūra. Ji skaičiavo dienas, kada galės išeiti iš namų, pasiduoti į didmiestį, kur tiek daug galimybių.

Ji įsipylė puodelį kavos, likusią supylė į termosą, atsisėdo ant kėdės ir ėmė žiūrėti į savo kojas. Jos visą laiką patinusios, ypač dešinioji blauzda, kurią dažnai traukydavo mėšlungis. Ji paskambins, kai tik jie pradės dirbti. Pažvelgė į virtuvės laikrodį. Po trijų valandų pasirodys Janas Erikas. Iki tol jai reikia kiek pagarbanoti plaukus, kad atrodytų elegantiškiau. Tegul ir nedaug jos amžiuje teliko tos elegancijos. Jos tankūs kaštoniniai plaukai irgi liko praeityje, bet visada gali džiaugtis prisiminimais.

Antroje penktojo dešimtmečio pusėje jos plaukai buvo vešlūs, ilgi, susegti nedidele sege. Kadangi jai jau buvo suėję dvidešimt vieneri ir ji buvo pilnametė, tėvai negalėjo priversti jos likti namie, tačiau jai išvykstant kilo didelis triukšmas, ji iškeliavo lydima blogų pranašysčių. Apsigyveno pas piktą ponią Vazos priemiestyje, ėmė ieškoti darbo, nesvarbu kokio. Ji norėjo tik rašyti, jokie sunkumai nebus per dideli, nes ji žino, kuriuo keliu jai eiti, ir niekas jos nesustabdys. Ji dar parodys namiškiams, kad pasirinko teisingai. Jau kitą dieną ją priėmė dirbti padėjėja Vasbergo moterų kirpykloje City rūmuose netoli Normalmio aikštės. Jos darbas buvo trinkti klientėms galvas, virti kavą ir valyti plaukus nuo kirpėjų darbo

įrankių. Šiuos darbus ji dirbo girdėdama turiningus kirpėjų ir klienčių pokalbius. Kartais jie įkvėpdavo apsakymams, kuriuos rašė naktimis, kartais išeidavo tik trumpa informacija, kurią galima parduoti kokiam nors laikraščiui.

Vos persikėlusi į miestą, ji netruko sužinoti, kur renkasi tie, kas siekia tų pačių tikslų kaip ir ji. Žmonės su didelėmis svajonėmis ir piniginėmis, kuriose švilpauja vėjai. Laukiantys, kada juos pripažins genijais. Tie, kurie laiko save dovana šiam niekingam pasauliui, kurių originalumas ateityje papuoš kultūros istoriją kaip auksinis šauktukas. Jaunos moterys ir vyrai Klaros kvartale su taurele rankose, visi lygūs, visi vienodai mylintys meną, visi galimi sugulovai. Karas baigėsi, prieš akis ilgas ir tiesus kelias, pilnas gražiausių galimybių. Porterio klubas, ordinas W6, Strėlė ir Liūtas. Čia jie sėdėdavo vakarais rūkydami *Gauloises,* nes nuvažiuoti į Paryžių neturėjo už ką. Taikėsi atsisėsti arčiau tų stalų, kur savo liūdesį skandino laikraščių-drakonų žurnalistai. Akselis buvo vienas iš šio būrio, iš pradžių ji jo net neįsidėmėjo, ir jis vargu ar pastebėdavo ją.

Ji atsikėlė, priėjo prie šaldytuvo. Įsitikino, kad pieno yra. Janas Erikas su kava visada nori pieno. Ji mėgsta juodą. Įprotis išliko iš anų laikų, kai reikėdavo išlaikyti blaivų protą, nors akyse viskas dvejinosi. Kai dienomis gniaužydavo klienčių plaukus, o naktimis tarškindavo kelionine „Royal“ markės rašomąja mašinėle, pirkta naudotų daiktų parduotuvėje Amatininkų gatvėje už septyniolika kronų. Kol galų gale piktoji ponia uždraudė jai kelti triukšmą

pragariška mašinėle ir ji buvo priversta rašyti ranka. Šiukšliadėžė pilna suglamžytų popierių ir leidyklų bei laikraščių grąžintų rankraščių. Vakarai Klaros rajone, kur būdavo galima pasidalyti skausmu su kitais ir atskiesti jį raudonuoju vynu, kol skausmas sugrįš, kai gaus dar vieną grąžinamą rankraštį. Iš namų į jos laiškus niekas neatsakydavo, nors kartais ji rašydavo, kad viskas sekasi gerai. Tik vieną kartą iš vyresnio brolio atėjo spausdintas atvirukas, linkintis jai linksmų šventų Kalėdų ir laimingų Naujųjų metų. Kai būdavo labai sunku, jai kartais norėdavosi klūpėti ant skaudančių kelių ir ravėti piktžoles runkelių lauke arba pajusti prakaito kvapą ir niežulį nuo šienapjūtės darbų. Tai būtų aiškus doro dienos darbo rezultatas, o ne kažkokios begalinės minties klajonės. Ji jau ketino pasiduoti, kai staiga tai įvyko. Atėjo laiškas, kuriame buvo sakoma, kad jos runkelių laukas nuravėtas, šienas išdžiovintas.

Ji nusišypsojo tai prisiminusi. Tarytum karalienė įžengė į Porterio klubą, girdamasi, kad jos novelė bus išspausdinta. Tiesiog fiziškai pasijuto aukščiau minios, geresnė, kadangi kaip tik jos rūpestingai parinktas raidžių kombinacijas kažkas įvertino geriau negu kitų. Durys jai prasivėrė, o kiti tebestovėjo prie savųjų, tebesibeldė. Jai šypsojo. Kai kas nuoširdžiai ir palankiai, bet dauguma su nepasitikėjimu. Kokiame pasaulyje gyvename, jei visi akli ir nemato tikrų talentų, o atkreipia dėmesį į jos varganą rašinėlį. Ji išvydo, kad kitoje stalo pusėje staiga į ją įsmigo degančios Akselio akys. Jai užėmė kvapą. Jis vienas nesišypsojo. Negėrė į jos sveikatą, nesveikino. Žvelgė

į ją žvilgsniu, rėkiančiu, kad jis jos trokšta. Trokšta jos čia ir dabar, vos tik ji nustos žemintis priešais šias padugnes ir išeis kartu su juo. Tokia mintis ją svaigino. Vieną kartą numoti ranka į visas pareigas ir leistis vedamai. Galų gale pradėti tokį gyvenimą, kuriam ji sukurta. Po to vakaro juodu sudarė sutartį. Menas aukščiau visko. Juodu kartu įgyvendins savo svajones ir duos pasauliui tai, ko jis trokšta, niekas jiems nesutrukdys. Ir juodu ėmėsi veikti su tokia aistra, kuri vos nekainavo jiems gyvybės.

Iš pradžių viskas buvo nuostabu. Per daug gerai, kad būtų galima tuo patikėti. Tarytum išsipildė visos paauglės mergaitės svajonės, kokia turėtų būti jos ateitis. Ji rašė ilgus laiškus į namus, jau nebe tokius nedrąsius kaip anksčiau, bet atsakymo nesulaukdavo.

Juodu nustojo vaikščioti į Klaros rajoną. Atsiskyrę nuo pasaulio atsidavė kūrybai. Ji gavo iš leidyklos nedidelį avansą, kartais jiems pavykdavo įpiršti eilėraštį ar žinutę laikraščio redakcijai. Tai kiek papildydavo jų menką namų biudžetą. Akselis, pasinaudojęs pažintimis, išnuomojo jiems nedidelį namelį šalia Stokholmo. Abu turėjo po kambarį su rašomuoju stalu ir lova. Ši dviejų vienišų žmonių sąjunga teikė jiems drąsos, kas anksčiau atrodė liūdna, lengvai pažeidžiama, dabar gerai saugojo juos nuo vidutinybės. Kaip du sąmokslininkai dieną juodu užsidarydavo kiekvienas savame pasaulyje, o vakare juos sujungdavo aistros karštis.

Ji atsisėdo prie virtuvės stalo, ėmė apžiūrinėti kavos puodelį. Gerda nupirko servizą kažkada dar

aštuntąjį dešimtmetį. Gal ji turėtų tai pasakyti moteriai iš Gerdos bendruomenės, kuri netrukus ateis, gal tiks paminėti per laidotuveș. Vis šis tas. Ji nedaug ką pasiėmė, kai po Akselio insulto persikėlė į šį butą. Net nežinojo, kaip čia atsidūrė tie puodeliai. Norėjo kuo greičiau išsikelti, daiktus sukrovė Janas Erikas ir Luisė. Gal todėl. Kai geriau įsižiūri, puodeliai tikrai negražūs.

Ji palietė santuokinį žiedą. Pajudino jį, pažiūrėjo į jo paliktą įdubimą. Jį mūvėjo keturiasdešimt penkerius metus, jis vis giliau rėžėsi jai į pirštą. Buvo tik juodu du ir pastorius, daugiau jokių svečių. Net Akselio tėvų nekvietė. Ji žino, kad vėliau jis to gailėjosi, bet kadangi jos tėvai nepanoro dalyvauti, jis irgi nekvietė savųjų.

Taip jis tada sakė.

Norėdami pademonstruoti vienybę, juodu atsisakė savo tikrųjų pavardžių ir pasivadino vienu kūrėju – Ragnerfeldu. Ši pavardė turėjo perduoti jų žodžius pasauliui. Abu išleido po romaną, pirma ji, tuoj po jos – jis, jų naujoji pavardė vis dažniau ėmė šmėžuoti laikraščių literatūriniuose puslapiuose. Kadangi juodu buvo dar jauni, kritikai vertino juos santūriai, bet recenzijose radosi vis daugiau pagyrimo žodžių. Su nuoširdžiu dėmesiu jie dalyvavo vienas kito kūryboje. Sekė sudėtingus vienas kito minčių vingius, patardavo, kai to reikėjo, padrąsindavo ištikus nesėkmei. Sulig kiekvienu išleistu romanu jų padėtis tvirtėjo, bet iš jų, teisėtai vadinančių save rašytojais, buvo reikalaujama vis daugiau. Jų knygų tiražai nebuvo labai dideli, juodu buvo visiškai

priklausomi nuo leidyklos noro mokėti jiems avansą. Dėl didėjančio spaudimo rašyti darėsi sunkiau. Buvo daug paprasčiau įžengti į literatūrą, nustebinti negu išlaikyti aukštą lygį. Juos abu tarytum ištiko spazmai. Kiekvienas vis labiau užsidarydavo savyje, vis mažiau rūpinosi kitu. Kai vakarais susitikdavo, dieną būdavo parašę mažai žodžių, susijungimas būdavo drungnas, kadangi abu kamuodavo graužatis, kad padarė per mažai. Bet ir drungna sėkla gali sudygti. Po metų jie nusipirko namą Nakoje, gimė Janas Erikas. Ryšiai su draugais iš Klaros laikų visiškai nutrūko, kadangi jų dabartinį biurgerišką gyvenimą daugelis niekino. Prasidėjo nauja era. Nevaržomą kūrybą pakeitė nemigo naktys ir snaudulingos dienos. Naujasis šeimos narys vertė juos keisti dienotvarkę, o leidyklų pasitikėjimas menko. Kur iki šiol viešpatavo dėmesys ir pagarba, staiga prireikė atidžiau saugoti savo teritoriją. Išgalvoti romanų personažai staiga įžengė į jų tikrovę, ėmė konkuruoti su verkiančiu kūdikiu, kuris reikalavo nuolatinės priežiūros. Jiems nebeužteko pertraukų, kai Janas Erikas užmigdavo, ar tvirtai nustatytų rašymo valandų, kurias jie nusistatė, kad nekiltų didelių ginčų. Ir tada jų gyvenime pasirodė Gerda, bandymas išspręsti problemą. Jos užduotis buvo bent pašalinti iš akių didžiulę netvarką, pagaminti maisto ir dirbti kitus kasdienius darbus, kurie iki tol nepalikdavo jiems nė mažiausios galimybės kurti.

Gerda Person.

Alisė vėl pajuto apmaudą, kad iš jos laukiama pagalbos. Keista, kad Gerdos mirtis sukėlė tokį su-

judimą. Juk šiais laikais visiems taip trūksta pinigų, nejaugi bendruomenė neturi didesnių rūpesčių? Ji ne kažin ką žinojo apie Gerdą, nors beveik dvidešimt penkerius metus gyveno su ja po vienu stogu. Nuo tų metų, kai gimė Janas Erikas, iki tada, kai Gerdai suėjo šešiasdešimt septyneri ir kai jai pačiai būtų pravertusi tarnaitė. Beje, pagalbininkė Gerdai būtų pravertusi ir anksčiau, nes, tiesą sakant, tarnaitė iš jos buvo niekam tikusi, bet Akselis nenorėjo jos atleisti, nenorėjo, kad namuose pasirodytų dar vienas svetimas žmogus. Jam atrodė, kad Alisė be reikalo ją peikia. O ji nesuprato, kodėl vieno svetimo žmogaus negalima pakeisti kitu. Ir apskritai jai buvo mįslė, kaip Akselis gali ką nors išmanyti apie namų ūkį visą mielą dieną sėdėdamas savo darbo kambaryje. Gerda visada buvo su jais, vaikščiojo po namus tyliai kaip katė, tačiau jos viena kitos gerai nepažinojo. Riba tarp ponų ir tarnų buvo aiškiai nubrėžta, jos abi labai stengėsi išlaikyti šį nuotolį. Tačiau Gerda tarytum sėdėjo pirmojoje žiūrovų eilėje. Ji buvo liudytoja, kaip Alisė iš Akselio partnerės, visateisės menininkės virto reprezentuojančia žmona, turinčia stovėti šalia jo, džiaugtis jo sėkme ir stebėti, kaip jis atsiima savo premijas. Gerda lydėjo juos šiame kelyje, ir Alisė nekentė jos už tai, kad Gerda žinojo, kad ji žino, jog Gerda viską mato ir supranta.

Galų gale viskas virto nesibaigiančia kova dėl valdžios. Bet tada ji jau nešiojosi po širdimi Aniką, o kai Anika gimė, visos kovos baigėsi. Vidinis susiskaldymas užslopino jos kūrybinių polėkių likučius, ji visiems laikams atsidūrė Akselio šešėlyje. Bandė

įveikti savo instinktus. Nežinojo, ar jie gimsta joje, ar primetami jai iš šalies. Akselis jautėsi turįs teisę įgyvendinti savo svajones, o jos uždavinys buvo užgniaužti savąsias. Vaikai ir tai, ką jie joje žadino, tapo grėsme jos pašaukimui. Jų riksmas nutraukdavo bet kokias kitas mintis. Ašaros, kurias ji turėjo šluostyti. Bejėgiškumas, kuris ją smaugte smaugė.

Alisė Ragnerfeld tarytum nurijo sprangų kąsnį. Jos žvilgsnis nuklydo į tolumą. Tik vienodas virtuvės laikrodžio tiksėjimas priminė jai dabartį.

Nuo tada, kai kilo grėsmė, kad ji užtrokš, iki to laiko, kai kelias pasidarė tarytum savaime aiškus, iš tikrųjų prabėgo tik akimirka. Akimirka, kurią ji po keturiasdešimt metų žūtbūt norėtų susigrąžinti.

Susigrąžinti galimybę viską padaryti geriau.

JANAS ERIKAS TEBESĖDĖJO pasiėmęs rytinį laikraštį, kai Luisė įėjo į virtuvę. Elena išėjo į mokyklą, Luisė atsisveikino su ja prieškambaryje. Paskui ilgai prausėsi vonioje, iš ten pasirodė išsidažiusi, rankšluosčiu apsivyniojusi galvą. Jis sekė ją žvilgsniu, kai ji nežiūrėdama į jį žengė prie šaldytuvo, išsitraukė maišelį su bandelėmis ir porą įdėjo į mikrobangų krosnelę. Efektingi judesiai, trinksėjimas, kai materija susiduria su materija.

– Ar radote plaukų segę?

Ji sumurmėjo kažką panašaus į „taip“ nenustodama raustis po šaldytuvą. Bet netrukus, kai pamatė, kad sūris guli ant stalelio prie kriauklės, uždarė dureles.

Jis neskaitydamas pervertė laikraščio lapą.

– Kava paruošta, kavos aparate.

Idiotiški žodžiai. Kurgi kava daugiau galėtų būti? Ji nieko neatsakė. Pasiėmė iš spintelės puoduką, įsipylė, kai pasigirdo skambtelėjimas, ištraukė iš mikrobangės bandeles, užsidėjo sūrio, sviesto netepė. Atsisėdusi prie stalo ji pasiėmė laikraščio kultūros puslapius ir atsikando bandelės.

Lyg eitų per ką tik užšalusį ledą. Plonas sluoksnis virš gilaus vandens, būtina atsargiai pereiti, bet reikia patikrinti prieš žengiant kiekvieną žingsnį. Du žmonės, artimi, pusryčiauja apsivilkę tik rytiniais

chalatais, nors atstumas tarp jų toks didelis, jog bandymas nutiesti per jį tiltą gali kainuoti gyvybę. Jie nieko neturi vienas kitam pasakyti, nieko, apie ką galima būtų kalbėtis. Kad ir kaip stengtumeis. Jei reikia, jis gali užmegzti pokalbį su kuo tik nori, su bet kuo, tik ne su ta, kuri sėdi priešais prie virtuvės stalo apsivilkusi rytinį chalatą.

Visą kūną tiesiog niežti iš nekantrumo. Iki kitos kelionės liko dar dvidešimt keturios valandos.

Ji sklaidė kultūros skyriaus lapus. Gurkšnojo kavą. Subraukė ranka trupinius, likusius nuo suvalgytos bandelės.

Slegianti tyla. Širdis ėmė smarkiau plakti. Būtinai reikia kažką pasakyti, kad nuotaika būtų normalesnė. Bet pasakyti nėra ko. Visiškai nieko. Kai ilgiau neištverdamas jau norėjo keltis nuo stalo, pabėgti, jo žvilgsnis nejučia nukrypo į trupinių krūvelę, kuri ką tik buvo sausa, tvarkinga, o dabar pasirodė šlapia, išskydusi. Išsigandęs jis lyg prilipo prie kėdės, nenuleisdamas žvilgsnio nuo trupinių. Jo nuogąstavimai pasitvirtino kitą akimirką, kai dar dvi ašaros nukrito šalia. Tai, kas ką tik atrodė nepakeliama, buvo niekis palyginti su šia dilema. Luisė verkia. Jo santūri žmona, niekada neparodanti jausmų, nebent didesnį ar mažesnį susierzinimą, verkia taip, kad ašaros ritasi viena po kitos. Dar didesnį siaubą kėlė mintis, kad ji laukia, kada jis ims ją guosti. O jis nežino, kaip elgtis tokioje situacijoje, ką daryti, kai iš jo reikalaujama to, apie ką jis nė nenuvokia. Jis tik supranta, kad jos ašaros ištirpdė vos užšalusį ledą, kuris prieš minutę atrodė pavojingas, bet vis dėlto saugojo jį nuo to, kas

dar blogiau, kas atsiveria po tuo ledu. O tai tikrai atsivers, kai tik jis prisipažins, kad mato jos ašaras.

Valandėlę sėdėjo sutrikęs, ieškojo išeities. Nuo jos skruostų, palinkusių virš stalo, riedėjo ašara po ašaros, netrukus dings galimybė apsimesti, kad nieko neįvyko, ir pabėgti. Jis nespėjo apsispręsti. Nepakeldama žvilgsnio ji ištiesė ranką, pagrabaliojo kavos puodelį, puodelio turinys pasiliejo ant stalo. Trūko tik šios nesėkmės, ir bet kokia galimybė išsigelbėti dingo.

– Po galais! Kas čia per velniava?

Iki šiol ji bandė slėpti, kad verkia, dabar verkė nesislėpdama.

Jis reagavo spontaniškai, nepagalvojęs. Sukikeno.

– Bet juk tai tik lašas kavos.

Ji užsidengė veidą rankomis ir ėmė kūkčioti.

Jis sėdėjo tylutėliai, stebėjo ją. Niekada nebuvo matęs jos verkiančios, nežinojo, ką tai reiškia, ko iš jo laukiama. Minutės bėgo. Minutės, kai ji verkė, o jis beviltiškai bandė susidoroti su šia situacija. Žinoma, jis turėtų atsistoti, žengti keletą žingsnių į kitą stalo pusę ir ją apkabinti. Bandyti sušvelninti jos skausmą. Bet jis negali to padaryti. Nuo šio jos reikalavimo jo paširdžiuose tarytum susimezgė kietas mazgas. Jis jautė, kad per stalą mesta virvė apsivyniojo jam apie kaklą.

– Negalime taip ilgiau gyventi.

Jam užgniaužė kvapą. Stengėsi sukaupti visą savo patirtį, bet nerado joje nieko, kas parodytų išeitį. Vienintelis dalykas, kurio jam labai norėjosi – tai

atsikelti ir išeiti, apsimesti, kad nieko nematė ir negirdėjo, eiti savais keliais. Šalin nuo ašarų ir pokalbių, kurių jam visai nereikia.

– Nesuprantu, ką turi galvoje.

Kitą akimirką jos žvilgsnis įsmigo į jį, jis atsilošė nuo šio netikėto sąlyčio.

– Kaip nesupranti? Ko tu nesupranti?

Ji greitomis nusišluostė skruostus, pasibraukė ranka po nosimi, skubėdama, tarytum metusi granatą, žinodama, kad turi nedaug laiko. Vis dėlto jis matė, kad ji dvejoja. Kad nori pasakyti daugiau, bet pasakyti sunku.

– Aš nebegaliu taip gyventi.

Jis tarytum nurijo nemalonų kąsnį. Palieta kava sunkėsi į laikraščio popierių, nudažė tekstą ruda spalva. Jis norėjo paimti skudurą, bet nedrįso sujudėti.

– Juk mes niekada nieko nedarome kartu, net negalime pasikalbėti. Tarytum mudvi su Elena gyventume vienos. Tavęs amžinai nėra namie, o jei ir būni, tai... Mes...

Ji nutilo. Nuleidusi akis žiūrėjo į stalą, rankomis lyg širma dengdama veidą. Paskui kilstelėjo, atsiplėšė skiautę virtuvinio popieriaus. Nusišnypštė, pirštu pasibraukė po akimis. Ji visada rūpinasi savo išvaizda, bet dabar jos bruožai atrodė išskydę, ji buvo lyg apsinuoginusi, jis matė, kad ji kenčia.

Prie jos pykčio jis buvo pripratęs. Staigūs neapykantos proveržiai tarytum pateisindavo tai, kad jis nuo jos tolsta, skydas visada paruoštas. Dabar ji

pralaužė visas užtvaras. Nesibara, neslepia, kokia ji silpna, maldauja paguodos ir supratimo.

Kai ji pyksta, jam daug geriau.

Ji grįžo prie stalo. Ašaros nustojo byrėti, bet veidas paburkęs. Šviesūs ašarų pėdsakai ant skruostų, po akimis juodų dažų dryžiai.

– Juk mes net nepaliečiame vienas kito.

Jos balsas atrodė drovus, jis pamatė, kaip ji išraudo, kaklą išmušė raudonos dėmės, ji nuleido akis. Pakrapštė gražiai lakuotu nagu sutižusią trupinių krūvelę, kurios, po velnių, jam reikėjo tiesiog nematyti. Jis girdėjo savo širdies dūžius. Viskas, ko jam daug metų pavyko išvengti, apie ką nenorėjo kalbėti, staiga įgavo šlapios dėmės formą ant stalo, skiriančio juos vieną nuo kito. Jis beviltiškai svarstė, ką derėtų pasakyti. Neatėjo į galvą nieko, kas galėtų jam padėti. Sumišęs kilstelėjo ranką, pažvelgė į rankinį laikrodį. Nors ji buvo nuleidusi akis, pastebėjo jo judesį.

– Tu vėl kažkur skubi?

– Ne, ne. Niekur.

Jis pakėlė kavos puodelį ir pamatė, kad ranka virpa.

Ji giliai atsiduso ketindama tęsti kalbą.

– Dėl Elenos aš pasiruošusi kovoti, bet tai darosi jau nebepakeliama.

Prabėgo kelios tylos sekundės. Pasibjaurėjimas šia padėtimi buvo toks didelis, kad jis pasijuto tarytum ligonis.

– Noriu kai ką pasiūlyti.

Dabar jis tikrai išsigando. Ji įsitemps jį į miegamąjį ir vers atlikti su ja sekso aktą.

– Noriu, kad pradėtum lankytis pas terapeutą.

– Ką?

Posūkis buvo toks netikėtas, kad išgąstis staiga atslūgo.

– Pas terapeutą? Kokį terapeutą? Kodėl turėčiau tai daryti?

Ji neatsakė į jo klausimą. Valandėlę žiūrėjo į jį, paskui vėl nuleido akis, sužiuro į trupinių krūvelę.

– Aš pusę metų lankiausi, ir man tai padėjo. Gal ir tau būtų ne pro šalį.

Jo nuostaba buvo tikrai neapsimestinė.

– Tu lankeisi pas terapeutą?

– Taip.

– Kodėl nieko nesakei?

– Pamaniau, kad tai tavęs nedomina. Šioje šeimoje nėra įpročio kalbėti apie savo bėdas. Mes retai kada ir susitinkame, o į telefono skambučius tu niekada neatsakai.

Kandi pastaba leido jiems greitai pasijusti pažįstamoje teritorijoje, jis pajuto tvirtesnį pagrindą po kojomis. Nuolatiniai priekaištai. Jis dirba kaip arklys, kad suvestų galus su galais, o ji vis nepatenkinta. Didžiulis penkių kambarių butas Estermalme, kurį savininkas pardavė gerokai pigiau, kadangi pirkėjų pavardė Ragnerfeldai. Regis, ji pamiršo, koks skirtumas tarp teisės ir privilegijos. Jam pavyksta uždirbti duoną, nes jis platina žmonių dėmesio vertas idėjas ir steigia fondus, kad sumažintų pasaulio skurdą. Jo darbas duoda naudos. Ir pasauliui, ir jo šeimai.

Juk tai jo nuopelnas, kad puiki Akselio Ragnerfeldo proza dabar siejama su humanitarine veikla. Tai, ką rašo tėvas, jo rankose keičiasi, konkretėja, jo iniciatyva prasidėjo visi pagalbos projektai. Jis tapo svarbiu asmeniu, visi klauso jo žodžių, reiškia jam pagarbą. Jis įrodė, kad yra reikšmingas žmogus. O štai namuose susilaukia tik nuolatinių priekaištų ir rūgščių grimasų.

– Kita išeitis – lankytis pas gydytoją mums abiem, pas gydytoją šeimos klausimais. Jei tu sutiktum.

Ne, to jam nereikia. Tikrai nereikia. Jis apskritai nenori jokio gydymo, nenori sėdėti ir stebėti savo bambą, kapstytis po vaikystės išmatų puodą.

– O jei nesutiksiu?

Regis, ji pajuto jo užgniaužtą pyktį, nes, išgirdusi naujas jo balso intonacijas, krūptelėjo. Iki šiol ji kalbėjo susikaupusi, ramiai.

– Tada nežinau. Jei tau atrodo, kad dėl to neverta kovoti, tada tikrai nežinau...

Jis pasijuto lyg pagautas. Surištos rankos ir kojos. Jį vis labiau ėmė pyktis. Štai ji kelia jam ultimatumus, net nežinodama, koks tai pavojingas ginklas. Nežinodama, kad jis neturi iš ko rinktis, nors ir stengiasi to neparodyti. Pyktis tarytum nuplovė jo sąžinę, jis pakilo nuo stalo. Valdydamasis iš paskutinių jėgų pastūmė kėdę arčiau stalo.

– Ką gi. Aš dar pagalvosiu apie terapiją. Bet tai nereiškia, kad aš to noriu ar kad man to reikia.

Ji ištiesė ranką prie rankinuko, kabančio ant kėdės atlošo. Ištraukė užrašų knygutę, padavė jam vizito kortelę.

– Gavau ją iš savo terapeutės. Pas ją mes neisime, bet ji rekomendavo jį, tokių dalykų specialistą.

Ji nutilo ir nusuko akis į šalį.

– Kokių dalykų?

Ji susigėdusi pažvelgė į jį ir padėjo kortelę ant stalo.

– Tokių problemų, kurios galbūt atsirado tau... norėjau pasakyti – mums.

Jo ištiesta ranka pakibo ore, jis dėbtelėjo į kortelę. Iš lėto ją paėmė, perskaitė. *Robertas Rasmusonas. Psichoterapeutas ir seksologas.* Apačioje, mažesnėmis raidėmis: *šeimų terapija, skyrybos, patarimai sekso klausimais, erekcijos problemos.*

Jis sukando dantis.

Netardamas nė žodžio iš virtuvės nuėjo į vonią. Rūpestingai užsirakino ir stovėjo galvodamas. Jausmai blaškėsi tarp deginančio įniršio ir kažko kito, ko jis dar nebuvo patyręs. Noras grįžti į virtuvę ir išrėkti tiesą jai į akis buvo toks didelis, kad turėjo susidrėkinti veidą šaltu vandeniu. *Su mano erekcija, kad tave perkūnai, viskas gerai! Visa bėda – tu! Mano galas puikiai sukietėja su bet kuria kita, tik ne su tavimi!*

Jis pažvelgė į savo atspindį veidrodyje ir dar kartą apsiliejo veidą šaltu vandeniu.

Piniginėje vizito kortelė. Kaip tyčia tą rytą, kai ji nebegalėjo sulaikyti ašarų. Ji ir vėl jį prigavo. Griebėsi seniausios pasaulyje moteriškos gudrybės, kad priverstų jį jai paklusti. Jis dar kartą perskaitė kortelę, nuo šlapių pirštų ant jos atsirado tamsių dėmių. Vos atsispyrė norui mesti ją į klozetą ir nuleisti van-

denį. Kam reikalinga visa ši maišatis? Jau penkios po devynių. Jis apie viską pagalvos vėliau, pabandys sukurti kokį nors veiksmų planą.

Po dvidešimt penkių minučių jam reikia būti pas motiną.

Nuotaika buvo bjauri. Jis nusprendė nelaukti lifto ir užlipti laiptais į Alisės Ragnerfeld butą. Po pusvalandžio ateis Marianė Folkeson, todėl jam reikia pasirodyti anksčiau ir pažiūrėti, ar motina blaivi, juk į butą teks įsileisti visai svetimą žmogų. Porą kartų trumpai paspaudęs skambučio mygtuką, ėmė ieškoti raktų, bet netrukus motina pati atidarė duris. Neblogas ženklas. Tvarkingai apsirengusi, susišukavusi, regis, neišgėrusi.

– Sveika, mama.

Įžengė į prieškambarį, nusivilko paltą. Atkišo jai maišelį. Bandelės su cinamonu, kurias nupirko pakeliui.

– Eikš, noriu tau kai ką parodyti.

Nepaėmusi maišelio motina nuskubėjo į virtuvę. Jis pasilenkė, nusiavė batus ir nusekė paskui ją. Kai peržengė virtuvės slenkstį, ji jau sėdėjo ant kėdės.

– Pažiūrėk.

Ji užsiraitojo kelnes iki kelių ir tarytum su priekaištu pažiūrėjo į jį. Jis žiūrėjo į jos nuogas pėdas ir blauzdas.

– Matai?

– Ką?

– Nejaugi nematai?

Jis pasilenkė, ėmė žiūrėti atidžiau.

– Ką turėčiau matyti?

– Juk ji sutinusi. Dešinioji blauzda. Argi nematai?

Parodė į blauzdą pirštu. Jis abejingai žvelgė į linoleumu išklotas grindis, norėdamas nuslėpti, kokia banali jam atrodo ši situacija. Ji nuleido kelnių klešnes, jos uždengė blauzdas. Tada nuo stalo paėmė laikraščio iškarpą. Žvelgdama pergalingu žvilgsniu padavė iškarpą jam, jis atsitiesė ir greitai permetė akimis tekstą.

– Bet juk tau jau tikrino inkstus ir nieko bloga nerado.

– Kurgi ne. Tai buvo prieš keturis mėnesius. Jaučiu, kad kažkas ne taip. Viskas sutampa su tuo laikraščio tyrimu. Pats pažiūrėk. Galvos skausmai rytą, nuovargis, niežulys, ištinusios kojos. Esu įsitikinusi, kad kažkas negerai.

Jis apsisuko, padėjo bandeles ant staliuko netoli kriauklės.

– Paprašiau, kad mane priimtų Sofijos klinikoje.

Neatsigręždamas jis užmerkė akis. Žinojo, ką reiškia dar vienas vizitas klinikoje. Personalas narsiai stengsis nuslėpti susierzinimą, kad Alisė Ragnerfeld nuolat reikalauja iš naujo tikrinti jos sveikatą, atimdama brangų laiką iš tų pacientų, kurie iš tikrųjų serga.

– Gal užkaisti kavos?

– Kavos yra termose. Man paskyrė laiką vienuoliktą dieną, aštuntą penkiasdešimt. Ar galėsi mane nuvežti?

Jis paėmė iš spintelės tris puodukus ir tiek pat lėkštučių.

– Reikia pažiūrėti į kalendorių.

Galvojo dar pridurti, kad reikėtų pasitarti su Luise, bet iš karto prisiminė rytinį pokalbį. Vien nuo tos minties širdis ėmė smarkiau daužytis.

– Paprastai prašau Luisę, bet šį kartą norėčiau, kad nuvežtum tu.

Jis nieko neatsakė. Išvyniojo maišelį, išėmė bandeles.

– Kur tavoji pyragų lėkštė?

Marianė Folkeson paskambino prie lauko durų lygiai susitartu laiku. Kai surado pyragų lėkštę, iki pat Marianės skambučio Janas Erikas su motina kalbėjosi apie tai, jog iš po vonios sklinda blogas kvapas. Motina tvirtino, kad kvapas pasklinda kiekvieną kartą, kai nuleidžia vandenį, o dėl skaudančios šlaunies jai sunku iššluostyti grindis po vonia. Janas Erikas dar kartą pabandė ją įtikinti, kad reikėtų pasamdyti valytoją, bet Alisė kaip paprastai nenorėjo. Nenorėjo, kad kažkas svetimas šniukštinėtų tarp jos daiktų. Jai atrodė, kad užteks, jei Janas Erikas ir Luisė padės jai padaryti tai, ko ji pati nepajėgia. Juk juodu gyvena labai arti.

Kai Janas Erikas įleido Marianę Folkeson, Alisė sėdėjo ant sofos svetainėje. Janui pasirodė, kad Marianė maždaug tokio pat amžiaus kaip ir jis, gal pora metų vyresnė. Gana nebjauri, nors jo skoniui kiek per sena. Be to, jo medžiokliški instinktai niekada

nenukrypdavo į moteris, kaip nors susijusias su jų šeima.

Alisė nesikeldama padavė jai ranką, santūriai stebėjo viešnią. Janas Erikas pakvietė Marianę sėsti į minkštakrėslį, įpylė kavos. Motina uždėjo ant puodelio ranką, tai reiškė, kad kavos ji negers. Ją apskritai buvo sunku įkalbėti, kad dalyvautų šiame susitikime. Regis, Gerdos Person mirtis jai nė kiek nerūpi. O jis pats dvejojo. Aišku, sutiko pasimatyti su Mariane, bet kažkur sąmonės gilumoje sukilo neaiškus nerimas. Gerda priklausė praeities laikams, apie kuriuos jis nemėgo kalbėti. Namas dabar nebegyvenamas, stovi taip, kaip jie jį paliko, bet jį vis vien reikia nuolat prižiūrėti, juo rūpintis. Galutinai spręsti apie namo likimą kol kas nedera, juk Akselis dar gyvas. Gal parduos, gal pavers muziejumi, gal patys norės jame gyventi. Galimybių daug. Namas iš tikrųjų puikus. Pastatytas 1906 metais, devyni kambariai, dvi virtuvės, viena pirmame aukšte, kita – antrame. Trijų tūkstančių kvadratinių metrų sklypas, takas prie vandens. Kai jis grįžo iš Jungtinių Valstijų, tėvai gyveno kiekvienas savame aukšte, jis spėjo, kad tai kažkaip susiję su Anikos mirtimi, bet – kaip ir daugelio kitų dalykų – niekada neklausinėjo. Po automobilio katastrofos buvusį dukters kambarį pertvarkė ir pavertė Alisės virtuve. Tėvai darė viską, kad kuo rečiau sutiktų vienas kitą, tik viešuose pobūviuose visada pasirodydavo kartu kaip neišskiriama, darni pora. Taip pat ir per šeimos pietus, kai ateidavo tik Janas Erikas ir Luisė. Skirtis juodu nė negalvojo. Ragnerfeldų šeimoje to apskritai negali būti.

Gerda Person jo vaikystės metais buvo šiuose namuose vienintelis žmogus, kuriuo visada galėjai pasikliauti. Ji kalbėdavo mažai, bet toje tyloje visada rasdavai ramią priebėgą. Žinojai, kad ji visada liks santūri, niekada nepratrūks pykčiu.

Marianė gurkštelėjo kavos.

– Pirmiausia noriu pasakyti, kad aš, aišku, perskaičiau visas Akselio Ragnerfeldo knygas. Jos iš tiesų nuostabios. Prašyčiau jus jį pasveikinti ir padėkoti už labai malonias skaitymo valandas.

– Būtinai. Jis, žinoma, be galo apsidžiaugs.

Janas Erikas dėbtelėjo į motiną ir garsiai kostelėjo pamatęs, jog Marianės skruostai paraudo kaip ugnis.

– Tėtė patyrė sunkų insultą, nė nežinome, ar jis supranta viską, ką jam kalbame. Mama turbūt norėjo tik tai pasakyti.

– Štai kaip. Nemalonu, labai nemalonu. Aš to nežinojau.

Janas Erikas tikėjosi, kad jo žvilgsnis privers motiną patylėti. Marianė išsitraukė juodą užrašų knygelę ir tušinuką iš rankinės, permetamos per petį.

– Taigi aš esu butų skyriaus tarnautoja ir bandau rasti Gerdos Person artimuosius, pavyzdžiui, giminių, turinčių teisę į paveldėjimą, kita vertus, jei giminių neatsirastų, jų kol kas ir neatsirado, man teks rūpintis jos laidotuvėmis. Gal jūs žinote, ar ji turėjo giminių?

Janas Erikas tokio dalyko nežinojo ir leido atsakyti motinai.

– Na, aš nedaug ką žinau apie Gerdą Person. Nuo devinto dešimtmečio pradžios su ja nebesusitikdavau.

Manau, kas nors kitas geriau galėtų atsakyti į šiuos klausimus.

– Taip, manyti galima daug ką. Deja, vien manymas nelabai padeda, ir tada tenka daryti tai, ką gali.

Marianė Folkeson neblogai atsikirto. Janui Erikui pokalbis ėmė vis labiau nepatikti. Alisė ranka glostė tamsiai raudoną aksominę sofos pagalvėlę. Prie šio buto baldų jis niekaip negali priprasti. Visi jie iš ano namo Nakoje antrojo aukšto. Kad ir kaip jis juos stumdė ir perstatinėjo, vis vien atrodo, kad jie čia užklydę lyg netyčia. Tarytum ilgisi senųjų namų ir nenori priprasti prie naujos vietos.

– Man rodos, ji buvo kilusi iš Elando, galbūt iš Kalmaro. Šiaip ar taip, ji turėjo seserį, bet ji mirė, kiek prisimenu, šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Tu tada buvai dar mažas.

Janas Erikas linktelėjo.

– Prisimenu, ji pasiėmė savaitę atostogų, turėjo pasirūpinti laidotuvėmis. Sesuo, regis, irgi buvo netekėjusi, jei aš ko nors nepainioju.

– Bet daugiau brolių ar seserų jūs neprisimenate?

Marianės Folkeson tušinuko smaigalis sustojo virš juodos užrašų knygelės linijos.

– Ne, bent jau niekad negirdėjau, kad ji būtų sakiusi.

– Ir vaikų neturėjo?

– Ne.

Marianė pasimuistė ant kėdės, pervertė kelis lapelius.

– Kai padavėme skelbimą į laikraštį, atsiliepė kažkoks Torgnis Venbergas, žadėjo ateiti į laidotuves.

– Torgnis Venbergas?

Iš motinos balso galėjai suprasti, kad ji nenori tuo patikėti.

– Taip. Gal jūs jį pažįstate?

– Na, ką reiškia pažinti? Buvo toks bjaurus mažas žmogeliukas, dažnai lankydavosi pas Akselį, norėjo pasišildyti jo šlovės spinduliuose. Jam pačiam pavyko išleisti porą romanų, kurių niekas neskaitė, bet jis mėgo trintis tarp rašytojų, kuriems sekėsi geriau. Nors nenutuokiu, ką jis galėjo turėti bendra su Gerda, net nežinojau, kad jie pažįstami. Aišku, kai jis pas mus lankydavosi, juodu tikriausiai susitikdavo, bet juk tai buvo prieš trisdešimt metų.

Janas Erikas jį prisiminė. Raudonai ruda barzda, juokdavosi visa gerkle, bet juokas neatrodė nuoširdus. Kažką murmėdavo su tėvu už uždarų darbo kambario durų, o paskui protarpiais vėl tas juokas. Keista, bet kartais panašiai nusikvatodavo ir tėvas, nors šiaip jau jis retai kada ir šyptelėdavo. Juo vėliau vakare, juo dažniau.

– Taigi jis ateis į laidotuves.

Alisė net sušnypštė.

– Turbūt mano, kad ateis ir Akselis, nori dar kartą pasirodyti šalia jo.

– Mama.

Tokia paviršutiniška, tokia apgailėtina. Anksčiau jis nerimaudavo tik tada, kai motina būdavo išgėrusi. Dabar niekada nežinai, kas gali nutikti. Anksčiau tokio elgesio galėjai tikėtis tik namie, tarp saviškių,

o dabar vis dažniau leidžia sau visokius išpuolius, kai šalia svetimi žmonės. Jis net ketino nusivežti į laidotuves Akselį. Įkelti į invalido vežimėlį ir nuvežti ten, kur parodys mažuoju piršteliu. Dabar jis tik taip gali ką nors pasakyti apie save. Bet kalbėti apie tai su motina butų skyriaus tarnautojos Marianės Folkeson akivaizdoje nedera.

– Jei kuo nors galime jums padėti prieš laidotuves, mielai padėsime.

Janas Erikas maloniai šypsojo.

– Būčiau labai dėkinga, jei parūpintumėte tinkamos muzikos. Gal žinote, kokią muziką ji mėgo. Gal dar ką nors prisiminsite, kas galėtų padaryti laidotuves ne tokias oficialias. Pavyzdžiui, gal žinote, kokios gėlės jai labiausiai patiko?

– Rožės.

Alisė nustebusi žvilgtelėjo į jį. Jis tai pasakė norėdamas užbėgti jai už akių. Paminėjo, kas pirmiausia atėjo į galvą. Staiga prisiminė vieną barnį prieš daugiau kaip keturiasdešimt metų. Motina pievelėje kaip paprastai su rytiniu chalatu. Gerda, nuleidusi galvą, tyli. Motina rėkia, kad Gerda neišravėjo pienių. Rėkia taip, kad tikriausiai girdi ir kaimynai.

– Roooožės? – sumykė motina nepasitikėjimo kupinu balsu. – Iš kur tu, po galais, ištraukei?

– Prisimenu, ji ne kartą apie jas kalbėjo.

Motina nieko neatsakė, bet veidò išraiška rodė, kad tokios kvailystės ji dar nėra girdėjusi. Janui Erikui vis labiau norėjosi baigti šį pokalbį. Pamanė, kad motina spėjo išgerti prieš pat jam ateinant, kad alkoholis vis labiau pradeda veikti.

Marianė viską žymėjosi užrašų knygelėje. Vėl pervertė kelis puslapius. Nelabai suvokdama, kas čia vyksta, ji ramiu balsu paklausė dar vieno dalyko.

– Ar pažįstate tokį Kristoferį Sandeblomą?

Alisė sunkiai atsiduso ir atsirėmė į sofos kraštą norėdama atsistoti.

– Niekada negirdėjau šio vardo.

Ji nuėjo į virtuvę, Janas Erikas nusekė ją žvilgsniu.

– Ne, manau, kad nepažįstame. O kas jis?

Janas Erikas jautė, ką dabar veikia motina, jam vis labiau norėjosi kaip nors išprašyti Marianę Folkeson iš šio buto. Ji pakėlė puodelį, gurkštelėjo kavos.

– Jis įrašytas jos testamente, vienintelis, turįs teisę į paveldėjimą.

Jis žvilgtelėjo į duris, pro kurias ką tik išėjo motina.

– Nemanau, kad tai labai riebus kąsnelis.

Janas Erikas nusijuokė norėdamas užslopinti iš virtuvės sklindančius komentarus ir ėmė spėlioti, ar Marianė Folkeson taip pat girdi tai, ką girdi jis. Kaip girgžda atsukamas metalinis butelio kamštis.

– Ji aiškiai nurodė, kad pirma turi būti apmokėtos visos sąskaitos, bet kas liks ir ką gausime pardavę jos daiktus, viską užrašė jam. Maniau, gal jūs žinosite, kas jis.

– Nė nenutuokiu. Kiek jam metų?

Marianė pažvelgė į savo knygutę.

– Gimęs septyniasdešimt antraisiais.

Tarpduryje vėl išdygo Alisė, sustojo sukryžiavusi ant krūtinės rankas.

– Gal būtų protingiau klausti ne mus, o jį patį, jei jis buvo jai toks artimas.

– Bandžiau, palikau žinutę jo atsakiklyje, bet jis, deja, man nepaskambino.

Janas Erikas pakėlė ranką ir pažvelgė į laikrodį.

– Jei šį kartą viskas, man jau būtų laikas eiti.

Marianė Folkeson permetė akimis knygelės puslapį.

– Taip, tai būtų ir viskas. Taigi norėčiau paprašyti pasirūpinti muzika, pagalvoti, kas galėtų geriausiai tikti. Ak, tiesa, dar reikėtų nuotraukos. Gal turite kokią Gerdos nuotrauką? Galėčiau ją padidinti, įdėti į rėmelį ir pastatyti ant karsto. Vieną radome jos bute, bet labai neryški, padidinus vargu ar kas išeitų. Jei rastumėte, mielai paimčiau.

Janas Erikas atsistojo.

– Žinoma. Pažiūrėsiu, gal pavyks ką nors rasti.

Juodu padavė vienas kitam ranką. Marianė Folkeson padėkojo. Alisė pasakė „sudie“ stovėdama tarpduryje, įėjo į svetainę ir vėl atsisėdo ant sofos. Janas Erikas išlydėjo Marianę į prieškambarį.

– Manau, greitai susitiksime. Paieškosiu nuotraukos.

– Dėkui. Jei dar kas ateitų į galvą, prašom paskambinti.

Janas Erikas užtikrino, kad taip ir padarysiąs, ir ji išėjo iš buto. Jis valandėlę pastovėjo prieškambaryje su ilgesiu žiūrėdamas į savo batus. Norėtų kuo greičiau iš čia dingti. Išeiti kuo toliau. Bet diena dar nesibaigė. Jo laukia dar vienas malonus vizitas. Svarbu, kad tėvo reabilitacija vyktų glaudžiai bendra-

darbiaujant su šeima, sakė gydytojas, taigi šiandien metas susitikti su tėvu. Susitikimas po susitikimo, kaip perlų vėrinio karoliukai. Jo kalendoriuje viskas sužymėta. Juk jis ir yra šeima. Tėvo liga motinos nedomina, nors kelis kartus ji ir buvo nuėjusi kartu su juo. Juk reikia išlaikyti padorumo įspūdį.

Išgirdo ją šaukiant iš svetainės.

– Branguti, mano berniuk, ateik, pasėdėk valandėlę su savo senute mama! Paskirk ir jai valandėlę laiko. Taip malonu su tavimi pasišnekučiuoti. Dienomis jaučiuosi tokia vieniša.

Janas Erikas užsimerkė.

Rytoj jis vėl išvyks į kelionę.

Jau pradėjo skaičiuoti valandas.

KRISTOFERIS ATSIKĖLĖ nuo rašomojo stalo, priėjo prie lango. Purškė smulkus lietus, palikdamas ant stiklo plonas sroveles ir šydu dengdamas Šventosios Kotrynos kapines. Jis priglaudė kaktą prie vėsaus stiklo ir užsimerkė. Stovėjo labai ramiai, kol sugalvojo jam reikalingą žodį, nuskubėjo atgal prie kompiuterio, užrašė tą žodį stovėdamas, paskui atsisėdo prie rašomojo stalo, giliai įkvėpė oro ir ėmė skaityti tekstą ekrane.

ANTRAS VEIKSMAS

MAMA ir TĖTĖ sėdi prie virtuvės stalo, padengto pusryčiams. Aplink stalą – keturios kėdės. Mama apsiavusi raudonais lakuotais aukštakulniais bateliais, labai trumpu sijonėliu ir mažai kūną dengiančia, blizgučiais nusėta palaidinuke. Tėtė apsivilkęs eilutę su įaustais baltais siūlais. Kambaryje gana tamsu, tik mirga daugybė įvairių dydžių televizorių, visi jie rodo skirtingas programas. Naujienas, reklamą, pornografinius filmus, veiksmo filmus, muzikinius filmus.

Mama mezga, tėtė kažką skaito kompiuterio ekrane.

Valandėlę sėdi tylėdami

TĖTĖ. Ką veiki?

MAMA. Mezgu.

Vėl sėdi tylėdami

TĖTĖ. Ką mezgi?

MAMA. Kumštines pirštines.

TĖTĖ. Kodėl kumštines?

MAMA. Padovanosiu jas, kai organizacija „Gelbėkime Afriką“ rinks aukas.

TĖTĖ. Ką jie veiks su tomis pirštinėmis?

MAMA. Užsimaus, kad nesušaltų.

Scenoje pasirodo SŪNUS, trylikos metų. Apsivilkęs oranžiniu Guantanamo kombinezonu, akys užrištos juodu raiščiu, kojų pėdos surištos plačia gumine juosta, kuri leidžia jam vaikščioti tik mažais žingsneliais. Nuo pėdų iki rankų eina grandinės, kurių galuose antrankiai

SŪNUS. Ar gali užsegti?

Mama užsega antrankius

MAMA. Ar tau būtina šiandien taip rengtis?

SŪNUS. Atsikabink.

MAMA. Juk lauke keli laipsniai šalčio. Nenorėčiau, kad persišaldytum.

TĖTĖ. Tik žiūrėk, neišterliok drabužių. Juk šeštadienį einame į Svensonų vestuves.

MAMA. Ar žinai, kiek visa tai kainavo? Keturis tūkstančius.

SŪNUS. Bet juk aš pats susimokėjau. Už tuos pinigus, kuriuos gavau dovanų per Kalėdas.

MAMA. Ar tu bent kiek matai?

SŪNUS. Suprask, akių raištyje yra skylutės. (Pakelia sukaustytas rankas, kiek leidžia grandinės, rodo mažas skylutes raištyje.) Be to, jis pasiūtas iš natūralių medžiagų. Pažymėtas ženklu, kad atitinka reikalavimus.

Mama užtepa ant duonos sviesto ir maitina sūnų. Padeda jam iš stiklinės atsigerti. Staiga ji atsigręžia tiesiai į publiką

MAMA. Ar kas nors gali man padėti?

Mama vėl imasi megzti, lyg nieko nebūtų atsitikę

TĖTĖ. Mūsų akcijos Afrikos žvejybos bendrovėje pakilo.

SŪNUS. Tai aš jau einu.

MAMA. Ar šis rytas nėra skirtas išsimiegoti?

SŪNUS. Kitaip nespėsiu. (Rodo guminę juostą, rišančią pėdas.)

TĖTĖ: Saugokis automobilių ir pedofilų.

Sūnus išskuba mažučiais žingsneliais ir dingsta iš scenos

MAMA. Kokios akcijos?

TĖTĖ. Bendrovė veikia tiesiog genialiai. Kasdien į Europą eksportuojama penki šimtai tonų Nilo ešerių filė. Jiems pavyko smarkiai numušti pervežimo kainas su rusų pilotų ir pigių senų

transporto lėktuvų pagalba. Valymo atmatos ir žuvų galvos lieka vietos gyventojams. Taigi tegul užsičiaupia tie, kurie sako, kad perkelti Nilo ešerius į Viktorijos ežerą, – vadinasi, išnaikinti visas kitas ežero žuvis. Tegul niekas nedrįsta prasižioti, kad *African Fishing Trade* bendrovė daro kažką neteisėta. Be to, vaikai gali pakaitinti klijus žuvies dėžėse ir prisiuostę geriau miegoti priemiesčių lūšnose. Juk jų tėvai išmirė nuo AIDS. Taigi tokia veikla – didelis laimėjimas visiems, kas joje dalyvauja. Turime dėkoti likimui, kad mes dalyvaujame iš pat pradžių, kad nusipirkome daug akcijų.

Juodu sėdi tylėdami. Staiga tėtė atsigręžia į publiką

TĖTĖ. Ar kas nors gali man padėti?

Kristoferis atsilošė, sunėrė už galvos rankas. Vis dėlto jis nėra visiškai patenkintas. Tekstas kažkoks blankus, o iki termino liko tik keturios savaitės. Jo žvilgsnis nuo kompiuterio ekrano nukrypo į išjungtą mobilųjį telefoną. Paėmė, pasvėrė jį rankoje. Jau savaitę sėdi užsidaręs nuo viso pasaulio, bet išspaudė tik keliolika puslapių. Tai kelia nerimą. Sunkiai sekasi. Žodžiai neteka taip sklandžiai kaip anksčiau. Rodos, taip daug norėtų pasakyti, bet žodžiai tarytum sustingo erdvėje, kurios jis negali pasiekti. Vienatvė paprastai padėdavo. Laisvė, kai išjungia telefonus ir nustoja tikrinti elektroninį paštą. Nepriklausomybės jausmas. Nepasiekiamas laukinis, turįs teisę spjaudyti tulžimi į visuomenės struktūras, į kurias gali žiūrėti iš šalies, jose nedalyvaudamas. Šį kartą toks būdas nepadeda. Priešingai, jaučiasi vienišas,

uždarytas. Šalia visų ir visko. Šalia, bet ne taip, kaip būdavo anksčiau, kai jis, stebėtojas, matydavo, kas dedasi tame pasaulyje, kuriame jo nėra, bet kurį jis su savo moraliniu nepriekaištingumu, trunkančiu jau trejus metus, turi teisę kritikuoti.

Ir būdamas šalia, ir būdamas vienišas.

Spėliojo, ar tai nepriklauso nuo pinigų. Nedidelė suma, kuri kas mėnesį įkrisdavo į jo pašto dėžutę išmokėjimo kvito pavidalu, šį mėnesį kažkodėl neatėjo. Tai būdavo tarytum įrodymas, kad jis vieną kartą viską sužinos. Kad jam vieną kartą paaiškins, ir tai suteiks jėgų viską atleisti.

Jis išjungė nešiojamąjį kompiuterį, nuėjo į virtuvę. Atidarė šaldytuvą ir šaldymo kamerą. Gatavų šaldytų patiekalų atsarga sumažėjo, jam reikėtų apsipirkti. Gal duoti ženklą Jesperiui? Greitai užbėgti į Skonės gatvę ir kiek paplepėti. Jesperis, rizikuodamas susirgti skorbutu, grumiasi su savo romanu panašiai, kaip Kristoferis grumiasi su naująja pjese.

Praėjo metai, kai nedidelis Kungsholmo teatras pastatė jo pirmąją pjesę. Provokuojanti – taip ją pavadino kai kurie kritikai. Kažkas parašė, kad jo pjesė – kategoriškas reikalavimas. Vertinimai jam pasirodė neblogi, į daugumą spektaklių bilietai buvo išpirkti. Jis sėdėdavo tamsiame kampe ir lūpomis kartodavo scenoje tariamus jo žodžius, tyliai, kad niekas neišgirstų, bet širdyje girdėdavo džiūgaujantį balsą. O kai aidėdavo plojimai, jam visada kildavo ta pati mintis.

Ak, kad dabar mane matytų mano tėvai!

Dabar teatras reikalauja dar vienos pjesės, jis pažadėjo atiduoti ją po keturių savaičių. Reikia sukurti

kažką nauja ir kartu išsaugoti savo individualybę. Pulti, bet užmaskuoti smūgius taip, kad visuomenės kritika staiga pasirodytų tik tada, kai skylė jau pramušta. Žmogaus prigimtis priešinasi, kai puoli staiga ir tiesiai. Tai genetiškai paveldėta savybė. Bet iš pykčio ir nevilties, kuriuos jis jaučia dėl esamos situacijos, jam sunku susilaikyti.

Pakėlė nuo virtuvės stalelio bevielį telefoną, surinko Jesperio numerį. Jis dar nepasirengęs įjungti mobiliojo, nes tada jo vienatvės kerai būtų galutinai sužlugdyti, turi parašyti dar kelis puslapius, tada galbūt vėl įjungs.

– Na, čia aš. Kokia padėtis?

– Sėdžiu „Neo" kavinėje. Gal nori užeiti?

Jis dvejojo neilgai, kone iš karto sutiko.

– Gerai, būsiu dešimtą.

Prieškambaryje apsiavė sportbačius, užsivilko striukę. Skėčio neėmė, žvilgtelėjęs pro langą pamatė, kad lyti liovėsi. Užrakino butą seifiniu užraktu ir nusprendė leistis laiptais. Jam reikia pajudėti, juk visą savaitę sėdėjo namie. Ranka braukė per laiptų turėklą. Apėmė keistas jausmas, kad šį turėklą prieš jį lietė daug rankų. Kad jis – visumos dalis. Šis suvokimas jau treji metai lydi kiekvieną jo žingsnį. Viskas susiję, kiekvienas savaip atsakingas, jį taip pat slegia atsakomybė.

Jo naujoji kelionė prasidėjo prieš trejus metus, kai jis, trisdešimt dvejų metų, stovėjo už baro Orėje ir suvokė, jog ilgiau nebegalės kvėpuoti. Aiškiai suprato, kad grimzta į dugną. Nužvelgė apgirtusius lankytojus ir

pamatė, kad intelekto koeficientas restorane maždaug toks pat kaip Kolmordeno zoologijos sodo beždžionių skyriaus. Jį pritrenkė tik tai, kad beždžionių skyriaus individai elgiasi daug oriau. Tarytum jam iš akių kažkas būtų išėmęs drumzlinus lęšius. Staiga pasijuto lyg ateivis iš kitokių platumų, norįs sužinoti, kaip mes, protu apdovanoti žmonės, gyvename šioje *Tellus* planetoje. Staiga viskas pasirodė nepaaiškinama. Jis matė visus kuklius bandymus. Tuščios kalbos, iš kurių jokios naudos, nebent kad po jų žmonės nusvirduliuodavo namo, į nuomojamą butą ar viešbučio kambarį ir ten poruodavosi, kol išsipagirios.

Merginų būrys anapus baro. Vakar vakare jos aiškino, kad joms mokyklos praktika, kad jos susirengė į metinę išvyką. Bjauriai ryškūs rausvi marškinėliai su užrašu I`M HERE FOR THE GANGBANG. Kai kurios bando užmegzti pokalbį su trimis raumeningais bernais, sunkiai pastovinčiais ant kojų. Tas beviltiškas gėrimas, žmonės, bandantys ištverti, nors aiškiai kažko stokoja. Jis ir jo bendradarbiai daro viską, kad šie idiotiški dalykai vyktų ir toliau. Apsivilkę vienos alkoholio firmos dovanotais drabužiais, jie pilsto taurelę po taurelės, alaus bokalus, spalvotus kokteilius, nors tie, kurie juos užsako, jau tokie girti, kad nepajėgia pakelti taurės prie lūpų. Jie patys pasirinko šią būseną.

Jie linksminasi.

Įžvalga, kad jis nė trupinėlio ne kitoks kaip jie visi.

Jis sustojo prie perėjos, nuspaudė mygtuką. Kitoje gatvės pusėje priešais restoraną stovėjo sunkvežimis su alaus reklama – užrašu ant pilkos alaus statinės. Du personalo vyrai tempia pro duris sunkius metalinius cilindrus. Per artimiausias dienas cilindrų turinys sutekės į nežinomą skaičių žmonių smegenų. Visi ieško sielos ramybės.

Trylika metų tai buvo ir jo gyvenimas. Vasarą Visbyje, žiemą Orėje. Po paplūdimio ir po slidžių trasos programa beveik lygiai tokia pat. Kai išeini atostogų, reikia už viską atsigriebti. Urvinis žmogus valandėlę išlenda iš urvo pakvėpuoti grynu oru. Baigęs darbą jis taikydavosi prie esamų aplinkybių. Sezoninis darbas buvo gyvenimo stilius, leidžiąs laikytis atstu nuo paniekos verto miesčioniško gyvenimo ir kartu neprarasti ritmo bei pareigos jausmo. Šventės prasidėdavo, kai restorane būdavo laisva diena, jos trukdavo iki ryto. Keletas valandų miego, kad vakare vėl galėtum pradėti darbą, truksiantį iki kitos šventės. Kraštutinybių pilnas gyvenimas, kuriame jis leidosi blaškomas kaip plunksnelė vėjo gūsiuose. Viskas bėgo, bėgo, bėgo, nebuvo nieko, išskyrus akimirkos užgaidą. Nuolatinės naujų mergiščių paieškos, palaimingas sekso, alkoholio ir kitų svaigalų mišinys. Tik tai valandėlę leisdavo pajusti gyvenimo pilnatvę, nutolti nuo vidutinybės, nutildyti tai, kas rėkte rėkė jo širdyje, apie ką jis nenorėjo galvoti. Buvo pasirengęs viskam, o jei kas nenusisekdavo, kaltę galima būdavo suversti promilių kiekiui. Net pasistengė tapti „slidininkų“ klubo nariu, vienu iš tų, kurie užsiimdavo seksu keltuvuose.

Buvo pavojingas varžovas alaus gėrimo varžybose ir rizikinguose triukuose. Laukdavo prie viešbučio kambarių, kur prostitutės sustatydavo klientus į eilę, versdamos vaikinus užrašyti savo vardus ant prezervatyvų, kuriuos paskui įdėdavo į vyno šaldiklius, kol ateis kurio eilė. Gėrė peniciliną nuo chlamidijų, kartą po ištisų savaičių švenčių dėl inkstų skausmų buvo paguldytas į ligoninę. Nubusdavo išmestas nepažįstamose vietose, nežinodavo, kaip ten atsidūrė. Buvo poelgių, kurių vėliau pats gėdijosi. Bet niekas nepriverte jo suabejoti dėl tokio gyvenimo būdo. Būtis – uždaras kokonas, pasaulis už jo ribų jos nepasiekia. Naktį pabėgdavo, dieną kamuodavo sąžinės priekaištai. Pragariška baimė, kurią sukelia pagirios. Išeitis tik viena – viską kartoti dar sykį.

Džiaugėsi solidarumu su kitais sezoniniais darbininkais, kurie kaip valkatos blaškėsi tarp vasaros ir žiemos.

Atrodė taip, lyg jis turėtų šeimą.

Siodermano gatvėje sutiko pagyvenusią ponią su šuniuku. Ji greitomis žvilgtelėjo į jį, o jis pasistengė plačiai nusišypsoti. Nuleidusi akis ji nuskubėjo toliau, o Kristoferis nuėjo į kitą pusę. Gynėsi minties, kad tai jį pralinksmino. Draugiška nepažįstamo žmogaus šypsena visada sukelia sąmyšį, juk tai tarytum reikalavimas norom nenorom atsakyti tuo pačiu. Bet tarp gerųjų žmonių nėra taip manančių. O juk jis kaip tik toks. Nuo dabar.

Metai bėgo, ir galų gale atėjo skausmas. Nerimas, kad praranda kažką labai svarbaus. Tokia mintis

jam kildavo kiekvieną kartą, kai tekdavo aptarnauti rimtų žmonių draugiją, kur kiekvienas užsikabinęs solidžią plastikinę kortelę, o galvos pradeda plikti. Priminimas, kad ir garbinga karjera reikalauja nemažai laiko. Tokia, kuri išlieka ilgiau negu sąskaitos, surašytos ant grifelinės lentelės už baro.

Nerimas vis didėjo. Net išgertuvės nebepajėgdavo jo nuslopinti. Kai būdavo girtas, imdavo keistokai diskutuoti su savimi, tačiau balsas, regis, būdavo ne jo, o kažkur šalia jo. Tas balsas staiga imdavo klausinėti, kur eina jo kelias. *Ar čia iš tikrųjų aš?* – klausdavo balsas. – *Ar tai aš ką tik pakilau nuo stalo, o jei taip, kodėl tai padariau?*

Iki šiol į savo gyvenimą jis žiūrėjo kaip į kažką laikina. Dar neatėjo tai, kas iš tikrųjų kažkada turėtų prasidėti. Naivus tikėjimas, kad jam nėra reikalo ką nors kurti, kad viskas atsistos į savo vietą, jei tik jis turės kantrybės laukti. Bet kai pradėjo abejoti, suvokė, kad laikinumo ne taip lengva ir paprasta atsikratyti. Gal tie jam nuolat siunčiami pinigai nuviliojo jį klaidingais keliais? Atrodė, tarytum jo tikrasis gyvenimas ne čia, o kažkur kitur. Kai nuo pagirių jį apimdavo nenumaldoma baimė, jam rodydavosi, kad tikrasis jo gyvenimas yra vakuumas, kuris egzistuoja jo kūno atomuose.

To kūno, kuris atsirado nežinia iš kur. Nežino nei jis, nei kas nors kitas.

Jam reikėjo įminti mįslę, kuri pateisintų jo paklydimus tuo metu, kol jis vis dar laukia. Reguliariai siunčiami pinigai buvo įrodymas, kad pasaulyje yra kažkas, kas žino.

Priešais parduotuvę „Pet Sounds" Skonės gatvėje jis sustojo, ėmė žvalgytis po vitriną. Kartais leisdavo sau įsigyti kokią kompaktinę plokštelę, nors kainos jo piniginei buvo nemažos net ir dabar, kai pradėjo gyventi be alkoholio. Įsirašinėti veltui jam buvo nepriimtina, to neleido jo nauja ideologija, kurios tikslas padaryti pasaulį geresnį. Durys prasivėrė, išėjo apie dvidešimties metų vaikinas su šokolado plytele rankoje, eidamas pro šalį numetė ant žemės spalvotą pakuotės popierėlį.

– Atleisk, bet tu kažką pametei.

Vaikinas greitomis žvilgtelėjo į Kristoferį.

– Tai tik šiukšlės.

– Taip, matau. O kaip manai, kas turės jas surinkti?

Jis staiga sustojo. Apsidairė, žvilgtelėjo į Kristoferį su nepatiklia šypsena, lyg norėdamas įsitikinti, ar tas nejuokauja. Kristoferis stovėjo tylėdamas, atidžiai jį stebėjo, ryžtingai žvelgė jam į akis, bet nesišypsojo. Prabėgo kelios sekundės, tada vaikinas pasilenkė ir susigėdęs paėmė popierėlį. Tik kai jis nuėjo toliau, Kristoferis nusišypsojo patenkintas savimi ir savo poelgiu.

Dabar jis tenkindavosi tokiais malonumais, nes staiga dingo tie, kuriuos teikdavo seksas ir alkoholis. Kankinama baimė ateidavo pirma, negu nauji malonumai spėdavo ją nutildyti. Apimtas nevilties suprato, kad atsidūrė akligatvyje. Kad kaina to vienintelio dalyko, kuris galėjo jam padėti, gąsdina jį taip pat kaip ir tai, ko stengėsi išvengti. Tik dabar suvokė, kaip sunku pakeisti savo elgesį. Alkoholis ir kvai-

šalai reikalavo savo teisių, nors jis jų nebevartoja. Paaiškėjo, kad tai, ką jis laiko laisvos valios dalyku, tėra tik sąlyga, pavojingiausias priešas tebegyvena jo viduje. Jis minta jo smegenimis ir neleidžia jam laisvai spręsti, ko jam reikia, ko ne. Oras nebepasiekia plaučių, nerimas verčia visą laiką judėti, nors jis to nenori. Trokšta išsivaduoti, pasprukti, bet kartu bijo, kad kaina bus pernelyg didelė – mirtina baimė, kylanti nuo pagirių. Užstatas už kelias malonės valandas. Niekas negali apsaugoti nuo to, kas drasko jo sielą. Panika, apimanti jį, kai pajunta, kad kažkas tyliai griūva, atverdamas kelią prasiveržti košmariškiems dalykams.

Jis paliko savo vietą už baro ir parėjo į kamarėlę, kuria dalijosi su kitu sezoniniu darbininku. Ilgas valandas sėdėdavo ant nepaklotos lovos, stengdamasis, kad nesustotų kvėpavimas. Galvodavo apie savo tėvus. Ką jie pamanytų matydami, kas jam dedasi?

Jautė gėdą. Dėl to, ką buvo padaręs, dėl daugelio metų, kai žemino save. Suvokė, kad jis skolingas ir sau, ir pasauliui. Jautėsi nuo nieko neapsaugotas, pasiklydęs, vienišas.

Susikrovęs lagaminą traukiniu išvažiavo į Stokholmą. Čia turėjo daug pažinčių iš anų siautulio laikų, todėl nesunkiai susirado butą. Sutartis neapibrėžtam laikui, buto savininkas kažką tyrinėja užsienyje. Kristoferis nežinojo ką, bet lentynose matė daugiausia gamtos mokslų knygas. Pirmaisiais mėnesiais užsidarydavo bute, bijodavo išeiti. Dienos, kai norom nenorom turėdavo nubėgti į maisto parduotuvę, atrodydavo kaip košmaras. Banko sąskaitoje

turėjo tiek pinigų, kad jam užtekdavo, arbatpinigius, kol dirbo, atidėdavo, nes maistas ir gėrimai nieko nekainavo. Tikėdamasis išsivaduoti, nutraukė bet kokius ryšius su buvusiu gyvenimu, vienas pradėjo kovoti su demonu savo viduje. Vieną po kitos vartė knygas. Jos dažnai būdavo nesuprantamos, tačiau padėdavo jam bent nukreipti mintis į kažką nauja. Naktimis sėdėdavo prie kompiuterio. Rado pokalbių svetainę anoniminiams alkoholikams, ji padėdavo jam pakelti priešaušrio valandas. Kasdien pabusdavo galėdamas rinktis, ar pasiduoti begaliniam troškuliui, ar pasistengti dar vieną parą jį įveikti. Maži maži žingsneliai, bet jie vis vien vedė pirmyn.

Po pusės metų jis išdrįsdavo dažniau išeiti iš namų, pradėjo ilgus pasivaikščiojimus po Stokholmą. Nueidavo didelius atstumus, lyg norėdamas kažką palikti toli už nugaros.

Kai tai atsitiko, jis stovėjo Fjelo gatvėje. Grožėjosi atsiveriančiu vaizdu. Buvo pavasaris, Blasieholmo ir Djurgordeno rajonai švietė visais žalios spalvos niuansais. Šviesus keltas Saltšio ežeru slinko prie šliuzo, ežeras žirbuliavo lyg nubarstytas deimantais. Visas tas grožis kėlė nuostabą. Netikėtas stebuklas. Argi visa tai egzistavo ir anksčiau? Kodėl jis to niekada nebuvo matęs? Visa tai kilo iš jo vidaus, virpantis skaidraus džiaugsmo pojūtis, kuriam neįmanoma atsispirti. Nors aplink buvo nemažai žmonių, jis garsiai nusijuokė ant visos Fjelo gatvės, juokas nuaidėjo per visą Stokholmą, jis pajuto, jog pagaliau pagaliau yra laisvas. Prieš jį vėrėsi visos galimybės. Niekada nepagalvodavo, kad jam skirta kažkas didinga, bet

dabar atėjo metas. Jis vienas iš tų, kurie sukurs ką nors reikšminga. Viskas įgavo prasmę. Kai atsivėrė ši erdvė, buvo neįmanoma grįžti atgal. Kiekviena sąmoninga akimirka tapo kova už permainas, galutinis „ne“ prisitaikėliškumui, susitaikymui su esama padėtimi. Pasaulis – tai klampynė, visų pareiga ją išvalyti. Visų pareiga sekti jo pavyzdžiu, padėti žmonijai apginti save, kovoti su banalybe.

Jesperis sėdėjo pačiame kampe prie stalelio, kur juodu sėdėdavo visada. Kavą su pienu jau buvo išgėręs, putos aukštos stiklinės vidinėje pusėje pridžiūvusios netaisyklingu ornamentu. Pirmas Kristoferį nustebinęs dalykas buvo tai, kad nematė nuolatinės Jesperio palydovės – užrašų knygutės, kuri šiaip jau visada gulėdavo šalia jo, ranka pasiekiama, kad ir kur atsisėstų. Užsirašytas pastabas vėliau bandydavo įterpti į rašomą romaną *Nostalgija. Keistas įveikiamo liūdesio jausmas.* Jesperis buvo vienišas vilkas, kaip ir Kristoferis. Gal todėl juodu neblogai sutardavo.

Pasikabino striukę ant kėdės atlošo.

– Gal ką nors užsisakysi?

Jesperis papurtė galvą, o Kristoferis nuėjo prie baro, kur jau lūkuriavo nedidelė eilė. Jis atsistojo kiek per arti prie to, kuris stovėjo prieš jį. Norėdamas išbandyti. Vyras žengė žingsnį pirmyn, Kristoferis taip pat. Buvo matyti, kad vyrui tai nepatinka, bet stengiasi neparodyti. Akių lėlytės nukreiptos į šoną, atrodė, kad jis stebi Kristoferį, bet nenori išsiduoti. Kodėl žmonės pajunta grėsmę, kai kas nors nepažįstamas prieina per arti? Kristoferis ilgai svarstė, kodėl

taip svarbu išlaikyti atstumą. Gal kaip tik šis nemalonumas rodo, jog pasąmonėje sukirba jausmas, kad visi priklausomi nuo visų? Knygose, stovinčiose jo buto lentynose, rašoma, kad atomai niekada neišnyksta, gali tik pakeisti formą. Užtenka pamatyti iš kosmoso nufotografuotą Žemę, kad suvoktum, jog tai tiesa. Jei rimtai patikėsi tokiu požiūriu, šiuo metu įsiviešpatavęs pasaulio vaizdinys sugrius. Niekas negalės žiūrėti į tai, kas vyksta, ir nesiimti veiksmų.

Vyras žengė dar vieną žingsnį, nutolo nuo jo. Kristoferis davė jam ramybę. Užsisakė dvigubą espreso kavos, laukdamas pažvelgė į Jesperį. Jis sėdėjo parėmęs galvą kairiąja ranka, o dešiniąja piešė nematomas figūras ant stalo paviršiaus. Kažkoks paniuręs, pagalvojo Kristoferis. Nebe pirmą kartą toks. Jesperis tarytum atversta knyga, visada pamatysi, kurioje jausmų skalės vietoje jis yra. Paniuręs būna gana dažnai. Kristoferiui patinka aiškumas. Neaiškūs dalykai neverčia susimąstyti, susimąstyti verčia tik aiški žinia. Staiga pajuto, kad žiūrėdamas į Jesperį šypso, pajuto, kaip labai vertina jųdviejų draugystę. Jesperis iš įsitikinimo buvo visiškas blaivininkas, dėl to su juo gera bendrauti. Kai Kristoferis nustojo gerti, turėjo vengti kai kurių situacijų. Reikalauti, kad jis praleistų visą vakarą aludėje, tai tas pat kaip reikalauti iš sergančiojo cukralige dalyvauti tortų baliuje. Ir dabar jį kartais kamuodavo troškulys, tekdavo smarkiai susiimti, kad neišgertų tos vienintelės taurelės. Tos, kuri leistų jam atsipalaiduoti. Leistų patirti ramybės jausmą, kai atrodo, kad kelias lygus, kad viskas įveikiama, tiesa, tas jausmas greitai pra-

eina, bet jis kiauras naktis bandydavo jį susigrąžinti prisigerdamas iki sąmonės netekimo.

Vienintelį Jesperį jis gali vadinti draugu. Dabar, kai dirba vienas su kompiuteriu, kai vengia restoranų gyvenimo, kai nutraukė ryšius su senais pažįstamais, daug naujų draugų neatsirado.

Bet ir Jesperiui jis neatskleidė savo paslapties. Ji tokia gėdinga, kad sunku rasti tinkamų žodžių. Prabėgo trisdešimt vieneri metai, bet jis niekam niekada neprasitarė.

Kad jį, kai jam buvo ketveri, rado ant laiptų prie Skanseno.

Kad jis iš tų, kuriuos atstumia.

Jis grįžo prie stalo.

– Kaip tau sekasi?

Kristoferis atsisėdo, ėmė siurbčioti savąjį dvigubą espreso. Jesperis nepratarė nė žodžio. Paniuręs, vėl pagalvojo Kristoferis.

– Nė nežinau. Manau, turėčiau džiaugtis, bet nesidžiaugiu.

– Kas atsitiko?

Kristoferis gėrė kavą. Jesperis atsilošė, pasirąžė, lyg norėdamas nusikratyti kažko nemalonaus. Paskui ištarė žodžius, nuo kurių visa kavinė tarytum ėmė siūbuoti.

– Mano knygą sutiko išleisti.

Kristoferis sustingo, išsigando to, kaip jis pats reagavo į šiuos žodžius. Rodos, turėtų apsidžiaugti, pasijusti laimingas, pašokti iš vietos, nupirkti tortą. Taip turėtų reaguoti geras žmogus. Jo geriausias draugas po ilgos kovos pasiekė tai, apie ką svajojo.

Bet užuot džiūgavęs dėl jo sėkmės, sėdėjo sustingęs, jausdamas didžiulį, juodą pavydą.

– Bet juk tai šaunu, - šiaip taip išspaudė, ir juoduma pasidarė dar juodesnė.

– Ar tikrai?

Jesperis, regis, visiškai neatrodė laimingas. Kristoferis apsidžiaugė šiuo jausmų sąmyšiu, kuris tarytum sklido po visą patalpą.

– Aišku, kad šaunu. Argi ne? Juk tam ir rašei.

Valandėlę buvo tylu. Jesperis ne iš tų, kurie pratars žodį, pirma gerai neapgalvoję. Pasaulis būtų daug geresnis, jei žmonės tiksliau rinktųsi žodžius.

– Labiausiai jaučiu kažkokią tuštumą, lyg būčiau apvogtas.

– Ką? Apvogtas? Bent galėsi pavalgyti ką nors geriau nei vien makaronus.

Tačiau išgirdo savo balso intonacijas. Kad žodžiai stengiasi nuslėpti tikruosius jausmus.

– Suprask, negalvoju apie pinigus. Galvoju, net nežinau, kaip tai paaiškinti, tarytum apie visą savo gyvenimą. Ką, po velnių, man reikės daryti dabar? Taip ilgai rašiau tą prakeiktą romaną, kad nežinau, ką veiksiu, kai nebereikės jo rašyti.

– Galėsi rašyti kitą.

Mintis Jesperiui, atrodo, nepatiko, vėl įsigalėjo tyla.

– O jei negalėsiu?

– Na, čia jau per daug. Reikia pabandyti, o ne iš karto kapituliuoti. Be to, tau teks pristatyti knygą, važinėti po įvairias vietas, duoti interviu, sėdėti prieš televizijos kameras, skaityti pranešimus.

Jautė, kad pavydas darosi vis didesnis. Svajonė apie sėkmę. Kai tave visi nori pamatyti, kai galų gale supranta, kad tu šio to vertas...

– Kaip tik čia ir visa bėda. Ką tu, po velnių, manai, kaip aš sėdėsiu prieš televizijos kamerą? Ar gali tai įsivaizduoti? Ką? Arba interviu. Ką aš galiu pasakyti? Perskaityk knygą, prakeiktas idiote! Ten parašyta viskas, ką noriu pasakyti. Manai, kad to užteks?

Kristoferis nieko neatsakė. Dar užsakydamas kavą matė, kad Jesperis prislėgtas, be to, suprato, kad jis tam tikra prasme neklysta. Vis dėlto ir toliau apsimetinėjo, kad jo dejonės jį erzina.

– Be to, aš toks bjaurus.

– Nustok.

– Bepigu tau kalbėti. Atrodai kaip koks angelas.

– Po perkūnais! Argi svarbu, kaip tu atrodai?

– Taip, kurgi ne.

Jesperis iš tiesų atrodė apimtas nevilties. Padėjo ant rankų galvą, atsiduso. Kristoferis išgėrė kavą, pastūmė puodelį. Norėtų būti Jesperio vietoje. Gal ir jam imti rašyti romaną? Jei priėmė Jesperio, gal ir jam pavyktų.

– Aišku, noriu, kad knygą perskaitytų kuo daugiau žmonių, savaime suprantama, juk tam ją ir rašiau. Kadangi norėjau kai ką pasakyti. Bet niekada nepagalvojau, ką tai iš tikrųjų reiškia. Juk tu mane pažįsti, aš nekenčiu būti dėmesio centre, rašymas man vienintelis būdas ką nors pasakyti. Iš manęs niekada neišeis prekinis ženklas. Pasakiau tai ir tiems, su kuriais kalbėjausi leidykloje, pasakiau, kad nežinau, ar galėsiu pakęsti visokius interviu ir panašiai.

– Ir ką jie?

– Na, jie per daug nesusijaudino.

– Betgi, velniai rautų, yra ir kitokių būdų.

– Supratau, kad pamatę mane jie nusivylė. Perskaitę velniškai gyrė, bet telefonu. O kai susitikome...

Kristoferis nustojo ginčytis, valandėlę sėdėjo tylėdami. Veltui bandė užgniaužti mintį, kad dėl to, kaip reagavo leidykla, jam pagerėjo nuotaika. Jis beviltiškai kovojo su pavydu, stengėsi nustumti jį į atmatų duobę, iš kurios ką tik išlipo. Kas jis per žmogus, jei gali taip pavydėti? Bandydamas įveikti save ištiesė ranką ir uždėjo ją ant Jesperio rankos. Gestas buvo toks neįprastas, kad Jesperis net krūptelėjo.

– Patikėk, viskas bus pasiutiškai gerai.

Kristoferis patraukė ranką, nusišypsojo.

– Po galais, mano pažįstamas – tikras rašytojas!

Bet žodžiai nesumenkino jo pavydo. Jis visada buvo tas, kuriam sekėsi geriau, tai tarytum iš anksto paskirtas vaidmuo. Jų draugystė rėmėsi nerašytomis taisyklėmis, bet dabar pusiausvyra pažeista. Jam norėjosi eiti namo ir toliau rašyti pjesę, rašyti taip, kad bet koks kritikas išsitiestų paslikas iš susižavėjimo.

– Turėtum sugalvoti kokį kitą būdą išpopuliarinti savo knygą. Ką nors padaryti, kad knyga atkreiptų į save dėmesį, o tau pačiam nereikėtų pasirodyti.

Jei manai, kad tai taip sunku, norėjo dar pridurti, bet nutylėjo.

– O kas tai galėtų būti?

– Nežinau. Tau teks truputį pasukti galvą.

Gatvėje juodu išsiskyrė. Kristoferis nuėjo ICA parduotuvės link. Jį kamavo sąžinės priekaištai. Jis – žemas žmogus, nesugeba pasidžiaugti draugo sėkme. Gėris ir padorumas, kurių visada troško, pasitaikius menkiausiai kliūčiai, virsta egoistišku instinktu, o juk tai vidutinybės požymis. Jis gerai žino, kad moralinės vertybės kyla ne iš malonumų, o iš pareigos jausmo. Tačiau jam nieko neišeina. Bandydamas tai ištaisyti ėmė galvoti apie Jesperio dilemą. Kas galėtų atkreipti informacijos priemonių dėmesį į jo romaną? Sustojo prie laikraščių vitrinos ir ėmė skaityti antraštes: *Aš gulėjau su keturiais tūkstančiais moterų. Alkoholis, seksas ir visiškas dekadansas – mums tai gerai pažįstama. Praturtėk, tai taip paprasta! Nuodėmės, žaidimai ir striptizas. Auuu! - šaukiame mes, kai karštoji Ema nusisega liemenėlę. Laimėk kompiuterį! Pornografiją gali susikurti pats!*

Kristoferis atsiduso. Kadangi jis vyras, o antraštės kreipiasi pirmiausia į juos, jį žemino tai, kad tikimasi, jog tokios antraštės paskatins pirkti laikraščius. Jei jis vyras, vadinasi, idiotas. Na, jam patinka nuogos moterys, savo bute laiko kelis pikantiškus žurnalus, nors tuo ir nesididžiuoja. Jis gyvena vienas, ką gi jam daugiau veikti? Bet jam atrodo įžeidžiama, kad taip šiurkščiai kreipiamasi į jo žemiausius instinktus. Jis paėmė vieną laikraštį, pažiūrėjo paskutinį puslapį. Redakcija – vieni vyrai. Jis pagalvojo, kokie turėtų būti tie vyrai. Kodėl jiems daugiau niekas nerūpi? O jei rūpi, tai kas? Kartą jis paskambino į redakciją ir paklausė.

– Savininkas liepė mums ištirti, kas pirmiausia skatina žmones nusipirkti laikraštį, – atsakė jam. – Pasaulinės krizės, deja, publikai rūpi daug mažiau.

„Taigi, Jesperi, – pagalvojo jis. – Tau bus nelengva. Žmonės nepuls prie laikraščių kioskų, kai pasirodys antraštė, kad Jesperis Falkas parašė romaną, verčiantį susimąstyti apie savo kartos problemas."

Jis žengė žingsnį į šalį ir atsidūrė prie vitrinos su laikraščiais moterims. *Gražios akys – kad tavo žvilgsnis gundytų! Pirkimo svaigulys – šeši šimtai geriausių pirkinių. Išmok teisingai vaikščioti su aukštakulniais bateliais. Ar gera mintis padidinti krūtis?* Tiesiog galvon netelpa. Ir tokius laikraščius žmonės labiausiai perka? Daugeliui moterų to užtenka, kad pasijustų pažangios ir apsišvietusios.

Dar toliau dešinėje laikraščiai visai jaunoms mergaitėms. *Išrink gražiausią Holivudo kalaitę. Septynios grožio mis, kurias mes dieviname. Kaip priversti jį kapituliuoti.* Redakcija – vienos moterys, vyrai nebent techniniai darbuotojai. Jis pagalvojo, kaip šios moterys auklėja savo vaikus. Ar ir privačiame gyvenime jos nori įtvirtinti lyties vaidmenį, nori, kad jų dukterys liktų infantilios, ar tik prisiima tokį vaidmenį, kol už jį moka pinigus.

Galvoje vėl šmėstelėjo mintis – o ką veikia inteligentai? Kaip atsitinka, kad daugelis žmonių mąsto taip netoliaregiškai ir taip mažai? Kodėl jie laiko save tokiais nereikšmingais, kaip geba įtikinti save, kad jų veiksmai neturi jokios reikšmės?

Kadangi dabar jis nebegali apsvaiginti sąmonės, jam vis sunkiau pakelti tikrovę. Gal žmogaus sme-

genis kartais būtina prislopinti, kad nematytų visų tų kvailybių ir neprarastų vilties.

– Ar jūs laukiate eilės?

Jis pabudo iš savo minčių, ėmė dėti pirkinius ant slenkamosios juostos. Nusipirkęs naujų maisto pusfabrikačių, nuėjo namo. Tai, ką čia svarstė, suteikė jam naujų idėjų, jis vėl pasijuto geriau, žinojo, kaip toliau rašys savo pjesę.

Jau netoli namų durų nutarė įjungti mobilųjį. Trys naujos žinutės. Viena iš teatro, klausė, kaip jam sekasi rašyti, kita nuo Jesperio. Išklausęs trečiosios jis pajuto, kad laikas sustojo. Išmetė maišelį su maistu, turėjo atsiremti į namo fasadą.

Kažkoks testamentas, kuriame jis minimas kaip vienintelis paveldėtojas.

OBUOLIO KVAPAS. Užtenka ištiesti ranką, pakelti, prisikišti prie veido, uosti saldų aromatą. Žaibiškai persikelti į prabėgusį laiką. Stebuklingi vartai į pasaulį, kuris šiaip jau pasislėpęs už dešimtmečių permainų, bet vieną akimirką atgyja, darosi prieinamas.

Akselis Ragnerfeldas žvelgė į skaisčiai žalius obuolius, gulinčius vaisių lėkštėje. Nepasiekiami, lyg vis dar būtų toje tolimoje šalyje, kurios pavadinimas užrašytas ant mažų užklijuotų etikečių. Guodėsi tik tuo, kad obuoliai tikriausiai ir nebekvepia, apipurkšti ir apdoroti taip, kad nesugedo per ilgą kelionę kone aplink Žemės rutulį. Tai ne tie vaikystės obuoliai, rūpestingai surenkami nuo vienintelės jų sklypo obels, vėliau virstantys auksinėmis sultimis ir paprasta obuolių koše. Kruopščiai prižiūrimas plotelis bulvių, burokėlių ir kitų naudingų augalų. Vienintelė prabanga būdavo levažandžiai, nasturtos ir kvepiančios našlaitės, įsiskverbusios tarp daržovių. Motina sukasi su šimtais darbų, tėvas ritmingai kala kūju, tiksliai, išdidžiai. Nedidelis namelis pamažu išaugo iš jo šiurkščių rankų. Šeši kvadratiniai metrai, bet brangesnis už puikiausią pilį. Jis gerai prisimena, kas buvo rašoma įstatuose. *Kolonijos pirmiausia skiriamos fizinio darbo darbininkams ir į juos panašiems žmonėms, kurie mieste verčiasi sunkiai ir kurių būsto sąlygos netinkamos.*

Rojus. Taip jie pavadino mažą plotelį, kur tarytum oazėje galėjo atsikvėpti, ištrūkę iš ankšto buto, vieno kambario ir virtuvės, esančio visai netoliese. Nedidelis medinis miestelis su kukliais namukais, įspraustas tarp Ringvegeno ir Blekingės gatvės, pastatytas kaip laikina priemonė dėl didelio butų stygiaus po Pirmojo pasaulinio karo, bet išlikęs iki pat septintojo dešimtmečio pabaigos.

Dėkis į galvą žinias, vaike. Tai vienintelis kelias iš čia ištrūkti.

Kažkas pasibeldė. Niekaip nesuprasi, ko jie varginasi. Nuo tada, kai pakliuvo į slaugos ligoninę, jis nieko negali nei pakviesti, nei išvaryti. Beldimasis jam atrodė įžeidžiamas. Tarytum jie nori pabrėžti, kokia jo padėtis. Girdėjo, kaip už jo nugaros prasivėrė durys. Kažkas įėjo nieko nesakydamas, jis nežinojo kas, kol ji pasirodė jo regėjimo lauke. Vardo jis neprisiminė, kasdienės detalės dažnai išslysdavo jam iš atminties, gal todėl, kad visiškai jo nedomino. Tik tai, kas atsitiko seniai, turėjo ryškius kontūrus. Gal taip jo smegenys jį saugo? Jo kūnas tapo uždara erdve, joje įkalinta, kas priklauso vien jam. Aš. Be durų, be langų, be jokių žmogiškųjų ryšių. Dienos tokios vienodos, kad nė neatskirsi vienos nuo kitos, jos bėga, jas reikia ištverti. Visas jo išgarbintas intelektas suplūdo į kairės rankos mažąjį pirštelį, kuris kartais vykdydavo jo nurodymus, nors pastaruoju metu vis dažniau ėmė neklausyti. Įkalintas kūne, kurio negali pajudinti, bet skausmo pojūčiai išliko visi. Po ilgų nejudrumo valandų skausmas darosi nepakeliamas. Bet prašyti pagalbos irgi negali. Tada vienintelis išsigelbėjimas – pabėgti į praeitį.

Tačiau rūpestingai vengė kai kurių atminties užkampių, stengėsi ten neužklysti.

– Sveiki, Akseli. Ar patogiai sėdite? Gal jus truputį pakelti?

Rankšluosčiu nubraukė jam iš burnos tekančias seiles. Ką ji galvoja? Kaip jis turėtų jai atsakyti? Jei pajudintų pirštelį, reikštų „taip“. Kitaip atsakyti jis nesugeba. Jam norisi pasikelti ir sušukti, riksmu išlieti susikaupusį įtūžį. Tai ne gyvenimas, tai būsena, pažeminimo jausmas – jo didžiausias priešas. Jis visada atidžiai rinkdavosi su kuo bendrauti, tik nedaugelis pralįsdavo pro adatos skylutę. Visada vengė priverstinių sambūrių, metams bėgant, susiaurėjo ir išrinktųjų pažįstamų ratas. Kai jo šlovė augo, keitėsi ir jį supantys žmonės, kai kurie pasitraukė patys, kiti pasidarė kuklūs, kiti ėmė pataikauti. Išskirtinumas greitai tapo vienišo rašytojo gyvenimo dalimi, galų gale jį ėmė laikyti baikščiu, vengiančiu viešumos. Dabar jis jau visiems pasiekiamas grobis. Nepažįstami žmonės ateina, išeina, gali stebėti jo pažeminimą. Svetimos rankos liečia jo kūną, net intymiausias jo dalis. Jis tarytum išmestas, priklausomas, net numirti negali be kitų pagalbos.

Ji stovi jam už nugaros, spėjo, kad atidžiai jį stebi.

– Gal jus truputį kilstelėti?

Jis sukaupė jėgas, bet pirštelis nepakluso, nors kūnas norėjo, kad jį kiek pajudintų. Tik kai ji apsisuko ir išėjo, jis akies kampučiu pamatė, kad pirštas kiek sujudėjo. Išgirdo uždaromų durų garsą ir grįžo į savo prisiminimus.

Ar kas nors buvo ištaisyta? To jis nežino. Gal galima paneigti tai, ką matė akis ir girdėjo ausis, bet nepaneigsi paties išgyvenimo. Kas nugrimzdo į užmarštį, vis dėlto įrėžė pėdsaką. Jo vaikystės namų jau seniai nebėra, bet jie įamžinti ne viename iš jo ankstyvųjų romanų. Nors gyveno kukliai, ten jam buvo jauku. Kalbos apie orą laiptinėje ar prie lango. Žaidimai priklausė nuo metų laiko, visada gryname ore, nes viduje buvo taip ankšta. Žiemą pačiūžos pačių išlietoje čiuožykloje. Didžiulės sniego olos tapdavo tvirtovėmis, kai vykdavo mūšiai sniego gniūžtėmis. Kalneliai, nuo kurių raudonskruosčiai vaikai suskirdusiomis lūpomis šliuoždavo ant kartono lapo ar tiesiog ant kelnių užpakalio. Kai sniegas nutirpdavo, prasidėdavo žaidimai rutuliukais. Lobis dažnai keitė savininką. Vieną vakarą grįžti namo turtingas, kitą – visiškas vargšas. Prisimena mėtymą į taikinį ir žaidimą pačių iš popieriaus ir virvės susisuktu kamuoliu. Vasarą maudydavosi Orstavike ar bėgiodavo paskui sunkvežimius su vandeniu, kurie laistydavo gatves ir nuplaudavo dulkes. Pavydėdavo tiems, kurie galėjo važiuoti į vaikų vasaros stovyklą ar turėjo kaime giminių. Rudenį visi vėl susirinkdavo namuose. Slėpynių ir vaiduoklių istorijų metas.

Jis prisimena kvapus. Visokiausius. Valgio kvapas per pietus, ką tik iškeptos duonos kvapas, bjaurūs šiukšlių statinės ir lauko tualeto kvapai. Rūgštus viršutinių drabužių kvapas iš tamsių prieangių. Arklio mėšlas gatvėje, kapojamos malkos, lakus išskalbtos paklodės, plazdančios vėjyje, kvapas.

Kiekviena parduotuvė turėjo savo ypatingą kvapą. Žuvies parduotuvė, mėsinė, kepykla, rūsys, kur pirkdavo malkas ar žibalą. Ir garsai. Automobilių ir tramvajų garsų mišinys, vežimėlių, geležimi kaustytų arklių kanopų, dardančių ratų. Kas sena ir kas nauja grūmėsi dėl vietos po saule.

Prisimena tylias žiemas, kai sniegas sugerdavo visus garsus, kai suaugusieji daugiausia būdavo namuose. Sėdėdavo ankštuose butuose, išlįsdavo tik pavasarį, kai vėl prasidėdavo darbai.

Radijas. Burtų dėžė, apie kurią susirinkdavo visi, kuri ištirpdydavo sienas, skiriančias nuo didžiojo pasaulio.

Dėkis į galvą žinias, vaike. Tai vienintelis kelias iš čia ištrūkti.

Kai buvo mažas, šie žodžiai jį gąsdino, jis niekur nenorėjo ištrūkti. Norėjo likti su tėvu ir motina pažįstamame pasaulėlyje, kur viskas saugu, įprasta, vienodai kartojasi. Nesuprato, kodėl jie nori jo atsikratyti. Kodėl taip atkakliai nori jį išvaryti iš tos būties, kuria patys dažnai taip didžiuojasi. Pastangos, kruopštumas, tvarka. Vienybė teikia jėgų. Aukšta moralė, darbštumas, Jalmaro Brantingo* biustas, iš garbingos vietos ant komodos skelbiąs jų klasinę priklausomybę. Gal vienintelis daiktas namuose, iš kurio nėra jokios praktinės naudos. Daug kartų prisimindavo savo buvusių namų tvarką. Virtuvę, kurioje dieną viešpataudavo motina, o naktį ant

* *Jalmaras Brantingas (Hjalmar Branting)* – XX a. antrojo ir trečiojo dešimtmečio švedų socialdemokratų vadovas, 1921 m. suformavęs vyriausybę.

atlenkiamosios sofos miegodavo tėvas. Kambarys šalimais, dieną tuščias, o naktį jame miegodavo jis pats, motina ir dvejais metais vyresnė sesuo. Ji turėjo gerą galvą mokslams, bet į tai niekas nekreipė dėmesio. Net ir tada, kai jos mokytojas ryžosi vieną vakarą pasibelsti į jų duris, bandė įkalbėti tėvus, kad po pradžios mokyklos leistų ją mokytis toliau. Tėvai užsispyrę laikėsi savo. Jei kas iš jų šeimos eis mokslus, tai tik Akselis, taip jau seniai nuspręsta. Jis taps inžinieriumi, nes toji specialybė turi ateitį. Sesers kartėlis, metams bėgant, tik didėjo. Ji jam niekada neatleido, nors rinkosi juk ne jis pats.

Saulė įslinko pro lango rėmą, dirglus spindulys palietė jo veidą. Jo akys, pirmaisiais metais po insulto galėdavusios užsimerkti, kai jis panorėdavo, o ne kai reikėdavo, dabar vis dėlto užsivėrė, jis atsidūrė raudonai violetinėje tamsoje.

Jis stebėjosi, kodėl tėvai nori, kad jis būtų inžinierius. Su skaičiais jam sekdavosi nekaip. Praktinių polinkių irgi turėjo nedaug. Dievaži, jis stengėsi, stropiai pamėgdžiojo tėvą, norėjo būti į jį panašus. Prisimena atlaidų tėvo žvilgsnį, kai kūjis nepaklusdavo Akselio rankai, jam bandant padėti tėvui statyti namelį Rojuje. Sukandęs dantis tėvas lupdavo jo blogai sukaltas vinis ir visai lengvai įmušdavo jas ten, kur reikėjo. Niekad netardavo pikto žodžio, tik tylomis leisdavo pajusti, kad įgūdžiai atsiranda, kai ilgiau padirbi, kad niekada nereikia pasiduoti. Pastangos, kruopštumas, tvarka. Žadintuvas kasdien, išskyrus sekmadienį, suskambėdavo pusę šeštos, nes septintą tėvui reikėdavo būti darbe. Tanto cukraus fabrikas.

Motina prie šeimos pajamų prisidėdavo tuo, kad du kartus per savaitę tramvajumi važiuodavo iki pat Estermalmio, ten tvarkydavo vieną butą Sibilės gatvėje. Iš gražių tos šeimos knygų lentynų buvo galima pasiskolinti didžiulių turtų. Pasiimdavo slapta, o po savaitės grąžindavo į vietą. Iš pradžių skaitė Žiulio Verno, Aleksandro Diuma ir Džeko Londono romanus. Skęsdavo vingrių pasakojimų sūkuriuose, leisdavosi žodžių nešamas toli toli, o baigęs skaityti tęsdavo kelionę savais žodžiais. Sąsiuvinius ir atskirus lapus pripildydavo fantastiškų pasakojimų apie didvyrius ir jų nuotykius. Ką parašydavo, skaitydavo ir tėvas, ir motina, aptarinėdavo jo stilių ir rašybą, bet niekada nė žodžio apie patį turinį. Anksti suprato jam peršamą žinią – tu turi pakilti virš savo kilmės ribojamų galimybių, bet nemanyk, kad esi kažin kas. Galų gale nuspręsta, kad jo pasakojimai veda kažkur į nežinią, iš namų dingo pavyzdžiai, kuriais jis bandė sekti. Dingo išmonės kupinos knygos, kur iš kiekvieno puslapio tryško spalvinga fantazija. Knygos liko stovėti Estermalmio lentynose, o jų vietą užėmė žinynai ir dalykinė literatūra, sausi tekstai, padedantys rengtis būsimai profesijai. Jis turėjo ruoštis tai dienai, kai reikės laikyti egzaminą į nemokamą vietą Siodermalmio aukštesniojoje berniukų mokykloje.

Durys už jo nugaros atsidarė, šį kartą niekas net nepasibeldė. Jo akies vokas atsisakė klausyti jo nurodymo ir liko užmerktas, saugodamas jį nuo ryškios saulės. Akys prasimerkė tik tada, kai jo vežimėlį pastūmė į šešėlį. Pamatė, kad atėjo Janas Erikas.

– Sveikas, tėte.

Vėl pajuto, kaip rankšluostis pabraukė jam per smakrą, nuo kurio tekėjo seilės, o niežulys varė jį iš proto. Jano Eriko judesiai buvo neryžtingi, ne tokie profesionalūs kaip slaugytojų. Suprato, kad sūnui ši situacija tokia pat nejauki kaip ir jam pačiam, kad ir jis laiko padėtį nenormalia.

– Gal nori truputį prigulti? Sako, kad sėdi nuo pat pusryčių.

Jis sukaupė visas jėgas ir jam galų gale pavyko kilstelėti mažąjį pirštelį.

– Gerai, einu, paprašysiu, kad man kas padėtų.

Akies kampeliu matė, kaip Janas Erikas dingo už durų. Suvokė, kad turėtų būti dėkingas sūnui. Žinojo, kad tas lanko jį iš pareigos, ne laisva valia, bet vis dėlto... Jis niekada nesuprato savo sūnaus, atvirai sakant, net nežino, ar jį myli. Visiškai jokių ambicijų. Gimdamas gavo tiek daug galimybių, bet nė viena nepasinaudojo. Šokinėja aplink, nežinia ką galvodamas, be tikslo, be prasmės, toks niekada nepaims vairo į savo rankas. Jis pats gimė neturėdamas jokių galimybių, bet tėvų triūsas ir jo paties nepalaužiama valia vedė jį pirmyn. Per visas kliūtis. Prisimena, kokia gėda buvo, kai neišlaikė egzamino į laisvą vietą aukštesniojoje mokykloje, kokie nusiminę buvo tėvai. Tėvas ir motina, laikydamiesi principo, kad niekada negalima pasiduoti, nenuleido rankų. Aštuonerius metus jie kentė nepriteklius, kad galėtų apmokėti jo mokslą, kad atvertų jam duris į Karališkąją aukštąją technikos mokyklą, didžiausias jų troškimas buvo, kad jis ją baigtų. Gautų

inžinieriaus išsilavinimą. Jokios aukos nebuvo per didelės. Tėvas ir motina plušėjo dukart daugiau nei iki tol. Dėjo kroną prie kronos, taupė mokesčiui už kiekvieną semestrą. Jis pats kiekvieną laisvą valandėlę stengėsi ką nors padaryti, kad įgyvendintų jų ambicijas. Bandė įsikalbėti, kad tai ir jo ambicijos. Bet aukštesniojoje mokykloje aplinka buvo tokia, kad jis pamažu ėmė keistis. Iš jo aplinkos mokinių ten buvo nedaug, jis turėjo taikytis, turėjo laikytis socialinio žaidimo taisyklių. Konfliktus čia sprendė ne kumščiais mokyklos kieme, pranašumą visada suteikdavo kalba, žodžiai. Priešingai negu jo ankstesnėje aplinkoje, čia buvo svarbu iš tikrųjų pasižymėti, rimtai įrodyti, kad esi šio to vertas. Sunku būdavo kiekvieną popietę grįžti į savo rajoną, gyventi ten, kur galiojo senosios taisyklės.

Permainos vedė jį tolyn nuo jo kilmės, kartu ir nuo tėvų, taip įnirtingai kovojančių už jo ateitį. Jo kalba keitėsi, jo mintys veržėsi iš jų sąvokų pasaulio. Namie, kur visi stengėsi dėl jo, ėmė jaustis vis labiau vienišas. Atrodė, kad jį pripažįsta ne tokį, koks iš tikrųjų yra, o tik tokį, koks kažkada turi tapti. Jis ėmė galvoti, kad yra ne tikras šeimos narys, o tarytum kažkoks projektas. Apmaudus sesers pavydas ir tėvų lūkesčių našta kartais imdavo taip slėgti, jog sunku būdavo kvėpuoti.

Jau trečiaisiais metais kilo bėdų dėl matematikos. Žodžiai tarytum patys stodavo į savo vietas, o skaičiai nepasiduodavo jo logikai, juos sunku būdavo įveikti. Už švedų kalbos rašinius gaudavo aukščiausius įvertinimus, pro matematikos egzaminus prasmukdavo

tik vargais negalais. Tais pačiais metais vokiečiai okupavo Daniją ir Norvegiją, tėvą pašaukė į karinę tarnybą, Švedijoje buvo paskelbta karinė parengtis. Šeima, netekusi tėvo uždarbio, vertėsi labai sunkiai. Įsigalėjo kortelių sistema, neturtingose šeimose trūko paprasčiausių dalykų. Prisimena begalines eiles prie parduotuvių su tuščiomis lentynomis. Šaltos naktys. Malkų visada trūko, į drabužius smelkėsi drėgmė. Juodu su seseria vakarais išeidavo ieškoti ko nors, ką galima sukūrenti krosnyje. Naktimis langus reikėdavo užtemdyti, visi bijojo, kad tuoj ateis Hitleris. Neramus iš radijo aparato sklindantis balsas skelbė, kad karas tuoj tuoj prasidės.

Jis slėpė, kad jam nesiseka matematika, žiūrėjo, kad blogi pažymiai niekada nepatektų į lūkesčių kupinas tėvų akis. Kai atėjo laikas rinktis specializaciją, jis pirmą kartą gyvenime apgavo tėvus. Gamtos mokslų kryptis, kurioje matematika buvo pagrindinė disciplina, galėjo atverti kelią į Karališkąją aukštąją technikos mokyklą. Bet jis pasirinko kalbų ir humanitarinę specializaciją, durys į tėvų išsvajotą techniką slapta užsivėrė.

Janas Erikas sugrįžo lydimas slaugytojo. Abu kartu juodu perkėlė jį į lovą. Jis pajuto palengvėjimą, kai skausmas atlėgo, o kūnas galėjo išsitiesti ant minkšto pakloto. Galvūgalį pakėlė aukščiau, užkišo kelias pagalves, tada pasigirdo nuolat kartojamas klausimas:

– Ar tau patogu gulėti?

Jam norėjosi sušukti: „Ne! Ne, man labai nepatogu taip gulėti. Noriu, kad surinktumėte visus

migdomuosius vaistus, kiek tik yra šiame skyriuje, kad suleistumėte man juos į kraują, kad bent kartą galėčiau kaip reikiant užmigti!" Bet sušukti jis negali. Geriausiu atveju gali tik kilstelėti mažąjį pirštelį ir nuraminti juos, kad viskas taip, kaip ir turi būti.

Janas Erikas atsisėdo į lankytojams skirtą kėdę, slaugytojas išėjo. Sūnus paprastai atsinešdavo laikraštį ir jam garsiai skaitydavo, beje, turėjo jį ir šiandien. Akselis nesuprato, kam jam visos tos žinios. Kaip sūnus gali galvoti, kad jam rūpi, kas dedasi pasaulyje, kurį jis jau paliko? Jam reikia draugijos, ir Janas Erikas narsiai stengiasi tą draugiją palaikyti. Jųdviejų santykiai buvo tokie, kad valdžia liko tėvo rankose. Jis negalėtų paaiškinti savo antipatijos sūnui, kodėl niekada jo nemėgo. Kažkoks nuolankus žvilgsnis, niekada nereikalaujantis savo teisių. Niekada neužsidegdavo kuo nors taip, kad išdrįstų pasipriešinti. O jei kada ir pabandydavo, visada išeidavo taip kvailai. Tarytum nežinotų, kas jam gera, kas ne.

Janas Erikas burbėjo kažką, kas atspausdinta spaustuvės dažais, o Akselis grįžo prie savo minčių.

Paskutiniaisiais metais prieš studijas konfliktas jo širdyje darėsi vis rimtesnis. Jį apėmė didžiulė baimė, kaip reikės pasakyti tėvams, kad jų svajonės apie inžinieriaus karjerą liks tik svajonėmis. Bet kėlė nerimą ir kitas dalykas, ir jis vis stiprėjo. Akselis suprato, jog turi talentą, mokslo metai patvirtino, kad jis priklauso ypatingai klasei. Taip, jis nebuvo nagingas, neturėjo gabumų matematikai, užtai liko daug vietos kam kitam – kalba traukė jį, kaip liepsna traukia naktinę plaštakę. Šiai vilionei

jis negalėjo atsispirti. Jautė, kaip istorijos kaupiasi krūtinėje laukdamos, kada jis suteiks joms gyvybę. Bet rašyti – argi tai profesija? Tai kažkoks, sakytum, nepadorus hobis, kuriuo galima užsiimti tik jei turi laisvo laiko. Literatūra, nesusijusi su konkrečiomis žiniomis, – tikrai įtartinas dalykas. Žinojo, kad tėvai jo niekada nesupras, kiekviena diena, artinanti neišvengiamą pokalbį, kėlė jam vis didesnę baimę. Vengė ir užsiminti apie tai, stūmė pokalbį kuo toliau. Jis įvyko jo egzaminų dieną. Visi sėdėjo kambaryje šalia virtuvės, rengėsi šios šventės proga išgerti kavos, vienintelis liudininkas turėjo būti Jalmaras Brantingas. Svečių nekvietė, nenorėjo puikuotis, nors, nepaisant visų kliūčių, sūnus ką tik tapo studentu. Bet jie gers tikrą kavą, ne pakaitalą, prie kurio buvo pripratę karo ir taupymo metais. Visi šventiškai pasipuošę, tėvai švytėjo iš pasididžiavimo, sesuo, nors tylomis protestuodama, irgi sėdėjo kartu su visais. Jis kankinamai aiškiai prisimena, kaip kažkas jų žvilgsniuose užgeso, kai jis pasisakė, ką nusprendęs. Kad jų šeimoje niekada nebus inžinieriaus, bet bus rašytojas. Sesuo spontaniškai nusikvatojo. Tėvas skėlė jai antausį, ir ji nutilo. Tai buvo diena, kai jis priėjo kryžkelę ir pasuko sutikti savojo pašaukimo.

Po šešiasdešimt trejų metų jis vis dar nežino, ar teisingai tada pasielgė. Laikėsi to, kuo buvo įsitikinęs, bet metams bėgant požiūris keitėsi. Jį visą laiką kamavo sąžinės graužatis, ji lyg botagas ginė jį pirmyn. Kad ir kiek šlovės susilaukdavo, niekada nebūdavo ja patenkintas. Galėjo žiūrėti į savo knygas, aukštus

apdovanojimus, bet niekada nejautė pasididžiavimo. Tai buvo tik masteliai to, ką jis turėjo pralenkti.

Visada pasijusdavo blogai, kai susidurdavo su kokiu inžinieriumi.

Jauni žmonės tiki, kad gyvenimas turi turėti tikslą. Jis ir pats tuo tikėjo, aklai tikėjo ypač tą dieną, kai nepaisydamas begalinio tėvų nusivylimo išėjo rašyti savo knygos. Jei tik jam pavyktų tapti rašytoju, tada... Tada visi pamatytų. Jis parašė savo knygą. Tapo rašytoju. Ir suprato, kad gyvenimas – amžina kelionė. Trokštamas tikslas, jei pavykdavo jį pasiekti, pasirodydavo esąs tik pradžia. Galutinio tikslo niekada nepasieksi. Tik pabaigą. O kai prieini pabaigą, pasirodo, kad viskas jau per vėlu.

Jis pabudo nuo staiga atsiradusios tylos ir suprato, kad valandėlę buvo užmigęs. Janas Erikas šiugždino lankstomą laikraštį.

– Turiu važiuoti toliau. Užsuksiu į namus, gal rasiu kokią Gerdos Person nuotrauką. Ji mirė maždaug prieš savaitę, nuotraukos reikia laidotuvėms.

Staiga jis visiškai pabudo ir atsimerkė. Gerdos Person vardas perkėlė jį į praeities dykvietes.

– Pamaniau, gal pavyks ką rasti. Gal nuotrauka yra tavo darbo kambaryje? Gal drabužinėje, kur tu viską saugojai per tuos metus?

Jo širdis suplakė smarkiau. Mirė Gerda. Jis turėtų jausti dėkingumą. Ji buvo ištikima, ištikima iki pat mirties. Dabar liko tik vienas žmogus, kuris gali sunaikinti jo gyvenimo darbą. Jei jis dar gyvas. Kol Akselis galėjo kalbėti, juos abu būtų ėmę tampyti po purvą, jei būtų išryškėjusi tiesa, bet ir po insulto ne-

praeidavo nė vienos dienos, kad neprisimintų jo vardo, kad nepagalvotų apie tai, ką jis gali padaryti.

Ir dar toji drabužinė šalia jo darbo kambario, kur tikrai liko dalykų, kurių niekas neturi pamatyti. Prieš pat insultą buvo jau pradėjęs viską tvarkyti, suprato, kad saugoti visa tai – beprotybė. Gal pasąmonė jį įspėjo, jog metas paskubėti, bet jis nespėjo. Svarstė, ar šiukšlių maišas tebestovi ten, kur jis jį paliko, ar Janas Erikas jį išmetė. Norėtų tikėti, kad išmetė. O dar labiau norėtų tikėti, kad Torgnis Venbergas jau miręs. Tai pati piktoji dvasia žmogaus pavidalu. Jei šios viltys pasiteisintų, Akselio Ragnerfeldo vardas amžinai liktų nušviestas šlovės spindulių.

Tada jo pastangos nebūtų veltui.

GERIAUSIAS MOKYKLOS SPORTININKAS tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt septintaisiais metais. Jis tyliai šnibžda šiuos žodžius ir jaučia, kaip didelis ir šviesus džiaugsmas perveria visą jo kūną. Tai jis, Janas Erikas, išrinktasis, tai bus paskelbta mokyklos iškilmių salėje, dalyvaus mokiniai, mokytojai, tėvai. Dainuos choras, direktorius sakys kalbą, ir tada, mokyklos pavasario koncerto viduryje, jį pakvies į sceną, įteiks pereinamąją taurę ir diplomą.

Liko tik sunkiausias dalykas, prikalbėti, kad per iškilmes salėje dalyvautų tėvas.

Jis sėdi prie virtuvės stalo, valgo sumuštinį su rūkyta dešra.

– Gerai pavalgyk, kad greičiau augtum. Jei nori daugiau duonos, pasiimk iš duoninės.

Gerda stovi prie stalelio ruošdama kotletus rytdienos pietums. Ji sudaužė kiaušinį į nerūdijančio dubens kraštą, ėmė minkyti faršą. Niūniavo kažkokią Janui Erikui nežinomą melodiją. Jam iš galvos nėjo mintis, kaip išspręsti jo laukiančią dilemą.

– O kur tavo sesutė? Gal ir ji norėtų suvalgyti sumuštinį?

– Turbūt savo kambaryje.

– Visiškai ne.

Iš už malkomis kūrenamos krosnies, dabar jau nebenaudojamos, iš pradžių išlindo ranka, netrukus pasirodė ir Anika.

– Ak, štai kur tu buvai. O aš ir nepastebėjau.

Gerda ilgai juokėsi, lyg tai būtų buvęs labai linksmas pokštas. O juk Anika dažnai slėpdavosi mažoje landynėje už krosnies, kur buvo įsirengusi tarytum kambarėlį.

– Aš taip ir maniau.

Janas Erikas nusišypsojo Gerdai. Keista, kad jai atrodo linksmi tokie dalykai, iš kurių daugiau niekas nesijuokia. Ir jam, ir Anikai patikdavo būti virtuvėje. Gal todėl, kad virtuvė toli nuo tėvo darbo kambario, todėl čia nereikia kalbėti tylomis, bet pirmiausia todėl, kad šalia Gerdos visada jauku. Žinoma, jei virtuvėje nėra daugiau nieko iš suaugusiųjų. Jei tik pasirodo katras iš tėvų, Gerda pasikeičia, juokai liaujasi kaip, beje, ir juodviem su Anika.

Kažkas paskambino į duris. Trys trumpi signalai. Atidarydavo paprastai Gerda, bet dabar jos rankos pilnos faršo.

– Anika, būk gerutė, atidaryk duris.

Pro virtuvės duris Anika išbėgo į prieškambarį. Janas Erikas tuoj suprato, kas atėjo. Visos viltys užgeso. Prabėgs visas vakaras, ateis naktis, kol jis galės pakalbėti su tėvu.

Anika labai greitai įbėgo į virtuvę ir pasislėpė už krosnies. Po valandėlės tarpduryje pasirodė Torgnis Venbergas su apsiaustu ant pečių, skrybėlę laikydamas rankoje.

– Sveiki gyvi. Aha, čia vyksta dideli darbai. Koks gi delikatesas gaminamas šiandien?

– Ak, čia tik visai paprasti kotletai. Tuoj pasakysiu, kad jūs atėjote.

Gerda eina prie kriauklės nusiplauti rankų.

– Ne, ne, nenoriu jums trukdyti. Galiu pasibelsti pats.

Ir jis išėjo. Janas Erikas stebėjosi, kad svetimas žmogus, negyvenąs šiuose namuose, gali daryti tai, kas daugiau niekam neleidžiama. Pasibelsti, kai tėvas dirba. Kitą akimirką pagalvojo, kad dabar, kai durys atsidarys, nors ir ne jam, būtų nebloga proga. Jis paknopstomis nulėkė koridoriumi, kad spėtų, kol dar nevėlu. Torgnis Venbergas stovėjo už durų, kai pribėgo Janas Erikas.

– Prašom!

Balsas iš anapus durų.

Torgnis pradarė duris, įėjo vidun. Janas Erikas prasmuko pro jį ir sustojo prie slenksčio.

– Sveikas, bičiuli Torgni. Tai tu neduodi man ramybės.

– Taigi, taigi. Pamaniau, kad tau antradienio vakarą gali pritrūkti įkvėpimo.

Šypsosi, spaudžia vienas kitam ranką. Tėvas tik dabar pamato Janą Eriką.

– Ko tau reikia, Janai Erikai?

– Norėjau paklausti tik vieno dalyko.

– Manau, kad tai neskubu. Kaip matai, dabar turiu svečią. Pasikalbėk su mama arba su Gerda.

Ir durys užsivėrė.

Jis sėdi svetainėje, minkštakrėslyje. Iš ten gerai matyti darbo kambario durys. Sėdi jau dvi valandas. Tris kartus pro šalį praėjo motina, kiekvieną kartą klausdama, ką jis čia veikia. Nieko ypatingo, atsa-

kydavo jis, o ji žiūrėdavo į jį lyg suprasdama, kad jis meluoja. Atėjo laikas miegoti, bet durys dar nė karto nebuvo prasivėrusios. Kokia nauda iš visko, jei tėvas nedalyvaus. Dabar, kai jis tikrai turi kuo pasigirti.

Išgirdo ant laiptų jos žingsnius, ji ketvirtą kartą pasirodė svetainėje. Šį kartą nieko nepasakė. Priėjo prie knygų lentynų, perbraukė pirštu per nugarėles lyg ieškodama kokios knygos. Stovėdama į jį nugara staiga paklausė:

– Ar paprašei Akselį, kad rytoj ateitų?

– Ne. Pasakojau jam prieš kelias savaites, bet jis nepasakė, ar ateis.

– Ir kiek dar čia ketini sėdėti?

– Aš tiesiog sėdžiu ir galvoju. Penktadienį geografijos egzaminas. Noriu pasiruošti.

– O kur tavo geografijos vadovėlis?

Jis pajuto, jog išraudo.

– Bet aš beveik viską moku atmintinai. Kartoju Europos šalių sostines.

Daugiau ji nieko neklausė. Jis tik pastebėjo, kad ji nuėjo prie laiptų ir ėmė lipti aukštyn, taip ir nepasiėmusi nė vienos knygos.

Prabėgo dar valanda. Sieninis laikrodis tiksėjo rūpestingai skaičiuodamas minutes, nuo jo migdančio garso Janas Erikas valandėlę užsnūdo. Pabudo, kai kažkas patraukė jį už rankovės. Anika buvo apsivilkusi naktiniais marškiniais, ji verkė.

– Ateik, kažkas negera mamai.

Jis pažvelgė į duris, jos vis dar uždarytos.

– Paskubėk!

Anika, nors buvo išsigandusi, kalbėjo pašnibždomis, jis nubėgo paskui ją per prieškambarį, paskui laiptais į viršų.

Jų mama gulėjo ant miegamojo grindų apsivilkusi chalatu, veidu įsikniaubusi į grindis. Jis išsigando kaip niekad gyvenime. Anika jau nebeverkė, o tiesiog kūkčiojo, Janas Erikas pribėgo prie motinos, suklupo ant kelių. Pajudino ją už rankos, nubraukė nuo veido plaukus.

– Mama, mama, pabusk! Sakyk, kas atsitiko? Pasakyk ką nors, mama. Kas tau yra?

Ji nejudėjo. Ranka nereagavo į jo skubrius judesius, jis pajuto, kad į akis veržiasi ašaros. Prikišo nosį jai prie burnos, bet nepajuto to rūgštaus kvapo, kuris atsirasdavo, kai ji išgerdavo vyno. Čia buvo kažkas kita.

– Mama, mamyte, pabusk!

Jis paleido jos ranką, užsidengė veidą.

– Reikia pašaukti tėtę.

Jis jau norėjo keltis ir bėgti pas tėvą, kai ji atmerkė akis. Kiek pasisuko, pažiūrėjo pirma į jį, paskui į Aniką.

– Anika, atnešk stiklinę vandens.

Anika nubėgo. Motina atsisėdo. Ji staiga tapo visiškai tokia kaip paprastai, lyg nebūtų ką tik gulėjusi ant grindų kaip negyvėlė.

– Vadinasi, tu nelabai jaudiniesi.

Janas Erikas apstulbo. Iš pradžių nesuprato, ką ji nori pasakyti, ir sėdėjo ant grindų kaip sėdėjęs. Skruostu nuriedėjo ašara.

Motina atsikėlė, o jis liko sėdėti, sekdamas ją žvilgsniu. Ji nuėjo prie lovos, atsisėdo.

– Ką tu nori pasakyti? – pagaliau pratarė jis.

– Tau labai svarbu, kad rytoj į mokyklą ateitų Akselis. Manęs nė nepaklausei.

– Betgi aš noriu, kad ir tu ateitum. Juk sakei, kad ateisi. Aišku, kad klausiau tave.

– Ar tikrai nori, kad aš ateičiau?

Jis vėl pajuto ašaras akyse.

– Aišku, noriu, kad ir tu ten būtum.

Staiga ji užsidengė rankomis veidą, pečiai ėmė trūkčioti lyg nuo verksmo. Janas Erikas nustojo verkti. Jis atsikėlė nuo grindų, priėjo prie jos, paglostė jai ranką.

– Atleisk, mama, atleisk. Noriu, kad tu ateitum, noriu labiau, negu kad ateitų tėtė, tikrai. Atleisk.

Atėjo Anika su stikline vandens. Motina nusišluostė paakius, pastatė stiklinę ant naktinio stalelio.

– Ką gi. Sakykim, kad taip. Pakalbėsiu su Akseliu, pasirūpinsiu, kad ir jis ateitų.

– JOKIO PAGERĖJIMO, GREIČIAU ATVIRKŠČIAI. Tiesą sakant, Akselis per sunkus ligonis, kad jį būtų galima čia gydyti, juk mūsų vietos skirtos tokiems, kurie gali pasveikti. Bet kadangi tai Akselis, nusprendėme jį kol kas palaikyti čia. Nežinia, ar jis kur nors kitur gautų atskirą kambarį, o kadangi jis yra žymus žmogus, kadangi svarbu saugoti jo privatumą, nusprendėme padaryti išimtį.

Taip kalbėjo gydytojas, ir Janas Erikas nuoširdžiai jam padėkojo. Paskui valandą prasėdėjo prie tėvo ir pamatė, kad gydytojas kalbėjo tiesą. Vis sunkiau užmegzti ryšį. Janas Erikas stengėsi jį supažindinti ir su kultūros puslapiais, ir su naujienomis, bet nežinia, ar tėvas dar apskritai ką nors supranta.

Lankyti tėvą jam nebuvo malonu. Ne kartą svajojo atėjęs pasijusti viršesnis už tėvą, bet kai atsidurdavo ligoninėje, jokio pasitenkinimo nepatirdavo. Priešingai, jį kamavo mintis, kad tai niekada neįvyks. O kaip bus tą dieną, kai Akselis iš tikrųjų mirs, ar jis pajus skausmą? Kaip išsiskirti su tuo, ko niekada neturėjai?

Jis neišjungė variklio, išlipo iš automobilio, atidarė vartelius. Pamatė, jog laikas paskambinti sodininkui. Lysvėse rudavo ilgametės gėlės, prikritęs storas nuvytusių lapų sluoksnis. Vienas stulpas aikštelėje, įrengtoje, kai jis buvo Jungtinėse Valstijose, niekieno

nenaudojamoje, nuvirtęs gulėjo žolėje. Ant žvyruoto tako, kur neturi būti jokių augalų, pridygę žolės. Jis džiaugėsi, kad viso to nemato motina. Ji saugojo ribą tarp tako ir pievelės, lyg nuo to priklausytų visas gyvenimas, jo, Gerdos ir Anikos pareiga buvo kruopščiai išravėti žolę.

Grįžo prie automobilio, įvažiavo į kiemą ir sustojo priešais namą. Valandėlę sėdėjo nejudėdamas, neskubėjo eiti vidun.

Tai buvo ilga kelionė. Galbūt ne geografiškai, bet atrodė, kad kai jis iš čia išsikėlė, gyvenime įvyko daugybė netikėtų posūkių. Prabėgo daugiau kaip trisdešimt metų. Tačiau, regis, viskas sugrįžta čionai, kad ir kaip jis stengiasi atsikratyti to jausmo. Kartais net pajusdavo ilgesį, nė pats nežino kodėl. Bet ilgesį jautė tik būdamas kitur. Grįžęs tuoj norėdavo iš čia bėgti.

Išlipo iš automobilio, išsiėmė namo raktus. Laiptai prie laukujų durų apibyrėję nukritusiais lapais, jis paėmė palmių šluotą, nuo neatmenamų laikų stovinčią prie durų, ir nušlavė lapus. Šluota buvo nudilusi nuo daugelio metų darbo, panaši į kreivai nuobliuotą sūrį. Jam prieš akis vėl šmėstelėjo Luisės veidas. Kreivai nupjautas sūris galėdavo ją smarkiai suerzinti, jis išmoko pjauti rūpestingai. Atsiduso. Jos įduotą vizito kortelę įsidėjo į piniginę, bet skambinti, aišku, neskambino. Žinojo, kad ji paklaus, vos tik jis įžengs į namus.

Jis atrakino duris, išjungė signalizaciją. Stropiai nusišluostė batus į patiesalą, bet nenusiavė. Negyvenamuose kambariuose buvo šalta. Šildymas

sumažintas iki minimumo, labiau pašildydavo tik žiemą, kad neužšaltų vandentiekio vamzdžiai.

Įėjo į virtuvę, padėjo raktus ant senosios krosnies. Apsidairė, ar viskas vietoje. Niekas nebuvo pasikeitę, atrodė taip kaip visada. Atmintyje išliko tik lempa ant palangės, kurią jis pats ten buvo pastatęs. Šaldytuvas praviras, ant durų užkabintas virtuvės rankšluostis, viskas aplinkui tuščia, švaru.

Jis pažinojo šiuos namus, prisiminė kiekvieną centimetrą. Balta dėmė buvo tik Akselio Ragnerfeldo darbo kambarys, nepažįstama erdvė tokioje pažįstamoje aplinkoje. Jis išėjo iš virtuvės, perėjo per tylinčius namus, kur kiekvienas kampelis buvo pilnas prisiminimų. Kiekviena durų rankena, kiekviena girgždanti grindų lenta, kiekvienas mažiausias daiktelis. Viskas taip suprantama. Tik šviestuvų mygtukai buvo kitokie, pakeisti devintąjį dešimtmetį, kai remontavo elektros įrangą. Kiekvieną kartą ranka slysdama siena užčiuopdavo nepažįstamą formą. Jis nustebdavo, nes tikėdavosi užčiuopti ką kita.

Po tėvo insulto, kai motina nusprendė, jog jai būtų geriau persikelti arčiau miesto centro, dauguma daiktų liko savo vietose. Dalis meno kūrinių ir Akselio literatūriniai apdovanojimai, gauti Švedijoje ir užsienyje, stovėję nišose tarp langų ir knygų lentynose, kiti nugabenti į saugią vietą, kol bus nuspręsta, ką daryti su namu. Išnykę daiktai paliko tuštumas, namuose tarytum kažko trūko. Vinys, ant kurių niekas nekabo, žymės sienose, kur neseniai buvo paveikslai.

Jis sustojo vadinamojoje bibliotekoje. Tamsiai rudos prie sienų pritvirtintos lentynos su daugybe knygų. Lentynų vis neužtekdavo, knygos išsiveržė iš bibliotekos ir kaip koks užkratas pasklido po visą namą, visą laiką reikėjo rūpintis naujomis lentynomis. Jis perskaitė tik mažą dalį, atvirai kalbant, knygos jį mažai domino. Jis ir pats nežino – gal jo abejingumas buvo atsargaus protesto forma. Jis tik žino, kad kiekviena knyga, kol buvo parašyta, pareikalavo iš namiškių daug pasiaukojimo. Visa kita buvo tik nesvarbūs dalykai.

Kambaryje stovėjo įrėminta Anikos fotografija. Knygų eilėje buvo nedidelis tarpas, jame prie porcelianinės figūrėlės, berniuko, gulinčio šalia šuns, ir buvo padėta nuotrauka. Janas Erikas priėjo artyn, paėmė nedidelius rėmelius. Rankove nubraukė dulkėtą stiklą. Nuotraukoje Anika maždaug dešimties metų, jai buvo likę gyventi dar penkeri. Plaukai surišti į du kuokštelius, mergaitė šypsojo. Jis jos pasiilgdavo, mąstydavo, kaip viskas būtų, jei ji gyventų. Jam kartais atrodydavo, kad ji tarytum dar gyva, kad ji tebėra jo dalis, tik niekas jos nemato. Įsivaizduodavo ją dvylikametę, kokią matė paskutinį kartą. Bet mintyse kartais išvysdavo vyresnę, tokią, kokia ji būtų dabar, kartais, mintimis kalbėdamas su ja, persikeldavo į tuos laikus, kai ji dar gyveno. Kas bendra tarp brolio ir sesers, nepakeisi niekuo kitu. Bendri išgyvenimai, artuma tuo gyvenimo laikotarpiu, kai jie patys dar negalėjo rinktis. Juodu suformavo ta pati aplinka. Kartais jis įrašydavo jos vardą „Google"

paieškų langelyje, norėjo pažiūrėti, ar bent kas nors ją prisimena. Niekada nesulaukdavo atsakymo.

Ji pakliuvo po automobiliu penkiolikos metų. Vairuotojas dingo kaip į vandenį. Janas Erikas mažai ką apie tai žino, jis tuo metu gyveno Jungtinėse Valstijose.

Su nuotrauka rankose jis atsisėdo į minkštakrėslį. Pirštu perbraukė jai per veidą. Jam nereikėjo palikti jos vienos.

Iš pradžių viskas atrodė kaip sapnas, per daug gerai, kad būtų tiesa. Jis gavo stipendiją. Teniso treneris, matydamas jo gabumus, padėjo sutvarkyti formalumus. Namuose nesakė nė žodžio, tuo metu buvo išsiųstas prašymas ir gautas teigiamas atsakymas. Jis trejus metus mokysis Floridos kolegijoje, žais stiprioje kolegijos teniso komandoje. Kai parėjo namo norėdamas papasakoti, ką laimėjo, viskas atrodė taip aišku. Įsivaizdavo, kaip prie pietų stalo, kai bus susirinkę visi, išsitrauks pranešimą ir visiems duos jį paskaityti. Pats tyliai žiūrės, kokia nuostaba pasirodys jų veiduose. Kaip susigės tėvas, kad iki šiol jo nevertino. Gailėsis, kad niekada nematė, kaip jis rungiasi su kitais. Pagaliau suvoks, kad sūnus turi savų nepaprastų gabumų, nors nesugeba įžvelgti poezijos paprastuose dalykuose. Priešingai nei tėvas, sūnus šiukšlių dėžę ir laiko tiesiog šiukšlių dėže, o ne „indu nepageidaujamiems prisiminimams“. Jie visi vienaip ar kitaip reagavo į jo naujieną, bet ne taip, kaip jis laukė. Motina jį pasveikino ir išgėrė dar vieną gurkšnį vyno, to jis ir tikėjosi. Bet tėvo reakcijos jis

neatspėjo, nes tėvas iki šiol nė kiek nesirūpino jo reikalais. Inteligentams sportas yra nieko vertas dalykas, pasakė jis. Gal ir nebloga palaikyti gerą kūno formą, kad kraujyje atsirastų daugiau deguonies. Tada ir smegenys geriau dirba. Tenisas – aukštesniųjų klasių sportas, išpaikintų turtuolių vaikučių. Jis nemanęs, kad jo sūnus pasuksiąs šiuo keliu.

Janas Erikas sėdėjo apstulbęs, negalėdamas pamiršti savo gražių fantazijų, palyginti jų su tuo, kas vyko iš tikrųjų.

Motina atsistojo, pažiūrėjo į vyrą.

– Tu tikras idiotas, ir pats tai žinai.

Tada prisipylė taurę vyno ir užlipo į viršutinį aukštą. Paskui ją nusekė ir Anika. Juodu baigė pietauti vienudu su tėvu, kambaryje viešpatavo nemaloni tyla.

Praėjo kelios dienos, ir jis pirmą kartą išdrįso pasiginčyti. Jam jau septyniolika, jis pagaliau ėmė protestuoti. Iš pradžių labai bijodamas, bet kai keletą kartų apsibarė, jam staiga pasirodė malonu trenkti durimis, garsiai bildėti laiptais ir piktai pareikšti, ką galvoja. Prisimena, kaip Anika išsigandusi slankiodavo pasieniais. Kaip elgėsi motina šio karo metu, jam kažkaip išgaravo iš galvos. Prisimena tik jos rytinį chalatą, kurį ji vis rečiau nusivilkdavo. Prisimena ir nervingus Gerdos komentarus: juk jis nori tau tik gera, ar verta taip su juo pyktis. O paskui viskas buvo išspręsta – didelė tėvo malonė. Jei nori, žinoma, gali skristi į Ameriką, pats Akselis per savo pažintis viską sutvarkė. *American Field Service* mainų programos tikslas buvo skatinti JAV ir Europos studentų

tarpusavio supratimą, ryšius ir draugiškus santykius. Tokia programa tiko ir Ragnerfeldų šeimos nariui, o bilietas buvo jau užsakytas. Tuo metu Janas Erikas pirmą kartą pajuto, kaip nekenčia tėvo. Likti namie būtų buvę tiesiog neįmanoma. Po mėnesio jis išskrido, tačiau jo valią kaustė tėvo pirkti bilietai. Apsistojo nedidelėje provincijos skylėje Amerikos vidurio vakaruose, gyveno konservatyvioje krikščioniškų pažiūrų vidurinės klasės šeimoje. Buvo pats Vietnamo karo įkarštis, šeima visa širdimi palaikė prezidentą. Jam pačiam visa tai mažai rūpėjo, bet iki 1972 metų Kalėdų užteko būti švedu, kad tave priskirtų priešininkų stovyklai. Olofas Palmė kritikavo JAV, lygindamas šiaurės Vietnamo bombardavimus su Hitlerio nusikaltimais Antrojo pasaulinio karo metais. Prezidentas Niksonas įniršęs atsisakė akredituoti naująjį Švedijos ambasadorių. Janas Erikas iš paskutiniųjų stengėsi pritapti. Nuolankiai priėmė amerikietiškąją kultūrą, su viskuo taikstėsi ir asmeninėje sferoje.

Krūptelėjo, kai suskambo mobilusis telefonas. Netikėtas garsas tuščiuose namuose jį išgąsdino. Ekranėlyje išplaukė Luisės numeris, ji skambino iš parduotuvės. Jis paabejojo, neatsiliepė, norėjo viską palikti atsakikliui. Žinojo, kad tai ne pati geriausia išeitis, juk taip išsisukinėja jau toli gražu nebe pirmą kartą.

– Janai Erikai.

– Taip, tai aš.

Jam nieko iš jos nereikėjo, todėl jis tylėjo.

– Kur tu?

– Tėvų namuose. Turiu paieškoti Gerdos Person nuotraukos.

– O kaip tėvas?

– Kaip visada. Šiaip ar taip, nieko gero.

– Kada grįši namo?

Jos balsas visai kitoks negu šį rytą. Galima pamanyti, kad tai visai normalus pokalbis, kai galima kalbėti, kas ateina į galvą, kai nieko nereikia nutylėti.

– Ieškosiu nuotraukos. Nežinau, kiek tai užtruks. Ką tik atvažiavau.

– O tada grįši namo?

– Taip.

Valandėlę abu tylėjo.

– Džiaugiuosi, jog šį rytą pasikalbėjome, nors ir nebuvo lengva. Manau, tai bus mums į naudą.

Jis tylėjo.

– Tik tiek ir norėjau pasakyti. Pasimatysime vėliau.

– Žinoma. Iki.

Jis išjungė telefoną. Neramino pasikeitęs jos tonas. Atrodė, lyg ji bando suartėti.

Jis atsistojo, pastatė atgal į lentyną Anikos nuotrauką. Pastatė tokiu kampu, kad geriau matytųsi. Prisiminė, kad seniai lankė jos kapą, bet toji vieta niekada jo netraukė. Ir kaip galėtų būti kitaip? Jos vardas akmenyje liudijo, kad ji čia guli, bet jis niekada nematė to savo akimis. Tėvas atsisakė apmokėti kelionę į namus, o Janas Erikas nenorėjo skristi su tuo bilietu, kuris jau buvo apmokėtas. Prieš tėvų norą jis, baigęs studijas, pasiliko Amerikoje, dvejus metus klajojo po šalį be jokio tikslo, kad tik nereikėtų

keliauti namo. Dešimt mėnesių turėjo dirbti, kad galėtų apmokėti kelionės bilietą, praleido Anikos laidotuves ir iškilmes, kai tėvui buvo įteikta Nobelio premija. Bet parskridęs spėjo pamatyti, kaip Bjornas Borgas laimėjo Vimbldono rungtynes. Su Bjornu jis žaidė du kartus jaunių varžybose. Vieną kartą Janas Erikas buvo visai netoli pergalės.

Kai pravėrė duris į tėvo darbo kambarį, jau buvo pradėję temti. Ranka užčiuopė naują elektros mygtuką, bet nesutriko, nes senojo neprisiminė. Sustojo tarpduryje. Praėjus keliems mėnesiams po tėvo insulto, kai Erikas apsiprato su mintimi, kad niekas negali jam sutrukdyti, jis pirmą kartą atsisėdo už tėvo rašomojo stalo. Ilgai sėdėjo, tyrinėjo savo pojūčius. Tada atsargiai ištraukė viršutinį stalčių. Pasėdėjo, pagalvojo ir vėl jį užstūmė.

Vieną sieną ištisai dengė knygų lentynos, daugiausia Akselio Ragnerfeldo kūriniai, išversti į įvairias kalbas. Priešinga siena nukabinėta diplomais, įrėmintomis fotografijomis, kai kur tarp jų – tuščios vietos, kur neseniai kabojo paveikslai. Jis priėjo arčiau. Fotografijose ne šeimos nariai, o kažkokie premijų įteikimai, pobūviai su įžymybėmis. Ieškoti čia Gerdos atvaizdo būtų tuščias darbas.

Priėjo prie drabužinės durų. Viduje buvo tik vieną kartą, raktą rado rašomojo stalo stalčiuje. Padvelkė tamsa ir šalta drėgme, jis suprato, kad reikia žibintuvėlio. Turėtų būti ant lentynos prie rūsio durų, bent jau visada būdavo. Padėti jį kitur būtų buvę neprotinga, motina visada atidžiai žiūrėdavo,

kad kiekvienas daiktas turėtų savo vietą, jei ko nors nerasdavo, galėjo atsitikti nežinia kas. Kišeninis žibintuvėlis iš tikrųjų gulėjo savo vietoje, nors dabar jau niekas nesupyktų, jei būtų kitaip. Daiktai tarytum patys išmoko jos klausyti. Jis nuspaudė jungiklį, bet žibintuvėlis neužsidegė. Nuėjęs į virtuvę ištraukė ketvirtą stalčių nuo viršaus – baterijos, guminės juostelės, folija. Neišpakuotas baterijų blokas. Jam pasirodė keista, kad tuščiuose namuose galima rasti nenaudotų baterijų. Tarytum vienintelės gyvos būtybės. Jos gulėjo pasirengusios, laukdamos to, kas galėjo įvykti, galėjo ir neįvykti. Jis pakeitė baterijas ir grįžo į drabužinę.

Prie durų stovėjo iki pusės prikimštas šiukšlių maišas. Švystelėjo žibintuvėliu ir pamatė kažkokius lapus su spausdintu tekstu, kitokius popierius. Išeidamas galės išmesti. Jei net tėvas nusprendė, kad tai nereikalinga, vadinasi tai tikrai šiukšlės. Akselis stengėsi išsaugoti viską, motina šį jo bruožą laikė kone liguistu.

Drabužinė buvo pati didžiausia šiuose namuose, užėmė visą kambario galą. Krūvos popierių, žurnalai, sąsiuviniai, aplankai, spausdinti lapai, skaitytojų laiškai, laikraščių iškarpos, dėžės. Viskas suversta taip, kad jokios tvarkos neįžvelgtų nė tas, kas pats čia viską sukrovė. Reikėtų ne vienos savaitės visa tai sutvarkyti, surūšiuoti, atrinkti, kas saugotina. Šiukšlių maišas liudijo, kad tėvas pradėjo šį darbą, bet maiše popierių buvo nedaug, o liko dar tiek, kad matyti, jog jis nieką tebuvo nuveikęs. Būtų puiku šioje maišalynėje rasti

kokį neišleistą rankraštį. Po Nobelio premijos tėvas parašė nedaug knygų, kritikai jas vertino palankiai, bet be didelio entuziazmo. Visiems buvo aišku, kad „Šešėlis" yra jo kūrybos viršūnė, joks kitas kūrinys jam neprilygs. Bet nežinomas rankraštis, išleistas po jo mirties, tikriausiai atneštų nemenką sumą, net jei ir nebūtų pats geriausias.

Jis ėmė sklaidyti popierių krūvas, nežinodamas, nuo kurio galo pradėti. Užrašų knygutės, recenzijos, gerbėjų laiškai, susitikimų su skaitytojais programos, laikraščių straipsniai apie šiuos susitikimus. Daug kas jam pasirodė įdomu, verta labiau įsigilinti, bet suprato, kad dabar ne metas. Vien rasti Gerdos nuotraukai reikėtų sugaišti ne vieną valandą. Jis atidarė kartoninę dėžę, pilną senų laiškų, ir apsidžiaugęs pamatė joje keletą nuotraukų. Nusinešė dėžę prie stalo ir atsisėdo. Pastūmė į šalį firmos *Facit privat* rašomąją mašinėlę, dėžę pastatė jos vieton. Pirmoji nuotrauka buvo Akselio tėvų, sena, juoda ir balta, kita spalvota, iš vėlesnių laikų, kur tėvai atrodė lygiai tokie, kokius Janas Erikas juos prisimena. Kartais jie atvažiuodavo pasisvečiuoti, visada tvarkingai apsirengę, senelis su kostiumu, senelė su gražia suknele. Juodu atsargiai eidavo per kambarį, lyg bijodami ką nors apversti. Visada atvažiuodavo kokios nors šventės proga, ir jis, nors buvo dar vaikas, prisimena, kaip tėvas staiga pasikeisdavo. Nustebęs matydavo, kaip tėvas tarytum praranda savo įprastą orumą, bėgioja po namus, rodydamas savo puikius apdovanojimus ir

įrėmintus diplomus. Tėvai žiūrėdavo išpūtę akis, bet nieko nesakydavo, nebent ką nors apie gražius rėmelius. Atrodydavo, kad jie geriausiai jaučiasi virtuvėje šalia Gerdos, o Gerda tokiomis progomis visada būdavo kviečiama kartu su visais pietauti valgomajame. Prisiminė, kaip per vienus Kalėdų pietus, kai jie valgė iš brangaus porceliano indų, senelė ant baltos staltiesės apvertė stiklinę. Nepaisant visų raminimų, kad tai niekai, jos veide pasirodė raudonos dėmės, ji nustojo valgyti. Visa tai truko tol, kol Gerda tarytum „netyčia" irgi apvertė artipilnį alaus butelį.

Seneliai mirė devintojo dešimtmečio viduryje, vienas, o po keturių dienų kitas, laidojo juos tą pačią dieną, ir Janas Erikas pirmą ir vienintelį kartą matė tėvą verkiantį.

Jis uždengė dėžę, grįžo į drabužinę ir nutarė pradėti iš kito galo. Pačiame pasienyje stovėjo dar viena dėžė. Ant jos gulėjo didelė popierių krūva, jis ją nukėlė ir atidarė dėžę. Ant pirmojo dokumento, leidyklos laiško, buvo data – 1976 metai. Janas Erikas pamanė, kad tai laikotarpis, kurio jam reikia. Jis pakėlė dėžę ir nusinešė ją į šviesą.

Rado tai kažkur dėžės viduryje, peržvelgęs daugybę vokų ir siuntinių su tėvo vardu ir adresu. Jis ieškojo ne to, bet spausdintas tekstas viršutiniame voko kampe patraukė jo dėmesį. Rudas policijos vokas. Ištraukė iš jo A4 formato lapą, ir visa, ką jis iki šiol žinojo, akies mirksniu tapo nereikšminga.

Policijos išvada.

Anikos vardas, pavardė, asmens kodas. Toliau žodžiai, nuo kurių jis krūptelėjo lyg nuo staigaus trenksmo.

Tiesioginė mirties priežastis: pasikorė.

Savižudybė.

„KAI IŠGIRSI ŠĮ GARSĄ, cinkt cilinkt, kai išgirsi šį garsą, žinok, kad laikas versti kitą lapą. Tada ir pradėsime.“

Kristoferis nuspaudė mygtuką, sustabdė senąjį magnetofoną. Šio įrašo jis nesiklausė jau daug metų. Kai tekdavo persikraustyti, visada ją pasiimdavo, ji visada būdavo savaime suprantamas daiktas tarp jo daiktų, bet dabar jis neturi jėgų daugiau klausyti.

Jei žmogus trisdešimt vienerius metus laukia pokalbio ir tas pokalbis staiga tampa įmanomas, kaip jis turėtų reaguoti? Kristoferis to nežino. Penkias valandas nejudėdamas sėdėjo ant sofos nepajėgdamas ką nors suvokti. Mažas lapelis, ant kurio užsirašė telefono numerį, gulėjo šalia ant sofos pagalvėlės, kartkartėmis jis pasukdavo galvą ir pažiūrėdavo į jį.

Testamente jis nurodytas kaip vienintelis paveldėtojas.

Kiek tik prisimena, visada bijodavo tamsos. Jei daugiau nieko kambaryje nebūdavo, miegodavo neišjungdamas lempos. Kai tai, ką išryškina šviesa, tampa juoda, jį apima siaubas, įsivaizduoja visokiausius dalykus, kurie atsiranda, kai nieko nematai. Dabar viskas skendi tamsoje. Tik tolygiai blykčioja išjungtas kompiuteris, pulsuoja tarytum regimi širdies dūžiai.

Jis nevalgė, neskambino, nedarė nieko. Sėdėjo nejudėdamas, bandė suvokti, kokie jausmai jį apėmę.

Išlaukti.

Jis laukė visą laiką. Bet nuspausti telefono skaičių nesiryžo. Šie skaičiai kaip burtažodis nublokštų ton vieton, kurion visada svajojo patekti, bet apie kurią nieko nežinojo.

Kuo jis taps ten patekęs?

Jo Aš rėmėsi dviem dalykais. Viena buvo tai, ką galima pamatyti, paliesti, sueiti į kažkokius santykius. Antra – tai, ko neįmanoma pasiekti. Paslėptas pasaulis, kuriame yra jo namai, bet įeiti į jį neįmanoma. Kas jis? Kodėl jis toks, o ne kitoks? Ar jis turi kokių savo giminės bruožų? Kas ir ką jame suformavo?

Kas kadaise parinko jam vardą?

Ir dar vienas, svarbiausias, klausimas, kurį nešiojosi kaip nematomą stigmą. Kodėl jį pametė?

Nežinomi atsakymai virto jo tapatybės dalimi. Visą laiką jį tarytum kažkas vertė susigalvoti savo kilmę, pakeisti detales, kai iki tol buvusios sudildavo, pritaikyti jas prie naujų poreikių.

Kokių tik pokalbių jam teko klausytis! Apie netikusius tėvus ir nepakenčiamus šeimos susitikimus. Apie bendrai švenčiamas Kalėdų šventes, kurių neįmanoma ištverti, apie šeimų barnius per atostogas, leidžiamas kartu paveldėtuose vasarnamiuose. Žiaurūs ginčai dėl palikimo, nutrūkę šeimų ryšiai, sergantys tėvai, kuriuos slaugyti reikia tiek daug laiko. Jis visą laiką slėpėsi už įsitikinimo, kad jo tėvai mirę.

Kai kas net įsileisdavo į neskoningus samprotavimus, kad jam galima tik pavydėti laisvės, kad jis galįs daryti ką nori, nejausdamas sąžinės graužaties.

Aplink jį visada buvo tuštuma. Visi, ką jis pažinojo, buvo su kažkuo susijungę aiškiai matomais ryšiais, kur visas gijas galima susekti. O jis plaukiojo tuštumoje, negalėdamas į nieką įsitverti. Svajojo užčiuopti saitą, kuris būtų jo, galų gale rasti trūkstamą ryšį, kad išryškėtų visa grandinė.

Jam buvo maždaug ketveri, kai pateko į savo įtėvių šeimą. Įtėviai, matyt, darė kas įmanoma tokiomis aplinkybėmis. Jie kaip įmanydami stengdavosi atsakyti į jo klausimus, bet ką atsakysi, jei atsakymų nėra. Policijos tyrimai nieko neišaiškino. Kristoferis žinojo tik mamos vardą, buvo iškvostos visos Elinos, bet rezultatų – jokių. Tėvo vardo jis nė nepaminėjo.

Kai jam buvo dešimt, įtėviai nusivežė jį į Stokholmą, parodė Skanseno laiptus. Susitiko ir su sargu, kuris jį kadaise rado ir negalėjo pamiršti šio įvykio, bet nė į vieną Kristoferio klausimą jis nieko konkrečiai negalėjo atsakyti.

Kartais pro jo akis praslysdavo kažkokie neaiškūs vaizdai, ne prisiminimai, greičiau kažkokie akimirką trunkantys pojūčiai. Visada be sąryšio, blyksniai tarp tamsių nesuvokiamų erdvių.

Jis susikūrė savo tiesą, šventai tikėjo, kad jo tikrieji tėvai netrukus pasirodys. Be galo apsidžiaugs, kad pagaliau jį surado, ir grąžins jį į jo tikrąjį gyvenimą, ne į tą, kur jam tenka tik laukti ir laukti.

Jie paaiškins, kokį skausmą jiems teko iškęsti, kaip bjauri ragana buvo įkalinusi juos bokšte ir nenorėjo išleisti. Kokias negandas jiems teko pakelti, kol pagaliau pavyko pabėgti. Bet jie buvo pasiryžę viskam, kad tik galėtų jį pamatyti. Metams bėgant vaizduotė darėsi turtingesnė, nors pasakų motyvų sumažėjo. Tačiau niekada neišnyko jausmas, kad dabartinis jo gyvenimas – tai kažkas netikra, laikina. Neverta į nieką gilintis, nes bet kada gali ateiti laikas, kai reikės visa tai palikti.

Kad tik jie vieną kartą pasirodytų!

Jei jis ištvers nekvėpuodamas, kol pravažiuos šis automobilis, tai jie netrukus ateis. Jei nulups apelsiną nesuplėšydamas žievės, jie greitai atsiras. Jei kitoje stotelėje į autobusą pirmas įlips vyras, ne moteris, vadinasi, jie kažkur netoli. Prie kiekvieno skersgatvio tikėjosi juos sutikti, kiekviename žmonių būryje ieškojo veido bruožų, panašių į jo. Galėjo kiauras valandas stovėti priešais veidrodį. Norėjo gerai pažinti savo veidą. Kartais jam akimirką pasirodydavo, kad kažką mato, kažkurį iš dviejų žmonių, kurie kaip nežinomi štampai gyvena jo kūne.

Santykiai su įtėviais buvo šalti. Jie darė viską, norėdami įgyti jo pasitikėjimą, bet jam tai mažai rūpėjo. Slapta jis niekino jų gudrybes, jų nuostatą kuo mažiau jį varžyti, neriboti jo veiksmų laisvės. Kartais jis net išvysdavo jų akyse baimę. Kai priešindavosi jų norams, nors ir pats to nenorėdavo. Laikė juos įsilaužėliais į erdvę, kurią turėtų užimti kiti. Kai su-

ėjo aštuoniolika metų, jis paliko jų namus, o vėliau nutraukė visus ryšius.

2005 metų sausį aptiko jų pavardes laikraštyje. Sąraše dingusių be žinios cunamio sukeltoje katastrofoje Khao Lake. Nepajuto nieko ypatingo.

Jis atsikėlė, uždegė lempą ant rašomojo stalo. Popieriaus lapas gulėjo ant sofos pagalvėlės, regis, visas jo kambarys suvokė šio lapo buvimą. Mobilusis telefonas buvo šalia klaviatūros, ketino jį pakelti, kai suskambo durų skambutis. Nuo netikėto garso jis krūptelėjo, pas jį niekas neateidavo prieš tai nepranešęs. Nutarė neatsiliepti, šiuo metu, kai viskas apvirto aukštyn kojomis, svečiai nepageidautini. Netrukus suskambo ir mobilusis, ekranėlyje pamatė, kad skambina Jesperis. Tik ne dabar, pagalvojo jis. Skambučio melodija staiga nutilo, netrukus pyptelėjo atsiųstos žinutės signalas. Jis nuspaudė reikiamą mygtuką, norėjo ją išklausyti.

– Na, čia aš. Stoviu gatvėje prie tavo durų. Ar gali padaryti man paslaugą, porą kartų nufotografuoti mane. Atsinešiau fotoaparatą. Manau, sugalvojau, kaip išplatinti savo knygą. Paskambink, kai tik gausi žinutę. Iki.

Kristoferis išjungė Jesperio žodžius ir jau rengėsi jam skambinti. Surinkęs trečiąjį skaičių sustojo, padėjo telefoną į šalį. Nelabai gražu, bet juk ir aplinkybės nepaprastos. Jesperis supras. Kada nors ateityje jam viską paaiškins. Be to, Jesperio balsas atrodė linksmesnis. Nebe toks niūrus.

Kažkas mirė. Gal viskas jau per vėlu? Jis vėl atsisėdo ant sofos. Paskui atsistojo, nuėjo į virtuvę, atsigėrė iš čiaupo vandens, grįžo į kambarį. Reikėtų išgerti. Bent truputį, bent tiek, kad išdrįstų surinkti reikiamus skaičius. Jis ginė šią mintį į šalį, priešinosi jai, bet jautė, kad ji visą laiką čia pat, laukia, kad jis apsigalvos. Sugniaužė kumštį, sudavė sau į kaktą, lyg norėdamas įmušti sau ryžto, kurio taip trūksta. Vėl nuėjo į virtuvę. Jis turi tai padaryti, turi ryžtis tuoj pat, kol vėl nepersigalvojo. Ryžtingai nuėjo į kambarį, pasiėmė telefoną, atsisėdo ant sofos ir ėmė rinkti skaičius, prisidėjo telefoną prie ausies, atsistojo. Praėjo kelios sekundės. Galbūt paskutinės jo ligšiolinio gyvenimo sekundės. Nepažįstamas balsas.

– Marianė Folkeson.

– Sveiki, tai aš, Kristoferis Sandeblomas, girdėjau jūsų pranešimą atsakiklyje, bet mano telefonas kelias dienas buvo išjungtas, todėl nepaskambinau anksčiau, tik dabar išgirdau jūsų žinią.

Po jo žodžių srauto valandėlę buvo tylu. Nervingumas neleido jam ramiai laukti. Jis vėl atsisėdo ant sofos.

– Kaip gerai, kad paskambinote. Taip, aš rūpinuosi bendruomenės butų reikalais, ieškojau jūsų todėl, kad mirė Gerda Person. Labai gaila.

Jis girdėjo savo širdies dūžių ritmą. Pirštuose, laikančiuose telefoną, šlaunyje, ištiestoje ant sofos. Ritmingą pulsą galvoje.

Gerda Person.

Ji – jo motina. Ne Elina, o Gerda Person. Ne šį vardą jis visą gyvenimą troško išgirsti.

– Kaip jau sakiau aną kartą, testamente ji nurodė jus kaip vienintelį paveldėtoją.

Jis negalėjo ištarti nė žodžio. Visi klausimai kažkur įstrigo. Jis nepaliaudamas ištisus dešimtmečius juos formulavo, o štai, kai atėjo metas, negali jų ištarti.

– Alio?

– Taip, aš jus girdžiu.

– Laidotuvės bus dvyliktą dieną keturioliktą valandą trisdešimt minučių. Jau pradėjau ruoštis, nors iki šiol nepavyko rasto jokių artimųjų. Bet, aišku, jūs būsite laukiamas, gal norėsite ką nors pasiūlyti, gal norėsite, kad kas nors vyktų kitaip.

Gerda Person. Vardas užpildė visą tuštumą.

Gerda.

Person.

– Alio?

– Taip, girdžiu jus. Taip reikės ir padaryti.

– Paskui turėsime nuspręsti, ką daryti su jos butu. Gal ateisite ir pažiūrėsite, gal norėsite ką pasiimti sau, kol neiškraustėme jos daiktų?

Vėl ilga tyla. Jis negali ištarti žodžio, o moteris kitame gale, regis, negali ilgai ištverti nesulaukdama atsakymo. Ji vėl prašneko, dabar jau kiek kitokiu balsu. Mažiau formalumo, daugiau nuoširdumo.

– Atleiskite, kad iš karto pradėjau nuo visokių menkniekių, tikrai nenorėjau pasirodyti nejautri. Suprantu jūsų liūdesį. Manau, jūs buvote vienas kitam artimi?

Jis atsistojo, priėjo prie lango. Pažvelgė į Šventosios Kotrynos kapines. Ar jis tikrai tam pasirengęs, ar iš tikrųjų nori tai žinoti? Aišku, nori žinoti, visą

laiką to laukė. Bet gal laukimas galų gale pasidarė svarbiau negu atsakymas? Juk pastaraisiais metais viskas neblogai sekėsi. Kas atsitiks, kai aplinkybės pasikeis?

– Matote, reikalas tas, kad aš...

Jis staiga nutilo. Juk tylėjo trisdešimt vienerius metus, negi dabar imsi viską pasakoti telefonu visiškai nepažįstamai moteriai?

– Matote, reikalas toks, kad mes nepažinojome vienas kito.

Dabar nutilo ji, ir jis apsidžiaugė šia tyla.

Čia, Stokholme. Vadinasi, ji buvo taip arti?

– Gerai... Bet jūs palaikėte ryšį?

– To aš nežinau.

Ji tylėjo, regis, laukdama, kad jis pasakys daugiau. Jis suprato, kad reikėtų pasakyti dar ką nors, bet nieko neturėjo pridurti.

– Tai kiek keista, aš gerokai nustebusi. Bet juk ji tikrai jus nurodė testamente. Jūs gyvenate Šventosios Kotrynos bažnyčios gatvėje, Lundgrenų bute?

– Taip.

– Taip ir užrašyta.

– Bet kaip ji galėjo žinoti mano adresą?

– Nežinau. Jūsų pavarde daugiau nieko nėra, o ji užrašė jūsų, taigi rasti buvo nesunku.

Staiga kai kas paaiškėjo. Kas mėnesį jam kažkas atsiųsdavo pinigų. Nedidelę sumą gaudavo nuo tada, kai jam suėjo aštuoniolika. Iš pradžių manė, kad siunčia įtėviai, bet kai kartą susitiko su jais jau po to, kai buvo juos palikęs, jie pasakė nieko jam nesiunčiantys. Šį mėnesį pinigai neatėjo.

Staiga jį užgriuvo tas žodis, pats gėdingiausias iš visų. Kaip aštri stiklo šukė jis perpjovė visas jo išsisukinėjimų užtvaras.

Pamestinukas! Tu esi pamestinukas!

Kažkas pametė, kažkas rado. Bet jei jį būtų pametę netyčia, nebūtų palikę lapelio su nurodymais. Vadinasi, kažkas norėjo jo atsikratyti.

Jis pajuto, kaip kaptelėjo lašas, ašaros staiga sudrumstė žvilgsnį. O juk jis niekada neverkdavo. Pridengęs ranka ragelį bandė susikaupti, ašaros nenustojo riedėti, jis atsisėdo prie rašomojo stalo. Tvardėsi kiek galėdamas, bandė tęsti pokalbį.

– Vadinasi, jūs nė nenutuokiate, iš kur ji žinojo mano pavardę?

– Deja, ne. Suprantu, kaip tai atrodo keista. Peržiūrėjau gyventojų sąrašus, bet jos giminėje jūsų vardo tikrai nėra. Ji buvo netekėjusi, vaikų neturėjo, radau tik vienintelę giminaitę, bevaikę seserį, bet ji mirė dar šeštojo dešimtmečio pabaigoje.

Per kelias sekundes vėl viskas apsivertė. Jis atsitiesė.

– Ką jūs sakėte, kiek jai buvo metų?

– Seseriai?

– Ne, Gerdai Person.

Išgirdo, kaip Marianė sklaido kažkokius popierius.

– Ji buvo gimusi tūkstantis devyni šimtai keturioliktais. Mirė devyniasdešimt dvejų metų.

Jis stvėrė tušinuką. Kažkas čia nesueina. Devyniasdešimt du minus trisdešimt keturi – išeina penkiasdešimt aštuoni.

– Tokio amžiaus moteris negali pagimdyti vaiko.

Ragelyje buvo visiškai tylu. Išsigandęs Kristoferis suprato, kad dėl visos šios painiavos ėmė galvoti garsiai.

– Ką?

– Ne, nieko.

– Kai moteriai devyniasdešimt dveji? Ne, tikrai negali, nors mokslas išranda visokiausių keistenybių.

Kristoferis keikėsi, kad buvo toks neatsargus. Ji neturi sužinoti, niekas neturi sužinoti! Tik kai viską išsiaiškins, kai supras, ar galima jiems atleisti...

– Ką gi dabar reikėtų daryti?

– Turite galvoje palikimą?

Iš tikrųjų jis galvojo apie tai, kas daug svarbiau. Kaip jam sužinoti apie Gerdą Person daugiau, sužinoti, kaip ji susijusi su jo gyvenimu.

– Taip.

– Tai nesudėtinga. Galime susitarti, kada susitiksime, ir jūs galėsite apžiūrėti mirusiosios butą. O tada spręskite, ką daryti. Galėčiau pasakyti, kokių yra galimybių. Bet pirmiausia turiu pasirūpinti laidotuvėmis, taigi dėl buto ir viso kito reikės kiek palaukti. Gal norėsite ateiti į laidotuves?

Iki termino liko keturios savaitės. Jo pjesė, regis, atsidūrė kažkur labai toli.

– Taip, galbūt.

– Pasikalbėsime po laidotuvių. Susisiekiau su šeima, kurioje ji dirbo tarnaite, kol buvo darbinga. Jie pažadėjo man padėti surengti laidotuves. Beje, tai Ragnerfeldų šeima. Jei norite, galiu jums duoti

sūnaus, Jano Eriko Ragnerfeldo, telefono numerį. Su juo aš ir kalbėjau. Gal norėsite paskambinti ir šio ar to paklausti. Beje, klausiau, ar jie jus pažįsta. Atsakė, kad ne. Bet iš jų jūs galite sužinoti ką nors daugiau apie Gerdą Person.

Jis vėl atsisėdo ant kėdės. Visos naujienos sukosi jo galvoje, jis ieškojo, ko įsitverti. Gerdos Person paveldėtojas pagaliau susirado motiną, bet paskui paaiškėjo, jog ne. Jis Gerdos Person paveldėtojas, bet ji jam visiškai nežinoma, ne motina, tačiau, matyt, ji siųsdavo jam pinigų ir žinojo apie jo egzistavimą, o kažkur pakraštyje Akselis Ragnerfeldas. Vienas žymiausių žmonių, su juo beveik neįmanoma susitikti, juk jis toks didis.

Jis užsirašė Jano Eriko Ragnerfeldo numerį, ir juodu baigė pokalbį. Bet skambinti pasaulinio garso rašytojo sūnui dar neketino.

Ką gi jis galėtų jam pasakyti?

Sumaištis liko kone tokia pat. Kilo dar daugiau klausimų. Bet atsirado ir šiokia tokia galimybė. Vartai į nežinomą jo pasaulį kiek prasivėrė, sušvito nedidelis plyšelis. Tik jis nėra tikras, ar nori pro jį įeiti.

Vieno dalyko tikrai norėjo.

Kad jam tinkamai paaiškintų, kad ateitų ta palaimos akimirka, kai jis galėtų atleisti.

– KAS GI ČIA, PO ŠIMTS PERKŪNŲ?

Alisė padėjo į šalį kryžiažodį ir pažvelgė į Jano Eriko jai atkištą popierių. Jis nepaskambino, atsirakino savuoju raktu. Ji spėjo apsidžiaugti, kad jis atėjo, džiaugėsi, kol jis pasirodė tarpduryje ir ji pamatė jo veidą. Jis stovėjo kitoje stalo pusėje su viršutiniais drabužiais, batų nenusiavė. Iš jo sklido tokia neapykanta, pyktis, kokio ji dar nebuvo mačiusi. Jo neįprastas elgesys kėlė jai nerimą. Ji ištiesė ranką į popieriaus lapą, o jis stovėjo stebėdamas, kaip ji reaguos. Nenoromis išskleidė popierių ir po sekundės kitos suprato, ką jis atnešė.

Ji užsimerkė. Nuleido ranką su siaubingu dokumentu, keikdama Akselį, kuriam neužteko proto išmesti tai, ką saugoti taip pavojinga.

– Kodėl, po velnių, man nieko nesakėte?

Ką ji gali atsakyti? Nieko. Kas įvyko, įvyko, jie pasirinko melą. Gal kad patys galėtų visa tai ištverti. Iš pradžių jie ir negalėjo apie tai kalbėti. Ko tik neišgyveno, kad pamirštų skausmą. To nieku gyvu nebuvo galima prisipažinti, kitaip išprotėtum.

– Atsakyk!

– Pabandysiu.

Ji iš visų jėgų stengėsi tai pamiršti. Kai užplūsdavo prisiminimai, ji prie kiekvienos detalės artindavosi ilgais aplinkiniais keliais. Jai prireikė daugybės laiko

nuslopinti kaltės jausmą, kad iš karto nesuprato, kaip visa tai rimta. Bet kai kurie balsai niekada nenutyla. Jie visada girdisi kažkur giliai už aplinkos triukšmo. Niekas nelieka nesužeistas po savo vaiko mirties, ypač jei vaikas pakėlė ranką prieš save. Ko nesuvokė iš pradžių, pasiekė ją po metų ar kitų. Pokalbiai su dukteria, kuriuos kadaise ketino pradėti, dabar jau niekada neįvyks. Mintys apie nedidelius žingsnelius. Žinojimas, kad tai, ką ji darė, savaime gal ir nebuvo labai smerktina, bet sudėjus viską kartu įvyko tai, kas nebepataisoma.

Ji nusiėmė skaitymo akinius, padėjo juos ant sofos atlošo.

– Mes nežinome kodėl.

Janas Erikas perkėlė svorį nuo vienos kojos ant kitos. Nekantriai laukė, ką ji pasakys dar.

– Kas gi įvyko? Ar ji nepaliko atsisveikinimo laiško?

Alisė papurtė galvą, persibraukė ranka per veidą. Ne, jokio laiško ji nepaliko. Paliko tik žinią, aiškesnę, negu galėtų išreikšti raidės ir žodžiai.

– Bet prieš tai jūs turėjote ką nors pastebėti! Gal kas nors atsitiko? Kodėl ji taip padarė? Juk ji nenusprendė pasikarti šiaip sau, nei iš šio, nei iš to, juk kažkas turėjo įvykti?

– Manai, kad aš savęs to neklausinėjau? Manai, nekeikiau savęs, kad nesupratau, kaip jai buvo bloga?

– O kas gi buvo taip bloga?

Ji atsiduso, numetė popierių ant stalo. Paėmė nėriniuotą sofos pagalvėlę, pasidėjo ant kelių. Pirštai nejučiomis braukė per vingrius ornamentus.

– Juk mes taip ir nesužinojome nieko tikra, tai įvyko taip netikėtai, ji staiga labai pasikeitė. Šiaip buvo lyg ir tokia kaip visada, bet vieną rytą atsisakė keltis iš lovos.

Alisė bandė prisiminti. Surinkti trupinėlius, kuriuos iki šiol iš paskutiniųjų stengėsi kuo toliau išbarstyti. Staiga suprato, kad puikiai išliko visas vaizdas, visos detalės, kurios iki šiol buvo tarytum įšaldytos.

Buvo gražus rytas. Jos nuotaika buvo kuo puikiausia, ji sėdėjo virtuvėje ir gėrė kavą. Sodą puošė neseniai iškritęs, saulėje žirbuliuojantis sniegas, ant lesyklos, kurią Gerda buvo pastačiusi sode, pilna mažų paukštelių. Ji manė, kad Akselis ima keistis. Kad pagaliau suprato, jog jų ligšiolinis gyvenimas nebepakeliamas. Ji vertino jo iniciatyvą, ženklą, kad jis stengiasi.

– Išvakarėse mudu su Akseliu buvome mieste, ėjome į kiną. Juk žinai, kaip retai jis ryždavosi tokiems dalykams. O tą kartą pats pasiūlė.

Juodu žiūrėjo Ingmaro Bergmano „Akis į akį". Juodu taip retai kur nors išsirengdavo kartu, susigalvodavo kokią bendrą pramogą. Jei kada ir išeidavo iš namų, tai tik dėl jo, rašytojo, reikalų; paskaitos, iškilmingi pietūs, kuriuose ir ji turėdavo dalyvauti, kad nesukeltų kokių įtarimų. Tai būdavo tik priminimas, koks nevykęs jos gyvenimas. Namie Akselį retai matydavo, visą laiką sėdėdavo užsidaręs darbo kambaryje. Bet tą vakarą pasiūlė nueiti į kiną, nors iki seanso pradžios buvo likusi viena kita valanda.

– Valgiau pusryčius virtuvėje, kai atėjo Gerda ir pasakė, kad Anika tebeguli lovoje, nors manėme, kad ji jau mokykloje, prisimenu, kad buvo jau po dešimtos.

Ji nuėjo į dukters kambarį. Pakėlė žaliuzes, ir jos garsiai pliaukštelėjo, nutraukė nuo dukters antklodę. Pagalvojo, kad dabar, kai ji galų gale pasijuto kiek geriau, Anika gali viską sugadinti. Nuo šios minties jai gerklėje įstrigo kąsnis. Ji barė ją, barė, bet duktė nė nekreipė į tai dėmesio.

– Iš pradžių pamaniau, kad tai tik paauglės kaprizai, kad ji nesikelia iš užsispyrimo. Tik po kiek laiko supratau, kad čia kažkas ne taip, jai tarytum nerūpėjo šis pasaulis, ji negirdėjo, ką jai sakiau.

Ėjo diena po dienos, ir ją apėmė nerimas. Neviltis. Akselis tylėjo, užsidarė savo kambaryje, lyg jo nė kiek nejaudintų tai, kas vyksta.

– Bandžiau su ja kalbėti, tikrai bandžiau, klausiau, kas nutiko, bet ji nekalbėjo. Gulėjo įbedusi akis į sieną.

Kai tarė šiuos žodžius, motinos akyse pasirodė seniai tramdomos ašaros. Ji prisiminė, kaip bandė ir viena, ir kita, pagaliau neteko kantrybės. Gerda atsargiai pasiūlė skambinti gydytojui, bet, Akselio nuomone, tai buvo privatus šeimos reikalas. Ji pati čia norėjo šauktis pagalbos, čia vėl gėdijosi, kad duktė elgiasi kaip psichikos ligonė.

Janas Erikas priėjo prie lango. Atsuko jai nugarą, lyg nenorėdamas matyti jos ašarų.

– Kiek laiko ji taip gulėjo?

– Keturias ar penkias dienas. Gerda ir aš pakaitomis budėdavome prie jos naktimis. Staiga vieną vakarą ji pradėjo valgyti, palaikėme tai ženklu, kad jai pasidarė geriau.

Jai norėjosi ko nors išgerti, bet suprato, kad dabar ne pats tinkamiausias metas. Atrodė, kad Janas Erikas kiek apsiramino, bijojo, kad jis dar labiau nesupyktų. Jo pyktis ją labai gąsdino.

– Tik vėliau supratau, jog tai buvo todėl, kad ji apsisprendė.

– Ar nekalbėjote su jos draugais, ar jie nieko nepastebėjo? Ką sakė mokykloje?

Melą jie sumanė greitai. Baimė, kad šis įvykis Ragnerfeldų namuose sukels skandalą, neleido jiems daug klausinėti. Automobilio katastrofa – aiškino jie mokykloje, tai vėliau tapo oficialia tiesa.

– Jie nieko nepastebėjo.

Alisė nuleido akis, pažvelgė į pagalvėlę, gulinčią jai ant kelių.

– Kur ji pasikorė?

Ilgiau ištverti buvo neįmanoma. Ji atsistojo, nuėjo į virtuvę. Iš pradžių nusišnypštė nosį į popierinį rankšluostį – tai turėjo būti tarytum alibi – paskui tyliai pasiėmė iš spintelės butelį, atsuko kamštį. Kai atsigręžė, Janas Erikas stovėjo tarpduryje. Nieko nesakydamas priėjo prie kriauklės, pasiėmė taurę, ištraukė jai iš rankų butelį, prisipylė ir išgėrė vienu mauku, pastatė taurę į šalį.

– Atsakyk, kur ji pasikorė?

Gal tuomet jiems reikėjo skirtis? Negali išlaikyti rankos ant viryklės, kuri įkaitusi iki raudonumo. Bet

sieloje viskas tyliai nuvyto be didelių pastangų. Žinoma, ji visko prisigalvodavo. Tai būtų buvęs paskutinis desperatiškas bandymas parodyti savo svarbą. Bet toji mintis atrodė kažkur toli. Skirtis negalima. Tik ne tai. Nors priežastis būtų suprantama, bet dar daugiau dalykų ją gąsdino. Draugų turėjo nedaug, ryšiai su tėvais ir broliais ar seserimis beveik nutrūkę. Kurgi jai reikėtų dėtis? Akselio Ragnerfeldo žmona, šiaip ar taip, tai irgi savotiškas statusas.

Kiek jai teko aukotis, kad išsaugotų regimybę!

Jei ji būtų supratusi, kad Anika taip pat jaučiasi nelaiminga. Jei būtų gebėjusi pamatyti daugiau, ne vien savo skausmą, pamatyti, kad ir kitiems reikia jos dėmesio. Gal viskas būtų buvę kitaip.

– Ji pasikorė Akselio darbo kambaryje.

Janas Erikas susmuko ant virtuvės kėdės, užsidengė rankomis veidą. Ji prisipylė taurę, kurią jis buvo pastatęs į šalį, ir su dėkingumu pakėlė prie lūpų. Nugėrė gerą gurkšnį, bandydama gintis nuo prisiminimų, kurie ištrūko ir darėsi nesuvaldomi. Janas Erikas sėdėjo nejudėdamas, tik jo pečiai kilstelėdavo, kai įkvėpdavo oro.

Ją rado Akselis. Ji buvo rūpestingai atlenkusi lubų armatūros pleištą, užkėlusi ant stalo Akselio kėdę. Jo riksmas pažadino Alisę. Ji stvėrė chalatą, bėgdama laiptais pamatė, kad nėra chalato raiščio. Amžiams į atmintį įsirėžęs vaizdas – jos duktė kabo Akselio darbo kambaryje su jos chalato raiščio kilpa ant kaklo.

Ji vėl prisipylė ir išgėrė. Ne, jau gana. Praėjo trisdešimt metų, nieko nebepakeisi. Kankinti save kaltės

jausmais – kokia iš to nauda? Ji gyveno taip, kaip pajėgė, pagal savo galimybes.

Ji pastatė butelį į spintelę, priėjo prie kriauklės, išplovė taurę.

– Taigi. Taip viskas įvyko, dabar tu žinai. Geriausia mums visiems bus, jei tai liks mūsų šeimos reikalas, nėra jokios prasmės pasakoti kitiems.

Jano Eriko pečiai nustojo kilnotis. Jis palengva atsitiesė, pažvelgė į ją. Šio žvilgsnio ji verčiau būtų nemačiusi. Paskui atsistojo, nuėjo į svetainę, pasiėmė dokumentą. Tada pasuko į koridorių, netardamas nė žodžio išėjo pro laukujes duris.

Alisė pažvelgė į laikrodį. Netrukus prasidės televizijos programa, kurios ji laukia. Ko raustis atmintyje, jei iš to vis tiek jokios naudos? Tegul viskas lieka ten, kur buvo iki šiol.

Ji grįžo prie sofos, pasiėmė televizoriaus pultelį.

KAI KALBAME apie meilę, baimė darosi bejėgė.

Kristoferis stovi prie vieno antkapio Šventosios Kotrynos kapinėse, skaito įrašus. Nerimas išginė jį iš namų. Jam reikia įsitverti ko nors, kas sutramdytų jo baimę. Jis žino, ko nori, bet stengiasi suvaldyti troškulį.

Keista, kad alkoholis tinka bet kokiam tikslui pasiekti. Užsimiršti, pakelti nuotaiką, atsipalaiduoti. Švęsti, užmigti, džiaugtis, sušilti, atsigaivinti, pabėgti, prisišaukti įkvėpimą.

Įgauti drąsos.

Iš visų jo išmėgintų svaigalų alkoholį jis laikė pačiu apgaulingiausiu. Įsiskverbęs į visus socialinius sluoksnius, visų priimtas, uoliai skatinamas valstybės ir verslo. Jis visada pajusdavo, kokį nepasitenkinimą sukelia, kai atsisako gerti. Tarytum daraisi ne toks kaip visi. Žmonėms nepatinka blaivūs liudininkai, kai jie nori išsiveržti, sulaužyti apribojimus. O tu tarytum blaivus sąžinės priekaištas sėdi šalia ir žiūri.

Vienoje knygoje iš savo buto knygų lentynos perskaitė mintį, kuri įstrigo galvoje. Eilutes prisiminė kone pažodžiui, nes jam pasirodė, kad rado savo ankstesnio elgesio paaiškinimą ar net pateisinimą. *Kadangi žmogus kaip rūšis yra labai pažeidžiamas, jis turi būti ypatingai pasirengęs gintis. Evoliucijos*

metu žmogaus smegenys smarkiai išaugo. Sąmonė yra subtili gynybos sistema – nuolatinio budrumo būsena, ieškojimas aplinkoje galimų grėsmių. Mūsų didžiulė baimė daug ką paaiškina apie žmogaus prigimtį ir žmonijos civilizaciją.

Kartais pagalvodavo, kad kaip tik baime galima paaiškinti, kodėl žmogų taip traukia toks svaigalas kaip alkoholis. Valandėlę norisi išjungti pavojaus signalus ir atsipalaiduoti. Apsvaiginti savo genialią sąmonę. Visose kultūrose vartojami svaigalai, skiriasi tik jų rūšys. Net ir izoliuotos gentys atkampiausiose džiunglėse žino kokių nors lapų ar šaknų, kurių pakramčius ar parūkius apsvaigsta sąmonė. Vakarų pasaulis leistinu svaigalu pasirinko alkoholį.

Kartais pagalvodavo, kad evoliucija suklydo sukurdama tokias tobulas smegenis. Kodėl tada atsiranda poreikis jas apsvaiginti? Įsivaizduojame esą būties viršūne, pranašiausiu intelektu, gebančiu jausti empatiją ir moralės reikalavimus. Svajojame apie ateitį. Galbūt žmonija išgyvena krizę, jei protas sukūrė galimybę sunaikinti mūsų planetą, nors viduje viską valdo didžiulė baimė ir primityvūs instinktai. Didžiulis konfliktas, paslėptas kiekvieno žmogaus sieloje.

Šią akimirką jam labai norėjosi alkoholio, kuris ilgą laiką buvo jo geriausias draugas ir sąjungininkas. Jis jam atrodė svarbesnis už visa kita, nuo jo baimė darydavosi bejėgė.

Bet kapo akmenyje iškalti žodžiai apie meilę.

Tokios meilės jis nepažinojo.

Kristoferis dažnai vaikščiojo po kapines, nors nėra nė vieno kapo, kurį turėtų lankyti. Jį tai ramino, vaikš-

čioja čia net tamsoje. Kur mirtis, ten nebėra ko bijoti. Ten tik ramybė, palyginti su mirtimi viskas atrodo menka ir įveikiama. Jis net nežino, ar iš tikrųjų bijo mirties. Kartais pavydi tiems, kurie savo atgyveno ir gali ilsėtis. Nesiilgi mirties, bet negalėtų pasakyti, kad labai nori gyventi. Pavydi mirusiesiems, nes jie išvaduoti nuo atsakomybės kovoti toliau. Jiems nebereikia įtempti jėgų ir viską tęsti.

Turtingi, vargšai, geri, blogi, bjaurūs, gražūs, protingi ir naivūs. Visų ta pati lemtis. Kad ir kaip suksies, išsisukti nepavyks.

Visi tie vardai, metai, iškalti akmenyje. Kai kurie mirę daugiau kaip prieš šimtą metų, bet atmintis įveikė laiko audras. Paminklai išlikę, kapai neišardyti tik tų, kurie buvo kuo nors svarbūs, ypatingi. Paprastų žmonių amžinojo poilsio vietą panaikindavo, kai juos užmiršdavo, ji atitekdavo kitiems. Jo tikslas – būti tarp tų, kurie išlieka. Kurių vardas, iškaltas akmenyje, primena būsimoms kartoms, kad jie kadaise gyveno. Jis bus vienas iš tų ypatingųjų, pasižymėjusių, sukūrusių ką nors reikšminga.

Tada mirtis jo nebesunaikins.

Čia ilsisi tai, kas priklausė žemei. Ištikimai mylintys, amžinai susijungę.

Vyras miręs 1809 metais. Žmona 1831. Iš dabar gyvenančių jų niekas nepažinojo. Vis dėlto jis stovi čia po šimto septyniasdešimt penkerių metų, jam primenama, kad jie kažkada gyveno.

Jam patinka skaitinėti šiltus žodžius ant paminklų, tai savotiškai guodžia. Vaikštinėja tarp gerai

prižiūrimų kapų, kur dažnai sodinamos naujos gėlės, ir tarp tokių, kuriais niekas nebesirūpina. Laikas ateina ir praeina, prioritetai keičiasi. Akmenys su iškaltu vardu ir palikta tuščia vieta, laukiančia to, kas dar gyvas. Jis nelabai suvokė, kaip žmogus jaučiasi žinodamas, kad čia bus iškaltas jo vardas ir datos, bet jis to jau nebematys. Kartais pajusdavo pavydą, kad jie bent žino, kur jų būsimieji namai.

Jis žingsniavo toliau apšviestu žvyruotu takeliu, jį traukė žibintai kapinių kampe, kur supilti naujieji kapai. Eidamas matė daug didelių antkapių su užrašu „Šeimos kapas“. Jam tai atrodė patys gražiausi žodžiai.

Amžinai susijungę.

Progų santuokai jam netrūko. Jis gražios išvaizdos, jį laikė įdomiu žmogumi, bent tada, kai jis dar gėrė. Kaip būtų dabar – nežinia. Retai kada lankydavosi vietose, kur jam palankūs žmonės galėtų parodyti susidomėjimą juo. Tai būdavo dažniausiai alkoholio poveikis. Bet anais laikais, kai jis dalyvaudavo nakties gyvenime ir poravimosi žaidimuose, retai kada pareidavo namo vienas. Jis patyrė sekso tiek, kad galų gale jam pakyrėjo, bet tikros meilės – niekada. Jei kartais kažkas imdavo megztis, jis paprastai pasitraukdavo, grįždavo ten, kur turėjo laukti.

Laukti, kad jį išvaduotų.

Kad galėtų pradėti gyvenimą iš naujo.

Kišenėje pasigirdo melodijos nuotrupa, jis išsitraukė mobilųjį. Iš karto prisiminė numerį. Lyg kokia magiška formulė jis buvo įstrigęs jam į galvą.

– Kristoferis.

– Sveiki. Čia vėl Marianė. Klausykite, gerokai nustebau, nes į laidotuves pasisiūlė ateiti kažkoks Torgnis Venbergas. Pamaniau, jei jis pažįsta Gerdą Person, gal galėtų jums daugiau ką papasakoti, gal jums verta su juo susitikti. Neturiu jo numerio ir šiuo metu negaliu paieškoti internete, bet gal jūs pats galite pažiūrėti. Ko gera, nebus daug žmonių tokia pavarde.

– Torgnis Venbergas?

– Taip.

– Su paprasta V?

– Taip. Dabar negaliu patikrinti, bet esu beveik visiškai tikra.

– Gerai. Ir jis žadėjo ateiti į laidotuves?

– Šiaip ar taip, jis paskambino ir pažadėjo.

– Gerai, paieškosiu. Ačiū už skambutį.

– Nėra už ką. Mes dar susitiksime.

– Sudie.

Torgnis Venbergas. Užsirašė pavardę į mobiliojo atmintį, kad neužmirštų. Širdis vėl pradėjo smarkiau plakti. Dvilypis jausmas – noras sužinoti ir mintis, jog galbūt geriau nežinoti.

Priėjo prie naujųjų kapų. Daug čia palaidotų – vaikai. Kapai papuošti žaislais, gražiomis kriauklelėmis, meškiukais, mažais širdies formos akmenėliais. Beveik visą laiką ant kapelių degė žvakės.

Be galo mylimas.

Vis tie patys žodžiai. Liūdintys tėvai. Su begaliniu rūpestingumu jie prižiūri savo mylimų vaikų kapus. Mintis apie jo tėvus. Koks didelis buvo jų skausmas

ir kokia neviltis, kai jiems liko vienintelė galimybė – jo išsižadėti?

Šalto vėjo šuoras nulėkė per kapines, sujudino sausus lapus. Jis užtraukė megztinio užtrauktuką, nutarė eiti namo. Namie mikrobangų krosnelėje pasišildė vegetarišką lazaniją ir atsisėdo prie kompiuterio. Pasidėjęs lėkštę šalia klaviatūros pradėjo ieškoti. Grįžti nebėra kur, durys praviros, jis niekada sau neatleistų, jei nepasinaudotų proga pažvelgti į vidų. Pradėjo nuo Torgnio Venbergo. „Google", įvedus jo pavardę, išmetė tris šimtus trylika vienetų. Jis nuspaudė pirmąjį ir pateko į Darbininkų judėjimo archyvą bei biblioteką. Pavadinimas: *Mūsų rinkiniuose – Torgnis Venbergas (g. 1928), pamirštas darbininkų rašytojas.* Permetė akimis tekstą.

Torgnis Venbergas gimė Finsponge, Estergiotlando valsčiuje. Jo tėvas dirbo metalo fabrike. Venbergas pats pradėjo ten dirbti, kai jam buvo keturiolika. Anksti pradėjo rašyti apsakymus. 1951 metais išleido pirmąjį romaną „Viskas praeina". Po metų persikėlė gyventi į Stokholmą.

Labiausiai Torgnis Venbergas išgarsėjo savo romanais apie Estergiotlando metalo darbininkus. Vienu geriausių jo romanų laikomas „Neužgesink ugnies", išleistas 1961 metais. Venbergas parašė taip pat nemažai pjesių teatrui ir radijui. Paskutinis jo romanas iš darbininkų gyvenimo yra „Skaudi pradžia", vėlesnės knygos gilinasi labiau į žmonių santykius. Paskutinysis jo romanas „Vėjas kužda tavo vardą", išleistas 1975

metais, vaizduoja sužlugdytą vyro gyvenimą po išsiskyrimo su mylima moterimi. Iš viso Venbergas išleido dvylika prozos knygų ir aštuonias pjeses.

Kristoferis atsispausdino tekstą. Įjungė „Eniro" telefonų katalogą, įrašė pavardę paieškų langelyje ir susilaukė vienos informacijos: Torgnis Venbergas gyvena Amatininkų gatvėje, Kristoferis užsirašė ir jo telefono numerį. Vėl grįžo į „Google" ir įrašė Akselio Ragnerfeldo paiešką. Milijonas du šimtai trisdešimt informacijų. Jis perbėgo per kai kuriuos puslapius, paskaitinėjo šen bei ten, daug kas jam jau buvo žinoma. Jis skaitė visas Ragnerfeldo knygas. Kai kurias mokykloje, kitas visiškai savo noru. Paieškojo Gerdos Person vardo, bet nepasirodė nė vienos žinutės. Išjungė Akselio Ragnerfeldo pavardę ir ieškojo tik Gerdos Person. Du šimtai penki straipsniai. Kurie iš jų galėjo būti apie jo ieškomą Gerdą, sunku pasakyti. Dar valandą skaitinėjo kai kuriuos straipsnius apie Akselį Ragnerfeldą. Viso pasaulio leidyklos, knygynai, mokinių rašiniai, bet labai mažai žinių apie privatų rašytojo gyvenimą. Jo žmona Alisė Ragnerfeld taip pat rašytoja, valandėlę jis skaitė apie jos kūrybą. Paskutinė jos knyga išleista 1958 metais, bet, kaip jis suprato, ji vis dar gyva. Daug informacijos apie Akselio Ragnerfeldo vardu įsteigtus fondus. Jis perskaitė kažką apie vaikų namus Čilėje ir keletą gydymo įstaigų Afrikoje.

Geras pavyzdys žmogaus, kurio atminimas išliks.

Lazanija atvėso, jis atsistojo ir nuėjo jos dar kartą pašildyti. Virtuvėje įjungė mikrobangų krosnelę.

Stovėdamas prie kriauklės susikimšo maisto likučius į burną, išplovė lėkštę, pastatė į indų džiovyklą. Svarstė, ar Akselis Ragnerfeldas ateis į Gerdos laidotuves. Ar jam pavyks pamatyti literatūros dievaitį. Jesperis pažaliuotų iš pavydo. Valandėlę pagalvojo, jog galėtų pasikviesti ir Jesperį, bet greitai atsisakė šios minties. Nors tai jo pirmosios laidotuvės, įvykis, žinoma, nepaprastas, norėtų išgyventi tai vienas. Kaip viską iki šiol. Jis pripratęs. Kitaip turėtų viską aiškinti Jesperiui, bet gėda stovėjo tarp jų kaip didžiausia kliūtis. Tiesa padarytų jį dar menkesnį Jesperio akyse, padidintų tą atstumą tarp jų, kuris jau ir taip didėja. Galutinai paaiškėtų, kad Jesperis už jį daug pranašesnis.

Juk Jesperio tėvai augino savo vaiką.

Jis grįžo prie kompiuterio. Jano Eriko Ragnerfeldo vardu pasirodė septyni šimtai šešiasdešimt aštuoni straipsniai. Dauguma jų – informacijos apie paskaitas. *Janas Erikas Ragnerfeldas pasakoja apie savo garsųjį tėvą ir jo kūrybą.* Kristoferis sužinojo, kad tokia paskaita įvyks ir rytoj, septintą valandą Vesteroso teatre. Jis atsilošė kėdėje ir dar kartą perskaitė informaciją. Vesterosas. Atstumas ne toks ir didelis. Gal paprasčiau susitikti su juo asmeniškai negu skambinti telefonu. Pažvelgė į tamsų lango stiklą. Kažin ar pajėgtų kol kas nieko neklausinėti, visus klausimus palikti laidotuvėms. Geriau sužinoti svarbiausius dalykus, būti bent šiek tiek pasiruošusiam. Negalėjo atspėti, kaip Janas Erikas į visa tai pažiūrės.

Taigi jis apsisprendė, įjungė Švedijos geležinkelių puslapį ir užsisakė traukinio bilietą.

DAR VIENĄ, O TADA VAŽIUOS NAMO. Jau seniai turėjo tai padaryti, bet negalėjo prisiversti. Skambinti į namus irgi neskambino, nepasakė, kad grįš vėlai, į skambučius švarko kišenėje nekreipė dėmesio. Kitoje kišenėje gulėjo Anikos mirties pažyma. Jis ją kelis kartus buvo išsitraukęs, skaitė. Norėjo įsitikinti, kad nieko nepraleido, nė vieno žodžio ar užuominos, nieko, kas galėtų ką nors paaiškinti.

„Kodėl tu tai padarei? Kodėl, po velnių, buvai tokia negailestinga, kodėl palikai mane vieną?"

Tu buvai išvažiavęs. Mes net nežinojome, kur tu tuo metu buvai. Tai tu palikai mane.

Moteris už baro įpylė, ko jis buvo užsakęs. Gal jam tik pasivaideno, kad iš jos akių sklinda panieka. Gal jos žvilgsnyje atsispindi tik jo paties požiūris. Jis buvo jau per daug išgėręs. Ausyse ūžė, daiktų kontūrai tarytum ištirpdavo, paskui pamažu grįždavo į savo vietas. Paprašė stiklinės vandens ir pajuto, kad jam painiojasi liežuvis.

Juodu niekada nesibardavo, nors jis žinojo, kad daugelis brolių ir seserų barasi. Tokiems dalykams nebuvo vietos. Juodu kartu turėjo atremti dalykus, kurie visada buvo sunkiai nuspėjami. Nuolat nugarą atsukęs tėvas, Alisė, čia pratrūkstanti pykčiu, čia vėl maldaujanti meilės daugiau, negu juodu galėjo jai duoti. Sunku suprasti, kaip motina visus tuos metus

gebėjo nuslėpti dukters savižudybę. Kaip niekada neprasitarė iš netyčių. Pavyzdžiui, tada, kai jis, praėjus pusei metų po įvykio, grįžo iš Jungtinių Valstijų. Kai išsinuomojo nemodernų vieno kambario butą senamiestyje ir bandė gyventi savarankiškai, o ji nuolat pasirodydavo jo priebėgoje, visada nelaukiama. Kartais išgėrusi, kartais blaivi. Bet visada ištroškusi jo prielankumo. Neslėpė savo pykčio ant Akselio, norėdama, kad Janas Erikas stotų jos pusėn. Jis negalėjo pakęsti jos ašarų, norėjo, kad jam duotų ramybę, norėjo nutraukti visus ryšius ir pradėti savo gyvenimą. Atvirai kalbant, jis galbūt nepadarė visko, ką galėjo. Neatsisakydavo priimti jos brukamų pinigų, nes naktys „Aleksandroje", „Atlantike" ir kitose pasilinksminimų vietose nemažai kainuodavo. Bet jis bendravo su reikiama draugija, visada atsirasdavo, kas galėdavo už viską sumokėti. Jo pavardė labai padėdavo užmegzti ryšius. Durys atsiverdavo, eilės išnykdavo, jo pavardės raidės patvirtindavo, koks Janas Erikas puikus žmogus. Juk ne kiekvienas turi tėvą – literatūros Nobelio premijos laureatą.

– Mes jau uždarome.

Jis nepajėgė pakelti galvos, bet matė ranką, šviesiai mėlynu skuduru rūpestingai šluostančią baro stalą. Jis stvėrė viskio stiklinę, prisidėjo prie lūpų, užsivertė ir pajuto, kad tuoj susivems. Nusirito nuo baro kėdės, bandė suvaldyti pykinimą, bet nieko neišėjo. Suprato, kad vėmalai tuoj prasiverš. Nesižvalgydamas išbėgo pro duris, nespėjo nueiti ir dešimties metrų, kai skrandžio turinys pasipylė ant šaligatvio. Stovėjo pasilenkęs, rankas įrėmęs į kelius. Pro ašaras

pamatė, kad apvėmė savo batus. Toks jis negali pareiti namo, todėl ėmė vaikštinėti, kad kiek prablaivėtų. Labiausiai norėjo atsigulti į lovą. Miegoti tiek, kiek reikės, ir pabusti nejausdamas to, ką jaučia dabar.

Gatvės tuščios, miestas tarytum visai kitoks. Ką dieną paslėpdavo minios maišatis, naktį buvo gerai matoma. Jis be aiškaus tikslo slampinėjo po Estermalmį. Kartkartėmis sutikdavo jaunimo būrį, einantį į Stureplano pusę. Jie vis dar ieško tikrojo gyvenimo. Kartais pasitaikydavo pusamžis praeivis, kuris, nugyvenęs pusę gyvenimo, suprato, kad tai, ką jis atrado, nieko verta, ir išėjo ieškoti ko nors daugiau. Dar sutikdavo ir tokių, kurie buvo pasiklydę ir klajojo su savo naštomis nesitikėdami nieko, nebent stebuklo ar mirties.

Jis vaikštinėjo ilgai, sušalo, pajuto troškulį. Tik kai žemė po kojomis nustojo siūbuoti, kai pajuto galvos skausmą, išdrįso eiti namo. Užlipęs laiptais pasuko į dešinę, sandėliuke nusispyrė batus. Toliau žengė vienomis kojinėmis, rizika ką nors susitikti šiuo metu nedidelė. Kiek galėdamas tyliau įkišo raktą į spyną, pasuko. Paskui kiek luktelėjo. Penkiolika trečios. Gerai, jei ji jau miega. Atsargiai nuspaudė rankeną, pravėrė duris. Švietė tik maža lemputė ant prieškambario stalelio, šiaip visos šviesos užgesintos. Nusivilko apsiaustą, įėjo į vonios kambarį, atsigėrė tiesiai iš čiaupo, norėdamas numalšinti kankinamą troškulį. Paskui visus drabužius sumetė į skalbinių krepšį ir palindo po dušu. Bjauri savijauta pagerėjo. Ją pakeitė didelė apatija. Jam reikėjo iš karto eiti

namo, nesėdėti bare. Ji ims klausinėti, kur jis buvo, kodėl nepaskambino, o jam visai nesinorėjo nieko pasakoti. Niekada nepasakys jai, kad jo sesuo pasikorė ir kad tėvai ilgus metus melavo. Jis žinojo, ką ji galvoja apie jo šeimą, todėl neims pilti dar daugiau vandens ant jos malūno.

Išėjęs iš dušo jis šluostėsi rankšluosčiu, trynėsi smarkiau negu paprastai, dar atsigėrė vandens tikėdamasis apmalšinti galvos skausmą. Rūpestingai išsivalęs dantis ir dar rūpestingiau nušluostęs baltus taškelius nuo vonios veidrodžio, jis pažvelgė į savo atspindį veidrodyje. Buvo sunku sutikti savo žvilgsnį. Jam laikas nustoti gerti, tikrai laikas, jam taip bjauru nuo pagirių. Į jo vidų kažkas tyliai įšliaužė, jis vėl turės kentėti baimę, kurią pažadino alkoholis.

Atidarė duris, atsargiai pažvelgė į vidų. Visiška tyla. Tik širdis gūdžiai daužėsi, tarytum kontrabosas virpintų šokių salės grindis. Apgraibomis perėjo prieškambarį, praėjo pro Elenos kambario duris ir pasuko į savo darbo kambarį. Pagrabaliojo už knygų, bet apsigalvojo, kol ranka dar nespėjo užčiuopti butelio. Norisi, bet geriau nereikia. Nuėjo į svetainę. Durys į miegamąjį uždarytos, pro jų apačią nesimatė šviesos.

Ant virtuvės stalo žvakidė su žvakėmis, kurių niekas niekada neuždega, o priešais kėdę, kur jis paprastai sėdi, stovi vyno taurė, lėkštė, pusė butelio vyno. Ant viryklės du puodai. Jis užsimerkė. Suprato, kad visa tai laikui bėgant taps nebepakeliama. Netrukus viskas subyrės. Ar kas nors galėtų jam patarti,

ką daryti? Prisiminė rytinį pokalbį, bet staiga pyktis tarytum išgaravo. Norėjo tik ramybės, norėjo, kad jam atleistų. Jis pasitaisys, pakeis savo gyvenimą, iš tikrųjų pakeis! Kas bus, jei jo šiandienis elgesys bus jai paskutinis lašas, jei ji galutinai apsispręs? Jam staiga pasidarė sunku kvėpuoti. Spaudė ranka krūtinę, kad sulaikytų šį pojūtį. Jis turi nustoti gerti, turi būtinai nustoti, šį kartą galutinai, nes juk iš tiesų neverta, ypač žvelgiant į ateitį. Jis grįžo į svetainę, pažvelgė į uždaras miegamojo duris. Kiek kartų norėjo, kad jos ten nebūtų, kad ji nelauktų, bet dabar, kai jo noras iš tikrųjų gali išsipildyti, jis pirmą kartą aiškiai įsivaizdavo, kad kambarys iš tikrųjų tuščias. Kad ji guli kitoje lovoje su kitu vyru. Kad Elenos kambarys taip pat tuščias, kad ja rūpinasi kitas, geresnis tėvas. Staiga pajuto norą verkti, bet ašarų nebuvo, tik mėšlungis sutraukė krūtinę. Kažkas viduje pratrūko ir lyg burbulai ėmė kilti į viršų. Tai kilo iš gilumos, iš pačio tamsiausio dumblo.

Baimė, kad Luisė jį apleis, paliks visiškai vieną.

AKSELIS NEMIEGOJO. Kadangi valandos dabar nekėlė jam jokių reikalavimų, visos jos atrodė tokios vienodos, kad jas galima būtų sukeisti. Dažnai naktį gulėdavo nemiegodamas, nemigos valandas galima kompensuoti dieną, juk dieną jis vis vien guli. Bet šiąnakt nemiga buvo kitokia. Jano Eriko apsilankymas ir tai, ką jis kalbėjo, ištraukė jį iš ten, kur jis norėjo būti, ir užpylė jį prisiminimais apie dalykus, apie kuriuos nenorėjo nieko žinoti. Prisiminimai užgriuvo iš visų pusių lyg seni pažįstami, apsidžiaugę, kad pagaliau jį sutiko. Skubėjo kiekvienas su savais pasakojimais, lyg nežinotų, kad jis seniai veja juos šalin. Šešėliai būrėsi prie jo lovos, kalbėjo vienas per kitą, norėjo užpildyti visas spragas. Ateidavo vienas po kito, užpildydavo tuščias jo vaizdinių dėmes. Kartu pabudo ir jausmai, kuriuos visada norėjo pamiršti. Kaip palieto vandens nesusemsi kadaise ištartų žodžių ir padarytų darbų.

Visada norėjo būti tobulas. Norėjo žinoti, kad nėra nė menkiausio šešėlio, kuris galėtų jį suteršti. Atsišlieti į viso gyvenimo kūrybą, kuria žmonės žavisi, suvokti, kad viskas solidu.

Jis tarytum vėl atsidūrė nedideliame kambaryje, kuriame knygų prekybos atstovas kalbėjo apie būsimą vakarą Vesteroso teatre.

– Norėtume, kad susitikimą baigtų Akselis. Paskui fojė bus dalijami autografai, čia stovės stalai su knygomis, o kai tai baigsis, galėsime užkąsti karštų patiekalų ir dar daug ko. Vakaras tęsis, kol užteks jėgų.

Akselis čiupinėjo savo knygą, jautė, kad rankos prakaituoja. Šį rudenį jis jau ketvirtą kartą dalyvauja knygos dienose, ir kaip visada jam teks baigti vakarą. Tuo norima parodyti, kad jis yra svarbiausias vakaro dalyvis, nors ne visi rašytojai tai pripažįsta.

– Tikiuosi, bus ne tik karštų patiekalų, bet ir kuo gerklę suvilgyti.

Torgnio Venbergo žodžius palydėjo juokeliai. Jam teko garbė šį vakarą pasirodyti pirmam.

– Manau, visi liks patenkinti.

Jie sėdėjo kambaryje už scenos. Knygos diena buvo populiarus renginys, visos vietos išpirktos. Rašytojai gali paskaityti savo knygų ištraukas, papasakoti apie jas ir galbūt vieną kitą parduoti. Knygų prekyba aštuntojo dešimtmečio pradžioje nelabai klestėjo. Knygų kainos kilo, parduodama nedaug, knygynų taip pat mažėjo. Šiuo metu atsirado šiokio tokio optimizmo, bet leidėjai vis dar buvo gana atsargūs. Nors jis pats jautėsi palyginti saugus, vis dėlto pajuto leidėjų balsuose nerimą, kadangi jau senokai neparašo nieko naujo. Šiaip ar taip, leidėjai įkalbėjo jį šį rudenį dalyvauti knygos dienose, nors jis negalės pradžiuginti skaitytojų nauju kūriniu. Jis pats dvejojo. Knyga, su kuria šiuo metu grumiasi, toli gražu nebaigta, jis vis dažniau pajunta, kad apskritai gali niekada jos nebaigti. Kartais kiauras

dienas išsėdėdavo darbo kambaryje neparašydamas nė žodžio, sulig kiekviena diena jį apimdavo vis didesnė neviltis. Nerimas, kad kažką prarado. Anksčiau rašymas buvo tarytum savaime suprantamas dalykas, rodos, užtenka tik atverti akis į visatą ir viską užrašyti. Per jį, per jo plunksną tekėjo dieviškas šaltinis. Jo pareiga, jo pašaukimas – užrašyti tai, kas jį užplūsta. Kildavo jausmas, kad jis išrinktasis. Tai labai subtilus procesas, reikėjo užsidaryti nuo bet kokių žemiškų reikalų. Dabar šiai jėgai kažkas užkirto kelią. Kartais atrodydavo, kad talentas jį apleido. Gal Alisės apmaudas lyg kupolas apgaubė jų namus, sulaikydamas dieviškąją srovę. Kai Janas Erikas išskrido į Jungtines Valstijas, jos nuotaikos dar pablogėjo, su ja darosi vis sunkiau bendrauti. Gali pamanyti, kad pats jos buvimas nuodija orą, naikina bet kokį kūrybiškumą. Gal todėl jis ir nusprendė dalyvauti rudens kelionėse. Įkvėpti grynesnio oro.

Taigi, nepaisant visko, rengėjai norėjo, kad jis baigtų vakarą. Jis nejautė nei džiaugsmo, nei pasididžiavimo. Slėpėsi už senų nuopelnų suvokdamas, kad iš to jam toks pat malonumas kaip alkanam prisiminti kažkada suvalgytą sumuštinį. Jis gyvena, kad rašytų, be šios dovanos jis – niekas. Maudytis susižavėjimo spinduliuose, stovėti scenoje nekėlė jam jokio džiaugsmo. Atrodė, tarytum publika žiūri į jį pro rakto skylutę.

– Po dešimties minučių pradėsime.

Vakaro vedėjas išėjo iš kambario, liko tik rašytojai. Torgnį jis jau seniai pažinojo, kiti du jam nematy-

ti. Vienas pradedantysis, kitas – detektyvų autorius. Beje, pastarąjį, matyt, neblogai perka, nors sunku įsivaizduoti, kaip žmonės gali skaityti tokį šlamštą.

Torgnis ištiesė ranką, pačiupo knygą, kurią Akselis buvo pasidėjęs ant kelių, pažvelgė į ją, lyg ieškodamas kažkokios paslapties.

– Ką, tik šita? Šiemet tu neišleidai naujo romano? O ši leista, rodos, užpernai?

Jis pasukiojo knygą.

– Vadinasi, tu tik paskaitysi ką nors iš jos. Juk apie tai, ką rašai dabar, niekada nekalbi.

Jis nusijuokė, bet užuominą suprato visi. Ir apie tai, kad jam nepavyksta parašyti nieko naujo, ir apie tai, kad Akselis kategoriškai vengia bent vienu žodžiu prasitarti apie kūrybos procesą.

– Taip, ketinu paskaityti keletą parinktų ištraukų.

– O kaip tavo naujasis romanas? Negali apie tai pasakyti nė žodžio, kitaip turėtum mane nušauti.

Jis žvilgtelėjo į kitus du, sėdinčius tame pačiame kambaryje. Pokalbis jiems aiškiai pasirodė juokingas. Torgnis taip nepagarbiai kamantinėja rašytoją, kuris garsėja savo drovumu. Akselis žinojo, ką apie jį kalba, bet neketino atsiprašinėti, kad į savo darbą žiūri rimtai. Juokdarių, panašių į Torgnį, visur pilna, tokių, kurie nepraleidžia progos atkreipti į save dėmesį. Torgnis jį dažnai aplankydavo, visada nekviestas, visada su buteliu kišenėje. Kartais jo vizitai Akselį pralinksmindavo, netikėtai išblaškydavo nuobodulį, kartais jis tiesiog trukdydavo. Juodu buvo panašios kilmės, abu iš neturtingų darbininkų šeimų.

Jis įtardavo, kad Torgnio vizitus skatina smalsumas, noras žinoti, kas šiandien dedasi literatūroje. Startavo iš tos pačios pozicijos, bet nugalėtojas beveik visiškai aiškus, nors lenktynės dar nesibaigė. Akselis puikiai suprato, kad Torgnio draugystė apsimesta, juk Akselis lenktynėse pirmavo per visą arklio ilgį, gal ir daugiau. Jo vardą minėjo net Nobelio premijos kontekste. Daug kas stebėjosi, kad jis dar neišrinktas į Švedų akademiją, tai nebuvo vien jo paties troškimas ir pretenzija.

– Viskas gerai, labai gerai, tik nenoriu išleisti, kol dar netobulas, dar kiek pašlifuosiu paskutines detales. Juk nesinori pasirodyti blogiau negu praėjusį kartą.

Paskutinysis Torgnio romanas susilaukė pašaipų ir iš „Dagens Nyheter", ir iš „Svenska Dagbladet". Akselis tylomis juokėsi iš sarkastiškų replikų.

Torgnis pažvelgė į laikrodį.

– Turbūt jau laikas.

Akselis nepajudėjo iš vietos.

– Taip, tikrai, juk tu kalbėsi pirmas, ar ne?

Torgnis nusijuokė, primerkė akį, kilstelėjo ranką. Ištiesė smilių tarytum pistoleto vamzdį, nukreipė jį į Akselį. Vienas iš jo privalumų tas, kad jis bent turi humoro jausmą.

Spektaklis, jei to vakaro įvykį galima taip pavadinti, išėjo nei blogesnis, nei geresnis, negu tikėtasi. Torgnio įžanginiame žodyje netrūko sąmojo, publika kartkartėmis imdavo kvatoti. Jis atlapaširdiškai kalbėjo apie rašymo kančias ir įkvėpimo šaltinius,

pabaigoje paskaitė iš savo kūrybos. Akselis jautėsi vis blogiau. Knyga jo rankose sulig kiekviena minute darėsi vis mažiau aktuali, atrodė, lyg ją būtų parašęs kažkas kitas, o jį atsiuntė, kad ją apgintų. Atėjo metas pasirodyti scenoje. Jis klausėsi lyriškų žodžių apie savo kūrybą ir bandė įsivaizduoti, kad iš tiesų yra garbinamas rašytojas.

– ...kuris savo nepakartojamu pasakotojo balsu ir nuostabia kalba suteikia mums daug magiškų skaitymo malonumų. Aštriu žvilgsniu įsiskverbdamas į sielos gelmes, jis skatina mus ieškoti susitaikymo žiauriame, nežmoniškame pasaulyje. Šviesos ir tamsos kontrastai išryškina jo veikėjų siluetus, jų likimai tiesiog užburia mus. Su dideliu džiaugsmu šį vakarą turiu garbės pristatyti jums Akselį Ragnerfeldą.

Vakaro vedėjas jo nepažįsta. Tik už rašomojo stalo, įkvėpimo akimirką jis būna tas, apie kurį čia kalbama. Bet ne dabar, ne čia. Dabar jis dreba užkulisiuose, bijo pasirodyti viešumoje. Virpančiomis kojomis išėjo į sceną. Knyga jo rankose tiesiog šokinėja, jis nežino, ar salėje tai matyti. Jūra laukiančių veidų. Išsilavinę, inteligentiški, apsiskaitę.

Inžinieriai.

Jį bet kada gali demaskuoti. Greitai atsivertė pirmąjį puslapį ir pradėjo skaityti. Skaitė, skaitė, kol prabėgo kiek laiko ir jis galėjo pasitraukti. Nuaidėjo publikos plojimai. Jie užliejo jį tarytum banga, rodėsi, niekada nesibaigs. Vakaro vedėjas stovi šalia jo patenkintas, kad viskas taip puikiai pavyko. Kažkas iš publikos atsistojo, pakilo ir kiti, ir štai jis, Akselis

Andersonas, vėliau Ragnerfeldas, stovi ant pakylos, visi juo žavisi, ploja stovėdami.

Bet jam tai nieko nereiškia.

Nieko.

Kai juodu susitiko už scenos, Torgnis Venbergas jau buvo spėjęs išgerti. Akselis tai matė iš jo akių. Dabar bus dalijami autografai, jie išėjo į vestibiulį. Nebuvo jokių abejonių, kur Akselio stalas, prie jo stovėjo ilga žmonių eilė. Nedideli būreliai stypsojo prie kitų rašytojų stalų, kiek daugiau prie detektyvų autoriaus. Bet, aišku, Torgnis neparodys, kaip jam pavydi. Patapšnojęs Akseliui nugarą jis nuėjo prie savo stalo.

– Jei reikės pagalbos, pasikviesk mane.

Akselis atsisėdo, pradėjo pasirašinėti. Ant stalo gulėjo nemažai jo ankstesnių kūrinių, kai kurie pasibaigė, nors eilė dar buvo nemaža. Kokias puikias knygas jūs rašote, sakė jam nepažįstami žmonės. Koks jūs puikus rašytojas! Kiekvieną kartą, kai išgirsdavo šiuos žodžius, jį apimdavo nemalonus jausmas. Ką jie supranta, kas gera, kas ne? Norėtų juos paklausti. Kas gi taip gera mano romanuose, ar gali pasakyti? Kas gali pareikšti, kad tai puiku, turėtų ir paaiškinti, galvojo jis rašydamas savo pavardę ant dar vienos knygos, kurią perskaitys dar vienas diletantas. Toks, kuris nieko nesupranta apie didžiules pastangas. Skubės iš puslapio į puslapį neskirdamas kiekvienam sakiniui tiek laiko ir minčių, kiek skyrė jis.

Visi jau buvo išsiskirstę, kai jis pagaliau baigė ir nuėjo į kambarį, kuriame buvo parengtos vaišės. Čia

sukiojosi apie trisdešimt asmenų, vakaro dalyvių ir specialiai kviestų svečių. Kambario viduryje stovėjo ilgas stalas su mažomis spalvingomis žvakidėmis, o viename pasienyje bufetas su valgiais. Visi atrodė linksmai nusiteikę.

Jis iš karto atkreipė dėmesį į ją. Ji traukė žvilgsnius lyg magnetas. Tobulas meno kūrinys tarp nelabai pavykusių eskizų.

– Eikš čia, Akseli, sėskis. Saugome šią vietą tau.

Jį šaukė Torgnis, kiek garsiau, negu reikėjo. Jis visada stengėsi parodyti, kad juodu pažįstami, skverbdavosi artyn pasimėgauti prožektorių šviesa. Moteris sėdėjo šalia Torgnio, o tuščia kėdė, į kurią jis rodė, stovėjo tiesiai priešais ją. Akselis iš bufeto atsinešė taurę raudonojo vyno. Jį apėmė smalsumas, kokio seniai nebuvo jautęs.

– Akseli, atnešk visą butelį, mes irgi norėtume dar įsipilti.

Sušuko taip garsiai, kad visi pokalbiai valandėlę nutilo, bet kai nieko neįvyko, kalbos vėl suūžė. Akselis paėmė butelį raudonojo vyno ir grįžo į vietą, kurią jam buvo nurodęs Torgnis. Stengėsi nedemonstruoti savo susižavėjimo, bet būdamas tikras estetas negalėjo užsimerkti prieš jos grožį. Ji žvelgė į jį nenuleisdama akių, o jo žvilgsnis kartais nuslysdavo į jos pusę, bet sustoti nedrįso. Jis pastatė butelį ir savo taurę, Torgnis tuoj paėmė butelį ir įpylė į jos ir savo taures.

– Čia Halina, o čia – Akselis. Halina atėjo su manimi, bet nenorėjo eiti už scenos prieš vakarui prasidedant, ji truputį nedrąsi.

Torgnis šyptelėjo.

– Nustok, aš tik nenorėjau trukdyti.

Ji ištiesė ranką virš stalo.

– Halina.

Akselis paėmė jos ranką, vėsią ir sausą, jausmas toks, lyg ji sutrupėtų, jei paspaustum tvirčiau.

– Akselis.

Ji jam nusišypsojo ir užsidegė cigaretę. Jis nieko negalėjo padaryti, prisilietimas jį sujaudino. Sutrikęs lyg mokinukas jis atsisėdo, bandė nukreipti dėmesį kitur. Jo reakcija jį patį nustebino, būdamas keturiasdešimt aštuonerių, manė, kad nebesugeba taip jaudintis. Tokie dalykai įvykdavo tik prieš daugelį metų.

Torgnis kažką plepėjo. Šį kartą jo juokeliai Akselio neerzino. Jis persimetė keliais žodžiais su vienu knygų prekybos darbuotoju, nuolat jausdamas nerimą keliantį jos buvimą šalia. Vyno taures pripildavo ir išgerdavo, pokalbių garsai stiprėjo, kėdžių kojos brūžavo į marmuro grindis, kai žmonės pradėjo judėti, vaikščioti iš vienos vietos į kitą. Torgnis nuėjo pasiimti daugiau valgio ir užsiplepėjo prie bufeto. Galų gale ji prašneko pirmoji.

– Mudu jau esame susitikę, prisimenate?

Akselis, švelniai tariant, nustebo.

– Ne, neprisimenu. Ir nieku gyvu nepatikėsiu, kad būčiau galėjęs tai pamiršti.

Vynas teikė jam daugiau drąsos. Jos akys buvo tamsiai rudos, veidą rėmino garbanoti kaštoniniai plaukai. Vilkėjo žalią palaidinukę, papuoštą nėriniais, jis greitai pamatė, kad ji be liemenėlės. Makia-

žas vos pastebimas, o gal jo nė nebuvo, ant kairiojo riešo užsikabinusi kelias plonas sidabro apyrankes, kurios suskambėdavo jai sujudėjus.

– Matėmės labai trumpai, nėra ko ir prisiminti, taigi nieko keista. Per rašytojų demonstraciją šešiasdešimt devintaisiais.

To įvykio jis, aišku, nepamiršo, tik neprisimena, kad juodu būtų susitikę. Protestuodami prieš menkus atlyginimus už bibliotekoms paskolintas knygas autoriai buvo susirinkę pagrindinėse Stokholmo, Geteborgo, Malmio ir Umeo bibliotekose, kartu su jiems pritariančiais bibliotekininkais ištuštino knygų lentynas, išvežė knygas autobusais ir grąžino jas tik po savaitės. Jis jautė keistą entuziazmą, tarytum grįžo prie savo šaknų. Vienybė yra jėga.

– Vadinasi, jūs irgi rašytoja?

Ji nusišypsojo, palietė pirštais taurę.

– Darau, ką galiu, bet dar nieko nesu išleidusi. Grumiuosi, atrodo, jau kažkas išeis, bet šiuo metu esu įstrigusi.

Jos balsas toks pat malonus kaip ir išvaizda. Nepaisant neįprasto vardo, jis negirdėjo nė menkiausio akcento. Pirštais glostė taurės kojelę, jis žvilgsniu sekė jos judesius. Norėjo ištiesti ranką, paliesti ją, įsitikinti, kad jos oda tokia švelni, kaip atrodo. Kaip seniai jis nepatyrė moters artumo. Atsitikdavo, kad sėkla išsiliedavo miegant. Kaip kokiam paaugliui. Kūnas desperatiškai reguliuodavo šį procesą, kadangi kitų galimybių nebuvo.

– Jūs esate gėrio ir blogio žinovas. Norėčiau paklausti vieno dalyko.

– Tai tik jūsų žodžiai.

– Bet juk visi taip apie jus kalba.

– Tai visai kas kita. Bet klauskite, pasistengsiu atsakyti, kaip gebėsiu.

Ji staiga susijaudino. Numetė cigaretę, išsitraukė iš rankinuko plunksnakotį, apsižvalgė, ar yra ant ko rašyti, ir stvėrė nenaudotą servetėlę. Nubraukė du lygiagrečius brūkšnius, tarp jų nupiešė lankelius, vaizduojančius bangas.

– Tai upė. Joje pilna krokodilų. Niekas negali persikelti per ją be valties.

Vienoje upės pusėje nupiešė keturkampį.

– Čia gyvena Peras, jis myli Ievą, gyvenančią kitoje upės pusėje, Ieva taip pat jį myli.

Vieną dieną Peras sunkiai suserga, skambina Ievai, prašo ją atplaukti ir jam padėti, paaiškina, kaip sunkiai jis serga, ir prašo ją paskubėti. Bet Ieva neturi valties, todėl bėga pas Eriką, gyvenantį toje pačioje upės pusėje ir turintį valtį. Ji paaiškina jam padėtį, prašo jį paskolinti valtį, kad galėtų perplaukti upę ir padėti Perui.

Akselis susidomėjęs klausėsi jos žodžių, žiūrėdamas į nedidelį žemėlapį, atsirandantį ant servetėlės.

– Bet Erikas nenori padėti Ievai veltui. Reikalauja, kad ji pirma pergulėtų su juo, o tada jis perkelsiąs ją į kitą upės pusę.

Akselis pakėlė akis, pažvelgė jai į veidą, sekė jos lūpų judesius, o ji pasakojo toliau.

– Ieva, žinoma, be galo nuliūsta ir eina pas Olofą, kuris gyvena štai čia...

Jis prisivertė pažvelgti į servetėlę, kur ji tarp Ievos ir Eriko namų nupiešė dar vieną keturkampį.

– ...ir papasakoja jam, ką sakė Erikas. Ji prašo jį kartu su ja eiti pas Eriką ir įkrėsti jam proto. Bet Olofas nenori kištis į jų reikalus ir paprašo ją išeiti. Ieva nemato kitos išeities kaip padaryti tai, ko reikalauja Erikas, nors jis yra bjaurus senis. Ji nueina pas jį ir su juo perguli. Tada jis perkelia ją per upę.

Torgnis grįžta, pasilenkia virš stalo, pažiūri į servetėlę.

– Na, tu ir vėl su savo istorijomis.

– Netrukdyk, eik šalin.

Halina pamojuoja jam atgalia ranka, jis atsidūsta ir nelabai tvirtomis kojomis nueina.

Halina toliau piešia ant servetėlės pasakojimo detales. Akseliui labiau norėtųsi žiūrėti į ją, ne į jos piešinius.

– Ar čia iš jūsų rašomos knygos?

– Ne, tai moralinė dilema, jūs turite pareikšti savo požiūrį, patylėkite. Pagaliau Ieva atplaukia pas savo sergantį sužadėtinį ir papasakoja, ką jai teko išgyventi. Peras supyksta, kad Ieva gulėjo su Eriku, ir išveja ją laukan. Nuliūdusi Ieva eina pas Sveną, pasakoja jam, kas atsitiko, kaip ji buvo priversta gulėti su Eriku, kad galėtų padėti Perui, o dabar Peras ją išvijo. Tada Svenas įtūžęs eina pas Perą ir išlupa jį rimbu už tai, ką jis padarė.

Halina pakelia galvą.

– Ar klausotės?

– Taip. Atrodo, tie kaimynėliai tikrai gražiai sugyvena.

Ji padėjo rašiklį į šalį, išsitraukė dar vieną cigaretę, užsidegė, išpūtė dūmus pro lūpų kamputį.

– Noriu žinoti, kuris iš jų pasielgė bjauriausiai. Surikiuoti juos nuo vieno iki penkių, pačiame viršuje užrašyti tą, kuris pats blogiausias.

– Ar aš turiu tai nuspręsti?

– Ne nuspręsti, o pasakyti, kaip jums atrodo. Juk tai tema, kuri jums turėtų būti įdomi.

– Man labiau tinka bandyti iškelti įdomius klausimus, o ne į juos atsakyti.

– Bet juk vis dėlto turite turėti savo nuomonę. Štai dabar paragaukite tų vaistų, kurių siūlote savo skaitytojams.

Jis prisitraukė servetėlę, apžiūrėjo jos piešinį. Ji buvo nupiešusi net nedidelį krokodilą. Prie kranto, visai šalia Eriko tiltelio. Jis vėl pakėlė akis, jausdamas krūtų spenelius po jos palaidinuke.

– O ką jūs manote?

Ji atsilošė, pažiūrėjo į jį. Patalpoje pasigirdo Torgnio juokas, abu pasuko galvas ir pažvelgė į jo pusę. Torgnis sėdėjo ant sofos su taure vienoje rankoje ir buteliu kitoje.

Halina patraukė cigaretę.

– Aš žinau, ką manau.

– Tai kuris?

– Olofas.

– Olofas?

Ji linktelėjo.

– Bet juk jis vienintelis nieko nepadarė.

– Kaip tik todėl.

Valandėlę jis pagalvojo apie pirmuosius metus su Alise. Kiek būdavo painių diskusijų, kurios praturtindavo jų kūrinius. Pokalbį nutraukė tyla. Jis pažvelgė į Torgnį, užmerktomis akimis atsilošusį sofoje. Niekada nepagalvojo, kad kas nors, ką turi Torgnis, galėtų jam sukelti pavydą. Bet dabar jis tai pajuto. Torgnis turi moterį, su kuria galima pasikalbėti.

– Man buvo devyneri, kai baigėsi karas ir mane išvadavo iš Treblinkos.

Ji patraukė aukštyn rankovę, parodė ištatuiruotą numerį.

– Mūsų motiną nušovė, kai tik išlipome iš traukinio, bet aš ir mano sesuo trejus metus ištvėrėme už spygliuotų vielų. Prieš pat išvadavimą sesuo mirė nuo išsekimo.

Akselis ieškojo žodžių.

– Nežinau, ką galėčiau pasakyti. Ką nors daugiau nei tai, kad, žinoma, labai jus užjaučiu.

– Dėkui.

Valandėlę nė vienas nieko neištarė. Halina užgesino cigaretę. Vakaras šurmuliavo kaip niekur nieko.

– Blogis, kurį patyriau lageryje, neapsakomas žodžiais. Neįmanoma suprasti, kaip žmonės gali taip elgtis, kaip tai apskritai gali įvykti. Bet žinau vieną dalyką. Daugelis iš tų, kurie dirbo lageryje, manė darantys gerą darbą, nelaikė savęs blogais žmonėmis. Juos skatino jų įsitikinimas, jie manė, kad tie, kurie viską sprendžia ir duoda nurodymus, žino tikrąją tiesą. Kas gali nuspręsti, kas yra gera, kas bloga? Iš kurios pusės reikia žiūrėti, kad susidarytum teisingą vaizdą?

Akselis įpylė vyno į jųdviejų taures.

– Gal reikia bandyti į viską pažvelgti akimis to, kuris stovi prieš tave?

Halina sušnypštė.

– Ir jūs manote, kad mes, žmonės, tai sugebame? Jei taip būtų, pasaulis atrodytų visai kitoks.

– Juk klausimas buvo ne apie tai, o ką mes turėtume daryti.

Halina pakėlė taurę, paskui negerdama vėl ją pastatė.

– Manau, kad pavojingiausia tokia visuomenė, kurioje žmonės primeta savo atsakomybę kitiems, nustoja veikti ir mąstyti savarankiškai.

Ji paėmė servetėlę, nubrėžė ratą aplink Olofo namą. Energingais brūkšniais kelis kartus perbraukė jį skersai ir įstrižai.

– Visi, kas žinojo apie vykstančius dalykus, suprato, kad tai neteisinga, bet nieko nedarė – argi tai ne blogis? Pavyzdžiui, jūs čia, Švedijoje, baimindamiesi dėl savo kailio, leidote važinėti vokiečių traukiniams, net maitinote kareivius kelyje. Jūsų karalius parašė Hitleriui laišką, sveikindamas jį su pergalėmis Rytų fronte. Visi jūsų bankai ir įmonės sudarinėjo sandorius su nacistais, uždirbo daugybę pinigų, bet po karo niekas nebuvo patrauktas atsakomybėn. Argi tai ne blogis? Sakykime, Enskildos bankas, be kita ko, supirkinėjo vertybinius popierius, kuriuos naciai pavogė iš Olandijos žydų. Tūkstantis devyni šimtai keturiasdešimt pirmaisiais direktorius už nuopelnus apdovanotas vokiečių komandoro ordinu. Pats Hitleris įsteigė šį apdovanojimą už ypatingus

nuopelnus Trečiajam reichui. Kaip jums atrodo, ar daug banko klientų šiandien dėl to suka galvą? Arba paimkime Hugą Bosą. Juk jis sukūrė ir siuvo SS karininkų uniformas. Ar tai tik žaidimas, kurį galima panaudoti reklamai?

Ji piešė ant servetėlės mažus rutuliukus.

– Aš buvau dar visai vaikas ir kiekvieną dieną laukdavau, kad kas nors ateis mūsų išgelbėti. Buvau tikra: jei tik kas nors sužinos, kas čia dedasi, tuoj atlėks mūsų gelbėti. Bene skaudžiausia buvo, kai vėliau supratau, jog taip daug žmonių leido viskam tam vykti, net stengėsi gauti iš to naudos. O paskui perėjo į kitą pusę, pasitraukė šalin, lyg nieko nebūtų atsitikę.

Akselis klausė jos pasakojimo, kaip ji viena, apimta apatijos, išbadėjusi atvyko į Švediją laivu-ligonine „Princas Karolis". Kaip iš pradžių gyveno sanatorijoje, kur kiek atsigavo, o paskui persikėlė pas senelės seserį, kuriai pavyko pabėgti į Švediją pora dienų prieš tai, kai jos artimieji ir mylimieji buvo uždaryti Varšuvos gete.

– Nemanykite, kad buvo paprasta atvykti į Švediją su pase įrašyta J raide, sakančia, jog tu žydas. Ji nelegaliai atplaukė žvejybos kateriu, niekada nedrįso užsiregistruoti, net ir tada, kai karas baigėsi, nors bandžiau ją įkalbėti. Mirė nuo plaučių uždegimo šeštojo dešimtmečio pabaigoje, nes bijojo laiku kreiptis į gydytoją. Kai galų gale ją nuvežiau pas gydytoją, buvo jau per vėlu.

Jis prisiminė vyriausybės nutarimą dar prieš karui prasidedant, nors tada dar buvo labai jaunas, tik vėliau suprato visą cinizmą. Užsienietį buvo galima

išsiųsti atgal, jei kildavo įtarimas, kad jis palieka savo tėvynę visam laikui. Pagal Vokietijos įstatymus žydai galėjo gauti leidimą išvykti tik tada, jei pasižadėdavo niekada negrįžti. Kad atvykėliams būtų leidžiama apsigyventi Švedijoje, reikalauta ekonominių garantijų, jog jie savimi pasirūpins, o iš Vokietijos emigruojantys žydai negalėjo pasiimti jokio savo turto. Švedijos pozicija buvo aiški. Norėta užkirsti kelią didelei bėgančių žydų masei atvykti į Švediją. Kai prasidėjo karas, žydų imigracija visiškai nutrūko.

Halina tylėdama lankstė servetėlę. Jis norėjo paliesti jos ranką, bet nedrįso.

– Ar Švedijoje sukūrėte šeimą?

Ji papurtė galvą, išgėrė gurkšnį vyno. Jis žiūrėjo į ją susižavėjęs. Ji viską ištvėrė. Ir buvo graži kaip saulėta diena. Sutrikęs dėl visko, kas įvyko, jis sėdėjo tyliai, svarstė, ką dar galėtų pasakyti. Staiga ji atsitiesė lyg norėdama nusikratyti to, apie ką kalbėjo, pasukti pokalbį kita linkme.

– Matote, šis moralinis testas atliktas su didele tautos dalimi. Beveik niekas neužrašė Ievos pirmuoju numeriu.

– Žinoma, ji greičiau aukojosi dėl kitų. Juk ji nieko nedarė tik dėl savęs.

– Įdomus vienas dalykas. Jei ją pavadinsi ne Ieva, o duosi jai kokį užsienietišką vardą, rezultatai bus visai kitokie. Pamiršau, kiek procentų, bet gana daug kas staiga ima galvoti, kad ji padarė daugiausia klaidų.

– Ar taip gali būti?

– Taip, gali. Užsienietiškas vardas ne toks dalykas, kuriuo galėtum pasipuikuoti, galiu tai pasakyti tiesiai. Vienas leidėjas, su kuriuo kalbėjausi, kuris gerai vertino tai, ką aš parašiau, tiesiai pasakė, kad turėčiau pasirašyti slapyvardžiu, jei noriu, kad mano knygą išleistų.

– Negalimas dalykas.

Ji nutilo, ilgai žiūrėjo į jį. Paskui šyptelėjo.

– Jūs gana naivus, nors jus ir laiko dideliu išminčiumi.

– Nesu išmintingesnis už kitus. Gandai dažnai pralenkia tikrovę.

Vėl įsigalėjo tyla, ne slegianti, greičiau jauki.

– Ar jūs laimingas?

Jis nusišypsojo, valandėlę pagalvojo.

– Nelygu, ką jūs laikote laime.

Ji trūktelėjo pečiais.

– Laimingas, vadinasi, patenkintas gyvenimu, taip man atrodo.

– Nežinau. O jūs?

Ji demonstratyviai sukryžiavo rankas ant krūtinės.

– Jūs niekada neatsakote į klausimus, jūs pasiunčiate juos atgal kaip kamuolį.

– Iš tikrųjų?

– Taip, iš tikrųjų. Ar taip nemalonu ką nors prisileisti arčiau?

– Nelygu ką.

Ji atpalaidavo rankas, pasilenkė į priekį, pasirėmė ranka smakrą.

– O ką?

Akselio jau taip seniai niekas neprovokavo, kad jis nežinojo, kaip reaguoti. Jautėsi ir sujaudintas, ir susierzinęs. Susierzinęs, kadangi ji kelia grėsmę jo integralumui, kurį dauguma neraginami gerbė. Sujaudintas, kadangi ji išdrįso jam prieštarauti taip, kad į tai verta atsakyti.

– Dabar į laimę žiūrima kaip į teisę, beveik kaip į pareigą. Jei lūkesčiai per dideli, kyla rizika nusivilti.

– Vadinasi, bijote nusivilti?

Ji visą laiką šypsojo lyg erzindama, nenuleido nuo jo žvilgsnio.

– Nežinau. O jūs?

– Štai ir vėl.

– Ką?

– Vėl paridenote klausimą atgal.

– Bet juk aš atsakiau.

Ji dar truputį gurkštelėjo vyno.

– Kažkur skaičiau, kad tas, kas visada laikosi atsargumo principo, užtroškina gyvybę, kurią nori išgelbėti.

Staiga ji pirštais paglostė jam ranką. Greita glamonė, kurios taip troško.

Aplinkui niekas nieko nepastebėjo, visi įsigilinę į savo pokalbius, į savo išgyvenimus. Jo organas sustangrėjo, jam reikėjo pasitaisyti kelnes, bet varžėsi nuleisti ranką. Tiek laiko praėjo, kai jį kas nors lietė, kai ką nors lietė jis. Jis manė, kad tai jau mirę, bet staiga pasirodė, jog tai gyva. Šią valandėlę jis toks, koks buvo kadaise.

– O kaip jūs? Ar Torgnis tas vyras, kuris daro jus laimingą?

Ji atitraukė ranką.

– Torgnis mano draugas, bet kažin ar mano vyras. Mes nesame pora, jei jūs taip manėte.

Jis pažvelgė į sofą, ant kurios pravira burna miegojo Torgnis.

– Jis... truputį per lėkštas, jei galima taip pasakyti.

Kitą akimirką jos žvilgsnis vėl įsmigo į jį, jis pajuto jos koją tarp savo šlaunų.

– Man patinka gilesni vandenys.

Šviesus ūžesys ausyse. Aplink daugiau nieko nebuvo, tik jos pėda ant jo lyties ir apvalumai po jos palaidinuke be liemenėlės. Neliko jokių kliūčių, dingo rašymo stingulys, Alisė, niekas neatrodė svarbu. Tik jo aistros objektas, pasiekiamas, kitoje stalo pusėje.

Kodėl jis turėtų sakyti ne? Juk už tai jam niekas nepadėkos. Visų mažiausiai Alisė, kuri jo nebenori.

Kodėl, po galais, jis turėtų sakyti ne?

– JOKS KITAS ŽMOGUS nepadarė tokios didelės įtakos mano tėvui ir jo kūrybai kaip žmogus vardu Jozefas Šulcas. Jis buvo mano tėvo idealas, sektinas pavyzdys. Prisimenu, kai tėvas pasakodavo apie jį, aš imdavau suprasti, kad, žinoma, gera teisingai galvoti, bet tikrąjį gėrį parodo tik veiksmas.

Vesteroso teatro parteris buvo pilnas žmonių. Kristoferis atsisėdo toliau, bet vos prasidėjo paskaita, jam norėjosi atsidurti arčiau scenos. Suprato, kad pagaliau pateko ten, kur bus pasakyta kažkas svarbaus, todėl nenorėjo, kad jį nuo kalbėtojo skirtų stori sprandai ir riebaluotos šukuosenos. Atidžiai klausėsi Jano Eriko Ragnerfeldo pasakojimo.

– Septyni iš aštuonių nedvejoja, jie pasirengę vykdyti įsakymą, pakelia ginklus. Bet Jozefas Šulcas staiga pajunta, kad iš jo jau gana.

Kristoferis apsidairė. Publika sėdi lyg užkerėta. Regis, jie jaučia tą pat, ką ir jis, įsitempę, nustebę, kad pagaliau sutiko žmogų, kuris gali pasakyti kažką reikšminga, turi ką pasakyti. Žmogų, kuris geba pakelti nosį virš banalybių ir ciniškų žodžių tvano, būdingo mūsų laikams. Kuris nevengia rimtų dalykų ir nesistengia papirkti klausytojų juokeliais, tiki jų gebėjimu mąstyti. Tiki, kad jie trokšta šviesos ir aiškumo.

Ar aplink jį sėdi iš tiesų tie patys žmonės, kuriuos pakeliui į namus suvilios tokios antraštės

kaip: *Išmok teisingai vaikščioti su aukštakulniais* arba *Au! – sušunka visi, kai karštoji Ema nusisega liemenėlę*?

– Kaip įmanoma žmogui pasirinkti tai, ką pasirinko Jozefas Šulcas? Kokios savybės skyrė jį nuo kitų dalinio kareivių?

Kristoferis pagalvojo apie vieną knygą jo buto lentynoje. Neseniai jis ją perskaitė net kelis kartus. Ten sakoma, jog žmogui peržengti gyvulio stadiją ir sukurti civilizaciją padėjo tai, kad stipresnieji nugalėdavo silpnesnius, gabesni negabius, protingi kvailus. Jis ėmė svarstyti, ar šis išgryninimo procesas tebesitęsia ir dabar. Bet kaip gali būti, kad dabar daugiausia dėmesio skiriama negabiems ir kvailiems, kad stengiamasi įsiklausyti į jų balsą?

– Galimas dalykas, Jozefas Šulcas suprato, kad mirtis jį ištiks ir tada, jei jis nuspręs likti su savo bendražygiais ir nuspaus šautuvo gaiduką. Gal jautė, kad pasirinkdamas lengviausią kelią ir paklusdamas įsakymui jis nužudys ne tik keturiolika žmonių, bet ir tą mažą trupinėlį savo širdyje, kuris leidžia jam išlikti žmogumi.

Kristoferis nusišypsojo. Matyt, reikėjo, kad jis tai išgirstų, likimas ištiesė ranką ir atvedė jį į Vesterosą, kad jį pasiektų Jano Eriko Ragnerfeldo žodžiai. Tikėjimas žmogiškumu, kurį jam taip sunku išlaikyti, įgavo naujų jėgų. Jis ramiai ir su dėkingumu toliau klausė pasakojimo apie Jozefą Šulcą.

Rizikuoti gyvybe dėl savo įsitikinimų, verčiau mirti negu prisitaikyti.

Tikra senovės liekana, tikras pavyzdys.

Jis jau seniai svajojo susitikti su kuo nors panašiu. Viskas, ką jis išgirdo, rodė, kad jis eina teisingu keliu. Tai, prie ko mintyse lengvai prisiliesdavo, bet nedrįsdavo priimti, staiga pasirodė pasiekiama. Janas Erikas apie tai kalba, visi klauso ir, atrodo, pritaria jam. Gal pats laikas tikriesiems vadovams pakilti virš vidutinybės, virš masės ir perimti valdžią? Kūrybingiems ir drąsiems, kurie nesiduoda pavergiami, nori skatinti tikrąsias vertybes ir yra tokie protingi, kad nesiduos apgaunami. Jam teko skaityti apie žmones, nusipirkusius ekologiškus automobilius, bet kai etanolis keliomis erėmis pabrango, pradėjusius vėl vartoti benziną. Jis išbardavo pirkėjus, kurie praeidavo pro ekologišku ženklu paženklintus pieno pakelius ar daržoves, sakydami, kad jie per brangūs, nors vežimėlius būdavo prisikrovę gėrimų ir saldumynų. Gal tai lemia genetika? Gal kai kurie jau gimdami paveldi mokėjimą geriau prisitaikyti? Kaip nedaug žmonių linkę rodyti gerą pavyzdį ir prisiimti atsakomybę. Dabar metas aiškiaregiams griebtis darbo, panaikinti priespaudą ir formuoti ateitį. Kiti, kas nesiima atsakomybės ir paklūsta, turi leistis vedami. Reikalinga revoliucija, nes masė panaši į avių bandą ir nesupranta, kas jai gera.

– Mano tėvas ir Jozefas Šulcas suprato, kad mūsų veiksmai yra tarytum mūsų vaikai, jie gyvena toliau nepriklausomai nuo mūsų valios, jie veikia toliau. Jozefas leidžia mums geriau suprasti posakį, kad tylus gerų žmonių nuolaidžiavimas toks pat bjaurus kaip ir pikti blogųjų darbai. Jis įrodė, kad nugalėdami savo baimę nugalime savo didžiausią priešą.

Nuaidėjo spontaniški plojimai, ir Kristoferis kone ėmė didžiuotis. Taip daug kas jį jungia su tuo žmogumi, stovinčiu scenoje. Jis dažnai galvoja apie panašius dalykus, bet jaučiasi toks vienišas. Mintimis dalydavosi nebent su Jesperiu. Atrodo, kad žmonija nusigaluos besilinksmindama. Visa, kas skverbiasi giliau, gali apšviesti ar reikalauja susimąstyti, nusijojama į šalį tarytum pelai. Jis įsitikinęs, kad už viso to slypi konspiracija. Valdžia tampo virvutes, nori apkvailinti daugumą, išlaikyti juos primityvius ir klusnius, kad nustotų mąstyti ir būtų lengviau kontroliuojami. Pagaliau, pagaliau jis sutiko bendražygį. Tokį, kuris vertas pagarbos.

Šviesa salėje prigeso, Janas Erikas Ragnerfeldas pradėjo skaityti iš vienos savo tėvo knygos. Balsas nepaprastai panašus į tėvo. Kristoferis atsilošė džiaugdamasis nuostabiu grožiu, atsirandančiu pauzėse tarp žodžių.

Pajuto didžiulę paguodą.

Paskui atėjo metas klausimams. Šviesa vėl pasidarė ryškesnė, publika galėjo naudotis bevieliu mikrofonu. Janas Erikas Ragnerfeldas suteikė žodį kažkam pirmose eilėse, Kristoferis negalėjo matyti kam. Pasigirdo pagyvenusio žmogaus balsas.

– Pirmiausia norėčiau padėkoti už labai labai puikią ir turiningą paskaitą. Noriu taip pat papasakoti, jog prieš daugelį metų man teko didžiulė garbė pristatyti jūsų tėvą kaip tik šioje scenoje. Man atrodo, kad tai buvo aštuntojo dešimtmečio pradžioje, dar prieš tai, kai jis buvo apdovanotas Nobelio premija,

bet prisimenu, kad klausytojai buvo taip pat sužavėti kaip ir šį vakarą.

Janas Erikas šyptelėjo, nusilenkė.

– Ačiū jums. Taip, jei gerai prisimenu, jis tuo metu dalyvaudavo įvairiuose skaitymuose.

– Be to, norėjau paklausti, ką jūsų tėvas veikia dabar, ar jis dar ką nors rašo?

– Ne, deja, nerašo.

Janas Erikas kiek sudvejojo, paskui kalbėjo toliau.

– Jį ištiko nedideli senatvės negalavimai, todėl rašyti negali. Bet prašė visus jus nuoširdžiai pasveikinti. Sutinku jį beveik kasdien. Ar dar kas norėtų ko paklausti?

Kristoferis prisiminė, kokiu reikalu šį vakarą čia atvažiavo, bet klausti čia ir dabar, žinoma, netinka. Teks palaukti, kol vakaras baigsis. Jo nerimą kaip ranka nuėmė, tai, kad jis šį vakarą čia atvyko, yra ženklas, jog eina teisingu keliu. Jo išklausinės apie Gerdą Person, tai bus galimybė. Proga susipažinti su Janu Eriku Ragnerfeldu.

Jis vis dar sėdėjo, kai Janas Erikas nulipo nuo scenos ir žmonės ėmė skirstytis. Dabar, kai atėjo laikas, jis kiek suabejojo. Turi valandėlę palikti jį vieną, jis žino, jog teatro aktoriai po vaidinimo nemėgsta, kad juos trukdytų.

Pagaliau salėje liko tik jis ir kažkokia moteris, sėdėjusi vienoje iš pirmųjų eilių. Kristoferis dėjosi, kad kažką pametė ir dabar ieško. Jis dirstelėjo į sceną ir pamatė, kaip moteris lipa laipteliais ir dingsta

užkulisiuose. Jis vėl atsisėdo, pažiūrėjo į laikrodį, iki traukinio išvykimo liko valanda ir penkiolika minučių. Laiko pakankamai.

Dar gerą valandėlę pasėdėjo. Paskui pagalvojo, kad Janas Erikas gali išeiti, jei jis nepaskubės, tačiau vis delsė, minutės bėgo. Kas atrodo lengva mintyse, ne taip lengva, kai reikia veikti. Bandė įkalbėti save, kad jo reikalas svarbus, kad juos sieja toks rimtas įvykis kaip Gerdos Person mirtis. Juk ir Janui Erikui Ragnerfeldui tai, aišku, turi rūpėti. Kai nusprendė stotis, scenoje pasirodė kažkoks vyras. Jis priėjo prie kalbėtojo tribūnos ir pamatė Kristoferį tik atėjęs prie scenos krašto.

– Ar ko nors laukiate?

Kristoferis atsistojo.

– Norėjau trumpai pakalbėti su Janu Eriku. Ar tai įmanoma?

Vyras pažvelgė į užkulisius, paskui vėl į Kristoferį.

– Ar jis žino, kad jūs norite su juo susitikti?

Per trumpą sekundės dalelę Kristoferio dvejonės įgavo melo formą.

– Mes geri draugai. Norėjau jį nustebinti.

Vyras scenoje nurimo, ištraukė skaitymo lempos jungiklį.

– Štai kaip. Tada eikite pro šias duris, paskui į kairę. Antros durys dešinėje.

Kristoferis nuskubėjo per sceną tuo pačiu keliu, kuriuo ką tik nuėjo moteris. Maloniai nusišypsojo vyrui, stovinčiam prie kalbėtojo tribūnos, prasmuko

pro juodas draperijas. Melas šiuo atveju pateisinamas. Kartais ribas galima praplėsti, kad galų gale pasiektum norimą tikslą.

Priėjęs nurodytas duris vėl pradėjo abejoti. Stovėjo tuščiame koridoriuje, kažkur girdėti balsai. Priglaudė ausį prie durų, bet viduje buvo visai tylu. Atsargiai pasibeldė. Nė balso. Gal Janas Erikas jau išėjo? Atsargiai nuspaudė rankeną, pravėrė duris. Viduje dega šviesa, prie sienos kabo apsiaustas.

– Ar čia kas yra?

Pasigirdo kažkoks garsas, kitą akimirką regėjimo lauke išdygo Janas Erikas Ragnerfeldas. Marškiniai išsipešę iš kelnių, ant kaklo raudonos dėmės.

– Prašom.

Balsas Kristoferiui pasirodė nekantrus.

– Atleiskite už sutrukdymą. Aš – Kristoferis Sandeblomas. Norėjau paklausti, gal turėtumėte valandėlę laiko su manimi pasikalbėti?

Janas Erikas žvilgtelėjo į kažką esantį kambaryje, ir Kristoferis pasijuto nejaukiai. Savotiškai drovėjosi tokio garsaus skaitovo.

– Kokiu reikalu?

Kristoferis bandė viską išdėstyti trumpai, nešvaistydamas žodžių.

– Aš dėl Gerdos Person.

Jano Eriko veidas staiga pasikeitė. Jis vėl pažvelgė į kažką, ko Kristoferis negalėjo matyti.

– Norėjau tik kai ko paklausti, jei galima.

Buvo matyti, kad Janui Erikui sunku apsispręsti. Jis apsisuko, nuėjo prie apsiausto, kažką ištraukė iš kišenės.

– Brangioji, tu eik pirma, aš tuoj ateisiu.

Atsigręžė laikydamas rankoje baltą perforuotą plastikinę kortelę.

– Keturi šimtai trečias kambarys.

Kitą akimirką Kristoferis suprato, kas slėpėsi už durų. Moteris, kurią jis matė einančią į užkulisius, paėmė užraktą iš Jano Eriko. Pirštais pabraukė jam per ranką.

– Tik neužtruk ilgai.

Kristoferis nukreipė akis į šalį, pasijuto dar nejaukiau. Moteris pasiėmė savo švarkelį ir šyptelėjo Kristoferiui, o jis žengė žingsnį į kambarį, norėdamas ją praleisti. Ji išėjo ir uždarė duris.

– Nenorėjau trukdyti.

– Nieko tokio. Tai mano žmona, ji manęs palauks. Kartais ji važiuoja kartu su manimi į tokius vakarus.

Janas Erikas susikišo marškinius į kelnes ir paprašė jį atsisėsti. Atkimšo du butelius mineralinio vandens, vieną padavė Kristoferiui. Kristoferis išgėrė gurkšnį, pastatė butelį į šalį.

– Pirmiausia noriu padėkoti už puikią paskaitą. Tai buvo iš tiesų nuostabu, fantastiška. Šiais laikais retai kada išgirsi kalbant apie svarbius dalykus, tai buvo tarytum išsivadavimas.

Janas Erikas nuleido akis.

– Labai dėkui. Malonu girdėti, kad jums patiko. Ačiū.

Akimirką Kristoferiui pasivaideno, kad Janas Erikas paraudo, bet paskui pagalvojo, kad jam taip pasirodė tik dėl apšvietimo.

Kristoferis staiga pasijuto tarytum koks menkysta. Norėjosi parodyti, kad jis šio to vertas, kad jis ne šiaip sau eilinis klausytojas, kad jo pagyrimas tikrai svaresnis už kitų, kadangi jis žino, ką kalba. Norėjo padaryti įspūdį, kad Janas Erikas pajustų jam tai, ką jis neseniai jautė jam.

– Aš dramaturgas, ir visa tai man suteikė daug įkvėpimo. Šiuo metu rašau vienam Kungsholmo teatrui. Jei norite, galiu pakviesti jus su žmona į premjerą.

Janas Erikas žvilgtelėjo į laikrodį.

– Ak, štai kaip. Jūs dramaturgas?

Taip, parašiau pjesę „Pakeisk visus", ją pastatė prieš porą metų, gal jums teko girdėti?

Janas Erikas mąsliai suraukė kaktą.

– Ne, neprisimenu. Deja, nelabai dažnai vaikštau į teatrą.

Valandėlę buvo tylu. Janas Erikas išgėrė gurkšnį mineralinio vandens.

– Ar jūs taip pat rašote?

– Ne, ne. Man užtenka darbo su mano tėvo kūryba. Kuo, sakėte, jūs pavarde? Kažkaip praleidau pro ausis.

– Kristoferis Sandeblomas.

– Tikrai kažkur girdėta pavardė.

– Turbūt ją jums minėjo Marianė Folkeson, ji man pasakė ir jūsų pavardę. Tai aš esu Gerdos Person paveldėtojas.

– Tikra tiesa, iš jos išgirdau jūsų pavardę.

Kristoferis paėmė butelį, atsigėrė norėdamas kiek atsikvėpti. Nuo ko gi jam pradėti?

– Reikalas toks, kad aš nepažįstu Gerdos Person, kiek žinau, niekada nesu jos net matęs. Niekaip nesuprantu, iš kur ji žinojo, kad aš apskritai egzistuoju.

Janas Erikas vėl suraukė kaktą.

– Iš tiesų keista.

– Taip, iš tikrųjų. Be to, tik dabar supratau, kad tikriausiai ji visus tuos metus siųsdavo man pinigų, bent jau nuo tada, kai man suėjo aštuoniolika, nedidelę sumą, bet vis dėlto. Iš tikrųjų net nežinau, ko galėčiau jus paklausti. Gal jūs apie ją ką nors žinote, kaip nors galite tai paaiškinti?

Janas Erikas, regis, kažką svarstė, paskui lėtai papurtė galvą.

– Nė nenutuokiu. Matote, aš nemačiau Gerdos maždaug nuo septyniasdešimt devintųjų ar aštuoniasdešimtųjų metų. Ji dirbo mano tėvų namuose, bet aš išėjau iš namų septyniasdešimt antraisiais. Ji dar dirbo kelerius metus, bet aš tuo metu nemažai laiko praleidau užsienyje.

Kristoferis atidžiai klausėsi. Septyniasdešimt antraisiais Janas Erikas dar gyveno pas tėvus. Ramybė, kurią tarėsi pajutęs, vėl dingo. Kaip visada, kai priartėdavo prie tiesos.

Janas Erikas pliaukštelėjo delnais sau per šlaunis, lyg norėdamas pasakyti, kad visa, kas svarbu, pasakyta ir kad laikas baigti pokalbį. O Kristoferis sėdėjo ir nustebęs pajuto, kad nori kai ką padaryti. Pirmą kartą gyvenime nori papasakoti, atskleisti savo paslaptį šiam žmogui, kuris šį vakarą įrodė, kad yra to vertas. Pagaliau jis rado ryšį, kurio visą laiką ieškojo, jam kone rodėsi, kad rado bent dalį savo artimųjų.

Janas Erikas vėl pažvelgė į rankinį laikrodį.

Kristoferiui dilgtelėjo širdį, kad Janui Erikui visa tai galbūt neįdomu, bet jis jau apsisprendė. Viskas tarytum čia pat, atšaukti neįmanoma, jis negali reikalauti, kad Janas Erikas suprastų jo išskirtinę situaciją, kol visko jam nepaaiškino.

Širdis smarkiai daužėsi.

– Matote, reikalas tas, kad aš... Man tai labai svarbu todėl, kad aš...

Čia jis nutilo, nes tai, ką norėjo pasakyti, neįmanoma pasakyti. Tas vienas žodis slepia tokį didžiulį skausmą.

Janas Erikas žiūrėjo į jį, veide pasirodė keista išraiška. Kristoferis sukaupė jėgas tam, kas neišvengiama. Užsimerkė.

– Aš pamestinukas.

Kai atmerkė akis, jo kūne pasklido toks sunkumo jausmas, kokio dar niekada nebuvo jautęs. Atrodė, kad negalės pajudėti iš vietos. Janas Erikas Ragnerfeldas nepratarė nė žodžio. Tik jo blakstienos be perstojo mirksėjo. Lyg tai galėtų padėti jam suprasti, ką išgirdo. Po ilgos tylos pratarė:

– Vadinasi, jūs manote, kad tai kažkaip susiję su Gerda.

– Nežinau.

Jis sunkiai alsavo, lyg norėdamas atsikratyti sunkumo, traukiančio jį prie žemės.

– Nieko nežinau apie savo kilmę, bet, aišku, pagalvojau apie tai, kai išgirdau, kad esu jos paveldėtojas. Kaip jau sakiau, niekada nesu jos matęs.

– Manote, kad Gerda galėtų būti jūsų motina?

– Ne, tai neįmanoma. Kai aš gimiau, jai buvo penkiasdešimt aštuoneri ar panašiai. Bet iš kažkur ji turėjo žinoti, kad aš... pamestinukas. Gyvenau su savo įtėviais nuo mažų dienų, taigi niekas nieko nebeprisimena, be to, ir aš, aišku, niekam to nepasakojau.

Jis nuleido akis.

– Tiesą sakant, jums pirmam tai pasakiau.

Janas Erikas sėdėjo atsilošęs, paskui sujudėjo.

– Kelintais metais jūs gimęs?

Jo balsas staiga visiškai pasikeitė.

– Manau, septyniasdešimt pirmaisiais, gal septyniasdešimt antraisiais.

– Ką reiškia „manau"?

– Niekas gerai nežino, kiek man buvo metų, kai mane rado.

– Bet jūs negalite būti gimęs septyniasdešimt šeštaisiais?

– Ne, įtėviai mane įsivaikino septyniasdešimt penktaisiais.

Atrodė, lyg Janui Erikui būtų nukritusi nuo pečių kažkokia našta. Jis atsistojo, pasiėmė portfelį, atsegė, išsitraukė butelį viskio *Glen Livet.*

– Po tokio pokalbio reikėtų išgerti. Tiesa?

Kristoferis pažiūrėjo į butelį. Janas Erikas atsinešė padėklėlį su keturiomis taurelėmis, pripylė dvi, vieną pasiėmė sau, kitą padavė Kristoferiui.

– Taip, keista istorija. Nežinau, kuo galėčiau jums padėti. Visiškai nesuprantu, kaip visa tai galėjo įvykti.

Alkoholio kvapas prasiskverbė Kristoferiui į šnerves. Visas jo kūnas tarytum pasirengė priimti tai, ko

taip ilgėjosi. Mažą gurkšnelį, kurio taip trūko, kad jis pasijustų visavertis. Tik nedaug, tik tą vienintelį, tik šį kartą, kai jis pirmą kartą prisipažino.

– Nedaug ką galima ir paklausti. Kiek žinau, Gerda mažai su kuo bendravo. Buvo netekėjusi, retai kada išeidavo iš namų.

Kristoferis žiūrėjo į taurelę. Skystis švytėjo kaip gintaras. Jam taip norėjosi išgerti, norėjosi pasijusti lygiam su Janu Eriku. Negali pasakyti, kaip yra iš tikrųjų, nenori atskleisti Janui Erikui dar vieno gėdingo dalyko. Kad jis ne tik pamestinukas, bet ir alkoholikas. Jį išgelbėjo staigus pyktis. Kas gi įsivaizduoja esąs tas žmogus, kuris sėdi priešais? Sėdi su viskio taurele, truputį nustebęs dėl Kristoferio bėdų, bet greitai viską pamirš, nueis į viešbutį vakarieniauti su žmona. Gali važinėti po šalį didžiuodamasis savo tėvais, mėgautis savo nepaprastos pavardės spindesiu. Net rašyti pats nesugeba, kartoja tai, ką kadaise skelbė jo tėvas. Viskas taip paprasta, taip, po velnių, puikiai sutvarkyta.

Taurelė rankose taip viliojo, kad jis tuoj nebeištvers.

– Kelinta valanda?

– Penkios po pusės dešimtos.

Jis pastatė viskį į šalį, atsistojo.

– Turiu skubėti į traukinį.

Janas Erikas išgėrė paskutinius lašelius, atsikėlė, juodu padavė vienas kitam ranką.

– Linkiu sėkmės.

– Ir jums.

Kristoferis veržte veržėsi į gryną orą. Kartu jautė tokį nuovargį, kad kojos linko. Išėjo tuo pačiu keliu, kuriuo atėjo – per sceną, per salę, vestibiulį. Išėjęs sustojo, giliai įkvėpė į plaučius oro, bandė įkalbėti save, jog pasielgė teisingai, kad viską papasakojo. Nes jau buvo pradėjęs gailėtis. Jis atidavė savąją paslaptį į kito žmogaus rankas, bet nepasijuto lengviau, pasijuto tarytum nuogas. Norėjo grįžti ir atsiimti savo žodžius, pasakyti, kad viskas ne taip, kaip jis pasakojo. Nenorėjo, kad Janas Erikas žinotų, jog jis iš tų, kuriuos numeta į šalį kaip senas šiukšles.

Išsitraukė mobilųjį. Norėjo paskambinti Jesperiui, išgirsti jo balsą. Patirti tai, kas normalu, kas priklauso tam laikui, kai jis dar nebuvo taip apsinuoginęs. Po keturių signalų įsijungė atsakiklis. Jokios žinutės jis nepaliko.

Kitoje gatvės pusėje parkas. Jį teks pereiti, kad patektum į stotį. Pilnas šešėlių, paslaptingas, grėsmingas. Dar neperėjęs gatvės pajuto, kaip bijo tamsos, bet turi pasiekti traukinį, nieko taip nenori kaip atsidurti savo bute. Nuleidęs galvą pastovėjo ant šaligatvio. Po kojomis ant asfalto juoduojanti pailga dėmė staiga jam pasirodė tarytum akis. Nežinodamas kodėl, jis atsistojo ant tos dėmės ir užsimerkė. Kitą akimirką nustebęs išgirdo save dainuojant.

Šviesk, žvaigždele, šviesk, šviesi, eisiu ten, kur tu esi.

Jis atsimerkė, pažvelgė į parką.

Tamsa jo nebegąsdino.

Jis nebejautė baimės.

KAI AKSELIS PABUDO, JOS ŠALIA NEBUVO. Kažkada naktį ji pradingo, būtų buvę neskoninga atsisveikinti ir tarytum sumenkinti jų išgyvenimą. Neliko ką daugiau pasakyti, viskas pasakyta. Jis pajuto dėkingumą dėl to, kas įvyko, nors šiuo metu viskas atrodė kiek neprotinga. Sunėręs rankas už galvos jis svarstė, kas atsitiko. Keista, kad praėjusią naktį jis tapo moters potraukio objektu, kad galėjo pažadinti tokią jos aistrą. Juk Alisei jis kelia tik pasibjaurėjimą. Jis nieko nesigailėjo, priešingai, jautėsi sujaudintas. Manė, kad geiduliai jį jau apleido, kad jie ištirpo per visus tuos asketiškus metus. Jis net nesuvokė, kad jam to trūko, visą aistrą skyrė rašymui, lyg tai būtų buvusi jo nauja meilužė. Jis jau žinojo, kad visa, kas atsitiko, tik vienkartinis įvykis, nenorėjo, kad jis užsitęstų ilgiau. Juodu susitiko netyčia, pasinaudojo proga, daugiau čia nieko ir nėra. Dabar metas važiuoti namo, toliau rašyti knygą, tikėtis, kad šis įvykis suteiks jam įkvėpimo.

Atsikėlė, nuėjo į vonios kambarį. Prisipylė stiklinę vandens, išgėrė. Nepaisant lengvo galvos skausmo, jautė, kad jo nuotaika puiki.

Pusryčių valgyti nenorėjo, nutarė stotyje išgerti puodelį kavos. Norėjo prisiminti praėjusią naktį tokią, kokia ji buvo, tyrą, lengvą. Taip dar vaikystėje, kai patirdavo ką nors nepaprasta, ko niekas daugiau

nežinodavo, paskui galėdavo ilgai nešiotis krūtinėje tik jam vienam priklausantį lobį.

Iki stoties galima nueiti pėsčiomis, jis išėjo su niekuo neatsisveikinęs.

Stotin ėjo per parką. Naktis, matyt, buvo šalta, žolė medžių šešėlyje buvo padengta šalnos. Kiauras savaites buvo tamsu, pilka, bet šiandien rudens saulė išlindo iš debesų. Oras toks skaidrus, kad jo akys apsiašarojo. Norėjo greičiau namo, sėsti prie darbo. Taip ilgai laukė, kad įsižiebtų kibirkštėlė. Štai ji ir įsižiebė, jis pajuto tai, ko taip ilgėjosi, taip troško.

Traukinys tuoj turėjo pajudėti. Jis vienas sėdėjo kupė, skirtoje aštuoniems asmenims, su džiaugsmu uždarė stiklines duris į koridorių. Žiūrėjo į grafiną, svarstydamas, kada jame paskutinį kartą buvo pakeistas vanduo. Ant stalelio gulėjo bloknotas, rašiklis, bet nespėjo parašyti nė žodžio, kai durys pasislinko į šoną ir į kupė įžengė Torgnis ir Halina.

– Tai tu čia? Kur išsiruošei?

Torgnis užkėlė lagaminus ant lentynos, Akselio ir Halinos žvilgsniai susitiko. Jis negalėjo ištarti nė žodžio. Torgnis susmuko ant sėdynės, nusiėmė šerpę. Akys užraudusios, aštrus pagiringo vyro kvapas.

– Velniai rautų, kaip skauda galvą. Nesuprantu kodėl. Matyt, teks mažiau rūkyti.

Jis susijuokė ir sudavė ranka į sėdynę šalia savęs.

– Eikš, moterie, sėskis.

Halina nusivilko švarkelį, pakabino. Torgnis žvilgtelėjo į Akselio bloknotą.

– Na, tau teks pasiduoti. Nesakyk, kad nori rašyti.

Akselis susirinko savo daiktus ir susidėjo į odinį portfelį.

– Ne, norėjau tik kai ką pasižymėti.

– Po velnių, Ragnerfeldai, tau reikėtų truputį atsipalaiduoti, mesti viską šalin ir bent kartą priartėti prie mūsų, žemės žmonių. Nebūk kaip mietą į užpakalį įsikišęs.

Torgnis nusikvatojo, pažvelgė į Haliną laukdamas, kad ji jam pritars. Akselis suprato, kad Torgnis vis dar apsvaigęs nuo alkoholio. Nors savo kalbomis jis dažnai peržengdavo padorumo ribas, vis dėlto tai buvo per daug šiurkštu. Halina pravėrė duris.

– Man reikia į tualetą.

Jos žvilgsnis susitiko su Akselio per durų stiklą, paskui ji dingo.

– Na, ką galvoji?

Torgnis nusijuokė ir linktelėjo į durų pusę.

– Taip, ji atrodo tiesiog puikiai.

– Po velnių, Ragnerfeldai, nesimaivyk. Mačiau, kaip tu vakar į ją žiūrėjai. Nė nemaniau, kad tu toks ištvirkęs ožys.

Akselis tylėjo. Tokias kalbas jis pamiršo, paliko jas varganuose Ringvegeno būstuose. Torgnis demonstravo savybes, kurios jam pasirodė netikėtos ir bjaurios. Net jei situacija būtų kitokia, jam būtų sunku palaikyti tokį pokalbį.

Torgnis pasilenkė prie jo.

– Tarp mūsų kalbant, ji tikra laukinė. Šiąnakt nesudėjau akių, na, kiek snūstelėjau ant sofos vaišių metu, bet tai nieko nereiškia. Vienintelė blogybė, kad kai ji atsikėlė pas mane, nedaug ką galiu parašyti. Bet juk reikia priimti ir kas gera, ir kas bloga.

Valandėlę Akselis galvojo, kaip turėtų suprasti Torgnio žodžius. Paskui prisiminė tai, kas vertė jį pasijusti nesmagiai.

Torgnis mano draugas, bet kažin ar mano vyras. Mes nesame pora, jei jūs taip manėte.

Ji pamelavo, apgavo jį. Susuko jam galvą, privertė padaryti tai, kas labai žemina jo orumą. Apgauti Alisę, na, jis pats tai pasirinko, tai nelabai garbinga, bet galbūt priimtina. Tačiau jis niekada nepaliestų moters, priklausančios kolegai. Staiga jis pasijuto kaltas prieš žmogų, kurį niekina. Kuris sėdi priešais jį, dvokia alkoholiu ir teršia orą vartodamas pačią bjauriausią leksiką. Jis pasijuto praradęs pranašumą, nusmukęs žemiau Torgnio, juk jis, o ne Torgnis pasielgė taip niekingai.

Bjauri mintis.

Halina grįžo. Akselis vengė susitikti su ja žvilgsniu. Jųdviejų išgyvenimas staiga tapo šleikščia perversija, tai, ką jis padarė, prieštarauja viskam, ko jis gyvenime išmoko. Ištikimybė, moralė, kuklus gyvenimas.

Jis atsistojo, ėmė rinktis daiktus.

– Jei neįsižeisite, norėčiau pereiti į kitą vagoną.

Torgnis protestavo, bet Akselis jo nesiklausė. Jis norėjo tik vieno – kuo greičiau išeiti iš kupė, kad jų nematytų, kuo greičiau ir kuo toliau.

– Palaukite, jūs kažką pametėte.

Jis jau stovėjo koridoriuje, norėjo uždaryti duris. Halina kažką pakėlė nuo grindų, o jis, vengdamas jos žvilgsnio, paėmė tai ir įsikišo į švarko kišenę. Paskui nuėjo tolyn, kiek tik leido traukinio ilgis, ir stovėjo koridoriuje, kol traukinys atvyko į Centrinę Stokholmo stotį.

Grįžęs namo nuėjo tiesiai į savo darbo kambarį ir užsirakino. Prieš tai jį sutiko Gerda, paėmė jo lagaminą ir pasakė, kad ponia ilsisi, o duktė savo kambaryje, persišaldžiusi, šiandien praleido pamokas mokykloje. Šiuo metu jis nieko nenorėjo matyti ir paprašė Gerdą perduoti, kad jam netrukdytų.

Visą popietę neišėjo iš kambario. Prieš pat šešias nuėjo į virtuvę, paprašė Gerdą, kad vakarienę jam atneštų į darbo kambarį. Neparašė nė žodžio, visos mintys sukosi apie praėjusios nakties įvykį ir apie tai, ką daryti, kad jį užmirštų. Devintą nunešė tuščią lėkštę į virtuvę. Anika sėdėjo prie virtuvės stalo su plunksnakočiu ir laiškų popieriaus lapu. Nustebęs pagalvojo, kokia ji jau didelė, nebe maža mergaitė, o beveik moteris.

Kai jis įėjo, ji pakėlė akis.

– Sveiki.

– Ir tu sveika.

Jis žengė prie kriauklės, padėjo lėkštę, iš čiaupo prisipylė stiklinę vandens. Bandė suskaičiuoti, kiek jai metų, regis, neseniai suėjo keturiolika.

– Ką veiki?

– Rašau laišką Janui Erikui.

Jis atsigėrė. Įėjo Gerda ir pamačiusi jį nusilenkė. Nežinia, kiek kartų prašė ją nesilankstyti jam, galų gale nustojo kreipti į tai dėmesį.

– Atleiskit, pone, štai ką radau jūsų švarko kišenėje. Pamaniau, gal tai svarbu.

Jis pastatė stiklinę ir priėjo prie Gerdos. Ji padavė jam suvyniotą popieriaus lapelį, jis išvyniojo ir perskaitė.

Rašau labai skubėdama...

Ačiū už nuostabią naktį.

Duosiu žinią, kai tik galėsiu.

Tavo H.

Jis paskubomis suglemžė lapelį, žvilgtelėjo į Gerdą. Ji neatsakė į jo žvilgsnį, veidas ramus, nesuprasi, ar ji tai perskaitė, ar ne. Nieko nesakydamas grįžo į darbo kambarį, sudraskė lapelį į smulkius smulkius skutelius ir sumetė juos į šiukšlių dėžę. Valandėlę galvojo, paskui atsistojo, atidarė duris.

– Gerda!

Kelias sekundes palaukė, tada vėl sušuko.

– Gerda! Ateikite čionai.

Po akimirkos ji pasirodė, jos baugus žvilgsnis porą kartų susitiko su jo akimis, paskui nukrypo kažkur į sieną už jo nugaros.

– Norėjau pasakyti keletą žodžių, įeikite vidun.

Stengėsi kalbėti švelniu balsu, bet matė, kad ji išsigando. Palaikė duris, o kai ji įžengė per slenkstį, uždarė. Ji liko stovėti prie pat durų, o jis atsisėdo už rašomojo stalo. Aiškiai matyti, kad ji sunerimusi, ir

tai kiek apramino jį patį, tačiau rašomasis stalas jam buvo reikalingas tarytum atrama, savotiškas autoriteto įrodymas.

– Norėjau, kad jūs, Gerda, žinotumėte. Torgnis Venbergas šiuose namuose yra nepageidaujamas. Jei kada pasirodytų, sakykite, kad manęs nėra.

Gerda nusilenkė.

– Gerai, pone.

– Dėl Dievo, nustokite man lankstytis.

Labai nusigandusi ji pakėlė akis, ir jųdviejų žvilgsniai susitiko. Šį kartą jis prarado kantrybę. Ji daugiau kaip dešimčia metų už jį vyresnė, o lankstosi kaip barama mokinukė.

– Gerai, pone.

Akselis ėmė gailėtis savo žodžių. Jis žino, kad ji dirba tarnaite nuo trečiojo dešimtmečio pabaigos, kai papročiai buvo kiti, kitokio elgesio iš jos negali tikėtis, bet jis užsipuola ją kiekvieną kartą, kai mato jos nusižeminimą. Ji jam labai primena tėvą ir motiną. Jie visada lankstėsi prieš viršininkus. Dabar ir prieš jį, lyg jis būtų jiems svetimas.

– Gerda, atleiskite, nenorėjau pakelti prieš jus balso.

Matyt, ji sukasi kaip įmanydama. Jis gerai žino, kad Alisė reikalauja iš jos kitokio elgesio negu jis.

Gerda nieko neatsakė. Stovėjo prie durų, žvilgsnis įsmeigtas į kilimėlį po kojomis.

– Gal dar ką norėjote pasakyti?

Jis dvejojo. Ar užsiminti apie lapelį? Jei jinai jį perskaitė, jis tik dar labiau pabrėžtų, jog tai svarbu. Jei neperskaitė, tik demaskuotų save. Nusprendė apie

tai nekalbėti. Jei Halina pasirodytų, jis jai tiesiai ir aiškiai pasakytų, kad ji jo nebedomina, tada Gerdos daugiau nereikėtų į tai painioti. Visas šis reikalas baigtųsi lyg niekur nieko.

– Ne, daugiau nieko.

Gerda nusilenkė ir greitai dingo iš kambario.

Akselis žiūrėjo į uždarytas duris. Gerda ir tai, kam ji atstovauja, yra praėjusios epochos liekanos. Šiais laikais apskritai netinka laikyti tarnaitę, ypač inteligentų sluoksniuose, kur dažnai vyrauja kairuoliškos nuotaikos, kur skirtumai tarp klasių yra nepriimtini. Bet, atvirai kalbant, kaip jie be jos išsiverstų?

Praėjo keturios dienos. Per tas keturias dienas jis nieko neparašė, popierius, kurį rasdavo ant stalo rytą, buvo toks pat akinamai baltas ir švarus kaip ir vakare, kai neva baigdavo darbą. Alisei, atrodo, tai buvo geros dienos, jos niekas smarkiai nesuerzino, ji ilgai sėdėdavo bibliotekoje. Vakarais televizoriaus garsai prasiskverbdavo ir iki jo kambario. Kartais jis bandydavo palaikyti jai draugiją, tylėdamas žiūrėjo „Kolumbą“ ir „Šventę džiunglėse“, pagaliau nebeištvėrė ir grįžo į savo kambarį. Žinojo, kad ji pasiilgsta Jano Eriko, pyksta, kodėl jis taip retai rašo ar skambina. Jei ateina laiškas, tai visada adresuotas Anikai. Kartais jam atrodydavo, kad ji labiausiai rūpinasi vaikais, kai jų nemato. Nedaug laiko skiria paauglei dukteriai, kuri visą laiką namuose. Jis negali suprasti, kodėl ji nebando rašyti. Kol vaikai buvo maži, teisinosi, kad nėra laiko, bet dabar, rodos, niekas netrukdo. Kartais, sėdėdamas prie balto popieriaus

lapo, pavydėdavo jai. Ji jaučiasi teisingai daranti, ji net nebando.

Kai jis eidavo miegoti, ji vis dar sėdėdavo. Prieš miegą jo mintys dažnai nuklysdavo į aną naktį su Halina. Galvodavo ne apie ją pačią, jos veido bruožai tarytum ištirpo. Jo mintys sekdavo ranką, glostančią odą, moters odą. Prisimindavo, kaip jo rankos godžiai ją glamonėjo, kaip ji jam atsivėrė, kokie buvo jos garsai. Kaip aistringai ji atsidavė. Alisė to niekada nesugebėjo, net ir tada, kai jų jausmai dar nebuvo išblėsę. Jis svarstė, ar nepadarė lemtingos klaidos, kad pažadino geidulį, kuris jam jau nebereikalingas. Kaip jis jį patenkins? Su Alise prie televizoriaus? Mintis atrodė kvaila, kone bjauri. O jeigu vis dėlto? Kur rasti drąsos, kaip imtis iniciatyvos? Kaip surizikuoti? Juk ji gali jį atstumti. Ar galima pažadinti aistrą, kurią jai kadaise jautė, tą aistrą, kurią jau seniai užgožė barniai, abejingumas, tyla. Jis prisiminė savo jausmus pirmaisiais jų bendro gyvenimo metais. Kai juodu mylėjo vienas kitą, gulėdavo susiglaudę, klausydamiesi vienas kito širdies plakimo. Tai buvo pojūtis, kad vienatvė kažkur toli toli.

Suvokimas, kad dabar suartėti su savo žmona sunkiau negu su svetima moterimi viešbutyje, jį sužavėjo. Ši mintis teikė jam įkvėpimo. Gal tai galima aprašyti romane?

Kaltės jausmas pamažu nyko. Retkarčiais prabėgdavo prisiminimo šešėlis, bet toks neryškus, kad galima į jį nekreipti dėmesio. Kas įvyko, įvyko, tik laikas

gali užtrinti jo klaidą. Bet penktąją dieną po nakties, praleistos su Halina, ant jo stalo, kai grįžo iš tualeto, atsirado storas vokas be pašto ženklo. Jis vartė voką rankose. Akimirką plykstelėjo pyktis, kai pamatė vieną raidę. H. Tik H. ir daugiau nieko. Tarytum jie būtų du susimokėliai. Jis atsistojo, nuėjo pas Gerdą, norėjo išsiaiškinti. Rado ją klūpančią priešais židinį svetainėje.

– Iš kur atsirado šis vokas?

Gerda greitai pašoko, rankomis perbraukė per savo darbinį chalatą be rankovių. Jis laikė atkišęs voką.

– Jis buvo dėžutėje prie laukujų durų, matyt, atnešė pasiuntinys, bet negirdėjau, kad kas būtų skambinęs į duris.

Tai išgirdęs Akselis apsisuko ketindamas išeiti. Pro bibliotekos durų plyšį pamatė žmoną, sėdinčią minkštakrėslyje, skaitančią. Nepakeldama akių nuo puslapio ji paklausė:

– Ką čia atsiuntė?

– Nežinau.

– Ko nežinai?

– Dar neatplėšiau.

– Kodėl neatplėši? Gal tada viską ir sužinosi.

Daugiau nieko nesakydamas jis grįžo į darbo kambarį. Uždaręs duris greitai atplėšė voką, ištraukė glėbį popieriaus lapų. Tuoj suprato, kad tai jos knygos rankraštis. Rašytas ranka ant liniuoto popieriaus. Prie pirmojo lapo segtuku pritvirtintas mašinėle rašytas laiškas. Jis greitomis peržvelgė tekstą.

Akseli, prabėgusios valandos man nebuvo vienatvės valandos, tu visada mano mintyse. Kadangi man sunku ateiti, siunčiu tau savo knygą. Su dėkingumu priimsiu tavo protingas pastabas. Niekas daugiau jos nėra skaitęs (pats suprasi, kad Torgnio akiračiui tai būtų per daug!). Mano tekstas išsiilgęs laukia tavo gražių akių.

Tavo Halina

PS. Be galo džiaugiuosi, kad mums pagaliau pavyko susitikti!

Iš pradžių nesuprato, kas jį labiausiai nervina. Intymus laiško tonas, liudijantis, kad jos jausmai neva susilaukia atsako. Ar įžūlios pretenzijos, noras gaišinti jo brangų laiką. Juk jis ne koks redaktorius, nedirba leidykloje. Niekas nedomina jo mažiau kaip beviltiškos pradedančiojo ambicijos tapti rašytoju.

Jis sugrūdo rankraštį ir laišką atgal į voką ir atidarė drabužinės duris. Padėjo viską popierių krūvos viršuje ir grįžo prie rašomosios mašinėlės.

Buvo dvidešimt minučių trečios.

Iki vakaro neparašė nė eilutės.

Lijo. Žemo slėgio laukas, susiformavęs dar vasarą, atkakliai laikėsi. Lijo keturias dienas, dangus būdavo toks tamsus, kad šviesas reikėdavo uždegti dar prieš pietus. Į pašto dėžutę prasisunkė vandens, bet Akselis lengvai galėjo perskaityti tekstą ant atviruko, kurį Gerda atnešė su rytiniu paštu. Rašyta rašalu, visiems matoma, prašom žiūrėti.

„Princo“ restoranas, šiandien 17. 00. Tavo H.

Gerda jau išėjo, o jis vėl sėdi sutrikęs. Nesupranta, kodėl jam taip svarbu, ar Gerda ką nors įtaria. Vargu ar ji išplepėtų Alisei, taigi, matyt, ne dėl to, jo nerimo priežastis kita. Kažkuri jo dalis trokšta Gerdos palankumo. Jis girdėdavo linksmą juoką virtuvėje, kai į svečius atvažiuodavo jo tėvai, nerūpestingus pokalbius, kurie nutildavo, kai jis bandydavo prisidėti. Bendrumo jausmas, jam jau nebepasiekiamas. Norėjo, kad Gerda būtų jo pusėje, kad pasakotų apie jį tik gerus dalykus tiems, kurių jis nebegali pasiekti. Ji tarytum jungė jį su tuo, kas iš jo atimta.

Pavartė atviruką rankose. Mažas kačiukas ant šilkinės rožinės pagalvėlės. Drabužinės raktas guli ant rašomojo stalo, jis įkišo atviruką į stalčių, kuriame guli skaitytojų laiškai.

Į „Princą" jis, aišku, neis. Bet jos įkyrumas neleidžia jam susikaupti. Jis gali atsakyti tik tyla, visa kita būtų jos norų vykdymas. Jis įpratęs, kad aplinkiniai laikosi jo nurodymų, jei kas trukdydavo, tekdavo imtis griežtų priemonių. O štai dabar jis bejėgis, laukia, kas jai dar šaus į galvą. Ji nuolat skverbiasi į jo mintis, įgijo valdžią, kurios jis jai niekada nesuteikė. Laikui bėgant tai darosi nepakeliama, o šiuo metu tiesiog nepakenčiama.

Lietus nenustojo. Per žinias buvo kalbama apie lietaus rekordus.

Niekada anksčiau rytų Svealande nėra buvę tiek lietaus, kiek šį spalį ir lapkritį.

Skambino iš leidyklos, norėjo su juo susitikti. Kai kurios jo seniau parašytos knygos leidžiamos iš

naujo, reikia išsirinkti viršelius. Jis nenoromis paliko savo darbo kambarį, į miestą važiavo taksi. Reikės prašyti avanso, tai jam visada rodėsi žeminantis dalykas. Alisė nieko nežino, bet nerimauti yra dėl ko. Jei jis greitai ko nors neparašys, padėtis gali tapti kritiška.

Jį sutiko su kava ir bandelėmis. Tik pokalbio pabaigoje leidėjas atsargiai užsiminė, kaip sekasi rašyti naują knygą. Jis pamelavo, pasakė, kad neblogai. Galbūt baigs iki pavasario. Tą pačią akimirką, pagalvojęs apie pasekmes, ėmė gailėtis. Avansą jam sutiko išmokėti.

Kai išėjo, lyti pagaliau buvo nustoję. Prie durų kiek pagalvojo, kad būtų neblogai truputį pasivaikščioti. Gal nueiti iki pat šliuzo, o paskui parvažiuoti Saltšio tramvajumi. Jau buvo beeinąs, kai ant peties pajuto kažkieno ranką. Gal ją jam priminė cigaretės dūmai, gal tik instinktas, gal jis tyliai mintyse visą laiką laukė. Dar neatsigręžęs suprato, kas jį sustabdė. Ji šypsojo jam. Kažkur dingo žodžiai, kuriuos ketino jai pasakyti, negalėjo ištarti nieko. Nemalonumo pojūtis darė jį dar silpnesnį. Dar anas lapelis, įbruktas jam į švarko kišenę, atrodė kaip priekabė, o paskui visos tos dienos, kai jis su baime laukė naujų bandymų užmegzti ryšį, ištisa įžeidimų virtinė.

Ji numetė cigaretę ir bandė jį apkabinti. Jis ėmė gintis, žingtelėjo atbulas.

– Paklausykite manęs, Halina, aš...

– Šššа.

Ji pirštu užspaudė jam lūpas, o jis visai neteko kantrybės.

– Leisk į tave valandėlę pažiūrėti.

Jis pajuto tabako kvapą. Nustūmė jos ranką nuo veido, paleido ją, lyg norėdamas nusikratyti kažko nemalonaus. Jos šypsena užgeso taip pat greitai, kaip buvo pasirodžiusi.

– Kas atsitiko? Kodėl tu toks keistas?

Durys į leidyklą atsidarė, išėjo du vyrai. Vieną Akselis pažinojo, linktelėjo jam, iš paskutiniųjų stengėsi atrodyti nerūpestingas. Halina jį visą laiką stebėjo, regis, stengėsi įvertinti padėtį. Pasirausė rankinuke, išsitraukė dar vieną cigaretę, užsirūkė, greitai išpūtė dūmus.

– Tai aš turėčiau pykti. Ar žinai, kaip ilgai sėdėjau „Prince“ laukdama tavęs?

– Juk aš nepažadėjau ten ateiti.

– Neee. Tu net nenorėjai vargintis, paskambinti į restoraną, pasakyti, kad negali ateiti. Man nuo to būtų labai palengvėję.

Jis vėl prašneko, šį kartą bandydamas kalbėti taikingesniu balsu.

– Halina, nežinau, ko tu tikėjaisi, bet turėtum nustoti mane persekioti. Juk žinai, kad aš vedęs.

Ji tik sušnypštė.

– Vesterose viskas atrodė kitaip.

– Taip, žinau. Kvaila, kad išėjo taip, kaip išėjo, bet aš maniau, jog savaime suprantamas dalykas, kad ne... kad tai tik... kad tik tada...

– Kad tada tu užsigeidei su kuo nors pasigniaužyti?

Akselis užsimerkė, užsidengė ranka veidą. Jis pateko į tokią absurdišką padėtį, kad nors buvo

rašytojas, nerado žodžių, kuriuos galėtų ištarti. Jam keturiasdešimt aštuoneri, jis stovi ant šaligatvio ir bando nutraukti santykius, kurių niekada neketino pradėti. Tikėdamasis, jog jį supras, jis ėmė mosikuoti rankomis, lyg tai galėtų ką nors pakeisti.

– Prašau man atleisti, jei suteikiau vilčių, kad tarp mudviejų gali kažkas užsimegzti. Man tikrai labai gaila. Paprastai aš taip nesielgiu, bet tą kartą išėjo taip, kaip išėjo. Maniau, abu supratome, kad tai vienos nakties nuotykis, aš turiu šeimą, vaikų ir prašau, labai prašau jus atleisti.

Ji nusišypsojo, bet dabar šypsena buvo kitokia.

– Vadinasi, tau atrodo, kad tai ir viskas?

– Deja, kitaip neįmanoma.

Ji tyliai nusijuokė.

– Vadinasi tu, Akseli Ragnerfeldai, puikuoli rašytojėli, manai, kad su manimi galima tik truputį pažaisti, o paskui numesti šalin kaip nešvarų rankšluostį?

– Mieloji Halina...

Jis maldavo, bet ji tik papurtė galvą.

– Kaip, po velnių, galėjau būti tokia kvaila?

Jam staiga pasirodė, kad kalbasi su vaiku.

– Mieloji Halina, labai prašau jus man atleisti už tai, kas atsitiko. Ar negalime išsiskirti kaip draugai, ar tai neįmanoma?

Ji patraukė cigaretę.

– Ar žinai, ką darau, kai supykstu ant savęs?

Jis atsiduso.

– Ar mudu negalėtume...

– Štai ką aš darau, kai supykstu ant savęs.

Ji ištiesė ranką. Jis nespėjo jos sulaikyti. Ji prispaudė degantį cigaretės galą prie savo riešo. Jis nustūmė jos ranką, išsigandęs pamatė juodai raudoną žaizdą, kurią paliko nuorūka.

– Ar jūs išprotėjote?

Ji stovėjo visiškai rami, skausmas ją tarytum apsvaigino. Jis apsižvalgė norėdamas įsitikinti, ar niekas nematė, kas čia vyksta, bet žmonių arti nebuvo. Jos rankovė užkrito ant žaizdos, jis paėmė ją už parankės. Ji išsivadavo, žengė kelis žingsnius atbula, apsisuko ir nuėjo. Akselis žvelgė jai iš paskos visiškai išmuštas iš vėžių. Ji perėjo gatvę, o jis vis dar stovėjo negalėdamas suprasti, kas įvyko. Jį gąsdino ne tik tai, ką ji padarė, bet ir tai, ką pamatė jos akyse. Aną kartą jis jos žvilgsniuose kažko nepastebėjo, bet šį kartą aiškiai pamatė. Jis norėjo išnykti iš jos sąmonės, nebūti dalimi to, kas sukasi jos mintyse.

Kitoje gatvės pusėje ji staiga sustojo, atsigręžė.

– Ei, Akseli!

Jis stovėjo tylėdamas, laukdamas, ką ji pasakys.

– Juk tu turi puikią vaizduotę. Eik namo ir pagalvok apie tai, ką aš paprastai darau, kai supykstu ant kitų.

JANAS ERIKAS PABUDO VIENAS keturi šimtai trečiame kambaryje. Vienintelė jo draugija buvo išgertas „Glen Livet“ butelis ir daugybė mažų margų buteliukų iš minibaro. Jie gulėjo išmėtyti ant gėlėtos antklodės, ant kurios jis, kaip dabar suprato, miegojo nenusirengęs. Raktas, kurį jis taip sumaniai jai perdavė užkulisiuose, buvo paliktas viešbučio priimamajame, ilga pertrauka, matyt, paskatino ją persigalvoti. Tuo metu jis, galima sakyti, apsidžiaugė, bet tuščias viešbučio kambarys pažadino norą ištuštinti minibarą. Jis nekenčia viešbučio kambarių. Kankinanti vienatvė. Klaustrofobiškas jausmas, kad esi pakliuvęs į padėtį be išeities, atskirtas nuo pasaulio, nuo bet kokios bendrijos. Visada išstudijuodavo evakuacijos planą. Susipažindavo su atsarginiais išėjimais, kad žinotų, į kurią pusę bėgti, jei kiltų gaisras. Bandydavo įtikinti save, kad gaisro tikimybė kaip tik tą naktį, kai jis čia, labai maža, nors kita vertus, ar ne visi liepsnose žuvę viešbučių gyventojai galvodavo panašiai, o netrukus juos prarydavo liepsnos, jie užtrokšdavo dūmuose negalėdami rasti reikiamų durų.

Sunkiai pasirėmęs alkūne apsižvalgė, ar po ranka nėra vandens. Ant nedidelio stalelio stovėjo butelis mineralinio vandens „Loka“, bet atstumas atrodė neįveikiamas. Jis vėl griuvo ant pagalvių ir užmer-

kė akis. Norėtų būti kažkur kitur ir kad metas būtų kitas. Tai ne paprastos pagirios, tai kažkas daugiau, jis, matyt, susirgo kažkokia liga. Širdis daužosi taip, kad aidas sklinda po visą kambarį. Baimė, nuo kurios kiekviena mintis įgauna aštrius spyglius. Kiekviena jo kūno dalis bando įveikti nuodus. Negali būti, kad jis pats visa tai prisišaukė, kad pats dėl to kaltas.

Gulėjo labai ramiai, bandydamas įkalbėti save, kad jo būklė nekelia pavojaus gyvybei.

Dešimt minučių šeštos.

Net alkoholis nepadeda jam ilgiau pamiegoti.

Jį apėmė neramus snaudulys, jis ištempė dar keturiasdešimt minučių. Paskui vėl nenoromis grįžo į tikrovę. Atsargiai ėmė svarstyti, kas įvyko vakar. Padriki prisiminimai pradėjo rikiuotis į šiokį tokį ištisą vaizdą. Jis pabudo namuose. Įprastas Stokholmo rytmetys. Luisė ir Elena jau buvo išėjusios. Prisiminė Aniką, tai, ką ji pasirinko. Dar vienas skausmas, kurį teks kentėti. Nežinia, ką galvoti apie tėvų tylėjimą, trukusį trisdešimt metų.

Neseniai jį apėmusi baimė, kad Luisė gali jį palikti, ryto prieblandoje niekur nedingo. Jis prisižadėjo gyventi kitaip. Visada grįžti namo švaria sąžine, kad rytais nepabustų su pagirių tramdomaisiais marškiniais. Nori parodyti, kad jis kovoja. Už ką kovoja – neaišku, tačiau tikrai nepakęstų, kad sprendimas apie skyrybas būtų priimtas jam už nugaros. Eidamas į Centrinę stotį pažiūrėjo į jos parduotuvėlę. Durys uždarytos, mobiliuoju telefonu ji neatsako. Nerimo graužiamas sėdo į traukinį, nusprendęs būti geresniu tėvu, geresniu vyru, geresniu žmogumi. Net

pagalvos, ar neverta paskambinti tam gydytojui, jei ji to taip reikalauja.

O paskui stovėjo nušviestas prožektorių. Jautė, kaip atsivėrė kiekviena jo kūno pora, su dėkingumu gėrė besąlygišką susižavėjimą, plūstantį iš publikos. Jautė, kaip jo gyslomis kunkuliuoja adrenalinas, malonumas, kad jį pripažįsta, deginte degino. O ji sėdėjo taip netoli, gėrėjosi juo, negalėjo pasisotinti jo žodžiais. Tai buvo taip įprasta, atsispirti neįmanoma.

Jis vėl pasidavė pagundai.

Dėkojo Dievui, kad paskui ji persigalvojo.

Jam reikia tapti geresniu žmogumi. Būtinai reikia.

Kiek vėliau jį pažadino mobiliojo skambutis. Pamanė, kad skambina Luisė, ėmė grabalioti telefono. Vakar jis jai kelis kartus skambino, bet ji neatsiliepė. Ir jam nepaskambino.

Jis atsikrenkštė, kad balsas neatrodytų kaip ką tik pažadinto iš miegų.

– Janas Erikas Ragnerfeldas.

– Ak, atleiskite. Čia Marianė Folkeson. Tikiuosi, nepažadinau jūsų?

Jis vėl atsikrenkštė.

– Ne, ne, nieko panašaus. Matyt, kiek persišaldžiau.

Jis sunkiai atsisėdo lovoje. Keli maži buteliukai skambėdami nukrito ant grindų.

– Norėjau tik paklausti, ar pavyko rasti nuotrauką laidotuvėms. Laiko lieka vis mažiau, juk nuotrauką dar reikėtų padidinti. Taigi norėčiau žinoti.

– Ieškojau, bet kol kas, deja, nieko neradau.

Jis taip norėtų jai pasitarnauti. Ypač šį rytą. Norėtų, kad nė vienas žmogus negalvotų apie jį nieko blogo.

– Bet aš dar paieškosiu. Šiuo metu esu Vesterose, grįšiu po pietų. Ar gerai, jei pranešiu jums rytoj?

– Taip. Tektų kiek paskubėti, bet dar spėtume viską sutvarkyti.

Reikia važiuoti namo. Pakeliui nupirkti maisto ir ką nors paruošti, kol Elena grįš iš mokyklos.

– Be to, dar norėjau pasakyti, kad daviau jūsų telefono numerį Kristoferiui Sandeblomui, tam, kuris minimas Gerdos testamente. Tikiuosi, nesupyksite. Jis labai nori susitikti su kuo nors, kas ją pažinojo.

Staiga Janas Erikas prisiminė, kas jį vakar aplankė užkulisiuose. Keistas vyras, neįprastos aplinkybės. Jam buvo kilusi absurdiška mintis, kad jis – Anikos sūnus, kad visa tai kažkaip susiję su jos savižudybe. Galbūt viskas toli gražu ne taip, bet nepažįstamojo pasakojimas keistai susipynė su tuo, apie ką jis šiuo metu daugiausia galvoja. Apsidžiaugė sužinojęs, kad metai nesutampa. Dabar, viską aiškiau matydamas iš laiko nuotolio, jis suprato, kad jo kvaila spėlionė tik rodo, kaip menkai jis gali pasitikėti savo tėvais. Ši mintis jam kėlė liūdesį.

Jis vėl atsikrenkštė.

– Aš jau kalbėjausi su juo, vakar jis atėjo pas mane po paskaitos. Iš tiesų nepaprasta istorija. Deja, negalėjau jam daug padėti. Jis, atrodo, pamestinukas, bet niekaip nesuprantu, kaip tai galėtų būti susiję su Gerda.

– Pamestinukas?

– Jis taip sakė.

Marianė nutilo.

– Tikrai jums rytoj paskambinsiu, kai paieškosiu nuotraukos. Manau, kur nors turėtų būti, tik klausimas – kur, bet pažadu, padarysiu, ką galiu.

Juodu baigė pokalbį, Janui Erikui po septynių minučių reikėjo išsiregistruoti iš viešbučio.

Jis spėjo nusiprausti po dušu, bet daugiau nieko. Išsiregistravo kiek susigėdęs, sumokėjo už siautėjimą minibare. Paaiškino, kad jį neva aplankę keli draugai, nors viešbučio tarnautojų tai visai nedomino. Jis išgėrė net mažiausius likerio buteliukus.

Kai patvirtindamas, jog išvyksta, pasirašė savo solidžia pavarde, jo ranka drebėjo.

Į geležinkelio stotį ėjo per parką. Į lagamino ratukus įstrigo mažų akmenėlių, jis ėmė juos spardyti, bet tai nepadėjo. Pakėlė lagaminą ir leidosi bėgti, kad nepavėluotų. Kūnas priešinosi per dideliam krūviui. Ištroškęs ir suprakaitavęs, jis atbėgo prie traukinio, susirado savo vietą pirmos klasės vagone. Susmuko ant sėdynės norėdamas atgauti kvapą ir iš karto pagalvojo, jog reikėtų eiti tiesiai į vagoną restoraną. Jo vis neapleido jausmas, kad apsinuodijo, jis žinojo, kas gali padėti. Seniai išbandytas būdas. Jis pasijus daug geriau, jei išgers tik lašelį priešnuodžio, padedančio kūnui kovoti.

Bandė skambinti Luisei, bet ir vėl jokio atsako. Ant stalo gulėjo Švedijos geležinkelių laikraštis, pasklaidė jį išsiblaškęs, nesuprasdamas, ką skaito.

Restorano durys atsidarydavo, kai įeidavo keleivis, ir vėl užsidarydavo. Jis barbeno pirštais į ranktūrį, žiūrėjo pro langą, vėl žvelgė į restorano vidų. Pasiėmė mobilųjį, pradėjo rašyti žinutę, bet greitai metė ir ištrynė. Barbeno pirštais, žiūrėjo pro langą, sklaidė laikraštį. Gal ko nors užvalgyti? Nelabai maloni mintis, bet vis dėlto. Gal pasižiūrėti valgiaraštį? Galės bent kojas ištiesti.

Jis vėl pažvelgė pro langą nenustodamas barbenti pirštais.

Lazanija, vegetariška pica, blyneliai. Ilgai ir atidžiai skaitė valgiaraštį. Salotos su vištiena, *tortellini*, mėsos kukuliai. Prie kasos pamatė į polietileno plėvelę įvyniotus sumuštinius ir susidomėjęs ėmė juos apžiūrinėti. Žemiau matėsi gėrimai. Jis ilgai žiūrėjo į įvairias sultis ir tada tarytum visiškai netikėtai nusprendė išgerti alaus.

Tai tik vaistas, teisinosi jis grįždamas į savo vietą. Vien nuo atkemšamo butelio garso jam pasidarė ramiau.

Išgėręs keturis alaus, po penkiasdešimt septynių minučių išlipo Stokholmo Centrinėje stotyje. Buvo antra valanda, dar nevėlus metas. Jis pasijuto liūdnas ir vienišas. Taip norėtų, kad parėjusį namo pasitiktų kas nors, kas jį supranta. Kad galėtų pailsėti žinodamas, jog jo niekas neužsipuls reikalaudamas neįmanomų dalykų. Net mobiliuoju ji nesiteikia atsakyti. Baudžia jį, linki jam bloga, nors jis stengiasi iš paskutiniųjų. Kodėl ji negali priimti jo tokio,

koks jis yra? O Elena, jo mažoji Elena! Kaip greitai prabėgo metai! Jis prisimena ją tokią mažutę, rėplinėjančią ant grindų. Tie laikai prabėgo, nebesugrįš. Skubėdamas į taksi stovėjimo aikštelę pajuto į akis plūstančias ašaras.

Pasiteisinti, atlikti pareigą, būti geru žmogumi.

Gerda mirė visiškai viena, o jis net nesugeba rasti nuotraukos jos laidotuvėms. Tiek daug metų ji buvo šalia jo, mieloji Gerda, saugus vaikystės inkaras. Kas dabar gali būti svarbiau kaip parodyti jai pagarbą, paskutinį kartą ką nors dėl jos padaryti?

Atsisėdo ant galinės taksi sėdynės ir paprašė nuvežti jį į Nakos rajoną.

Kai taksi sustojo prie vartų, jis nebebuvo toks tikras. Susimokėjo, išlipo, pažiūrėjo, ar ko nors nėra pašto dėžutėje. Labdaros organizacijos kvietimas prisidėti prie drabužių rinkimo akcijos. Be dvidešimt minučių trys.

Jis žvelgė į savo vaikystės namus. Tušti langai. Namas įvertintas keturiais milijonais ir dviem šimtais tūkstančių. Bedvasis statinys, be tikslo, be prasmės.

Eidamas per sodą surinko Luisės numerį, bet išjungė telefoną nelaukdamas ryšio.

Viskam yra saikas.

Tegul paskambina ji.

Pirmo aukšto virtuvėje nieko geriamo. Namuose niekada nebuvo ko nors panašaus į barą. Jis užlipo viršun, kur kadaise buvo Anikos kambarys, vėliau

pertvarkytas, tapęs Alisės virtuve. Čia rado tik neatplėštą maišelį ryžių ir dėžutę pasenusios kakavos.

Akselio kambarys buvo toks pat, kokį jį praėjusį kartą paliko. Drabužinės durys praviros, visur tvyro vėsa ir drėgmė. Sustojo tarpduryje, pažvelgė į šviestuvo kablį. Kaip tėvas po viso to galėjo čia sėdėti ir dirbti?

Stalčius, kuriame rado Anikos mirties pažymą, tebegulėjo ant stalo, jis greitai peržvelgė likusius popierius. Gerdos nuotraukos nėra.

Gal jam važiuoti namo? Jis jau pradėjo gailėtis čia atvykęs. Grįžo nerimas.

Jis nunešė stalčių atgal į drabužinę, eidamas užkliuvo už juodo šiukšlių maišo. Sustojo, ranka paplekšnojo sau per šlaunį. Netvarkingos popierių krūvos ant grindų ir ant lentynų, stalčiai, dėžės – viskas kėlė nemalonų virpulį. Gyvenimas, išbarstytas ant kelių kvadratinių metrų, sėkmė ir netikrumas. Tai, ką jis aptiko iki šiol, buvo vien apgaulė.

Gerdos nuotrauka. Kur ją būtų galima rasti? Kodėl prakeiktas senis nė kiek nežiūrėjo tvarkos?

Jis ištraukė kartono dėžę, nusinešė ją prie rašomojo stalo, atsisėdo, atidengė. Nuobodūs popiergaliai, nuobodūs popiergaliai, recenzijos, nuobodūs popiergaliai, laikraščių straipsniai, kvietimas į Suomijos švedų literatūros draugiją, nuobodūs popieriai, nuobodūs popieriai...

Jis įkišo rankas giliau, pakėlė visą dėžės turinį ir pamažu leido popieriams kristi atgal. Niekur nematyti nuotraukų. Nuėjo į drabužinę, pasiėmė kitą dėžę. Nereikšmingi popieriai, recenzijos.

Nuotraukos.

Kiek pralinksmėjęs išėmė nuotraukas, bet netrukus teko nusivilti. Akselis ir nežinomas premijų teikėjas, kažkada, kažkur.

Gerdos, aišku, čia nebus.

Jis dar pasirausė dėžėje ir netikėtai aptiko tai, kas jį gerokai nustebino. Po krūva nereikšmingų popierių gulėjo apie penkiasdešimt neatplėštų laiškų. Įvairių spalvų ir formos, vieni storesni, kiti plonesni, bet rašysena visur ta pati. Jis paėmė vieną, pažiūrėjo, kieno siųstas. Tik nedidelė raidė H. Ta pati raidė užrašyta ir ant kitų vokų. Jis valandėlę dvejojo, bet smalsumas paėmė viršų. Juk jam vis tiek reikės viską sutvarkyti, tad kodėl nepradėti dabar? Viršutiniame stalčiuje gulėjo nedidelis peiliukas laiškams, jis atsargiai pravėrė voką. Viduje tik mažas lapelis, jis ištraukė, perskaitė.

Grandinės... nutrūko... nukrito. Tamsa sklaidosi. Leidau, kad nugalėtų meilė!

Tavo H.

Sutrikęs jis įkišo lapelį atgal į voką, atsilošė. Antspaudas ant pašto ženklo liudijo, kad laiškas išsiųstas tūkstantis devyni šimtai septyniasdešimt penktųjų metų kovo septynioliktą, bet jis buvo pirmas žmogus, perskaitęs kriptiškas eilutes. Jis paskleidė laiškus ant rašomojo stalo. Vienas vokas buvo atplėštas, jis paėmė jį, ištraukė laišką.

Ačiū už žinią. Pažadu, jog būsiu ten. Mylimasis, pagaliau!

Tavo Halina

Vis labiau stebėdamasis tris kartus perskaitė eilutes. Yra šioje žemėje žmogus, iš kurio jis gali daug ko tikėtis, ne tik gero, žinoma, ne, bet net ir lakiausiose fantazijose negalėtų įtarti, kad jo tėvas turėjo meilužę. Nors supranta, kad tėvas du kartus turėjo apvaisinti motiną, šiaip jau mintis, kad Akselis Ragnerfeldas turi kažką bendra su seksu, atrodo nesuvokiama. Be to, neištikimybė! Ar kas nors panašaus įmanoma? Ar tėvas kada surizikuotų savo įvaizdžiu, kuris jam buvo svarbiausia gyvenimo prasmės sąlyga?

Tarytum staigus sprogimas jį pritrenkė baisi mintis.

O jeigu Akselio mylimoji kažkada apie septyniasdešimt antruosius pagimdė nuo jo kūdikį!

AKSELI, Akseli, atleisk, atleisk. Leisk man tūkstančius puslapių kartoti tūkstančius „atleisk", kad įtikinčiau tave, jog esu verta atleidimo. Su pasitikėjimu kreipiuosi į tavo kilnią širdį, prašau tave nukreipti nuo manęs savo pyktį. Negaliu pakeisti vietos, iš kurios ateinu, tik tą, į kurią mane veda mano kelias. Ten aš noriu nusinešti tavo malonę kaip švelnų akmenėlį rankoje, paguodą, kai mane ima kamuoti prisiminimai. Tu tikriausiai stebėjaisi, kaip tai galėjo atsitikti. Prašau tave: perskaityk mano eilutes ir nepasmerk. Juk pripažinti klaidą, vadinasi, pripažinti, kad šiandien esame protingesni negu vakar. Trokštu tik vienintelio dalyko – atsisveikinti ir išsiskirti draugiškai, kaip tu tada taip išmintingai pasakei, tada, kai aš nesugebėjau tavęs išklausyti.

Tūkstančius kartų prašau tave pamiršti, kas įvyko prie leidyklos, nes tu matei priešais save mane, bet kartu ir ne mane. Nuo paauglystės metų kenčiu dėl kai kurių negalavimų, gydytojai sako, kad jų priežastis – mano vaikystės išgyvenimai koncentracijos stovykloje. Kol vartoju vaistus, esu toji Halina, kurią sutikai Vesterose, toji Halina, kuriai tu palikai tokį gražų prisiminimą. Mūsų susitikimas mane praturtino, o kai širdis džiūgauja, taip lengva patikėti, kad pasaulis sveikas. Deja, nuo tada ėmiau nereguliariai vartoti vaistus. Man baisu pagalvoti, kad rezultatą

teko pajusti ir tau. Kaip skaudu būti atstumtai, kai nevertumo jausmas ir taip pripildęs kiekvieną mano kampelį.

Akseli, tu nepadarei jokios klaidos. Taip norėčiau šiomis eilutėmis atsisveikinti su tavimi ir pasakyti, jog viskas gerai. Tu nuostabus vyras, nuostabus rašytojas, iš visos širdies linkiu tau laimės.

Halina

Akselis skaitė šį laišką keturis kartus. Pajuto palengvėjimą, kone euforiją. Po ano įvykio prie leidyklos jis vaikščiojo tarytum migloje, nežinojo, kur dėtis, jį apėmė visiškas bejėgiškumas. Kiekvieną kartą išeidamas iš kambario bijojo susitikti Gerdą su dar vienu laišku, kai suskambėdavo telefonas, išsigąsdavo, kad skambina ji. Kai pasigirsdavo koks garsas, žvalgydavosi pro langą. Bet iš Halinos daugiau nieko nebuvo girdėti. Laiškas reiškė tikrą išsivadavimą. Jis jau buvo pradėjęs įtarinėti, kad ji serga kažkokia psichikos liga, niekaip negalėjo pamiršti, ką pamatė jos akyse ten prie leidyklos, bemiegėmis naktimis stebėjosi, kaip jos asmenybė galėjo taip pasikeisti.

Praėjo trys savaitės. Jis visą laiką jautėsi taip, tarytum balansuotų ant prastai įtemptos virvės.

Atėjo Kalėdų šventės ir jų rūpesčiai. Kai toji bėda nusirito jam nuo pečių, jį kartais aplankydavo ir kitos mintys, netgi po truputį pradėjo rašyti, ne kažin ką, bet vis dėlto tai buvo žodžiai. Tokiomis aplinkybėmis reikia džiaugtis ir tuo trupučiu. Per Kūčias skambino

Janui Erikui. Pokalbis buvo trumpas, turint galvoje milžinišką atstumą, bet nebuvo gaila nė vienos išleistos kronos. Alisė tiesiog pražydo išgirdusi sūnaus balsą, ir Kalėdos virto visai linksma švente, kitokia negu paprastai. Per šventes apsilankė jo tėvai, bet sesuo kaip paprastai jį ignoravo. Kartais jis paklausdavo, kaip jai sekasi. Žinojo, kad ji gyvena Farstoje, kad dėl ligos išėjo į pensiją, susirgo nuo sunkaus darbo senelių prieglaudoje. Vaikų ji neturėjo, o apie kokį nors vyrą jam irgi niekas nieko nesakė. Tėvai mažai ką pasakodavo, nors jis žinojo, kad jie palaiko ryšius su dukteria. Kartą, dar anksčiau, norėjo ją aplankyti, bet sesuo leido jam suprasti, kad jis nepageidaujamas.

Praėjo Trijų Karalių šventė, užslinko žiemos kasdienybė, bet staiga vėl prasidėjo netikėti dalykai. Sausio devintąją smarkiai snigo, Stokholmą užklupo tikra pūga. Jis klausė, kaip vėjas blaškosi aplink namus, skverbiasi pro visus plyšius ir pažadina garsus, kurių jis iki šiol niekada negirdėdavo. Išgirdęs Gerdos žingsnius, pajuto, kad kažkas ne taip. Jis stovėjo bibliotekoje ieškodamas knygos, ir kai ji įėjo, jį pirmiausia nustebino tai, kad paštas šiandien apskritai dirba. Gerda padavė jam mažą vokelį ir išėjo nesakydama nė žodžio. Jos veido išraiška atrodė kažkokia keista. Jis iš karto suprato, kas tai per laiškas ir kad Gerda visą laiką žinojo, kas jam dedasi. Nelaukdamas nuėjo į darbo kambarį, praplėšė voką, kitoje pusėje pamatė mažutę raidę H, išsiliejusią nuo sniego.

Ačiū už žinią. Pažadu, jog būsiu ten. Mylimasis, pagaliau!

Tavo Halina

Drabužinėje numetė laišką į pirmą pasitaikiusią kartoninę dėžę. Paskui nuėjo į virtuvę, pas Gerdą.

– Gerda, trumpam užeikite pas mane.

Nelaukdamas atsakymo jis grįžo atgal. Prie durų sustojo, praleido ją pirma. Ji įėjo į kambarį. Kartojosi praėjusio pokalbio scenarijus. Gerda susilenkusi prie durų, Akselis tarytum soste prie rašomojo stalo. Ponai ir tarnai. Akselis Ragnerfeldas ir jo tėvas bei motina. Jis nežinojo, kaip elgtis, kad įveiktų šią prarają. Jam reikalingos jos paslaugos, jai reikalingi jo pinigai, juodu priklausomi nuo vienas kito, gyvena tuose pačiuose namuose. Kodėl, po galais, juodu negali jaustis lygūs? Iš pradžių jis bandė jai sakyti „tu“, laikyti ją šeimos nare, bet greitai suprato, kad toks elgesys jai nepriimtinas. Ji beveik penkiasdešimt metų dirba šį darbą, tikisi pagarbos už savo stropumą, bet visur turi būti tvarka. Ji aiškiai parodė, kad nenori būti laikoma jų šeimos dalimi.

– Tai, ką pasakysiu, turi likti tarp mūsų, Gerda. Nekalbėkite apie tai su Alise, nereikia jos jaudinti. Atsitiko taip, kad aš pastaruoju metu kelis kartus susitikau su moterimi, su kuria nenoriu turėti nieko bendra. Tai visai nežinoma moteris, kurios anksčiau niekada nesu matęs. Galbūt viena iš mano skaitytojų. Tikriausiai atkreipėte dėmesį į kai kuriuos keistus laiškus?

– Aš nieko nežinau.

– Šiaip ar taip, noriu, kad jūs žinotumėte. Bijau, kad toji moteris psichiškai ne visai sveika.

Jis taip norėjo, kad Gerda ką nors pasakytų, ko nors paklaustų. Parodytų, kad vertina jo pasitikėjimą, pasidalytų su juo jo nerimu.

Bet Gerda tylėjo. Jos lūpos nepratarė nė žodžio, po valandėlės tylos jis suprato, kad ji ir neketina nieko sakyti.

– Tai ir būtų viskas. Ačiū.

Gerda nusilenkė ir pasisuko eiti. Tą pačią akimirką suskambo laukujų durų skambutis. Jųdviejų žvilgsniai susitiko, ir jis akimirką pajuto, kad juodu supranta vienas kitą. Bet toji akimirka buvo trumpa, ir Gerda išėjo pro duris. Akselis, kamuojamas blogų nuojautų, nusekė iš paskos. Retai kas skambindavo durų skambučiu, niekas neateidavo pirma neįspėjęs.

Niekas, išskyrus Torgnį Venbergą.

Jis išgirdo Gerdos balsą, ji stengėsi perrėkti pūgos švilpesį.

– Labai gaila, bet negaliu jūsų įleisti. Ponas užsiėmęs, prašo jo netrukdyti.

– Koks, po velnių, ponas? Ar kalbate apie tą seną ištvirkėlį Ragnerfeldą? Pasitraukite nuo durų, man reikia su juo pakalbėti.

Iš balso galėjai spėti, kiek promilių alkoholio yra jo kraujyje. Akselis išsigando, kad triukšmą gali išgirsti Alisė, ir nuskubėjo į prieškambarį. Torgnis buvo visas aplipęs sniegu. Gerda abiem rankomis laikė durų rankeną, pro duris veržėsi sniegas. Torgnis

stumtelėjo duris ir įsispraudė vidun. Vargais negalais jam pavyko jas uždaryti.

– Tik pamanykit, pats ponas Ragnerfeldas. Vaikšto šia žemele kaip ir mes, mirtingieji!

Jis demonstratyviai nusilenkė, pamojavo ranka neva linksmai sveikindamasis. Akselis pagrūmojo jam pirštu.

– Gal galima ne taip audringai. Šiuose namuose yra sergančių žmonių.

Torgnis teatrališkai prisimerkė.

– Ar rodai man savo galą, ar mažąjį pirštelį? Iš čia neįžiūriu.

– Gerda, viskas gerai. Ačiū jums. Svečiu pasirūpinsiu aš. Mudu išeisime ir valandėlę paplepėsim.

Jis greitai užsimovė batus, apsivilko viršutiniais drabužiais, Gerda išėjo iš prieškambario.

– Bijai, kad išgirs Alisė, toji sudžiūvusi putė? Gal ji tavęs jau nebeprisileidžia artyn, o gal ieško pasismaginimo kur nors kitur? Jai, matyt, iki koktumo nusibodo tūnoti šiuose prašmatniuose namuose, gal smaližiauja su kokiu kaimynu?

– Užčiaupk srėbtuvę ir einam laukan.

– Gal tu jau nebegauni, ko tau reikia, Ragnerfeldai?

Akselis ištiesė ranką ir paspaudė rankeną už Torgnio nugaros. Nuo vėjo durys su trenksmu atsilapojo, į prieškambarį įsiveržė dar daugiau sniego. Akselis stumtelėjo Torgnį laukan ir uždarė duris. Juodu stovėjo ant laiptų susigūžę, nusigręžę nuo aštrių sniego kirčių. Akselį vėl apėmė jausmas, kad

jo gyvenimas darosi pilnas absurdiškų dalykų. Tai, kas įvyko pastaruoju metu, smarkiai peržengė bet kokias ribas. Štai jis stovi su Torgniu Venbergu pūgoje prie savo namų, suprasdamas, kad juodu būtinai turi pasikalbėti ir padaryti galą visoms nesąmonėms. Bet jis taip pat supranta, kad čia, kur stovi, kalbėtis neįmanoma. Vėjo gūsiai tokie smarkūs, kad jiems tenka laikytis vienas už kito. Vienintelis privalumas tas, kad pūga privertė Torgnį nutilti. Kai juodu išėjo pro duris, Torgnis nepratarė nė žodžio.

– Eikš, einam į malkinę.

Akselis žengė pirmyn, Torgnis nusekė jam iš paskos. Viena ranka spausdamas palto apykaklę, kita kaip skydu prisidengęs akis, jis klampojo prie mažos pašiūrės. Priešais duris buvo supustyta pusnis, Akselis palygino ją koja, atšovė skląstį, įleido Torgnį kartu su sniego šuoru ir uždarė duris iš vidaus. Jie patrepsėjo kojomis, apsibraukė nuo drabužių sniegą, bet šaltis ir drėgmė skverbėsi pro drabužius ir batus. Torgnio barzda buvo pripustyta, veidas skaisčiai raudonas, iš burnos virto balti garai. Akselis trynėsi rankas. Nė vienas nepratarė nė žodžio. Pūga tarytum išblaškė priešiškumą, juodu buvo tik du žmonės, kenčiantys nuo šalčio, jų bendro priešininko. Bendrumo jausmas visada sustiprėja, kai žmonėms grasina gamtos jėgos. Šaltyje Torgnis greitai prablaivėjo ir atrodė sutrikęs. Gal jis ne taip girtas kaip įpykęs, gal todėl ir kalbėjo taip šiurkščiai?

Akselio jausmai buvo prieštaringi. Labiausiai jis norėjo baigti visą šią istoriją, bet nenorėjo prisipažinti, ką padarė Vesterose. Prisiminęs tai dabar

gailėjosi, beveik ir pats netikėjo, jog tai iš tikrųjų galėjo įvykti.

Torgnis drebėjo, sunkiai atsisėdo ant metro aukščio malkų krūvos, sukrautos prie sienos.

– Ar negalėjai bent pasikviesti mane į namus? Ar be viso kito dar turėsiu kaip šuo stirti tavo malkų pašiūrėje?

Vėjas švilpė pro sienų plyšius. Stūgavo čia aukštesniais, čia žemesniais tonais – nyki melodija, tinkamas fonas jų nuotaikai. Torgnis pasižvalgė, paėmė pliauską, abejingai ją pakilnojo. Buvo toks sušalęs, kad visas tirtėjo, bet bravūriškai dėjosi esąs nerūpestingas.

– Ar tai nebūtų truputį gražiau, kaip tau atrodo? Ką gi, po velnių, brolau, tu laimėjai, aš pasiduodu. Ar tu pagaliau patenkintas? Regis, daugiau nerastum, ko iš manęs atimti.

Akselis giliau susikišo rankas į palto kišenes, prispaudė prie šonų alkūnes.

– Suprask, negalėjau tavęs įsileisti, kai tu taip siautėjai. Taip, tiesą pasakius, nenorėjau, kad Alisė išgirstų tavo blevyzgas.

– Ką? Ji dar nieko nežino? Kada gi rengiesi jai papasakoti linksmą naujieną?

Akselis tylėjo. Torgnis numetė pliauską ant grindų, sukryžiavo rankas ant krūtinės. Pakreipęs galvą ėmė stebėti Akselį, lyg apžiūrinėdamas absurdišką meno kūrinį.

– Po perkūnais, Akseli, nesitikėjau, kad tu gebėtum taip žmogiškai pasielgti! Maniau, kad tu viskuo patenkintas, gyveni sau čia, priemiestyje, puikiame

name, su savo boba, gerai išauklėtais vaikučiais, tarnaite ir taip toliau. Matyt, ji kaip reikiant tau susuko makaulę.

– Ką nori pasakyti?

– Tavo laimėjimai, tavo kilnus vardas, juk tu turi viską. Nemaniau, po velnių, kad į viską numosi ranka vien todėl, kad kažkas sukirbėjo tavo pautuose.

– Sakyk tiesiai, ką nori pasakyti, kol dar nesušalom į ledą.

Torgnis sušnypštė, nusijuokė nelinksmu juoku, paėmė kitą medgalį.

– Kada šeima apie viską sužinos?

Akselis pajuto, kad priėjo paskutinę ribą.

– Ką sužinos? Pasakyk, ko iš manęs nori, nes man jau laikas į vidų.

– Sakau tau, pakliūsi į tikrą pragarą. Kai ji negeria vaistų, ją tiesiog apsėda velnias. Linkiu tau daug laimės, o aš, po velnių, tik pasidžiaugsiu, nes man jau gana.

Iš šalčio Akseliui ėmė stingti kojos. Juo daugiau Torgnis postringavo, juo aiškiau darėsi, kad šį pokalbį reikia baigti. Jis pasvarstė ir apsisprendė.

– Manau, kad mudu kalbame apie Haliną, ar kuo ji ten vardu? Iš tavo kalbų atrodo, lyg mes su ja planuojame kažkokią bendrą ateitį. Nežinau, ką ketinate daryti jūs ar ko ji tau pripasakojo, bet tikrai žinau, kad aš neturiu su tuo nieko bendra.

Tai, ką jis sakė, nebuvo melas, teisumo jausmas darė jį drąsesnį. Be to, pamatęs, kaip ištįso Torgnio veidas, pasidarė dar įžūlesnis.

– Man ši padėtis be galo nemaloni. Norėčiau, kad vieną kartą paaiškintum man, kodėl turiu stovėti savo malkinėje mirtiname šaltyje?

– Ką tu sakai?

– Manau, gerai supranti.

Torgnis atsistojo.

– Nori pasakyti, kad nesimeilinai Halinai?

– Ne, tikrai ne.

Torgnis valandėlę stovėjo tylėdamas.

– Bet juk judu meilužiai!

– Dėl Dievo, Torgni, mes su Halina ne meilužiai. Jei prižadėsi nešūkauti, galime eiti vidun ir ramiai pasikalbėti.

Torgnis vėl atsisėdo, apie kažką susimąstė. Akselis spėjo, kad Torgnis stengiasi įvertinti situaciją iš kito taško. Kai vėl prabilo, kalbėjo ramiai, įsakmiu tonu.

– Jei man meluoji, prisiekiu, užmušiu tave, kai tik sužinosiu tiesą.

Akselis nurijo nemalonų kąsnį. Bet jo žodžiai visada atrodys svaresni nei moters su pakrikusiais nervais. Kad ir ką ji imtų tvirtinti.

– Ką dar galėčiau pasakyti be to, ką jau pasakiau? Eime į vidų.

– Ne, vidun aš neisiu.

Torgnis užsimerkė, persibraukė ranka per barzdą.

– Velniai rautų, ji sakė, kad judu Vesterose leidotės į meilės nuotykius, kai aš miegojau ant sofos.

Akselis tylėjo.

– Vadinasi, ji vėl serga, kažkur klajoja, susikrovė daiktus ir dingo. Sakė, kad judu turite kažkur susitikti, kad ji sekioja tave nuo tos dienos Vesterose, o aš ja patikėjau. Turėjau suprasti, kad čia kažkas ne taip. Neseniai ji neva aptiko pranešimą laikraštyje. Nenorėjo apie tai daug kalbėti, bet buvo įsitikinusi, jog tai pranešimas jai. Peržiūrėjau tą laikraštį, bet nieko neradau.

Jis iš lėto papurtė galvą.

– Ir berniuką pasiėmė.

– Kokį berniuką?

– Ji turi kelerių metų berniuką, jis ne mano, bet spėjau prie jo gerokai prisirišti. Kai nesveikuoja, ji su juo blogai elgiasi.

Akselis iš šalčio nebejautė rankų.

– Eime vidun, kitaip susigriebsime plaučių uždegimą.

– Po velnių, Akseli. Turiu tave atsiprašyti už tai, ką pasakiau tavo namuose, ir už visa kita. Gal bus geriausia, jei nueisiu ir pats viską paaiškinsiu, kad neišeitų dar daugiau visokio mėšlo.

Iš pradžių pasiūlymas Akseliui nepatiko, bet kiek pagalvojęs suprato, kad tai išspręstų visas jo problemas. Jei Alisė girdėjo, ką kalbėjo Torgnis, Akselio pasiteisinimais ji netikės. Tačiau ji tikrai išklausys Torgnio žodžių. Ir Gerda įsitikins, kad Akselis čia niekuo dėtas.

– Ką gi, būsiu dėkingas, jei tą padarysi.

Gerda ir Alisė sėdėjo ant sofos svetainėje. Gerda tik po ilgų įkalbinėjimų ryžosi prisėsti ant sofos

kraštelio. Akselis atkakliai pareikalavo, kad Gerda dalyvautų pokalbyje. Galų gale Alisė neteko kantrybės ir susierzinusi liepė Gerdai ateiti. Akselis sėdėjo minkštakrėslyje su antklode ant kelių, Torgnis stovėjo priešais, bandydamas trumpai viską paaiškinti. Sutrikęs ir smarkiai susijaudinęs jis atsiprašė už įsiveržimą ir prašė pamiršti bjaurius žodžius, kuriuos ištarė prieškambaryje. Alisės veidas buvo sustingęs. Kartais Akselis žvilgtelėdavo į ją, bet nesugebėjo atspėti, ar ji girdėjo begėdiškus Torgnio žodžius. Torgnis kalbėjo toliau mikčiodamas, sunkiai rasdamas tinkamų žodžių, kurie galėtų pateisinti jo išpuolį.

– Tai buvo mano klaida, dabar matau, kad viską neteisingai supratau, kvailai patikėjau tuo, ką ji sakė. Deja, jai gerokai pašliję nervai, nors šiaip ji iš tikrųjų nuostabi moteris, tikra tiesa, bet kartais ją kamuoja praeitis, kartais ji įsivaizduoja dalykus, kurių niekada nebuvo, nesupratau, kad taip atsitiko ir šį kartą, kaip jau sakiau, buvau toks kvailas, kad patikėjau jos pasakojimu. Suprantu, kad apkaltinau Akselį be jokio pagrindo ir labai prašau man atleisti.

Torgnis giliai įkvėpė oro, ir Akselis negalėjo atsistebėti tokiu jo nuolankumu. Žinojo, kaip jam sunku pasakyti ką nors gera apie Akselį ir kartu sumenkinti save. Jo smilkinyje tvinkčiojo arterija, tai rodė, kokia bjauri jo būsena.

Tik dabar Akselis suprato, kokia didelė turėjo būti Torgnio meilė. Jis pasirengęs iškęsti šį pažeminimą, kad tik apgintų ją. Torgnis atvėrė gelmę, apie kurią Akselis net nenuvokė, meilės bedugnę, iš kurios galima semtis įkvėpimo.

Alisė iki šiol sėdėjo nejudėdama, bet dabar atsistojo.

– Jei teisingai supratau, tai kažkur aplink slankioja psichiškai nesveika moteris, įsimylėjusi Akselį, įsitikinusi, kad juodu yra pora?

– Ji nėra psichiškai nesveika, nežinau, kodėl ji taip kalbėjo apie Akselį. Gal tik norėjo įskaudinti mane.

– Šiaip ar taip, siūlyčiau paskambinti policijai. Nenoriu laukti, kol čia atsibastys kažkokia beprotė. Kas žino, ką ji gali padaryti?

Akselis paėmė Alisei už alkūnės.

– Nusiramink.

– Nėra jokio reikalo skambinti policijai, gal grįžęs jau rasiu ją namie, o jei ne, prižadu gerai jos paieškoti, ir, kaip jau sakiau, ji nėra psichikos ligonė, jums visai nėra ko jos bijoti. Didžiausia bėda, kad ji gali ką nors pasidaryti sau.

Alisė atsisėdo.

– Kodėl ji persekioja Akselį?

Torgnis išskėtė rankas, norėdamas pasakyti, jog ir jam tai neaišku.

– Nežinau, gal todėl, kad visi buvome susitikę Vesterose.

Alisė atsigręžė į Akselį.

– Vadinasi, tu buvai ją sutikęs?

– Vakarienės metu šnektelėjome vieną kitą žodį. Daugiau nieko.

Akselis žvilgtelėjo į Gerdą. Tuoj pat suprato, kad padarė klaidą. Pirmą kartą per šį pokalbį ji pakėlė akis ir pažvelgė tiesiai į jį. Jis nuleido žvilgsnį, bet

viskas jau buvo įvykę. Jos akyse galėjo aiškiai perskaityti, kad ji galvoja ne tai, ką jis sako, o tai, ką išduoda jo baimingas žvilgsnis.

– Taigi dar kartą atsiprašau. Manau, bus geriausia važiuoti namo ir pažiūrėti, ar ji dar neparsirado.

Gerda pašoko nuo sofos ir pirma Torgnio išėjo į koridorių. Akselis atsistojo norėdamas išlydėti Torgnį, bet jį sustabdė Alisė.

– Jei toji moteris bent iš tolo pasirodys, skambinsiu policijai. Kaip ji atrodo?

– Nieko ypatingo, tamsiai rudi plaukai, nelabai ilgi. Viskas bus gerai, Alise, jai tikriausiai reikia tik išgerti vaistų, ir ji bus tokia pat sveika kaip ir kiekvienas kitas.

Alisė sušnypštė.

– Kaip ir kiekvienas kitas? Taip tu mane ramini?

Akselis išėjo į prieškambarį, atsisveikino su Torgniu, dėl viso pikto užrakino duris. Pūga aprimo, bet vėjas vis dar buvo stiprus. Pro prieškambario langą matė, kaip Torgnis grumiasi su siaučiančiu vėju. Alisė laiptais užlipo į viršų, jis iš pradžių ketino eiti pas ją, bet paskui numojo ranka. Girdėjo kažkokius garsus virtuvėje, kiek pagalvojęs įėjo ir atsisėdo prie virtuvės stalo. Gerda stovėjo nugara į jį, kažką dirbdama ant darbo stalelio. Vikrūs judesiai, daugelio metų patirtis.

– Jaučiu, kad Gerda nelabai tiki tuo, ką aš sakau.

Gerda paskubomis apsisuko, lyg nebūtų girdėjusi, kad jis įėjo.

– Oi, kaip mane išgąsdinote!

Akselis atsiduso ir nusišypsojo jai.

– Ar negalėtume pagaliau vienas kitam sakyti „tu“, juk prabėgo jau tiek metų.

Gerda nieko neatsakė, tik atsuko jam nugarą ir toliau dirbo savo darbą. Ištraukė stalčių, išėmė kiaušinių plakiklį. Į dubens kraštą sudaužė du kiaušinius. Įprastais judesiais Gerda ėmė juos plakti.

– Juk mudu esame lygūs, Gerda. Nesuprantu, kodėl negalime ir elgtis taip kaip lygūs žmonės. Man sekasi rašyti, o Gerda irgi puikiai dirba savo darbus. Kam viską taip apsunkinti?

Gerda nieko neatsakė, jis tik pajuto, kad plakiklis ėmė dar smarkiau judėti. Vėl prisiminė, kaip tai panašu į pokalbį su tėvais. Tarytum jo žodžiai nesuprantami, jų ausyse įgauna kitą prasmę, ne tą, kurią jis nori išsakyti.

– Mieloji Gerda, ar gali bent pasikalbėti su manimi?

Plakiklis staiga sustojo. Akselis žiūrėjo jai į nugarą, nes daugiau nieko nematė.

– Mes nesame lygūs, tu ir aš.

Ji kalbėjo taip tyliai, kad jis turėjo įtempti ausis. Ji ištarė jam „tu“.

– Kodėl gi ne, Gerda? Mes iš tikrųjų lygūs.

Jis matė, kaip kilnojosi jos pečiai, kaip sunkiai ji alsavo.

– Aš žinau, ką privalau dirbti, dirbu tai jau seniai seniai, ir visada viskas buvo gerai.

– Na, matai. Taip pat ir aš dirbu tai, ką galiu, dirbu taip, kaip sugebu.

Juodu nutilo, jausdami, kad toje tyloje viskas suprantama, atvira. Aštuoniolika metų jie kartu gyvena šiuose namuose ir tik pirmą kartą bando iš tikro pasikalbėti. Tiesą sakant, jis nesupranta, kodėl tai taip svarbu, bet tai svarbu.

– Mes nelygūs, tu ir aš.

– Ką nori pasakyti?

Ji tebestovėjo atsukusi jam nugarą.

– Todėl, kad aš viskuo patenkinta, o tu ne, tu visą laiką vaikaisi kažko, kuo manai galįs tapti.

Gerda vėl ėmė plakti kiaušinius, lyg norėdama parodyti, kad pokalbis baigtas. Akselis negalėjo daugiau ištarti nė žodžio, svarstė tai, ką ji pasakė. Ir staiga suprato, kad tai, ką jis išgirdo, yra didžiausias jo gyvenime įžeidimas.

Dienos bėgo, praėjo visa savaitė. Namuose visi buvo užsiėmę savais darbais, viskas grįžo į įprastas vėžes. Gerda ruošėsi namuose, Anika lankė mokyklą, jis pats kovojo su savo romanu, bet nesėkmingai. Ką veikia Alisė, jis nežinojo, bet ji kaip paprastai sėdėdavo bibliotekoje, retai kada apsivilkdavo ką nors daugiau, be savo rytinio chalato. Apie Torgnį nieko nebuvo girdėti. Žadėjo paskambinti, kai tik ką nors sužinos, bet, matyt, Halina dar nebuvo grįžusi į namus. Septintąją dieną vėl atėjo laiškas, ir nuo dabar tai tapo rutina. Kiekvieną rytą pašto dėžutėje pasirodydavo naujas laiškas, Gerda viską atiduodavo jam nieko nesakydama. Alisei jis to nepasakojo. Kelis kartus ji klausė, ar neskambino Torgnis, ir Akselis

ramia sąžine atsakydavo, jog neskambino. Laiškus neskaitydamas padėdavo drabužinėje. Jei vis dėlto kas nors atsitiktų, reikia juos išsaugoti. Laiškai būtų jos pamišimo įrodymas. Kaip ir viskas, kas ilgai tęsiasi, tai netruko tapti įpročiu, laiškus jis paimdavo taip pat abejingai kaip ir rytinį laikraštį.

Baigėsi vasaris, atėjo kovas. Pasaulyje viskas buvo kaip visada.

Izraelis atakavo palestiniečių partizanų stovyklas Libane, Mjolbyje keturiolika žmonių žuvo traukinio katastrofoje. Karalius kreipėsi į masinės informacijos priemones prašydamas gerbti jo privatų gyvenimą, Irako pajėgos smaugė kurdų išsivadavimo judėjimą. JAV užsienio reikalų ministras Kisindžeris bandė tarpininkauti Viduriniuosiuose Rytuose, bet Egiptas nesutiko su kai kuriomis sąlygomis, kol Izraelis laiko užėmęs arabų teritorijas. Mokslininkai baiminosi, kad artėja naujas ledynmetis, Ingemaras Stenmarkas laimėjo aukso medalį, o Centrinė žvalgybos valdyba, kaip buvo tvirtinama, turėjo pasmerktų nužudyti užsienio valstybių vadovų sąrašą, pirmasis – Fidelis Kastras.

Nieko nauja mūsų varganame pasaulyje.

Buvo 1975 metų balandis.

ŠIANDIEN MŪSŲ APLINKAI gresia dideli pavojai, šiltnamio efektas ir klimato kaita. Dabartinis aplinkos užterštumas kelia pavojų visam globalizuotam pasauliui ir laikui bėgant gali visiškai sunaikinti mūsų civilizaciją. Tyrinėdami išmirusias aukšto lygio kultūras, pavyzdžiui, majų kultūrą, tyrinėtojai įrodo, kad tai, kas prasideda gamtos pusiausvyros pažeidimu, gali baigtis pilietiniais karais ir visišku visuomenės kolapsu.

Pirmiausia didėja gyventojų skaičius ir kartu maisto bei kitų resursų poreikis. Kertami miškai, vyksta dirvos erozija, naikinami augalai ir laukiniai gyvūnai, kurie turi užleisti vietą žemdirbystei ir gyvulininkystei. Aplinkos sunaikinimo ir resursų išsekimo pasekmė yra badas, galų gale žmonės ima kariauti dėl nykstančių atsargų. Tada gyventojų skaičius dėl bado, ligų ir karo drastiškai mažėja. Gebėjimas prisitaikyti prie naujų gyvenimo sąlygų tampa gyvybės ar mirties klausimu. Pagaliau darosi neišvengiamas visuomenės kolapsas, ir civilizacija žūsta.

Šiandien mes einame ydingu keliu ir kartojame praeities klaidas. Naikiname miškus, sekiname vandenis, skurdiname žemę ir kovojame dėl dar neišnaudotų resursų. Skirtumas tik toks, kad mes darome dar daugiau klaidų – teršiame orą ir vandenį, o tai sukelia

globalų klimato atšilimą ir griauna pagrindines mūsų pačių egzistavimo prielaidas.

Praeities istorijoje žuvo kai kurios izoliuotos kultūros. Šių dienų aplinkos tarša kelia grėsmę visam globalizuotam pasauliui. Turime tik vienintelį privalumą, skiriantį mus nuo senųjų išnaikintų kultūrų – galimybę pasimokyti iš jų klaidų. Bet ar mes, žmonės, iš tikrųjų gebame tai padaryti, ar kiekvienas asmeniškai turime patirti pasekmes, kad imtumės darbo? Naujosios žmonių kartos, regis, linkusios nuolat kartoti istorijos klaidas, nepaisydamos tyrinėjimų rezultatų ir daugybės įrodymų, kokios gali būti pasekmės. Faktai kalba prieš mus, dažniausiai mes pasirenkame tai, kas, trumparegiškai žiūrint, atrodo naudinga mums patiems, nors ateityje dėl to gali būti blogai visiems.

Kristoferis padėjo knygą į šalį ir pažiūrėjo į laikrodį. Penkios minutės po trijų. Štai kodėl jam taip norisi išgerti puodelį kavos. Jis atsistojo, priėjo prie lango. Lietaus šuorai kirto įstrižai Vakarinę Šventosios Kotrynos bažnyčios gatvę, nuogos medžių šakos Šventosios Kotrynos kapinėse lankstėsi nuo vėjo. Kristoferis buvo ketinęs eiti pasivaikščioti Skonės gatve iki „Neo“ kavinės, bet dabar nusprendė likti namie.

Iš Jesperio kol kas nėra jokių žinių. Kristoferis jau ne kartą jam skambino, jo paliktos žinutės rodė vis didesnį susirūpinimą. Jis netgi užsiminė, kad norėtų jam kai ką papasakoti, nes kai Janui Erikui Ragnerfeldui pasakė tiesą apie save, pasijuto labiau vienišas nei bet kada. Paprašys Jesperį kartu su juo

eiti į Gerdos laidotuves. Po ano vakaro Vesterose jis suprato, jog turi turėti draugą šalia savęs, kad ir kaip sunku prisipažinti jam, kokia jo padėtis. Jis įpratęs tvarkyti savo reikalus pats vienas, jam nemalonu ko nors prašyti, tai tarytum žlugdo jo savarankiškumą. Lieki skolingas, iš tavęs bet kada gali pareikalauti grąžinti skolą.

Kompiuteris buvo įjungtas, ant stalo paskleisti laikraščiai ir žurnalai. Jis nusprendė padirbėti, kad išsklaidytų kamuojančias mintis. Dienos bėga, artėja terminas, kai pjesė turi būti baigta. Bet rašyti ne taip paprasta, kai mintys užimtos kažkuo visai kitu. Jis negali pamiršti laidotuvių, kur sutiks Gerdos draugus, jos pažįstamus, laukimas, susijaudinimas, baimė neleidžia jam susikaupti. Jis vėl ėmė stebėti nuo lietaus padūmavusią gatvę, stengėsi pažadinti įkvėpimą. Reikia įtraukti tai į pjesę. Kad oras nebe toks, koks būdavo anksčiau. Kad vyksta beprotiški dalykai. Idiotiška trumparegystė. Nuo senų senovės klimatas buvo duotybė, vienas iš nedaugelio dalykų, kuriam žmogaus valdžia nieko nereiškia, kurio negalima kaip nors paveikti. Tie laikai baigėsi. Dabar jau galima įrodyti, kad mūsų gražioji planeta priversta pasiduoti, kad nebepajėgi priešintis. Rinkos jėgos laimėjo pergalę prieš tai, kas atrodė neįveikiama. Puikus žmogiško kvailumo pavyzdys.

Jis nori tai parodyti savo pjesėje, laiko savo pareiga pažadinti žmones, juk tik nedaugelis supranta, kaip tai skubu.

Jis grįžo prie kompiuterio, atsisėdo.

TĖTĖ. Tai kaip nuspręsime? Ar skrisime į Tailandą, ar į Braziliją?

DUKTĖ. Ar neužtektų Vetlandos?

TĖTĖ. Vetlandos?

DUKTĖ. Ar žinai, kiek anglies dvideginio patektų į atmosferą dėl mūsų šeimos skrydžio į Tailandą? Penkios ir keturios dešimtosios tonos.

MAMA. Betgi, Viešpatie, kokia tu daraisi nuobodi! Nesuprantu, iš kur tau ateina į galvą tokios mintys.

DUKTĖ. Taip, iš tikrųjų nesuvokiama.

MAMA. Lėktuvas paskleis tiek pat nešvarumų ir tada, kai mes sėdėsime namie ir nuobodžiausime. Vien todėl, kad mūsų šeima galvoja apie aplinkos išsaugojimą, turime atsisakyti gražių, saulėtų atostogų? Niekad gyvenime! Man reikia poros savaičių saulės, kad ištverčiau tokius metų laikus kaip štai dabar.

SŪNUS. Reikėtų nusipirkti teršalų skaitiklį. Kad galėtume atsilyginti už tai, kiek užteršiame.

DUKTĖ. Vis tiek to mėšlo nesumažės. Ne viską galima nupirkti. Pinigai neišvaduos nuo atsakomybės.

TĖTĖ. Puiku, mergyte, kad tu tokia aktyvistė, nors iš tikrųjų visa tai kvaila.

DUKTĖ. Kvaila?

TĖTĖ. Pati gali suprasti, kad mūsų bilietus nupirks kiti, jei mes ir neskrisime. Štai Svensonai skrenda atostogų į Balį. Nenorėčiau klausytis, kai jie pasakos savo prakeiktus įspūdžius, jei pats galėsiu nuvažiuoti tik iki Vetlandos.

Jis atsikėlė nuo kėdės, nuėjo į virtuvę įsipilti vandens. Mintys vėl nuklydo į šalį, pabėgo iš šio izoliuoto buto. Kad bent Jesperis atsilieptų. Jis prisipylė stiklinę, grįžo prie rašomojo stalo, atsisėdo, perskaitė, ką buvo parašęs. Pakėlė rankas virš klaviatūros, ketindamas rašyti, bet mintys vėl kažkur pabėgo. Greitai užrašė tai, ką pagalvojo, nenorėdamas, kad ir toji mintis pasimirštų.

Kai pasitaiko proga, visi noriai ploja tokiems pavyzdžiams kaip Jozefas Šulcas, tvirtai tikėdami, kad jei reikėtų, ir jie parodytų tokį didvyriškumą.

Jis išjungė kompiuterį. Neverta nė bandyti. Atrodė, lyg visos mintys būtų išgaravusios. Nerimas neleido jam nusėdėti vietoje, jis jau nebežino, kiek kartų suka beprasmišką ratą tarp buto sienų. Širdyje kažkas perštėjo, ne kartą susivokdavo, jog skaičiuoja smarkius savo širdies dūžius. Toji būsena jį gąsdino, nes suprato, kad tai jau yra patyręs praeityje. Pirmaisiais sunkiais mėnesiais šiame bute, kai jį kamavo gyvenimo draugo praradimas. To, kuris padėdavo jam žiūrėti į tikrovę paprasčiau. Jo žvilgsnis nuslinko į knygų lentyną, suieškojo konjako butelį. Jis jį nusipirko jo pjesės premjeros dieną, ir jis stovėjo tarytum jo žygdarbio ir nepalaužiamo charakterio paminklas. Jis teikė jam stiprybės, leido pasijusti neįveikiamam.

Jis vėl atsistojo, patikrino mobilųjį, pažiūrėjo, ar nepraleido kokio pokalbio ar žinutės, bet ekranas

buvo tuščias. Nuspaudė Jesperio numerį, bet iš karto atsiliepė įrašytas balsas.

Susierzinęs atsiduso.

– Čia vėl aš. Paskambink. Velniškai svarbu.

Išjungė telefoną ir numetė jį ant sofos. Telefonas nukrito šalia popieriaus lapo, jis tuoj pamatė, kas tai. Straipsnis apie Torgnį Venbergą, kurį jis vieną vakarą parašė. Atsisėdo ir peržvelgė tekstą. Gana liūdnas pavadinimas. *Pamirštas darbininkų rašytojas.*

Jo vardas ilgai neišliks.

Apačioje užrašytas telefono numeris, kurį sužinojo iš „Eniro" katalogo. Pažiūrėjo į mobilųjį, valandėlę svarstė. Gimęs tūkstantis devyni šimtai dvidešimt aštuntaisiais. Keturiolika metų jaunesnis už Gerdą. Spėliojo, ar juodu gerai pažinojo vienas kitą. Gal giminaičiai? Jis puikiai suprato, kad nieko negalės dirbti, kol sužinos, kaip pateko į Gerdos Person testamentą. Faktas, kad jis žvilgčioja į konjako butelį jausdamas, jog jėgos silpsta, privertė jį pakelti telefoną ir surinkti numerį.

Nežinojo, ką sakyti, kai išgirdo šiurkštų balsą.

– Taip, kas jūs?

– Alio.

– Taip.

– Ar čia Torgnis Venbergas?

– Kas jūs?

– Nežinau, ar skambinu tuo numeriu, bet aš ieškau Torgnio Venbergo, buvusio rašytojo. Ar tai jūs?

– Ką, po velnių, reiškia „buvusio"?

– Na, aš tik norėjau paklausti, ar jūs tas pats Torgnis Venbergas, parašęs „Negesinkite ugnies" ir „Vė-

jas kužda tavo vardą“? Be visų kitų dalykų, – pridūrė jis, nes atsakymas pasigirdo ne iš karto.

– Taip, tai aš.

Tik dabar Kristoferis suabejojo, nežinojo, ką pasakys Venbergui. Reikėjo geriau apgalvoti pokalbį.

– Jei tu vienas iš tų prakeiktų pardavėjų, tai manęs tas visiškai nedomina.

– Ne, nieko panašaus.

Jis vėl ėmė dvejoti. Torgnis Venbergas buvo susierzinęs, didelė rizika, kad atsisakys su juo kalbėtis net telefonu. Pabandė prieiti prie jo kitaip.

– Norėčiau paimti iš jūsų interviu, juk jūs darbininkų rašytojas. Aš pats esu dramaturgas, perskaičiau apie jus viename interneto puslapyje. Šiuo metu rašau pjesę, man būtų labai svarbu su jumis susitikti. Žinoma, jei turite laiko. Duočiau tik kelis klausimus.

Ragelyje įsiviešpatavo tyla. Jis suprato, kad reikia dar ką nors pažadėti.

– Galėčiau pakviesti jus pietų ar priešpiečių kur nors netoli jūsų namų, tai jums nesukeltų daug vargo.

– Ne, velniai rautų. Į restoraną dabar nėra ko eiti, juk visur draudžiama rūkyti. Turėsi atklampoti pas mane, jei tau taip svarbu mane pamatyti. Šįvakar būsiu namie.

Kristoferis su palengvėjimu atsakė, jog tai puiku, ir juodu susitarė dėl laiko. Dar paklausė, ar ką nors galėtų jam atnešti, ir Torgnis paprašė paimti „Calzone“. Picerija esanti visai netoli už kampo.

Kristoferis baigė pokalbį ir pasijuto kiek smagiau. Jį kamavo nežinia ir pasyvumas, o štai dabar jis vėl ėmė kažką veikti.

Tik maudamasis batus staiga prisiminė, kad nepasakė Torgniui net savo vardo.

Per kapines nuėjo į autobuso stotelę. Atsisėsti nebuvo vietos, bet jis dėl to tik apsidžiaugė, nes stovėdamas lengviau galėjo grumtis su nerimu. Spūstyje prie vidurinių durų stovėjo motina su kūdikiu sėdimajame vežimėlyje. Kūdikis rėkė, vis bandydamas išropoti iš savo kalėjimo, mama vis labiau nervinosi. Ji atrodė pavargusi, po akimis juodi ratilai, kūdikio veidas nesveikai raudonas, iš po kepurės išsipešęs plaukų kuokštelis prilipęs prie prakaituotos kaktos. Pagaliau motinos kantrybė trūko, ji tvirta ranka prispaudė vaiką prie vežimėlio. Vyriškis su portfeliu pažvelgė į moterį priekaištingu žvilgsniu. Vaikas išsigandęs nutilo ir ėmė čiupinėti ranką, kurią jam suspaudė motina.

„Kodėl ne kaip žuvų mailius? – pagalvojo Kristoferis. – Kodėl ne kaip buožgalviai? Kodėl žmonių vaikai turi būti priklausomi, atsiduoti gimdytojų valiai, kodėl jų gyvenimą turi darkyti galimos tėvų klaidos?"

Jis išlipo Kungshomo aikštėje, rado piceriją, kurią minėjo Torgnis, užsakė dvi picas ir atsisėdęs laukė. Nors dar tik penkios, daugelis stalų jau užimti. Po du, po keturis restorano svečiai sėdėjo pasklidę salėje, tarp stalų tarytum nematomi barjerai. Begaliniame amžinybės laike jie netyčia susirinko kaip tik čia, kaip tik dabar. Vienintelį kartą. Kristoferis įsivaizdavo scenarijų. Kas būtų, jei koks beprotis

įeitų pro duris ir visus juos paimtų įkaitais. Per vieną akimirką viskas pasikeistų, barjerai sugriūtų, visi susivienytų. Juos sujungtų bendra grėsmė, jie taptų grupe, stengtųsi bendradarbiauti. Bet kol niekas negresia, jie sėdi ir kaip įmanydami vengia vienas kito.

– Jūsų picos paruoštos.

Kristoferis atsikėlė, susimokėjo.

Prieš išeidamas dar kartą žvilgtelėjo į restorano lankytojus.

Matyt, klimato permainos per mažai gąsdina.

Torgnis Venbergas buvo pasakęs jam durų kodą, ir jis, balansuodamas ant vieno kelio dėže su picomis, surinko skaičius. Spyna suzirzė, jis atidarė duris. Lentelė su gyventojų pavardėmis sakė, kad Torgnis gyvena trečiame aukšte. Kadangi rankos užimtos, nepatogu atidaryti lifto groteles, jis nusprendė lipti laiptais. Aikštelėje buvo trejos butų durys, jis paspaudė skambutį kairėje. Kitą akimirką maža švieselė durų akutėje užtemo, ir Kristoferis suprato, kad Torgnis žvelgia į jį pro mažą skylutę. Jis nusišypsojo, ir durys netrukus prasivėrė. Kristoferis nusišypsojo dar plačiau.

– Sveiki, štai ir aš su picomis.

Torgnis Venbergas stovėjo nepratardamas nė žodžio, įsmeigęs į jį akis. Nė vienu judesiu neparodė, kad ketina jį įsileisti, jo veido išraiška Kristoferį stebino.

– Tai aš jums neseniai skambinau, turbūt prisimenate. Norėjau paklausti jus keleto dalykų.

Jokio atsako. Priešingai, Torgnis Venbergas prisidengė ranka burną. Kristoferis nežinojo, kaip elgtis. Gal Venbergas kažkuo serga? Gilios raukšlės neskustame veide liudijo, kad jo gyvenimas buvo nelengvas. Žili plaukai sušiaušti, ranka, dengianti burną, liguistai virpa. Slogus, prirūkytas oras permušė picos kvapą. Kristoferis ėmė gailėtis, kad apskritai čia atėjo. Torgnis atrodė taip, kaip galbūt atrodytų jis pats, jei nebūtų sukurtas iš patvaresnės medžiagos. Kaip visada, matydamas niekuo nepridengtą silpnumą, jis pajuto lengvą panieką.

Torgnis nuleido drebančią ranką.

– Ar čia iš tikrųjų tu, Kristoferi?

Tą akimirką visi jo pojūčiai be galo paaštrėjo. Viskas tarytum sustojo.

– Iš kur jūs žinote mano vardą?

Kai Torgnis atsakė, durys, kurių Kristoferis visą laiką ieškojo, plačiai prasivėrė. Jis išmetė picas ir nenorėjo nieko, tik bėgti iš čia.

– Todėl, kad tu atrodai visai kaip tavo motina.

BIJOJAU RAMYBĖS ir saugojau chaosą, nežinodamas, kad mano sukaustytoje krūtinėje apsigyveno didelis džiaugsmas.

Akselis skaitė savo parašytus žodžius. Nežinojo, iš kur jie atėjo, staiga jis juos tiesiog užrašė, ir valandėlę jam pasirodė, kad jis grįžo ten, kur kadaise buvo. Tiek daug laiko nuėjo veltui, kol įkvėpimas suteikė jam kūrybingą dieną. Rašyti ant popieriaus žodžius jam buvo tarytum sunkus fizinis darbas, nė vienas žodis nenorėjo paklusti, atsistoti į savo vietą. Istorija, kurią bandė papasakoti, šlubuodama slinko per tris dešimtis puslapių, paskleisti ant stalo jie atrodė lyg pasityčiojimas, kai pagalvoji, kiek laiko jis juos rašė. Veikėjai nesidavė įspraudžiami į gyvenimus, kuriuos jis jiems norėjo suteikti. Lengvabūdiškai pažadėtas leidyklai terminas atiduoti rankraštį vis artėjo. Prieš kelias dienas skambino iš banko, klausė jo. Gerda padavė jam lapelį, kai jis kaip visada ketvirtą valandą nusileido iš savo darbo kambario pasiteirauti, kas jam skambino. Jis iki šiol nepaskambino, gerai žinodamas, ką jie jam pasakys. Gavęs didžiąją Literatūros skatinimo fondo premiją, leidyklos avansą ir rašytojams skiriamą stipendiją, jis nuo vasaros iki šiol išlaikė šiuos namus ir visą jų ūkį, bet pinigai jau visai baigiasi. Jis paprašė atidėti mokesčius už paskolą namui

pirkti, ir bankas patenkino jo prašymą, žinoma, už atidėtą terminą užkraudamas dar daugiau mokesčių. Suprasdami, kad jo darbas ir pajamos nepastovūs, jie laikė namą garantija, bet terminas jau baigiasi, ir jis žino, kad su juo nori pasitarti, kaip bus sprendžiama ši problema.

Tik vėliau paaiškėjo, kad pirkdami taip trokštamą namą jie pervertino savo jėgas. Juos apakino tai, ką šis namas reprezentuoja, tai atitiko jų ateities viziją. Šeštojo dešimtmečio viduryje Alisė vis dar rašė, palyginti pastovios dviejų rašytojų pajamos leido jiems išsimokėti mėnesines įmokas. Bet tikrovė pasirodė kiek kitokia negu jų įsivaizduota didinga ateitis. Dabar tikimasi, kad viskuo pasirūpinti turi jis, o ji vaikšto po namus dėdamasi esanti kankinė, skandina savo liūdesį kitų autorių romanuose, gerų markių vyne ir prie televizoriaus ekrano. Kada nors teks su ja apie tai pasikalbėti. Paaiškinti, kad Gerdą reikės atleisti, galbūt parduoti namą ir nusipirkti kitą, kuklesnį.

Pokalbio jis laukia su nerimu.

Pasigirdo telefono skambutis. Suskambėjo keletą kartų, paskui nutilo. Jis pažvelgė į laikrodį. Gali būti, kad skambina iš banko. Prabėgo kelios minutės, ir telefonas vėl suskambo, jis piktai pastūmė kėdę, atsistojo. Nesinori sužinoti nemalonių naujienų, kai dar tik trys valandos, bet nežinia irgi blogas dalykas.

Kai įėjo į virtuvę, telefonu kalbėjo Gerda. Stovėjo nugara į jį, nematydama, kad jis atėjo, todėl jis galėjo slapčia klausytis pokalbio.

– Galiu jam perduoti, bet šiuo metu, deja, negaliu jo trukdyti, kadangi jis dirba. Ne, tai, deja, neįmanoma.

Kelias sekundes buvo tylu, paskui Gerda keliskart bandė įterpti „ne, negaliu“. Jei ji kalbėjo su banko tarnautoju, tai toks atkaklumas tikrai ne prieš gera.

– Jos, deja, šiuo metu irgi negaliu pakviesti. Pasakykite savo telefono numerį, tada jis galės jums paskambinti... Na, tokiu atveju jums teks skambinti dar kartą. Taip. Ne, to aš negaliu. Deja, aš to nežinau, bet galiu pasakyti, kad jūs skambinote. Sudie.

Gerda padėjo ragelį ir sunkiai atsiduso. Ji kažką pabraukė užrašų knygelėje ir padėjo rašiklį į šalį.

– Kas skambino?

Ji krūptelėjo ir atsisuko.

– Manau, kad tai toji moteris, vardo nepasisakė, bet prašė pakviesti pirma jus, o paskui ir ponią. Sakė neturinti telefono, todėl ir numerio nepaliko.

– Ji norėjo kalbėti su Alise?

Gerda linktelėjo. Akselis su palengvėjimu pagalvojo, kad skambino ne iš banko, bet dabar atsirado naujas nemalonumas. Argi tokiomis aplinkybėmis galima ramiai rašyti? Nuo triukšmingo Torgnio įsiveržimo praėjo keturi mėnesiai, bet jis per visą tą laiką nieko negirdėjo apie jų reikalus, tik gaudavo reguliariai ateinančius jos laiškus. Torgnis nesirodė, ir Akselis tuo džiaugėsi.

Kaip ji kalbėjo?

Gerda kiek pagalvojo.

– Buvo įpykusi, tik tiek galiu pasakyti. Prašė mane paklausti, ar jūs skaitėte jos laiškus.

Abu nutilo, išgirdę Alisės žingsnius. Ji leidosi laiptais. Ji nieko nežinojo apie laiškus, nustojo klausinėti, ar Torgnis ką nors išsiaiškino apie moters, susirgusios iš meilės Akseliui, likimą. Įėjo į virtuvę, nužvelgė juos abejingu žvilgsniu ir pasuko prie šaldytuvo. Skirtingai nei paprastai, šiandien ji net buvo apsirengusi.

– Čia visada būdavo taip linksma. Ar šiandien kas nors numirė, ar tai įprastas popiečio nuobodulys?

Ji pasiėmė ąsotį, paskui iš spintelės išsitraukė taurę.

Akselis ir Gerda pažvelgė vienas į kitą. Kitomis aplinkybėmis jis būtų pasidžiaugęs šia akimirka. Pirmą kartą iš jos žvilgsnio pajuto, kad jinai jį palaiko, bandė įsikalbėti, kad ji tai daro laisva valia, o jam tai daug reiškia. Bet šį kartą aplinkybės tokios, kad džiaugtis visai nėra ko. Laikas viską papasakoti Alisei, nes Halina gali vėl paskambinti. Kas bus, jei Alisė atsilieps? Jei Halina paminės laiškus, Akseliui teks prisipažinti, kad slėpė tiesą, tada Alisė gali pareikalauti, kad jis juos parodytų, gerai žinodama, kad jis nesugeba išmesti jokio popiergalio.

– Alise, ar galime prisėsti? Gal eime į biblioteką?

Jis nenorėjo kalbėtis virtuvėje prie Gerdos, galbūt jam teks nuslėpti kai kurias detales, o Gerda tai palaikytų melu.

Išgirdusi, kokiu rimtu balsu jis kalba, Alisė pakėlė akis.

– Gal kas atsitiko Janui Erikui?

– Ne, ne, nieko baisaus. Tik noriu, kad tu žinotum vieną dalyką.

Ji pasiėmė taurę ir nuėjo pirma jo. Akselis žvilgtelėjo į Gerdą, bet ji jau buvo užsiėmusi kitkuo. Paėmė nuo stalelio Alisės paliktą sulčių ąsotį, pastatė jį atgal į šaldytuvą.

– Norėjau tau pasakyti apie tą moterį, žinai, tą, apie kurią kalbėjo Torgnis. Haliną, ar kuo ji ten vardu.

– Aha?

Alisė atidžiai pažvelgė į jį. Sėdėjo viename iš bibliotekos minkštakrėslių, tiesi, užsikėlusi koją ant kojos. Jis pats atsisėdo į kitą, stebėdamasis, kaip seniai juodu taip kartu yra sėdėję. Minkštakrėslius jie pirko tuoj po to, kai įsigijo namą, jie buvo per brangūs, bet atitiko jų bendrą svajonę apie ateitį. Biblioteka – pirmoji patalpa, kurią juodu gražiai sutvarkė, manydami, kad tai bus jų namų širdis, kad iš čia sklis namų šiluma. Čia jie sėdės vakarais, kalbėsis, dalysis mintimis ir idėjomis.

Bet štai dabar į ranktūrius dažniausiai remiasi svetimų žmonių rankos, o jųdviejų pokalbiai, regis, visam laikui nutilo.

– Pastaruoju metu ji rašė man laiškus, bet aš tau nieko nesakiau, nenorėjau tavęs nervinti.

– Kokius laiškus?

– Aš jų neskaičiau, numesdavau neatplėšęs.

Taurė su sultimis sustojo nepasiekusi jos lūpų.

– Tikrai? Numesdavai gautus laiškus?

Jos balse girdėjosi abejonė, bet jis neketino atsiimti savo žodžių. Juk jis iš tikrųjų neskaitė.

– Taip.

Ji gurkštelėjo sulčių, pastatė taurę į šalį.

– Štai, matai. O ką sako Torgnis? Jis turėtų žinoti, ar ji geria vaistus. Juk sakė, kad viskas priklauso nuo vaistų.

– Aš su juo nekalbėjau.

– Kodėl?

Akselis giliai atsiduso. Jautėsi teisus.

– Todėl, kad visa ši istorija man be galo įkyrėjo. Nusprendžiau, kad juo mažiau domėsiuos, juo bus geriau.

Nykščiu ir didžiuoju pirštu ji nuėmė kažkokį šapelį nuo savo kelnių.

– Paskambink jai ir paklausk, ko ji nori.

– Ji nepaliko telefono numerio.

– Bet Torgniui apie tai reikėtų pasakyti.

Jis atsiduso.

– Atvirai kalbant, nenoriu jam skambinti ir visko pasakoti. Juk pati girdėjai, kaip jis aną kartą ją gynė. Galima daug ką pasakyti apie Torgnį, bet man tiesiog jo gaila. Jam bus skaudu išgirsti, kad ji rašo man vieną laišką po kito.

– Ar tu iš tikrųjų nieko nepastebėjai, kai sutikai ją Vesterose? Ar ji neatrodė keista?

Akselis papurtė galvą.

– Mažai su ja kalbėjau. Juk ji ten buvo su Torgniu, sėdėjo kitame stalo gale. Nesuprantu, ko ji įsikibo kaip tik į mane.

– Taip, tai visai nesuprantama.

Ji ištarė šiuos žodžius susimąsčiusi, žiūrėdama kažkur į tolį, tarytum nesuvokdama, kaip tai jį žeidžia. Tarytum tai patys paprasčiausi žodžiai.

– Ar ji pasakojo Torgniui, kad judu Vesterose turėjote santykius?

– Taip, matyt.

Ji valandėlę sėdėjo tylėdama, paskui pakreipė galvą ir ėmė jį stebėti.

– O santykių nebuvo?

– Alise.

Jis stengėsi, kad balse būtų kuo daugiau priekaišto.

Praėjo tie laikai, kai meluoti būtų buvę beprasmiška. Ji pastebėdavo kiekvieną pokytį jo žvilgsnyje, kiekvieną jo balso atspalvį, kiekvieną šešėlį, perbėgantį jo veidu. Ir pati mintis ją apgaudinėti tuomet atrodė nesuprantama.

– Turėjau to paklausti. Tai paaiškintų jos elgesį. Juk aš nė nenutuokiu, ką tu veiki tose savo kelionėse.

– Tiesą sakant, aš ne taip dažnai važinėju. Praėjusį rudenį tik penkis kartus dalyvavau Knygos dienose. Jei tau įdomu, maloniai kviečiu kitą kartą važiuoti kartu su manimi.

– Ne, dėkui.

Jos balsas kupinas pasipūtimo, pasibjaurėjimo.

– Aš ir pats nemėgstu važinėti. Juk žinai, ką manau apie tokius spektaklius.

Ji nieko neatsakė, o jis nustebęs pagalvojo, kad ji galbūt nė nežino. Kaip daug kas pasikeitė, kai juodu nustojo dalytis mintimis.

– Šiaip ar taip, ji šiandien, atrodo, skambino ir klausė tavęs.

Ji pakėlė akis.

– Manęs?

– Pirmiausia manęs, bet kai Gerda pasakė, kad negali manęs pakviesti, ji prašė pakviesti tave. Jei ji dar skambintų, o tu atsilieptum, prašau tave iš karto padėti ragelį. Bet tikėkimės, kad ji daugiau mūsų netrukdys.

– Kodėl ji klausė manęs?

– Nežinau, čia apskritai sunku ką nors suprasti. Bet ji, matyt, nevisiškai sveika, todėl galbūt ir neverta gilintis.

Alisė atsistojo, priėjo prie knygų lentynų, paėmė įrėmintą Anikos nuotrauką, išsiblaškiusi nušluostė nuo stiklo dulkes, paskui pastatė nuotrauką atgal. Jis nustebęs pagalvojo, kad jau kelios dienos, kai nematė Anikos. Paskui prisiminė, kad kažkas buvo kalbama apie kažkokią išvyką per Šeštines, be to, šiandien penktadienis.

Alisė atsigręžė.

– Norėčiau, kad paskambintume policijai. Nesuprantu, kodėl turime visa tai kęsti. Turbūt yra koks nors būdas ją apraminti? Argi toks elgesys nėra baudžiamas?

– Nemanau. Ji nieko nepadarė, tik siuntinėjo laiškus.

– Bet juk ir skambino.

– Taip, vieną kartą. Turime dar palaukti, pažiūrėti, kas bus toliau. Viso to gali nusitverti vakariniai laikraščiai. Juk žinai, kaip jie mėgsta tokius dalykus.

Alisė vėl atsisėdo, jųdviejų pokalbis virto tyla.

Pradėjo temti. Nė vienas iš jųdviejų niekur nėjo iš bibliotekos, sėdėjo minkštakrėsliuose, kuriuos kadaise pasidovanojo, seniai seniai, kitame gyvenime. Atrodė, kad juodu abu pajuto, jog šiandien išskirtinė diena. Akselį užplūdo prisiminimai. Kiek juodu įdėjo darbo, kol svajonė dar buvo gyva! Žmogus, pardavęs šį namą, pats jį buvo ir statęs. Kaina palyginti nedidelė, nes namą reikėjo remontuoti. Tėvas padėjo sutvarkyti tai, ko nesugebėjo jie patys, vandentiekio vamzdžius, naujas stogo sąsparas. Visa kita įveikė juodu su Alise, kambarį po kambario su dažų indais ir apmušalų klijais. Jis pažvelgė į lubas. Rado mažą įdubą. Šampano kamštis pramušė neseniai užteptų dažų sluoksnį, kai jie žvakių šviesoje iškilmingai atidarė savo naująją biblioteką. Kaip visada – tik juodu du. Tada, kai vieno buvimas atrodė kito egzistencijos sąlyga. Tada, kai visas kitas pasaulis jiems atrodė tik neišvengiama blogybė.

Jis pažiūrėjo į ją. Praėjo kone dvidešimt penkeri metai.

Jis buvo taip tvirtai įsitikinęs, kad nė vienas iš jų niekada nepasijus vienišas.

Lyg kažkieno pastūmėtas, jis ištiesė ranką ir uždėjo ant jos rankos. Ji nustebusi pažvelgė lyg nesuprasdama, ką jis daro. Paskui ir ji uždėjo kitą ranką ant jo, ir taip jie sėdėjo, du pasiklydę žmonės, netekę vilties rasti savo namus.

Kurią akimirką prasideda procesas? Kada nukrinta snaigė, nuo kurios prasideda sniego griūtis? Kaip prasideda judesys? Ar tai buvo tą dieną, kai jis slapta

pasirinko filologiją, ar kai parašė pirmąją knygą? Ar tai įvyko, kai jis pasirašė namo pirkimo aktą, ar pirmąją naktį, kai juodu užmigo nepalietę vienas kito? Ar tai buvo per visus tuos nevilties metus, ar tą valandą, kai sutiko dalyvauti Knygos dienoje Vesterose? Ar tai įvyko tą akimirką, kai jis leidosi suvedžiojamas?

Viskas jau seniai ritasi žemyn.

Liko dar valanda, ir viskas, ką jie iki šiol laikė savu, visiems laikams bus prarasta.

PICOS SU DĖŽĖMIS GULĖJO ant prieškambario grindų. Kristoferis sėdėjo ant nepatogios medinės kėdės vieninteliame buto kambaryje. Kita išeitis būtų atsisėsti šalia Torgnio ant sujauktos lovos. Krūvos laikraščių, tušti buteliai, seni drabužiai. Nuorūkų pilnos peleninės, daiktai, išmėtyti kur pakliuvo. Viskas atrodė nešvaru, sena, regis, praėjo daug laiko, kai niekas nebandė bent kiek apkuopti šią netvarką. Pokalbis slinko pamažu, su ilgomis pauzėmis, abu buvo per daug susijaudinę, kad gebėtų logiškai samprotauti. Daugiausia kalbėjo Kristoferis. Pirmiausia jam teko atsakyti į klausimą, ar jį atsiuntė motina. Jis viską papasakojo, kaip yra, aplinkybės buvo tokios, kad meluoti negalėjo. Šį sykį buvo lengviau ištarti tai, ką kartą jau buvo vienam žmogui pasakęs. Papasakojo apie laiptus prie Skanseno, apie tai, kad iš ankstesnio laiko nieko neprisimena, nežino, kas jo tėvai ir kodėl jie jį paliko. Torgnis atsiduso, pasiėmė dvi skardines alaus, Kristoferis nuo alaus atsisakė. Torgnio ir jo buto vaizdas jam padėjo susilaikyti nuo pagundos.

Jei jo charakteris būtų silpnesnis, jis irgi gyventų tokį gyvenimą.

Halina.

Jo motinos vardas Halina.

Ne Elina, kaip sakė ketverių metų berniukas, kuriuo visi patikėjo. Tik dvi raidės. Mažytis nesusipratimas, bet dėl jo policija niekada jos neįstengė rasti.

Torgnis sėdėjo ant lovos nustebęs dėl to, ką išgirdo. Iš marškinių kišenės išsitraukė cigarečių pakelį, užsidegė cigaretę. Atkišo pakelį Kristoferiui, bet tas papurtė galvą.

Jis sėdėjo nenuleisdamas akių nuo paveikslo. Atrodė, tarytum puošnus povas būtų pakliuvęs į šiukšliną pašiūrę. Bandė žiūrėti tik į jos veidą, bet žvilgsnis nuslysdavo ir nuogu moters kūnu. Guli atsipalaidavusi, viena ranka parėmusi galvą, kita lyg nenoromis prisidengusi tarpukojį.

Jis rado savo motiną.

Ne apie tokį susitikimą svajojo.

Nuleido akis, paraudo.

– Pats matai, kokie judu panašūs.

Torgnis pažvelgė į paveikslą, ir nors Kristoferis žinojo, kad Torgnio žvilgsnis daugybę kartų glamonėjo tą nuogą kūną, vis dėlto norėjo prašyti jį, kad to nedarytų. Jis norėtų ją pridengti, nukabinti paveikslą ir pastatyti prie sienos kita puse.

– Tapė tavo tėvas, tas bjaurus kiaulė. Bet tapyti jis mokėjo.

Kristoferis nežinojo, ar ilgai pajėgs klausytis tokių kalbų. Jautėsi, lyg stovėtų prie bedugnės svaigstančia galva. Jis užlipo čionai laiptais nešinas picos dėžėmis, visiškai nepasiruošęs, ir štai dabar sėdi bute, panašiame į narkomanų lindynę, ir turi klausytis žodžių, kuriuos taip ilgai troško išgirsti.

– Tai ji paliko tave prie Skanseno? Dieve brangiausias!

Torgnis sunkiai atsiduso, papurtė galvą, patraukė cigaretės dūmo, išgėrė gurkšnį alaus.

– Kad būčiau žinojęs!

Kristoferis tylėjo.

– Vadinasi, neprisimeni, kad pirmuosius savo gyvenimo metus praleidai čia?

Kristoferis apsižvalgė.

– Čia?

– Taip, iki pat septyniasdešimt penktųjų sausio. Tada ji susikrovė daiktus ir dingo. Nuo to laiko nieko apie ją negirdėjau.

– Bet Skansene ji mane paliko gegužės dešimtą.

Torgnis, regis, jo nesiklausė. Arba tokia informacija jam atrodė nesvarbi. Dar patraukė alaus.

– Jei žinotum, kaip aš jūsų ieškojau! Velniai rautų, buvau pasirengęs apversti miestą aukštyn kojomis, bet niekas nieko nežinojo. Radau kažkokių hipių koloniją Ekeryje, jūs ten gyvenote kelis mėnesius, bet jie nežinojo, kur vėliau dingote. Sakė negalėję jos ilgiau laikyti, nes ji sirgusi, nors patys jie atrodė kvailesni, negu ji kada nors buvo. Tai visi tie aštuntojo dešimtmečio kvailiojimai su *new age* ir panašiu mėšlu. Nors ji galėdavo būti velniškai keista, kai nevartodavo vaistų. Tai matydavosi iš jos akių, viskas staiga pasikeisdavo. Kas vieną kartą jai patikdavo, kitą kartą versdavo ją paniškai bėgti. Iš ryto galėdavo būti kaip mažas nuskriaustas paukštelis, maldauti, kad niekada jos nepalikčiau, o po pietų rėkdavo, kad manęs nekenčia. Sunku būdavo atspėti jos nuotaikų kaitą.

Jis nuleido akis, krapštinėdamas skardinės kilpelę.

– Velniai griebtų, kaip aš ją mylėjau!

Jis šniurkštelėjo nosimi, persibraukė ranka per veidą. Paskui atsistojo, priėjo prie knygų lentynos, paieškojo ir ištraukė vieną knygą.

– Tai knyga apie ją, apskritai paskutinė mano parašyta knyga. Po jos daugiau nieko nesugebėjau.

Jis numetė nuorūką į perpildytą peleninę, grįžo prie lovos, padavė knygą Kristoferiui.

Ant viršelio jis perskaitė: *Vėjas kužda tavo vardą.* Į šalį nusisukusios moters piešinys.

Jis apvertė knygą, perskaitė tekstą ant paskutinio viršelio.

Žoržas, nusivylęs vidutinio amžiaus vyras, nebesitiki sutikti didelės meilės. Kai sutinka Sonją, turi keisti savo požiūrį į gyvenimą, didžiulė meilė nepalieka jam kito pasirinkimo. Bet Sonja slepia tamsius prisiminimus, kurie pamažu užgožia jų gyvenimą...

Su nuostabiu tikrumu Torgnis Venbergas vaizduoja vyro žlugimą, kai baigiasi meilės metas. Iš ryškių Žoržo ir Sonjos paveikslų išauga jaudinantis pasakojimas apie sunkų meną būti žmogumi.

– Jei nori, gali pasiimti. Juk aš žinau, kaip ji baigiasi.

Jis liūdnai šyptelėjo ir prisidėjo alaus skardinę prie lūpų, bet pamatė, kad ji tuščia. Suspaudęs skardinę numetė ją ant grindų, pasiėmė tą, kurią neseniai siūlė Kristoferiui.

– Galimas dalykas, kad ji nusižudė. Kai blogai jausdavosi, grasindavo tai padaryti.

Kristoferis sėdėjo tylėdamas.

Kodėl jis toks, o ne kitoks? Gal turi savo giminės bruožų? Kas ką lemia?

Norėtų gauti atsakymus, bet staiga labai išsigando savo klausimų.

Jis nurijo sunkų gniužulą.

– Kuo ji sirgo?

Torgnis trūktelėjo pečiais.

– Velniai žino. Kai būdavo sveika, nenorėdavo apie tai kalbėti, o kai sirgdavo, nesuvokdavo, kad serga. Bet žinok, tavo motina buvo labai puiki moteris. Ji nekalta dėl to, ką darydavo, kai sirgdavo, liga yra liga, juk dažniausiai ji būdavo sveika. Kai vartodavo vaistus, viskas būdavo gerai, tik kartais naktį ją apnikdavo košmarai. Prisimenu, kaip ji klykdavo per miegus, tada būdavo sunku priversti ją atsipeikėti, suprasti, kad tai tik sapnas. Kartais trukdavo ištisas valandas, kol ji nusiramindavo.

Jis atsiduso, užsidegė dar vieną cigaretę.

– Man atrodo, kad ji labiausiai bijodavo, jog ją vėl išduos. Jai teko išgyventi tiek baisumų, tad nieko keista, kad kažkas joje palūžo. Mano paties sušikta vaikystė yra vienas puikumėlis, kai palygini su tuo, ką ji patyrė. Fui, po velnių, nesinori apie tai nė galvoti.

– Papasakokite.

Ir Torgnis ėmė pasakoti. Kad Kristoferio motina buvo žydė, gimusi Lenkijoje 1938 metais, kad ji buvo uždaryta į koncentracijos stovyklą, prarado visus

savo gimines. Kad jos motiną nušovė, o tėvą, matyt, išvežė į kitą stovyklą. Ji taip ir nesužinojo, kas atsitiko jam. Kad sesuo mirė stovykloje ir paliko ją visiškai vieną. Tik po kiek laiko Kristoferis suvokė, kad Torgnis pasakoja apie jo gimines. Staiga paaiškėjo, kad jis kilęs ne iš Švedijos, o iš Lenkijos, ir visa jo giminė išnaikinta. Juo ilgiau klausėsi, juo labiau jautėsi sumišęs, pagaliau paprašė popieriaus ir rašiklio, kad galėtų kai ką užsirašyti. Torgnis liepė jam paieškoti virtuvėje. Ten jis susirado keletą popieriaus lapų.

– Įsivaizduok, kad šešerių metų mergaitė mato, kaip motinai nuo šūvių perskyla galva. Tas, kuris šovė, žinoma, juokėsi. Buvo susilažinęs su kitu kareiviu, kad pataikys į akį. O moteris jam tuo metu pasipainiojo visiškai atsitiktinai.

Jo senelė. Juodu kalba apie jo senelę. O motina visa tai turėjo matyti. Staiga prisiminė Jozefą Šulcą. Jano Eriko Ragnerfeldo paskaitą. Gal todėl toji istorija jį taip smarkiai paveikė, gal tas riksmas, šaukiantis teisingumo, paveldėtas?

– Kai kas kalbėjo, jog Halina galėjusi grįžti į Lenkiją. Gal ji iš tiesų taip ir padarė. Neturi ten giminių, bet vis dėlto iš ten kilusi. Ji gerai mokėjo kalbą, o čia jos niekas nelaikė. Deja.

Jis sriūbtelėjo alaus.

– Ji turbūt niekada man nejautė to, ką aš jaučiau jai. Kitaip niekada nebūtų manęs palikusi.

Jis nutilo, nuleido galvą.

– Ji tarytum traukdavosi nuo manęs, kai bandydavau parodyti jai, ką jaučiu, tarytum ji neturėtų teisės būti laiminga. Prisimenu, kartais atrodydavo, jog

jai labiau patinka, kai per daug ja nesirūpinu, tada ji mane tarytum labiau mylėdavo, o jei elgdavausi kitaip, ji traukdavosi nuo manęs.

Kristoferis tylėdamas klausėsi. Torgnis irgi kartais nutildavo, susimąstydavo, Kristoferis pagalvojo, kad Torgnis jau seniai norėjo su kuo nors pasidalyti prisiminimais.

Kristoferis pažvelgė į knygą, kurią laikė rankose. Pusiau nusigręžęs moters veidas.

– Nemanyk, kad tavo motina buvo kvaila dėl tų bėdų su nervais, priešingai, ji buvo protingiausias žmogus, kurį man yra tekę sutikti. Kai būdavo sveika, ji buvo tarytum, tarytum... Net nežinau, kaip tai pasakyti.

Torgnis nusijuokė, ėmė žvalgytis aplink lyg ieškodamas tinkamų žodžių.

– Po velnių, kaip gera mudviem kartais būdavo! Kitos tokios nėra, aš tai žinau, nes ieškojau.

Jis nutilo, nugrimzdo prisiminimuose.

Ilgai buvo tylu. Kristoferis pasijuto be galo pavargęs, bet žinojo, kad pokalbis dar nebaigtas. Jam dar kai ką reikia sužinoti. Tik nesupranta, ką veiks su visomis tomis žiniomis.

– Sakėte, kad tai nutapė mano tėvas.

Jis galva parodė į paveikslą. Torgnis sušnypštė.

– Tas prakeiktas galvijas. Gerai, kad spėjo mirtinai nusigerti, kitaip būčiau jį užmušęs.

– Vadinasi, jis miręs?

– Taip, jau seniai, bet tu turėtum tik džiaugtis. Jo vardas Karlas Evertas Petersonas. Dailininkas, bet

gėrė taip baisiai, kad niekas nebenorėjo su juo turėti reikalų. Prisigėręs būdavo kaip apsėstas, puldavo muštis ir išdarinėdavo visokias velniavas. Buvo girtas ir tada, kai tai padarė.

– Ką padarė?

– Kai ją išprievartavo.

Kristoferis pasimuistė ant kėdės, lyg bandydamas nusikratyti to, ką išgirdo. Dabar jis jau nieko daugiau nenori girdėti. Apskritai nieko.

– Ji pozavo tam paveikslui, norėjo užsidirbti truputį pinigų. Norėjo tapti rašytoja, bet jai taip ir nepavyko nieko išleisti.

Torgnis staiga nutilo, lyg būtų prasitaręs apie tai, apie ką neketino kalbėti.

Kristoferis jautė, kaip kažkas byra į šipulius. Jo vaikystės fantazijos, jo svajonės, kupinos vilties. Vaizdai, kaip apsidžiaugs jo tėvai, kai jį pagaliau susiras. Kaip jie nelaimingi, kaip kovoja, kad tik jį susigrąžintų.

– Mudu kaip tik tada ir susitikome. Ji buvo įpuolusi į neviltį, nes nenorėjo... Taip, bus geriausia, jei pasakysiu teisybę. Juk tai buvo išprievartavimas, bet naujas įstatymas dėl nėštumo nutraukimo pasirodė tik po kelerių metų, taigi tu turėtum labai džiaugtis.

Jam staiga pradėjo smarkiai suktis galva.

– Bet vėliau, kai tu gimei, ji pasijuto laiminga. Ji buvo gera motina, nieko neprikiši, tik kartais, kai blogai jausdavosi, galėjo būti kiek per griežta.

Kristoferis bandė atsistoti, įsitvėrė į kėdės atlošą.

– Aišku, kad ji sirgo, jei paliko tave Skansene, kitaip to niekada nebūtų padariusi.

Su knyga rankose jis vargais negalais išėjo į prieškambarį.

– Kristoferi.

Torgnis sėdėjo ant lovos, bet Kristoferis neturėjo jėgų jam atsakyti. Batų jis nebuvo nusiavęs, ranka palietė durų rankeną.

– Paskambink man, Kristoferi, mudu galime dažniau susitikti.

Jis išėjo į laiptinę, uždarė duris. Ausyse aidėjo kažkoks nesuprantamas šaižus garsas. Rankos drebėjo, jis laikėsi už turėklų, sustingusiomis kojomis sunkiai leidosi laiptais žemyn.

Viskas sugriauta.

Jo slaptas pasaulis, švytėjęs kaip tolima oazė, viliojantis pažadais ir palaima. Jis virto nieku, išsisklaidė, dingo. Begalinis laukimas. Visos prarastos sekundės. Viltis, kuri padėdavo jam eiti toliau. Kaip susitaikyti, kad visą tą laiką laukė veltui?

Jie niekada jo neieškojo, niekada nepasigedo.

Iš širdies bedugnių iškilo skausmas, Kristoferis net neįtarė, kad gali kada tokį patirti. Jis užplūdo jį tarytum šauksmas, reikalaujantis viską atitaisyti, pakirto jam kojas. Atsirėmęs nugara į laiptinės sieną jis susmuko ant žemės.

Jis nieko nenori žinoti!

Nori grįžti į ankstesnę būseną.

Susigrąžinti viltį.

Viltį, būtiną, kad išgyventų, norą gauti tinkamą paaiškinimą, susilaukti tos laimingos būsenos, kai galės atleisti.

KAI PASIGIRDO DURŲ SKAMBUTIS, juodu tebesėdėjo bibliotekoje. Jau gera valanda, kai namuose pakvipo valgiu, Gerda, matyt, netrukus pakvies vakarienės. Juodu žvilgtelėjo vienas į kitą, girdėdami klapsinčius Gerdos žingsnius per prieškambarį prie durų. Akselis atsistojo. Juodu iš karto suprato, kas skambina.

– Ieškau Akselio Ragnerfeldo.

– Labai gaila, bet jo nėra namie.

– Jis tikrai namie, mačiau pro langą.

Kelias sekundes buvo tylu.

– Jis užsiėmęs.

– Pasakykite jam, kad noriu pasikalbėti. Tai bus naudinga jam pačiam.

Alisė atsistojo ir sušnypštė:

– Betgi, po galais, eik padėti Gerdai!

Akselis pakilo iš minkštakrėslio. Nustebęs pajuto, kad jį apėmė baimė. Didesnė baimė negu kada nors, išskyrus gal vaikystę.

Atėjo į koridorių kaip tik tuo metu, kai Gerda stengėsi uždaryti duris. Halina veržėsi į vidų, bet triukšmas nutilo, vos tik jinai pamatė jį.

– Noriu su tavimi pasikalbėti.

Gerdos žvilgsnis buvo pilnas nevilties, jis suprato, jog neleistina, kad Gerda dalyvautų tokiose scenose. Jis linktelėjo jai, ji paleido duris, suspaudė lūpas ir nuėjo nė nežvilgtelėjusi į jį.

Halina įžengė į prieškambarį.

– Kur tavo žmona? Noriu, kad ir ji dalyvautų pokalbyje.

Jis žvilgtelėjo per petį ir pamatė Alisę kitame koridoriaus gale prie svetainės durų. Atsigręžė į Haliną, bet negalėjo į ją žiūrėti. Jos plaukai buvo susivėlę, drabužiai purvini. Akyse toks pat žvilgsnis kaip ten, prie leidyklos, žvilgsnis, su kuriuo niekada nenorėjo susidurti.

– Prašau jus išeiti. Man visai neįdomu, ką norite pasakyti.

– Ar skaitei mano laiškus?

Jis žengė artyn norėdamas užkirsti jai kelią.

– Ne, neskaičiau. Prašau greičiau išeiti.

Ji įsikibo į durų staktą ir nesitraukė.

– Aš tik norėjau...

– Man neįdomu, ko jūs norite!

Jis atlenkė jos pirštus, pastūmė ją už peties, jam pavyko išstumti ją ant laiptų – kiek šiurkščiau, negu norėjo. Baimė pasitraukė, jis užsidegė pykčiu, juk ji tiesiogine šio žodžio prasme peržengė ribą. Jis uždarė duris, ji liko lauke, rėkė, spaudė durų skambutį. Gal paskambinti Torgniui, paprašyti, kad ateitų jos pasiimti, bet ką jie darys su ja, kol Torgnis ateis? Šauktis policijos – ne išeitis, dėl to būtų tik dar daugiau bėdų, skandalingų straipsnių laikraščiuose jis bijojo labiau negu moters, stovinčios už jo durų.

Skambučio garsas aidėjo per visus namus, garsus jos riksmas veržėsi pro visas kliūtis. Paskui jos veidas pasirodė prieškambario lange, ir jis pasitraukė į

šoną, kad ji jo nematytų. Alisė, sukryžiavusi rankas ant krūtinės, stovėjo svetainės tarpdury.

– Įleisk ją, reikia vieną kartą visa tai baigti. Juk kaimynai gali išgirsti.

– Nieku gyvu! Į šiuos namus ji niekada neįkels kojos.

Alisė sukando dantis ir ryžtingai nuėjo prie laukujų durų.

– Tada aš pati ją įleisiu.

– Klausyk, Alise! Neatidaryk durų!

– Vieną kartą reikia baigti visas tas kvailystes, turime išgirsti, ko ji iš tikrųjų nori.

Jis bandė ją sulaikyti, bet ji sudavė jam per rankas.

Kai Alisė atrakino ir pravėrė duris, skambučio garsas iš karto nutilo. Akselis stovėdamas už poros metrų stebėjo, kaip abi moterys kelias sekundes matuoja viena kitą žvilgsniais.

Tada Alisė atidarė duris ir pasitraukė į šalį.

– Įeikite, bet pirma nusiaukite batus.

Alisė pasisuko ir nuėjo pirma.

– Gerda, atneškite kavos į svetainę.

Halina įėjo į prieškambarį, nusispyrė smailius batelius ir pergalingai pažvelgė į Akselį.

Jis pažiūrėjo į Alisę. Nugara tiesi, žingsniai ryžtingi. Suprato, kokia jos nuotaika, žodžių salvėmis ji pasiryžusi sutrėkšti Haliną kaip nemalonų vabzdį.

Jis užsimerkė ir persibraukė ranka per veidą.

Alisė atsisėdo ant sofos. Ji šypsojo ir kiek įmanydama švelnesniu balsu pakvietė Haliną sėstis į minkšta-

krėslį. Paskui pakedeno sofos pagalvėlę ir padėjo šalia savęs.

– Eikš, mielasis, sėskis šalia manęs.

Akselis nieko neatsakė ir liko stovėti kur stovėjęs, viena ranka pasirėmęs į židinio atbrailą. Padėtis buvo tokia absurdiška, kad kažkuri jo būtybės dalis nesuvokė, kas čia apskritai dedasi.

Halina apsižvalgė. Alisė pasekė jos žvilgsnį, lyg norėdama įsitikinti, į ką ji atkreips dėmesį.

– Paprašiau Gerdą atnešti kavos. Jūs geriate kavą?

Halina linktelėjo.

Alisės pranašumas buvo akivaizdus. Su nepajudinama ramybe ji valdė padėtį, o Halina purvina, tylėdama ramiai sėdėjo minkštakrėslyje. Alisė šypsojo, valandėlę stebėjo ją, paskui prašneko.

– Kaip supratau, jus domina mano vyras, jūs siuntinėjate jam laiškus.

Halina nieko neatsakė. Buvo aiškiai matyti, ką ji galvoja, bet Alisė dėjosi nepastebinti, kokios liepsnos žybsi jos žvilgsniuose.

Gerda atėjo nešina kavos padėklu, kol ji dėliojo indus ant stalelio, kambaryje pasidarė tylu.

– Gal yra ir pyrago, Gerda, gal galime pasiūlyti viešniai?

Gerda stabtelėjo, paskui linktelėjo galvą ir išėjo.

Akselis stovėjo įsitempęs, laukdamas sprogimo. Halina bet kada galėjo prabilti, o tada reikia atsargiai rinkti žodžius. Melas trunka jau taip ilgai, kad ko nors įrodyti nebeįmanoma. Jį gali išgelbėti jos

pamišimas, skydas, už kurio jis gali pasislėpti, kad ir ką ji tvirtintų.

– O ką jūs veikiate? Ar turite kokį darbą?

Tai Alisė saldžiu balsu tęsė pokalbį. Galėjai pamanyti, kad ji kalba su mažu vaiku.

– Aš rašytoja.

– Aha, vadinasi, jūs taip pat rašytoja. Ir kokias knygas esate parašiusi?

– Be kita ko, esu parašiusi novelę, kurią noriu pasiųsti į žurnalą „Artes". Tai erotinė novelė. Tiesą sakant, dėl jos aš ir atėjau su jumis pasitarti.

Akseliui gerklėje įstrigo kąsnis. Žurnalas „Artes" – tai prestižiškas meno, literatūros ir muzikos žurnalas, išeinąs kas trys mėnesiai, leidžiamas Švedų akademijos. Visiškai aišku, kad žurnalas niekada nespausdins tokios autorės kaip Halina, bet blogai jau tas, kad redakcijoje gali perskaityti, ką ji parašė. Jis jau supranta, kokį erotinį epizodą ji turi galvoje.

– Ir apie ką ten kalbama? Na, suprantu, kas yra erotiškas kūrinys, bet kodėl jūs norite apie jį pasikalbėti kaip tik su mumis?

Akselis užsimerkė. Jis nebegali suvokti, kad tai iš tikrųjų vyksta. Nesuprantama atsitiktinumo galia! Tokia menka klaidelė. Juk įvyko toks beprasmis dalykas, visiškai nereikšmingas.

O pasekmės negirdėtos neregėtos.

– Todėl, kad ten kalbama apie Akselį ir mane.

Jis žvilgtelėjo į Alisę. Ji vis dar šypsojo. Jis norėjo įkvėpti oro ir paneigti Halinos žodžius, bet Alisė spėjo pirma jo.

– Jūs turite galvoje vieną naktį Vesterose?

Iš pradžių Halina tarytum sutriko, bet Alisė kalbėjo toliau ir Halina atgavo pusiausvyrą.

– Kurią jūs susikūrėte savo fantazijose?

Halina nusijuokė ir pažvelgė į Akselį.

– Sakote, kad aš ją išsigalvojau?

Akselis, iki šiol nepasakęs nė žodžio, atsikrenkštė ir prašneko.

– Jūs žinote taip pat gerai kaip ir aš, kad Vesterose nieko neatsitiko. Čia buvo atėjęs Torgnis ir pasakojo, kad kai jūs vartojate vaistus, visi tie įsivaizduojami dalykai išgaruoja jums iš galvos.

Halina atsilošė ir nusikvatojo.

Tuo metu grįžo Gerda.

Halina įkišo ranką į palaidinę ir ištraukė pluoštą sulankstytų popierių ir juos ištiesė virš pyragų prikrautos lėkštės.

– Galite paskaityti, tada pamatysime, kuo jūs patikėsite. Jam patinka oralinis seksas, bet tai jūs turbūt ir be manęs žinote. O prie lyties jis turi labai gražų apgamą, atrodantį kaip maža širdutė.

Po jos žodžių valandėlę buvo tylu. Akselis prisiminė tik kai kuriuos šios minutės fragmentus – Alisės veido išraišką, Gerdos žingsnius, sustojusius ant parketo grindų, Haliną, besidžiaugiančią savo kerštu. Neaiškiai prisiminė, kad skambėjo telefonas, bet niekas iš jų nė nebandė atsiliepti. Jis pats buvo lyg nebylys. Galėjo viską neigti, atremti bet kokį kaltinimą, slėptis už alibi, kurį jam kadaise suteikė Torgnis. Bet negalėjo paneigti to, kad ji matė širdies formos apgamą tarpukojy, kadaise buvusį jo ir Alisės intymia meilės paslaptimi.

Pirmoji tylą nutraukė Halina. Gerda tarytum pabudo iš stingulio ir dingo virtuvėje.

– Taigi iš pradžių norėjau kreiptis į „Artes", bet jų honorarai labai menki. Kiti laikraščiai mokėtų gerokai daugiau, nors kol kas neapsisprendžiau. Maniau, gal jūs galėtumėte patarti, kas būtų geriausia?

Akselis pažvelgė į Alisę. Ji sėdėjo sudėjusi rankas ant kelių, jos nugara nebebuvo tokia tiesi. Pasitikėjimo aura kažkur išgaravo, ji sugniužusi nuleido akis tuo lyg patvirtindama, kokia jaučiasi pažeminta.

Halina ją nugalėjo.

– Kodėl jūs tai darote?

Akseliui buvo sunku ištarti žodį, apskritai nenorėjo su ja kalbėti. Net jo balsas iš pasibjaurėjimo pasikeitė.

Halina atsikėlė, susikišo popierius į palaidinės kišenę.

– Todėl, kad tu blogai pasielgei su manimi, tu savimi patenkintas mulki. Kadaise patyriau daug bjaurasties. Bet dabar niekas nesielgia su manimi taip kaip tu, arba jam tenka susimokėti. Tavo žodžiai gražūs, tavo frazės gerai nudailintos. Negaliu pakęsti, kad žmonės laiko tave kažkokiu antžmogiu, nors iš tikrųjų esi tik bailys ir niekšas. Tu dar pajusi, ką reiškia būti valkiojamam po purvą, prižadu tau, Akseli Ragnerfeldai, čia tik pradžia.

JANAS ERIKAS ĮDĖJO PASKUTINĮ LAIŠKĄ į kartoninę dėžę, atsilošė. Vis labiau stebėdamasis jis atplėšdavo vokus ir skaitė laiškus, galutinai įsitikinęs, kad tėvas iš tikrųjų turėjo meilužę. Laiškai buvo be datų, bet pašto antspaudai padėjo juos surikiuoti apytikre chronologiška tvarka. Pirmieji buvo tikri meilės laiškai, pilni poetiškos romantikos, kiti liepsnojo aistra. Kartais jis parausdavo, įsivaizduodamas, kad tokių epitetų objektas yra jo tėvas, bet laiškų tonas pamažu keitėsi. Tarp žodžių galėjai išskaityti sunkiai slepiamą priešiškumą, paskutinieji buvo tiesiog grasinami. Vis dažniau pasigirsdavo įspėjimas, kad ji paskelbs spaudoje novelę, jei Akselis neateis į jos nurodytą pasimatymo vietą.

Jis nesuprato, kodėl Akselis neskaitė laiškų. Gal norėjo baigti šią istoriją tiesiog jos nepaisydamas? Ar motina ką nors apie tai žinojo? Staiga jis pagalvojo, kad jam darosi aišku, kodėl, kai jis grįžo iš Amerikos, juodu gyveno kiekvienas kitame namo aukšte. Buvo aiškiai matyti, kad bjaurisi vienas kitu.

Janas Erikas labiausiai bijojo, kad iš tėvo nesantuokinio ryšio galėjo gimti sūnus, bet su džiaugsmu pamatė, kad laiškuose apie tai nėra jokių užuominų. Tačiau nerimas jo neapleido. Jis nepamiršo keistos Kristoferio Sandeblomo istorijos, ji nedavė jam ramybės. Pamestinukas. Kaip tik tais metais, kai jo

tėvas buvo įsileidęs į meilės nuotykius. Aiškiai matyti, kad tėvas nutraukė su ja santykius, vengė ryšių, laiškai liudija apie meilužės neviltį. Gerda kažkodėl įrašė Kristoferį į savo testamentą. Ilgus metus siųsdavo jam pinigų, nors ne kažin kiek jų turėjo. Ko gera, ji siųsdavo jam dalį tos sumos, kurią gaudavo iš Ragnerfeldų AB. Jis bandė atsikratyti tos minties, suvokė, kad tai nelogiška. Gal viskas – tik keistas sutapimas? Tiesiog netyčia taip atsitiko, kad jis išgirdo šias kalbas kaip tik tuo metu, kai rado senus Akseliui siųstus meilės laiškus, todėl jo vaizduotė sumezgė lemtingą mazgą. Pagirios irgi ne pats geriausias dalykas, kai reikia suvaldyti minčių sūkurius.

Ir vis dėlto.

Jis įsivaizdavo galimas pasekmes, jei dalijantis palikimą pasirodytų iki tol nežinomas įbrolis. Jis niekuo gyvenime nesidalys su staiga išdygusiu neteisėtu pretendentu. Juk jis tvarkė pajamas, kovojo už tėvo knygų populiarumą, o pirmiausia – visus tuos metus ištvėrė šalia prakeikto senio. Bjauru jau tai, kad dalis palikimo už jo nugaros paskirta Luisei.

Jis atsistojo, pastatė kartoninę dėžę atgal į drabužinę. Jis ir vėl užtruko su visai kitais reikalais, neieškojo Gerdos fotografijos. Lauke jau temo, pats laikas važiuoti namo. Paskambins tai Marianei Folkeson ir pasakys, kad fotografijos nėra.

Perėjo per namus norėdamas įsitikinti, kad nepalieka kokios netvarkos. Bibliotekoje švietė lempa, jis patikrino laiko matuoklį, atsiduso pažiūrėjęs į

knygų jūrą, kurią jam netrukus teks tvarkyti. Gal iš tikrųjų būtų geriausia įsteigti muziejų, viską palikti taip, kaip yra? Sustojo prie Anikos fotografijos. Mintyse matė, kaip ji viena atkakliai ropščiasi ant kėdės Akselio darbo kambaryje. Vos penkiolikos sulaukusi mergaitė, visas gyvenimas prieš akis.

Perbraukė pirštu per stiklu uždengtą jos veidą.

– Klausyk, aš labai tavęs pasiilgstu.

Viršutinio aukšto vonioje paieškojo tablečių nuo galvos skausmo, nurijo jas užsigerdamas vandeniu iš čiaupo. Iš burnos tvoskė nemalonus kvapas. Sena dantų pastos tūbelė buvo visiškai sustingusi, bet vonios spintelėje rado buteliuką kitos pastos „Vademecum". Užsilašino porą lašų tiesiai ant liežuvio, nuo peršulio jo veidas persikreipė. Įsikišo buteliuką į kišenę, nenorėjo, kad namuose visi užuostų jo pagirias.

Iš Luisės kol kas nė balso.

Vos taksi pravažiavo Danvikstulą, suskambo mobilusis. Tikėdamasis, kad skambina Luisė, jis greitai išsitraukė telefoną, bet nusivylęs pamatė ekranėlyje nežinomą numerį.

– Klausau, čia Janas Erikas Ragnerfeldas.

– Sveiki, Janai Erikai. Mano pavardė Gunvora Benson, esu Šiaurės tarybos atstovė. Tikiuosi, kad jūsų nesutrukdysiu.

– Ne, tikrai ne.

– Reikalas toks, kad man pavesta labai maloni užduotis paskambinti jums ir pranešti, jog jus visais

balsais išrinko šių metų Šiaurės tarybos literatūros premijos laureatu.

Janas Erikas tiesiog neteko žado. Žinia buvo tokia netikėta, kad jis iš pradžių nustėro.

– Pirmą kartą premija įteikiama ne rašytojui, bet mes manome, jog jūs tiek daug nuveikėte populiarindamas nepakartojamą savo tėvo kūrybą, kad tai verta pažymėti.

– Aha, oi!

Taksi pervažiavo Londono viaduką, jis pažvelgė į milžinišką keltą, turintį išplaukti Suomijon, nors nesuvokė, ką mato.

– Premijos dydis – trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių Danijos kronų.

– Viešpatie!

– Gal norite išgirsti nutarimo tekstą?

– Taip, būčiau dėkingas.

Ji perskaitė:

– Už tai, kad Janas Erikas Ragnerfeldas puikiomis paskaitomis ir humanitarine veikla stengiasi parodyti, kaip unikalus rašytojo darbas gali tapti veiksmu.

– Oi!

Daugiau jis nieko nesugebėjo ištarti.

Jo pašnekovė nusijuokė.

– Atrodo, jūs nustebęs.

– Taip, turiu pasakyti, kad tai man kiek netikėta.

– Aš dar paskambinsiu dėl ceremonijos datos, aišku, mes ją surengsime tada, kai jūs galėsite dalyvauti. Dar noriu pasakyti, kad mes oficialiai paskelbsime jūsų vardą tik prieš pat premijos įteikimą, todėl kol kas prašom niekam apie tai nekalbėti.

– Žinoma, aišku.

– Turiu jūsų elektroninio pašto adresą, todėl galiu atsiųsti jums visas žinias, kokios jus domintų. Na, o šiaip noriu tik nuoširdžiai pasveikinti.

– Ačiū. Tiesiog nežinau, ką ir pasakyti, bet, žinoma, be galo džiaugiuosi.

Jis iš tiesų džiaugėsi. Baigęs pokalbį pajuto, kad plačiai šypso. Pirmą kartą po ilgo ilgo laiko jis patyrė didžiulį, neapsakomą džiaugsmą, sklindantį po visą jo kūną.

Prieš atrakindamas buto duris jis iškratė kelis „Vademecum" lašus ant liežuvio. Įgavo drąsos, naujų ateities vilčių, nuotaika buvo puiki. Jis papasakos Luisei apie savo laimėjimus, pasistengs, kad apdovanojimas pakeistų jo gyvenimą. Rimtai ims kovoti su gėrimo įpročiais, daugiau laiko skirs šeimai.

Bute buvo tylu, bet šviesos neužgesintos.

– Ar yra kas nors?

Jis pastatė lagaminą, nusivilko viršutinius drabužius.

– Ei, sveiki!

Atsiliepė Elena. Janas Erikas priėjo prie jos kambario, sustojo tarpduryje.

– Labas vakaras.

– Labas.

Ji sėdėjo prie kompiuterio. Janas Erikas priėjo pažiūrėti, ką ji veikia. Juodai apsirengusi moteris su širšės liemeniu ir milžiniškomis krūtimis galabijo priešus nykiame griuvėsių fone. Elenos pirštai daužė klaviatūrą tuo pačiu taktu, kuriuo ekrane aidėjo šūviai.

– Oho, nieko sau, gražūs žaidimėliai!

– Netrukdyk.

Jis nutilo bijodamas suerzinti dukterį. Pasitraukė keletą žingsnių atbulas, atsisėdo ant lovos. Elena žaidė nekreipdama į jį dėmesio. Skausmingi klyksmai buvo susipynę su įtaigios melodijos gija.

– Kur mama?

– Nuėjo miegoti. Skundėsi, kad skauda galvą.

Ekrane liejosi kraujas, jis nustebo, kad animacija gali atrodyti taip tikroviškai.

– Kaip sekėsi mokykloje?

– Šiandien savarankiško darbo diena.

– Vadinasi, pamokų nebuvo?

Elena nieko neatsakė. Kautynės ekrane atrodė niekad nesibaigs.

Janas Erikas pasijuto gana nemaloniai. Jau nebe pirmą kartą patiria, kaip sunku su ja bendrauti. Apie ką galima kalbėti su dvylikamete mergaite? Jos gyvenimas jam toks pat nepasiekiamas kaip kitų planetų gyventojų.

– Ar nori sužinoti paslaptį?

– Mhm.

– Tik niekam nepasakok.

Vienas priešas po kito krito ant žemės, būdavo sunaikinamas.

– Man paskirta puiki premija už darbą, kurį nudirbau platindamas senelio knygas ir panašiai. Juk girdėjai apie tuos medicinos centrus, kuriuos aš įsteigiau.

– Aha.

Ji reagavo taip, lyg jis jai būtų pasakojęs, kad kartais valgo sumuštinius. Elena nė nesistengė apsimesti, jog jai įdomu, suvaidinti, kad tai daro jai įspūdį.

– Tai vadinasi Šiaurės tarybos literatūros premija, iš tiesų labai garbinga premija. Trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių kronų. Iki manęs ją gaudavo tik rašytojai.

Ekrano muzikos tempas pasikeitė. Juodai apsirengusi moteris atsidūrė kažkokioje patalpoje, panašioje į bažnyčią, bet jos kovingumas nė kiek nesumažėjo. Skerdynės tęsėsi toliau.

Janas Erikas atsistojo.

– Ar pavalgei?

– Taip.

Jis išėjo iš kambario daugiau netardamas nė žodžio.

Miegamojo durys uždarytos. Jis priėjo, pasiklausė, paskui pravėrė, pažvelgė į vidų. Ji gulėjo ant šono, nugara į jį. Jis valandėlę pastovėjo, ji nesujudėjo.

– Ar miegi? – pašnibždomis paklausė.

Jokio atsako.

Kiek galėdamas tyliau užvėrė duris ir nuėjo į virtuvę. Vakarienės stalas buvo nurinktas, jis atidarė šaldytuvą, nieko jame nerado, užsitepė ant duonos ikrų. Tik dabar pajuto, kad galėtų ką nors suvalgyti.

Daugiau nebus jokių pagirių. Pažadas visada būdavo nuoširdus, kai pagirios baigdavosi, bet džiugaus įvykio prisiminimas šį kartą jam tikrai padėjo.

Pavalgęs atsisėdo darbo kambaryje. Laiškų ir siuntų krūva išaugo, jis pusvalandį tvarkė tai, kas skubiausia. Skaitytojų laiškus, adresuotus Akseliui Ragnerfeldui, atidėjo į šalį. Šią valandą jis nenorėjo skaityti apie tai, koks puikus rašytojas yra jo tėvas.

Staiga prisiminė, kad nepaskambino Marianei Folkeson. Dar tik kelios minutės po devintos, dar ne per vėlu skambinti. Jis susirado mobiliajame įrašytą jos numerį.

– Marianė.

– Sveiki. Čia Janas Erikas Ragnerfeldas. Deja, turiu pasakyti, kad man nepavyko rasti Gerdos fotografijos.

– Štai kaip.

– Neradau, nors ilgai ieškojau.

– Ką gi, paimsiu tą, kurią radau jos namuose, nors ji gana neryški. Ačiū už pastangas.

– Nėra už ką. Norėjau bent tai padaryti, deja, nepavyko.

– Padarėme, ką galėjome. Tada pasimatysime poryt.

– Taip, žinoma.

Janas Erikas delsė. Jis norėjo pakalbėti su Mariane dar apie kai ką, bet Marianė nepajuto jo noro.

– Na, tuomet sudie, iki pasimatymo.

Janas Erikas vis dėlto spėjo paklausti, kol ji dar neišjungė telefono.

– Klausykit, kadangi jau vis tiek kalbamės, man truputį smalsu kai ką sužinoti. Prisiminiau tą Kristoferį Sandeblomą, kuris vakar buvo atėjęs į mano

paskaitą. Ar nieko daugiau nesužinojote. Kodėl Gerda paskyrė jį paveldėtoju? Koks tarp jų ryšys?

– Nieko nežinau. Bet šiandien buvau nuėjusi į jos butą, reikėjo kai ką paimti laidotuvėms. Radau jam paliktą laišką.

– Laišką?

– Taip. Šiandien pasiunčiau jį paštu, rytoj turėtų gauti.

– Vadinasi, jūs nežinote, kas ten rašoma?

– Ne, nežinau. Aišku, kad neatplėšiau.

– Hm.

– Paklausime jį per laidotuves. Man irgi būtų smalsu sužinoti.

Juodu baigė pokalbį. Tačiau tai, ką Janas Erikas išgirdo, nė kiek nesumažino jo nerimo. Jis įkalbinėjo save, kad tai negali būti tiesa, bet juk apie Anikos savižudybę jis irgi nebūtų pagalvojęs, kol nerado tų dokumentų.

Ant stalo stovėjo pusė stiklinės vandens, jis išpylė vandenį į vazonėlį ant palangės, atsikėlė, išsitraukė už knygų paslėptą butelį.

Jis pasižadėjo, kad daugiau nebus jokių pagirių. Bet juk tai nereiškia, kad negali pasimėgauti maža taurele viskio.

ALISĖ SĖDĖJO ANT SOFOS žiūrėdama į televizoriaus ekraną. Kažkokia beprotiška programa apie turtingą amerikietę, norinčią, kad jai atliktų plastinę operaciją ir padarytų ją panašią į katę. Kai įvedė kabelinę televiziją, jai tekdavo išvysti tokių keistenybių, kad jau nebežinojo, ką ir galvoti apie žmoniją. Bet kadangi kitokios draugijos nėra, televizorius dažniausiai būna įjungtas, kartais pasirodo dalykų, kuriuos ji gali žiūrėti.

Jau buvo prarandanti viltį, kai suskambo telefonas. Visą dieną ji ieškojo Jano Eriko, kad ją rytoj nuvežtų pas gydytoją. Šį kartą ji buvo tikra, kad liga ne vien jos vaizduotės vaisius, jos kūne tikrai atsirado kažkoks svetimas darinys. Nepaisydama nerimo, ji vis dėlto žiūrėjo į būsimą tyrimą kaip į įdomų nuotykį.

Telefonas suskambo dar kartą. Keltis jai nereikėjo, aparatas stovėjo netoli sofos, visai po ranka. Ji tik pulteliu susilpnino televizoriaus garsą.

– Janas Erikas?

Jis ėjo tiesiai prie reikalo.

– Noriu aptarti keletą dalykų. Tėtės drabužinėje radau dar kai ką.

Nepasisveikino, nepaklausė, kaip ji jaučiasi. Erikas kalbėjo trumpai ir tvirtai, toks jo tonas jai nepatiko. Ore tebetvyrojo praėjusio jųdviejų pokal-

bio nuotaika, nors ir kaip ji stengėsi ją pamiršti. Jo priekaištingi žvilgsniai tebedegino jos tinklainę, jie kalbėjo aiškiau negu žodžiai.

Tai tu kalta dėl to, kas atsitiko Anikai, tai tavo kaltė, kad ji nebenorėjo gyventi. Tu motina, tu turėjai sulaikyti ją nuo tokio žingsnio.

O kaipgi Akselis! Jai norėjosi rėkti, kodėl niekas nekaltina Akselio. Juk jo beatodairiška kova už savo teisę egzistuoti padarė ją tokią bejėgę.

Jis gavo viską.

Viską, kas įmanoma.

Neįveikiamas šarvuotis, išplaukęs medžioti šlovės, jam nė motais, kad visi aplink skęsta.

Bet ji sėdėjo tylėdama, nešaukė. Leido Janui Erikui išeiti, prisiėmė jo kaltinimą. Liko tik tas, kas apsigyveno jos kūne, jis vis labiau siurbė jos jėgas.

– Kurių galų rausiesi po tą drabužinę? Ten nerasi nieko gero, vien nelaimes.

– Kažkokios Halinos laiškai. Ką tu apie juos žinai?

Halinos vardas buvo tikras smūgis į paširdžius. Prabėgo tiek metų, kai šio vardo niekas niekada neminėjo. Nebylus susitarimas, kad šį vardą reikia ištrinti iš pojūčių pasaulio. Bet jis tykojo tyloje, didėjo tarytum vėžio auglys. Po trisdešimt vienerių metų ji vis dar nežino tiesos apie jų santykius. Ar buvo tik tas vienas epizodas Vesterose, ar santykiai truko ilgai?

Vėliau, kai viskas pasidarė nebesvarbu, ji ir nenorėjo nieko žinoti.

Juodu tarytum pasiklydo rūke, bandė atkurti buvusią rutiną, kad galėtų susidoroti su tikrove.

Neišvengiamas poreikis kaip nors įrėminti būtį, apsiginti nuo pasekmių. Bet kaip sumegzti gyvenimo siūlus, kai nežinai, ar iš viso nori gyventi?

– Ne, šio vardo nesu girdėjusi.

– Laiškai rašyti aštuntąjį dešimtmetį. Bet tu sakai niekada negirdėjusi apie jokią Haliną?

– Ne.

Saugoti tuos laiškus! Tipiškas Akselio elgesys! Jai reikėjo kada nors išnaršyti visus namus ir patikrinti, ar tas idiotas neišsaugojo dar ko nors, ko niekas neturi rasti.

– Laiškai buvo neatplėšti, vadinasi, jis jų neskaitė. Aš tik pamaniau, gal tu žinai, kas ji per viena.

– Ne, nežinau.

Ji išsižadėjo jos tris kartus.

Bet kiekvieną kartą jos paveikslas Alisės mintyse darėsi vis ryškesnis.

Viskas įvyko tarytum kažkokioje kitoje tikrovėje. Viena jos gyvenimo sekundė staiga tapo lemtinga. Parentezė išnyko, įterptiniai žodžiai tapo antrašte.

Kol Halina paskambino į duris, diena buvo tokia kaip kitos, niekuo neišsiskirianti. Valandą ji sėdėjo bibliotekoje. Niekas nerodė, kad artėja kažkas nepaprasta, kad laiką reikia skaičiuoti atvirkščiai. Netrukus jie valgys vakarienę, paskui ji žiūrės serialą „Turtuoliai ir vargšai", viskas taip kasdieniška.

Apgailėtina beprotybės akimirka.

Ji taip išsigando. Beprotiškai išsigando. Ne tada, kai tai įvyko, ne tada, kai Akselis nubėgo paskui Haliną į prieškambarį, o ji sėdėjo ant sofos gavu-

si žeminantį antausį. Ne tada, kai išgirdo tolesnius Halinos grasinimus sugriauti jųdviejų gyvenimą. Ne tada, kai atsistojo, stvėrė sunkią sidabrinę žvakidę ir nuėjo grėsmingų balsų link ir net ne tada, kai stovėjo su žvakide rankose ir žiūrėjo į nejudantį Halinos kūną.

Ji pajuto tik nuostabą. Žvelgė į rankas, laikančias žvakidę, ir stebėjosi, kad tai jos rankos. Ji tik pakluso instinktui, tokiam senam kaip pati žmonija, norui žudyti, kad išgelbėtum tai, kas tavo.

Kažkur giliai širdyje ji, pati to nežinodama, nešiojosi šį gebėjimą.

Tiek daug ji paaukojo už tą truputį, kurį jai pavyko išsikovoti. Už gyvenimą šlovinamo žmogaus šešėlyje. Už tai ji, kaip paaiškėjo, gali net nužudyti žmogų.

Net ir tada ji neišsigando.

Kraupus Gerdos riksmas. Jis atšoko nuo jos nieko negirdinčių ausų būgnelių. Iš Gerdos veido ji suprato, kad atsitiko kažkas baisaus.

Akselis susmuko šalia Halinos.

– Ką tu padarei, ką tu padarei, ką tu padarei? – Jis kartojo klausimą tarytum kokią mantrą, ir tik Akselio balsas leido jai atsitokėti. Ji pajuto beprotišką baimę dėl to, ko jau nebeištaisysi.

Persigandusi ji stebėjo jo rankas, purtančias Haliną, bandančias grąžinti ją į gyvenimą, bandančias išgelbėti ateitį. Tuštuma, atsiradusi tada, kai paaiškėjo, kad visos jo pastangos veltui.

Suvokimas buvo jai tarytum stiprus smūgis. Ji susmuko ant kelių, lyg kas būtų trenkęs jai vėzdu.

Tomis akimirkomis išnyko visa, kas dar buvo likę. Ji niekada neatleis to, ką padarė jis.

Vyras, kuriam ji gimdė vaikus, pavertė ją žmogžude.

Išgirdusi ragelyje Jano Eriko balsą ji krūptelėjo.

– Gerai, aš tik norėjau paklausti. Girdėjau tavo žinutę atsakiklyje, rytoj rytą dešimt po aštuonių nuvešiu tave pas gydytoją.

KAI LUISĖ ATSIMERKĖ, buvo jau šviesu. Ji ilgai gulėjo nemiegodama, klausėsi garsų jų bute, bet slėpėsi už sumerktų blakstienų. Tik kai užsidarė laukujės durys ir sugrįžo tyla, ji atsipeikėjo. Kai žinojo, kad su niekuo nereikės susitikti.

Ji dar ilgai gulėjo kvėpdama orą, keltis nebuvo jokio reikalo.

Jau trys dienos, kai Luisė nusimetė kaukę. Kai jos skausmas ją įveikė ir prasiveržė į išorę. Jos partnerio akivaizdoje. Jie taip ilgai vaidino šį farsą. Kasdienės, nuvalkiotos frazės. Kai ji staiga nusišalino nuo savo vaidmens, kilo didelis sąmyšis.

Ji nori tik užmegzti ryšį, daugiau nieko. Paaukojo paskutinius orumo likučius, maldavo jo dėmesio.

Jis nieko neatsakė, bet atsakymas vis vien aiškus.

Atstumas ir iškalbinga tyla.

Ji – niekas.

Nieko neverta.

Su ja nėra ko net ginčytis.

Naktį ji nemiegojo. Greitai užgesino lempelę prie lovos, kai išgirdo jo žingsnius prieškambaryje, o kai jis pravėrė miegamojo duris, apsimetė mieganti. Neturėjo jėgų su juo susitikti, dar kartą pajusti, kad pralaimėjo. Jai norėjosi tik būti kuo toliau nuo čia.

Kuo toliau nuo to, kas pražuvo.

Vakar dieną viskas dar sustiprėjo. Pirmą kartą po daugiau kaip penkiolikos metų jis išniro iš jos fantazijų, ir staiga ji pamatė jį priešais save. Savo buvusįjį, vyrą, kuris paliko ją, bet nepaliko jos svajonių. Metams bėgant jį supo vis ryškesnė šviesa.

Stalelis prie lango restorane. Du vaikai ir graži moteris. Virš stalo sklando juokas, jie atidžiai klausosi vienas kito samprotavimų. Sėdi kartu, elgiasi kaip tikra šeima.

O ji stovi kitoje gatvės pusėje pasislėpusi laiptinėje. Pati nematoma, ji stebi jį, su liūdesiu suprasdama, kad jis rado tai, ko ji visada ieškojo. Tai, ką ji norėjo jam duoti, jei jis būtų leidęs jai pasilikti.

Jei būtų norėjęs ją turėti.

Gal jai kažkas negerai? Kažkas, ko ji pati nežino. Gal daro kažką, ko nesuvokia? Gal nuo jos sklinda blogas kvapas? Ji kasdien prausiasi po dušu. Gal nuobodu tai, ką ji kalba? Ji bando suvokti, kas vyksta aplink. Gal nepatrauklus jos kūnas? Betgi ji atrodo geriau negu daugelis jos bendraamžių.

Ji turi kažką, kas neleidžia jai būti mylimai. Tačiau ką?

Apsivertė ant šono, užsitraukė antklodę. Bandė įkalbėti save, kad reikėtų keltis. Vienintelis dalykas, teikiąs jai džiaugsmo, tai įprasta vyno taurė, kurią išgerdavo po pietų sėdėdama ant sofos priešais televizorių. Bet iki tol reikia kažkaip išgyventi dar vieną dieną.

Ant virtuvės stalo lapelis. Jis su Alise Sofijos ligoninėje. Ji svarstė, ką Alisė nori išsitirti šį kartą, kokia

kūno dalis šiuo metu labiausiai domina jos anytą. Pasidžiaugė, kad ne ji turėjo ją vežti į ligoninę.

Ji žiūrėjo į kavos aparatą, kai suskambo telefonas. Pagalvojo, ar verta vargintis. Bevielio telefono ragelis gulėjo ant virtuvės stalo, ekranėlyje jai nežinomas Geteborgo numeris. Ji padėjo telefoną į šalį, bet signalai nesiliovė. Pagaliau ji pasidavė.

– Luisė Ragnerfeld.

Kitame gale telefonas klaktelėjo ir išsijungė. Jau trečią kartą. Jei telefonas nesugedęs, kažkas pastarosiomis dienomis skambino ir padėdavo ragelį, kai atsiliepdavo ji. Buvo girdėjusi, kad prekiautojai telefono aparatais kartais skambina vienu metu keliems potencialiems klientams ir pradeda pokalbį su tuo, kas pirmas atsiliepia. Suirzusi grįžo prie kavos aparato. Ji principingai nepirkdavo nieko iš tų, kurie neduoda jai ramybės jos pačios namuose.

Labai alkana nebuvo, bet įsipylė į lėkštę pieno ir įsibėrė dribsnių. Jos neviliojo nei kava, nei rytinis laikraštis, ji ėmė skaityti tekstą ant pieno pakelio.

Sparnuoti žodžiai

Drąsa: gebėjimas veikti nebijant pasekmių, dažniausiai ką nors gera, įžvelgiant, kad tai rizikinga.

Kainuoti gerus pinigus (ir kiti posakiai, kuriuose „geras“ yra tik sustiprinantis žodis). Senas posakis „verkti karčiomis ašaromis“, kur žodžio „kartus“ prasmė yra „liūdnas“, „skaudus“.

Ji padėjo šaukštą, pakėlė akis ir pažvelgė pro langą. Jei ji būtų drąsi moteris, viskas būtų kitaip. Įstengtų

pasitraukti iš šios vietos, kuri pavertė ją šešėliu to, kuo ji norėtų būti. Visi tie lūkesčiai... Svajonės... Ji viską atidėjo į šalį ir dabar jau nebegali rasti.

Bet ji nėra drąsi moteris.

Ji pasakė savo gydytojui, kad daugiau pas jį nesilankys. Ji nebegali to pakelti, nebegali pasakoti, ką jai reikėtų daryti, o paskui, kai išeina, pajusti, jog neturi drąsos įgyvendinti savo gerų ketinimų.

Telefonas suskambo dar kartą. Ji atsiliepė nežiūrėdama į ekraną.

– Alio?

Ragelis tylėjo, bet ji jautė, kad kažkas klauso. Viskam yra ribos, įžūliems prekybininkams taip pat.

– Kas jūs?

– Norėčiau pakalbėti su Janu Eriku.

Moters balsas.

– Šiuo metu jo nėra namie. Nuo ko perduoti linkėjimų?

Pašnekovė vėl nutilo, bet neilgai.

– Perduokite linkėjimų nuo Lenos iš Geteborgo. Paprašykite, kad paskambintų.

Luisė sėdėjo su rageliu prie ausies, kai ryšys nutrūko. Lena iš Geteborgo. Ieško Jano Eriko. Pavardės nereikalingos, juodu jau spėjo apsikeisti telefono numeriais.

Susimąsčiusi ji padėjo ragelį. Ar ne Geteborge jis buvo prieš kelias dienas? Tada, kai nenuėjo į Elenos spektaklį. Ji vėl stvėrė telefoną ir patikrino pastarųjų dienų pokalbius. Septynis kartus kartojosi tas pats Geteborgo numeris. Lena skambino septynis kartus.

Taip pat ir prieš pusvalandį, kai išgirdusi Luisės balsą padėjo ragelį.

Ji atsilošė, pati nustebo dėl savo reakcijos. Nejuto nei pykčio, nei nevilties. Pajuto tik nuostabą, kone palengvėjimą, kad pagaliau viskas aišku.

Jis nejaučia jai paniekos.

Visai paprastas dalykas – jis myli kitą.

Svarstydama šią naujieną ji nuėjo į vonios kambarį. Nusiprausė po dušu, pasidažė, apsirengė. Jos nuotaika kažkaip pasikeitė. Gal būtų per daug pasakyti, kad ji pralinksmėjo, bet oras staiga pasidarė nebe toks slogus, nebe taip sunku žengti žingsnį. Tarytum žinojimas, kad Janas Erikas turi meilužę, būtų išgelbėjęs jos garbę. Ji tarytum pakilo iš savo žeminančios padėties, pasidarė stipresnė, nes dabar turi jam ką prikišti. Ji ir pati stebėjosi, kaip visa tai keista. Nejautė nei nusivylimo, nei kartėlio. Vadinasi, priežastis ne tokia ir svarbi. Tik tiek ir įvyko, kažkas ją išmušė iš įprastų vėžių, įžeidė ją, atiduodamas pirmenybę Lenai iš Geteborgo. Štai prie ko jie priėjo. Artėja prie dugno.

Užsivilko viršutinius drabužius, išėjo į gatvę. Nutarė dar vieną dieną neatidaryti savo parduotuvėlės. Jai ten sunku ištverti. Visą laiką viena už prekystalio, laukianti beprasmio pokalbio su nedaugeliu klientų, kurie apskritai pas ją dar lankosi.

Ji įtraukė gryno oro. Įtraukė pilnus plaučius, bandydama įsikalbėti, kad drąsa, kurios jai taip trūksta, yra kažkur čia pat.

Kojos pačios nešė ją Djurgordo kryptimi. Už Djurgordo tilto pasuko į kairę išilgai kanalo. Prie Kapitono kyšulio suskambo mobilusis. Ji neatsiliepė, ėjo tolyn, paskui išgirdo siunčiamos žinutės signalą. Tai galėjo būti Elena. Ji išsitraukė telefoną, pamatė, kad skambutis iš namų, surinko atsakiklio skaičius ir išgirdo Jano Eriko balsą.

– Sveika, tai aš, jau grįžau į namus. Kur tu? Sofijos ligoninėje sekėsi nekaip. Šį kartą jai iš tiesų kažką diagnozavo, atrodo, kažką labai rimta. Dabar ji namuose, bet poryt ją žada operuoti. Kai išgirsi mano balsą, paskambink. Iki.

Ji sustojo, išjungė telefoną. Alisė serga? Rimtai? Ši žinia ją sukrėtė. Visus pastaruosius metus Alisė neduodavo jiems ramybės, taip dažnai ir taip įkyriai skundėsi dėl įsivaizduojamų traukulių, kad beveik neįmanoma patikėti, jog ji gali tikrai susirgti. Galų gale ji vis dėlto pasirodė teisi. Jai dilgtelėjo sąžinės priekaištas, įsidėjo telefoną į kišenę, apsisuko ir nuėjo Alisės buto link.

Bandė pasinaudoti savo raktu, bet pridėjusi raktą prie spynos apsigalvojo. Paskambino durų skambučiu. Jei Alisė miega, ji nenorėtų jos išgąsdinti, jų santykiai ne tokie, kad galėtų elgtis familiariai.

Alisė tučtuojau atidarė duris.

– Ak, Luisė! Kaip puiku! Eikš vidun.

Luisė negalėtų pasakyti, ko tikėjosi, bet tik ne tokio vaizdo. Alisė buvo žvali, blaivi, užsirišusi gėlėtą prijuostę. Ji pasitraukė į šoną, praleisdama Luisę į vidų.

– Tu šiandien ne parduotuvėje?

Luisė nusivilko viršutinius drabužius.

– Šiandien parduotuvę uždariau. Janas Erikas paskambino ir papasakojo apie vizitą pas gydytojus.

– Ką gi, nieko ypatinga. Eik į kambarį. Tau nevertėjo dėl to uždaryti parduotuvės.

Luisė sutriko. Tokios Alisės ji jau seniai nematė. Atėjo čia manydama, jog Alisė ims aimanuoti, kaltinti juos, kad niekada netikėjo jos ligomis. Įsivaizdavo, kad ji su pergalinga išraiška gulės lovoje, skųsis, gailės savęs. Stengsis pažadinti jų kaltės jausmą.

Alisė rankos mostu parodė Luisei eiti į svetainę, o pati dingo virtuvėje.

– Ar nori kavos?

– Ne, dėkui.

Luisė nužvelgė priešais jos akis plytinčią netvarką. Kone viskas kambaryje buvo išjudinta iš įprastų vietų, kur tik įmanoma prikrauta knygų, popierių, žurnalų ir papuošalų.

Alisė pasirodė tarpdury su kartono dėže rankose.

– Pradėjau po truputį tvarkyti. Apsižvalgyk, gal jums kas nors praverstų? O visa kita paprašysiu išmesti.

Alisė pakėlė stiklinį dekoratyvinį arkliuką.

– Prisiminiau, kad jį labai mėgo Elena, kai buvo maža. Gal padovanoti jai, bus šioks toks prisiminimas.

Luisė nenuleido nuo jos akių, stebėjosi jos vikriais judesiais, jos žvilgsnių kibirkštimis.

Alisė pažiūrėjo į vieną ant sienos kabantį paveikslą.

– Man rodos, jį reikėtų atiduoti Janui Erikui, kiek prisimenu, jis jam patinka. Jis visada kabodavo Nakoje, svetainėje. Jei nenorės laikyti, galės parduoti už nemenkus pinigus.

– Betgi, Alise, ar jūs ne per daug skubate?

Alisė pastatė dėžę ir apsižvalgė lyg negirdėdama, ką sako Luisė.

– Ką pasakė gydytoja?

– Et, dievai žino. Jie vartoja tiek nežinomų žodžių, kad niekada ir nesuprasi, ką iš tiesų nori pasakyti. Bet ji atrodė susirūpinusi, poryt nori operuoti ir pažiūrėti. O kas čia?

Alisė priėjo prie lentynos, ištraukė vieną knygą.

– Juk čia ta pati knyga! Viena iš pirmųjų, kurią perskaičiau. Tik pamanyk, tiek metų jos nemačiau, maniau, kad jau dingusi. Atiduok ją Elenai.

Luisė negalėjo suprasti, kaip Janas Erikas galėjo palikti motiną vieną. Juk ir jis turėjo suprasti, kad motina kiek pamišusi.

– Vadinasi, poryt jus operuos?

– Taip.

Alisė priėjo prie bufeto, ištraukė viršutinį stalčių.

– Neįsivaizduoji, kiek daiktų prisirenka per gyvenimą. O juk tik labai nedaug iš tikrųjų buvo reikalingi.

Ji plepėjo linksmu balsu, nesustodama. Luisė priėjo prie sofos, nukėlė vieną dėžę, atsisėdo, galvodama, ką gi jai daryti. Ji nežino, kaip elgtis su šoko ištiktais žmonėmis.

Alisė ėmė rinkti sidabrinius stalo įrankius ir krauti juos ant bufeto.

– Nušveisti jie dar visai gerai atrodys. Paveldėjau juos iš motinos ir tėvo.

Luisė stebėjo anytos nugarą. Kažkada seniai ji prasitarė, kad anksti nutraukė ryšius su tėvais, bet niekada nepasakojo, kodėl taip atsitiko. Išskyrus tą kartą, daugiau apie jos tėvus niekada nebuvo kalbama.

Dabartinė Luisės nuotaika ir visa toji sumaištis staiga suteikė jai drąsos, ir ji paklausė:

– Ar jūs niekad nepasiilgdavote savo tėvų?

– Ne, tėvams mes dažnai teikiame per daug reikšmės.

Kalba tarytum citatomis iš vadovėlių. Net iš už nugaros Luisė suprato, kad anyta neketina gilintis į šią temą. Atidžiai apžiūrinėjo vieną šaukštą.

Luisę pribloškė mintis, kaip mažai ji žino apie Alisės gyvenimą, kaip menkai ją pažįsta. Kažkada automobilio katastrofoje žuvo jos duktė, penkiolikmetė. Iki šiol Luisė nė neįsivaizdavo, ką tai iš tikrųjų gali reikšti. Tai tas pat, jei jos Elenai, pavyzdžiui, būtų likę tik treji metai gyventi. Baisu ir pagalvoti.

Alisė toliau rausėsi po stalo įrankius. Kadaise ji netgi rašė, buvo rašytoja, tokia pat kaip ir Akselis, kažkada šeštąjį dešimtmetį parašė keletą romanų, tiesa, Luisė nė vieno nebuvo skaičiusi. Kiek ji žino, neskaitė jų ir Janas Erikas. Luisė svarstė, kas galėjo atsitikti, kad ji nustojo rašyti.

Alisė užstūmė stalčių, nusinešė įrankius į virtuvę.

Luisė sėdėjo tylėdama, žvilgsniais sekdama ją bėgiojančią čia vienur, čia kitur. Prisiminė, kad dažnai jausdavo jai panieką, susipynusią su noru pelnyti jos pagarbą. Bet gal jautė tik baimę? Tik stengėsi išvengti žodinių Alisės išpuolių, dažnai girdėdama, kaip ji atsiliepia apie kitus. Visus aplinkui ji vertino lyg vienavaldė teisėja. Jei pamatydavo kieno nors bruožą, kurio neturi ji pati, greitai paversdavo jį pajuokos objektu.

Luisė girdėjo tekant vandenį. Paveldėti įrankiai sužvango kriauklėje. Luisė atsistojo, priėjusi virtuvės slenkstį stabtelėjo, žvelgdama į racionalius Alisės judesius.

– Alise, ar nebūtų protingiau truputį palaukti, pažiūrėti, ką pasakys gydytojai.

Alisė išspaudė šveitimo pastos ant balto medvilninio skuduro, paėmė šakutę.

Luisė pabandė dar kartą.

– Juk mes dar nieko nežinome, gal padėtis nėra tokia pavojinga.

Alisės ranka trynė smarkiau, skuduro dalis, liečianti sidabrą, nusidažė juodai.

– Man vis dėlto atrodo, kad galėtum palaukti, išgirsti, ką pasakys gydytojai.

Alisė staigiai numetė šakutę ir atsisuko. Jos žvilgsnis buvo toks skvarbus, kad Luisė, visiškai tam nepasiruošusi, pasitraukė atbula.

– Betgi, dėl Dievo, moterie! Leisk man pasimėgauti savo pražūtimi!

Viskas nutilo. Kelias sekundes Alisės veidas pasirodė visiškai niekuo nepridengtas, ir Luisei užgniau-

žė kvapą nuo to, ką pamatė. Neviltį, tokią baisią, kad visi jos veido bruožai buvo tarytum iškreipti. Akimirka greitai praėjo, Alisė piktais judesiais vėl ėmė šveisti įrankius. Luisė pastovėjo sustingusi, kol jos kūnas atsileido, tada grįžo į kambarį ir susmuko ant sofos.

Ten virtuvėje stovėjo Alisė, bet Luisė išvydo save pačią.

Lyg aiškiaregystės pagauta, ji suprato, kad po keturių dešimčių metų ir jai ateis laikas, gyvenimas galutinai atskleis savo beprasmybę. Lygiai kaip Alisė ji ilgus metus taškys savo apmaudą ant visų, kas pasirodys šalia, ant Elenos ir jos būsimos šeimos. Stums tolyn nuo savęs beviltišką tikslą – bandyti pataisyti suniokotą gyvenimą. Kai šviesa krinta iš už nugaros, perspektyva keičiasi, jos pareiga dukteriai atrodo visai kitaip nei iki šiol. Dėl ko ji iš tikrųjų aukojasi? Ko ji tikisi, kas jai už tai padėkos? Elena, kuri išeis į gyvenimą su iškreiptu požiūriu į tai, kas yra meilė? Janas Erikas, kurio elgesį ji skatina nepasakydama „gana“? Kokį pavyzdį ji rodo dukteriai? Staiga ji suvokė, kad jos baimė nutraukti santykius yra tik egoistiškas bailumas. Koks džiaugsmas Elenai iš motinos, kuri jau nebegyvena? Motina, kuri lauks dėkingumo už tai, jog ji visko atsisakė, kad išsaugotų šeimą, kai bus jau per vėlu?

Viskas, ko ji trośko – tai išsivaduoti. Paleisti į laisvę, kas taip ilgai buvo uždaryta. Ji jautė tai savo viduje, girdėjo, kaip šis noras maldauja duoti jam deguonies, plėšosi ir draskosi, norėdamas parodyti, ką gali.

Tą pačią valandėlę, kai ji apsisprendė, viskas nurimo.

Mažas stiklinis dekoratyvinis arkliukas stovėjo ant palangės. Ji ištiesė ranką, palietė jį, švelniai paėmė į rankas. Tada atsistojo ir išėjo į virtuvę. Alisė tebebuvo ten, kur ji ją paliko, atsukusi jai nugarą rankiojo tėvų stalo įrankius. Luisė dvejojo, norėjo padėkoti jai, bet kaip paprastai nerado žodžių. Pagaliau atsargiai uždėjo ranką jai ant peties.

– Aš jau eisiu, Alise. Linkiu tau sėkmės darbuose, kurie tavęs laukia. Tą arkliuką aš pasiimu, atiduosiu Elenai. Esu visiškai tikra, kad ji labai apsidžiaugs.

TORGNIS SĖDĖJO PRIE VIRTUVĖS STALO glamžydamas skelbimą apie Gerdos mirtį. Nei eilėraščio, nei liūdinčių artimųjų. Toks pat anonimiškas, koks netrukus bus ir jo, jei apskritai kas nors pasivargins įdėti skelbimą.

Prieškambaryje kabo juoda eilutė. Dabar jis ją velkasi tik per laidotuves. Ką tik išvalė, bet eilutė jau sena kaip ir jis pats. Kartais jis leidžia sau taip persirengti.

Jis peržvelgdavo laikraščius, pažiūrėdavo, kas mirė, jei pavardė bent kiek pažįstama, nueidavo į laidotuves. Galimybė šiek tiek pajudėti, praleisti laiką, pasijusti, kad nesi visiškai vienas. Kaklaryšį kažkada sumezgė Halinos pirštai. Jis nenorėjo jo atmegzti. Kiek praplėsdavo kilpą ir užsimaudavo per galvą, nešiojo šią kilpą kaip simbolinį ženklą.

Degtuku užsidegė cigaretę. Tik truputį pravėrė langą, kaip buvo žadėjęs namo valdytojui, nes kaimynai skundėsi dėl dūmų kvapo, sklindančio iš jo buto. Jau penkiasdešimt ketveri metai tai jo namai, nuo tų laikų, kai jis persikėlė į Stokholmą. Jaunatviško įkarščio vedamas jis įveikė visas kliūtis, buvo pasirengęs sutikti prieš jį atsiveriantį pasaulį. Pasaulis tada jam buvo tik juodas arba baltas, pilkumos atspalviai dar buvo nežinomi. Juoda buvo vaikystė ir visa, kas liko namuose. Paauglystė, paveldėtas darbas

Finspongo gamyklose. Dar vaikas pasijuto kitoks nei visi kiti. Anksti išmoko nuslėpti skausmą, jei kas nors iš mokyklos draugų, brolių ar pats tėvas išliedavo ant jo pyktį, kai jis nenorėdavo atsiprašinėti už savo originalumą. Neaukštas, liesas, nelabai stiprus, jis galėjo tapti lengvu grobiu tiems, kurie jautėsi už jį stipresni. Kol pagaliau suprato žodžio jėgą. Šiuo naujai atrastu ginklu jis nubaidydavo kiekvieną priešininką, o metams bėgant nušlifavo savo argumentų techniką iki tobulybės. Dėl to smūgių neišvengdavo, priešingai, sutrikę priešai dažnai paleisdavo į darbą kumščius, bet smūgius lengviau pakelti, kai žinai, kad vis tiek jau laimėjai.

Balta buvo tai, kas laukė jo ateityje. Stokholmas, jo kultūrinės galimybės, rašytojų gyvenimas, prasidėjęs dar namuose, Finsponge. Jis dar parodys likusiems namie, kas yra tas, iš kurio jie juokėsi.

Dabar jam jau septyniasdešimt aštuoneri, sutemos atėjo greitai, gyvenimas jau seniai pakrypo vakarop. Dienos darosi vis nykesnės, daugelis, ką jis pažinojo, jau iškeliavę arba liko kažkur kelio pakraštyje. Tik su nedaugeliu gali pasidalyti prisiminimais.

Jis pažvelgė į išplėštą pranešimą apie mirtį.

Staiga pasirodė tas Kristoferis, atgijo visi tie seni dalykai, išlikę po tiek metų. Tai, ką jis atskleidė, leido Torgniui pajusti, jog praėjo jau galybė laiko. Vertė jį pripažinti, kad tiek laiko praleista veltui, kad jo laukimas jau seniai nebeteko prasmės. Mažas berniukas tapo suaugusiu vyru, nors Torgnio atmintyje jis visą laiką liko ketverių metų vaikas, kurio jis pasiilgdavo.

Tai, ką jis papasakojo apie savo likimą, galutinai patvirtino, kad Halinos nebėra tarp gyvųjų.

Jis nespėjo net paklausti jo telefono, paklausti pavardės. Berniukas, kurį kažkada augino kaip savo, tik pasirodė ir vėl išnyko. Nieko taip nenorėjo, kaip dar kartą jį susitikti.

Keista, kad jis pasirodė kaip tik dabar, kai artėjančios Gerdos laidotuvės sukėlė tiek daug prisiminimų. Per daug visko įvyko, kad jis galėtų ramiai nueiti į jos laidotuves. Praeities vaizdai, jo padaryti darbai kilo į paviršių, naikindami tą ploną priedangą, po kuria jis norėjo paslėpti savo gėdą.

Jis ir pats nesupranta, kodėl iš pradžių sutiko eiti į laidotuves. Gal nori paskutinį kartą pamatyti žmogų, sugriovusį jo gyvenimą? Paskutinį kartą pajusti, kokia galinga jo neapykanta, kuri dabar yra vienintelė jo gyvenimo palydovė?

Jis numetė nuorūką, uždarė langą. Nebenorėjo nieko prisiminti, pranešimą apie Gerdos mirtį paslėpė po laikraščių krūva. Tai nepadėjo. Gerda ir visa, kas susiję su ja, liko mintyse. Jie vienas kito gerai nepažinojo, tik keletą kartų sušneko, kai jis lankydavosi tuose namuose. Ateidamas ar išeidamas jis kartais valandėlę žiūrėdavo, kaip ji pluša virtuvėje ar klūpo ant kelių darže.

Paskutinį kartą matė ją po to įvykio. Kai jis iki vėmulio bjaurėdamasis tuo, ką padarė, išbėgo iš namų ir pasilenkęs bandė išvemti savo įniršį.

Iškratė iš pakelio dar vieną cigaretę, bet lango neatidarė. Atsistojo norėdamas pasiimti alaus, bet

vėl susmuko ant kėdės, prisiminęs, kad visos skardinės išgertos.

Kad jis bent būtų supratęs, koks buvo laimingas! Tada, kai jo gyvenime buvo Halina, Kristoferis, kai jis dar galėjo rašyti. Vėliau jau negalėjo slėptis už žodžių, visiems laikams prarado teisę būti išgirstas. Tik kai visko neteko, suprato, ką turėjo. Jo kančia atsirado iš kontrasto.

Nematomas lūžis.

Tik daug vėliau jis tapo aiškus kaip signalinis laužas.

Ta akimirka, kai Halina pasiprašė kartu važiuoti į Vesterosą.

Jau tada jis turėjo nustebti, juk ji jo niekada nelydėdavo į tokias keliones. Visada aiškindavo, kaip brangu samdyti auklę vaikui. Ar ne tada ji staiga pakeitė nuomonę, kai jis pasakė, jog ten dalyvaus ir Akselis Ragnerfeldas?

Kai į viską žvelgi iš praeities, matai, kad atsakymas leido pamiršti klausimą. Juk dažnai taip būna.

O paskui? Nieko daugiau, tik vienas Akselis. Nesibaigiančios kalbos apie jo virtuoziškumą. Jo knygas ji skaitė begalę kartų. Jos buvo išmėtytos po visą jų butą, liudydamos, kad Akselis yra visų geriausias. Jis bandė nuslėpti apmaudą, bet ji tuoj pat viską pastebėjo ir stengdavosi jį įžeisti, kai juodu susibardavo. Kai barniai įsiliepsnodavo, ji užsimindavo, kad juodu gulėjo su Akseliu Vesterose, už jo nugaros. Laiškučiai, lapeliai, viskas rodė, kad ryšys nenutrūko. Jį kamavo baisus pavydas.

Akselis Ragnerfeldas, nuolatinis jo varžovas, aiškiai turįs didesnį talentą nei jis. Akselis pasiekė to, kad buvo šlovinamas taip, kaip jis pats norėtų būti šlovinamas.

Galų gale jis pasirodė esąs ir geresnis vyras bei meilužis.

Prisiminė tą dieną, kai Halina susikrovė daiktus ir pasiėmė Kristoferį. Jis nebandė jos sustabdyti. Patikėjo jos žodžiais, kad jųdviejų laukia Akselis. Pradėjo ieškoti tik tada, kai buvo jau per vėlu. Kai paaiškėjo, kad Akselis lyg niekur nieko gyvena su savo šeima, o Halina ir Kristoferis dingo kaip į vandenį.

Jis atsistojo, nuėjo į kambarį. Iš paveikslo jį nuolat seka jos žvilgsnis. Kada tik pažvelgia, ji tarytum čia pat, jos pašaipios akys mato kiekvieną jo beprasmį žingsnį. Amžinai jauna, amžinai gyva, tačiau nepasiekiama. Lyg lėtinė liga ji užspaudė jam krūtinę ir niekada nepaleidžia. Ar jis tebemyli ją, ar tik jų meilės prisiminimą? Ar laikas tik pagražino spalvas, ar sušvelnino jos aikštingumą, jos neatleistiną išdavystę? Ar jį supančiojo ir užkerėjo nesibaigianti melodija?

Jo kalėjimo laikas nesibaigė, jo ilgesys neturi paaiškinimo, viskas atvira ir nėra kuo uždengti.

Pirmąsias dienas jis sėdėjo sustingęs. Tada, kai turėjo nutraukti paieškas ir nežinojo, ką dar galėtų padaryti. Buto sienos tik pabrėždavo, kad jos nėra, jos spausdavo jį vis labiau, versdavo kur nors išeiti. Žmonių minioje nebuvo tokių kaip ji, kiekvienas susitikimas tą nepakenčiamai primindavo. Iš nevilties pradėjo rašyti. Užsidaręs namuose stengėsi

atkurti jos vaizdą, giliai širdyje tikėjo, kad ji grįš paskaičiusi, ką jis parašė. Pamačiusi, kokia šviesa sklinda iš jo.

Vėjas kužda tavo vardą tapo geriausia jo kada nors parašyta knyga.

Bet ir tai neparviliojo jos namo.

Jis dar kartą pasijuto nugalėtas. Puikios recenzijos nukištos kažkur į kultūros puslapių užribius. Visi rašė ir kalbėjo apie Akselį Ragnerfeldą ir jo Nobelio premiją. Jo literatūrinis triumfas „Šešėlis" galutinai įtikino Švedų akademiją. Keliamas į padanges, vadinamas šimtmečio romanu. Torgnis net nenorėjo jo skaityti, bet smalsumas paėmė viršų. Norėjo savo akimis pamatyti, kas šiam žmogui teikia tokį pranašumą. O jį paverčia niekuo.

Prisimena pasibjaurėjimą, kai pirko romaną knygyne.

Jau po pirmųjų puslapių jis suprato ir pasibaisėjo.

Praėjus metams nuo tos bjaurios dienos, kai jis stovėjo Ragnerfeldų svetainėje atsiprašinėdamas, suprato apgaulės mastą.

Torgnis net nesiteikė paskambinti į duris. Jis atidarė jas ir įžengė vidun, jausdamas, jog turi visišką teisę. Jis nestypčios ant pirštų galiukų aplink žmogų, vertą didesnės paniekos, negu jis kada nors galės parodyti. Gerda pro virtuvės duris jį pamatė, bet taip nustebo, kad nepajėgė nieko pasakyti. Ji tik nusekė iš paskos iki Akselio darbo kambario. Prisivijo jį tik tada, kai jau buvo atidaręs duris. Akselis pašoko nuo kėdės,

bet pajėgė greitai susitvardyti. Tačiau Torgnis spėjo pamatyti baimės žybsnį jo akyse.

– Nieko tokio, Gerda, aš viską sutvarkysiu.

Jis nė nežvilgtelėjo į Torgnį, priėjęs uždarė duris priešais išsigandusį Gerdos žvilgsnį. Nesakydamas nė žodžio grįžo prie stalo, atsisėdo ir sunėrė ant stalo padėtas rankas. Valandėlę buvo tylu, paskui jis nepatikliai nusišypsojo lyg bandydamas pagrindą po kojomis.

– Torgni, viskas buvo taip seniai.

Žvilgsnis budrus, bet draugiškas.

Torgnis stovėjo prie durų. Kirvis buvo iškeltas, bet Akselio nerimas leido jam dar kiek padelsti. Jo apsimestinis mandagumas. Susijaudinimas, nuo kurio ant kaklo pasirodė raudonos dėmės. Torgnis pajuto keistą ramybę. Kadangi tiesa buvo jo, jis pirmą kartą pajuto savo pranašumą. Jautė svaiginančią galią, aukštuma, nuo kurios žvelgė, susuko jam galvą. Jis mėgavosi šia padėtimi kaip brangaus šampano taure.

– Sveikinu, kad tave išrinko į Švedų akademiją.

– Dėkui.

Torgnis žvelgė į jį, kiek per ilgai, paskui apmetė akimis kambarį. Priėjo prie sienos, susidomėjęs apžiūrėjo diplomą ir nuotraukas, puikiai suprasdamas, kokį apmaudą kelia jo tylėjimas.

– Ar turi kokį reikalą?

Torgnis viską apžiūrinėjo atsukęs į jį nugarą. Perbraukė pirštu per vieno rėmelio viršų ir nusikratė dulkes.

– Čia Gerda, matyt, neapsižiūrėjo.

Jis apsisuko ir ramiai nuėjo prie knygų lentynos. Pakreipęs galvą skaitė pavadinimus ant knygų nugarėlių ir netrukus pamatė *Vėjas kužda tavo vardą*.

– Tik pamanykit! Ir kaip tu randi laiko skaityti tokią nieko nevertą literatūrą? Aš visada maniau, kad tu nieko daugiau nespėji, tik rašyti savas knygas.

– Gal galiu ko nors pasiūlyti? Kavos? Viskio?

– Dėkui, ne.

Vėl pasidarė tylu, jis pirštu perbraukė per Akselio knygų eilutę.

– Spėju, kad atėjai su kokiu reikalu. Nežinojau, kad tu pasirodysi, taigi turiu kiek kitokių planų.

Torgnis sustojo.

– Vadinasi, tu spėji, kad aš atėjau su kažkokiu reikalu?

– Taip.

Jis pažvelgė į Akselį.

– Ir koks gi galėtų būti tas reikalas?

Akselis nieko neatsakė.

Torgnis ištraukė iš lentynos *Vėjas kužda tavo vardą*. Kiek laiko stovėjo sverdamas knygą rankose.

– Ar žinai, apie ką ši knyga?

– Man nemalonu prisipažinti, bet, tiesą sakant, aš jos dar neperskaičiau.

– Žinoma, suprantu, juk buvai labai užsiėmęs. Galiu papasakoti ir taip sutaupyti tau brangaus laiko. Ji pasakoja apie Haliną. Gal dar prisimeni ją? Juk apie ją mudu taip maloniai kalbėjomės tavo malkinėje

maždaug prieš metus. Na, ar supranti, kur skamba varpai?

– Taip, aš ją prisimenu.

Torgnis nutaisė mąslią veido išraišką.

– Ką gi, pagalvokim. Man atrodo, kad aš tą pokalbį prisimenu kone žodis žodin, juk žmonės paprastai prisimena nemalonius išgyvenimus. Vieną dalyką žinau puikiai, nes man tada nuo jo labai palengvėjo. Tu pasakei, kad tarp judviejų su Halina nieko tokio neįvyko, tiesa?

– Tarp mūsų nieko ir neįvyko.

– Sakei, kad tarp jūsų nėra nieko bendra?

– Kurlink tu suki?

Raudonis nuo Akselio kaklo pakilo į veidą.

Torgnis palingavo galvą.

– Matai, Akseli, būdavo valandų, kai aš tau pavydėdavau, kai turėdavau pripažinti, kad tu turi kažką ypatinga, ne tik savo knygas, bet ir kažką, už ką tu, kaip man atrodė, jautiesi atsakingas.

Jis žiūrėjo į sunertas Akselio rankas. Pirštai pabalo. Sukandęs dantis jis klausėsi Torgnio žodžių nieko neatsakydamas.

Torgnis nebegalėjo ilgiau išlaikyti nerūpestingo tono.

– Kaip tu gali čia sėdėti ir apsimesti, kad viskas gerai, kai žinai, kad esi demaskuotas, kad aš supratau, koks tuščias burbulas tu esi.

Akselis sukando dantis. Jo rankos pradėjo drebėti, jis pasidėjo jas ant kelių. Torgnis padėjo savo knygą atgal į lentyną ir paėmė vieną *Šešėlio* egzempliorių.

Akselis matė, ką jis daro, bet greitai nusuko akis į šalį lyg neturėdamas jėgų žiūrėti į tai, kas vyksta. Torgnis stebėjo jį norėdamas pamatyti, kaip Akselio orumas lašas po lašo senka.

– Kaip tu jautiesi laimėjęs Nobelio premiją ir keliamas į padanges už šią knygą?

Akselis nesujudėjo. Paskui giliai įkvėpė oro lyg rengdamasis nerti po vandeniu. Kelias sekundes laikėsi, paskui pasilenkė į priekį, kakta atsitrenkė į rašomąją mašinėlę. Torgnis stovėjo tylėdamas, matydamas, kaip griūva puošnus fasadas.

– Kur ji dabar?

Minutės bėgo. Ilgos minutės. Atrodė, kad Akselis Ragnerfeldas sukaupė visas jėgas, kad neišgriūtų iš kėdės. Paskui ėmė sunkiai kvėpuodamas ieškoti žodžių, bet nė vieno negalėjo ištarti.

– Turi man pagelbėti, Torgni.

– Pasakyk, kur ji dabar?

Akselis vargais negalais atsistojo, jo veidą buvo sunku atpažinti.

– Nežinau, prisiekiu. Kažką kalbėjo apie tai, kad ketina grįžti į Lenkiją. Mielasis Torgni, turi tai suprasti, aš buvau įpuolęs į visišką desperaciją.

Jis maldavo, žvilgsnyje visiška neviltis. Torgnis stebėjosi tuo, ką matė. Akselis Ragnerfeldas nuolankiai maldauja jo užuojautos. Jis nepajėgia nieko jam atsakyti, tai, ką jis mato, jam atrodo bjauru. Jis pažiūrėjo į rankose laikomą knygą, pirštais perbraukė jos lapus. Visos raidės. Visi žodžiai aprašo baisiausią pragarą, kokį gali pakelti žmogiškoji būtybė. Konclagerio baisybės aprašytos taip, kaip niekas kitas to

negalėtų padaryti, tik tas, kas pats visa tai išgyveno. Aprašyta su didžiule kančia, norint nutildyti demonus. Akselis Ragnerfeldas viską iš jos pavogė, apiplėšė ją. Jis pavogė jos mintis, išprievartavo jos sielą.

– Ji atsiuntė man rankraštį, pasakė, kad galiu daryti su juo ką noriu.

Torgnis akies mirksniu perpyko.

– Po perkūnais, juk ji sirgo! Ir tu tai žinojai! Ar žinai, kiek laiko ji grūmėsi su šiuo romanu?

– Ji sakė nieko nenorinti apie jį žinoti, ketino grįžti į Lenkiją, pradėti naują gyvenimą, norėjo pamiršti viską, kas atsitiko, sakė, kad...

Jo pečiai sulinko, jis pažvelgė į savo kelius. Dešinės rankos pirštais pradėjo sukioti savo santuokinį žiedą.

– Daug metų man nepavyko nieko parašyti, apskritai nieko, buvau apimtas visiškos nevilties. Leidykla nedavė ramybės, bankas spaudė, neturėjau pinigų susimokėti palūkanas, galima sakyti, baigėsi duonos atsargos. Negalėjau išspausti nė vienos eilutės, tiesiog nebepajėgiau rašyti, viskas buvo dingę. Jau maniau pasakyti Alisei, kad turėsime parduoti namą. Vaikščiojau po namus ieškodamas įkvėpimo, o kaip tik tuo metu dar paskambino tėvai, pasakė, kad nuo širdies infarkto mirė mano sesuo. Nebuvau jos matęs apie trisdešimt metų. Girdėjau, kaip jiems sunku mane prašyti, bet kurgi dėsies. Klausė, ar negalėčiau prisidėti prie laidotuvių, ir aš... Negalėjau jiems pasakyti tiesos. Negalėjau prisipažinti, kad tiesiog neturiu pinigų. Prisipažinti, kad esu visiškai žlugęs.

Jis užsidengė veidą rankomis, valandėlę Torgniui pasirodė, kad jis verkia.

– Pradėjau ieškoti drabužinėje, tikėjausi rasti kokių nors senų tekstų, ir tada radau tą rankraštį, jis tiesiog ten gulėjo, ir aš... Ji sakė, kad galiu daryti su juo ką noriu. Suprantu, kad tai neteisinga, bet tuo metu nemačiau kitos išeities.

– Nobelio premijos laureatas Akselis Ragnerfeldas! Tfu, po perkūnais! Kaip tu, po velnių, gali save pakęsti?

Torgnis spjaute išspjovė šiuos žodžius. Panieka degino jam liežuvį.

Akselis susmukęs kiurksojo ant kėdės, žvelgdamas nieko nematančiomis akimis. Torgnis matė prieš save nepažįstamą žmogų, niekada iki šiol nesutiktą.

– Turėjai suprasti, kad tave demaskuos, kad aš kada nors perskaitysiu.

– Ji sakė, kad tu nebuvai skaitęs. Kad niekas nebuvo skaitęs.

Torgnis neteko žado. Jis ne vienerius metus sėdėjo šalia jos, ragino ją, drąsino, kad kovotų toliau, kai ji norėdavo pasiduoti. Komentuodavo kiekvieną jos sakinį, stebėjosi jos talentu, bandė ją įtikinti, kad šis rankraštis – tikras šedevras.

Ir štai jis, pasirodo, net neskaitė!

– Aš rizikavau. Padėtis buvo tokia bloga, kad blogiau ir negalėjo būti. Jei būčiau žinojęs, kad iš viso to išeis tokia sensacija... Net lakiausiose fantazijose negalėjau atspėti, kad viskas taip baigsis. Norėjau tik laimėti truputį laiko ir baigti rašyti, ką buvau pradėjęs.

Jis pažvelgė į Torgnį, bet greitai nuleido akis, nesulaukęs užuojautos, kurios ieškojo.

– Manai, kad aš nesigailėjau? Ką? Kaip tau atrodo, kaip aš turiu jaustis? Juk bent tiek mane pažįsti. Visa tai tarytum nesibaigiantis košmaras.

Jis atsistojo, priėjo prie lango.

– Labiausiai norėčiau, kad viso to nebūtų atsitikę, Torgni, bet nieko negaliu padaryti.

Kambaryje įsiviešpatavo tyla. Išgirdęs kažkokį garsą prieškambaryje, Akselis atsisuko. Priėjo prie durų, atidarė, bet ten nieko nebuvo. Įsitikinęs, kad jųdviejų pokalbio niekas nesiklauso, jis grįžo prie stalo ir atsisėdo.

– Žinau, kad neturiu teisės prašyti tave patylėti, Torgni, bet padarysiu, kas tik įmanoma...

Torgnis sušnypštė.

– Gausi pusę premijos pinigų.

Pasiūlymas Torgnį nustebino. Kaip mažas berniukas, pagautas nusirašinėjant per egzaminus. Bando išsisukti toliau apgaudinėdamas. Torgnio kaktoje tvinksėjo gyslos. Atrodė, kad kraujas tuoj prasimuš į paviršių. Vyras, kuriuo jis nenoromis žavėjosi, kurį laikė pavyzdžiu, nors ir nemėgo jo, šliaužiojo prieš jį lyg koks kirminas. Kurgi jo tiesumas, nuoseklumas, pavydėtinai tvirtas charakteris? Visą laiką jo viduje, jo nepakartojamų laimėjimų gilumoje slypėjo visai kas kita. Toks pasigailėtinas menkumas, kad, rodos, ir oras aplink jį ima dvokti.

– Ji sakė, kad aš galiu tai panaudoti.

Prislopintas balsas, tarytum paskutinis atkaklus bandymas jį sujaudinti.

Torgnis nenuleido nuo jo akių. Jis mato vyrą, laimėjusį Halinos meilę. Mokėjusį ją apakinti, įsiskverbti į jos vidų.

– Kada ji tai pasakė?

Akselis greitomis žvilgtelėjo į jį.

– Tai buvo parašyta laiške, kurį ji atsiuntė kartu su rankraščiu.

– Ką tu kalbi, Akseli? Juk sakei, kad nebuvai su ja daugiau susitikęs.

– Ji viską atsiuntė paštu.

– Kurgi tas laiškas? Gal galėčiau jį paskaityti?

– Išmečiau.

– Žinoma. Ką, po velnių, tu galvoji? Kaip aš galėčiau tuo patikėti? Kas gi iš tikrųjų atsitiko Vesterose? Halinos versija staiga pasirodo daug įtikinamesnė nei tavo.

Akselis nieko neatsakė.

Torgnis užsimerkė.

Akselis ir Halina. Slapta užsidegė nuo aistros, suartėjo už jo nugaros. Šios ant stalo gulinčios rankos smalsiai tyrinėjo jos kūną. Halina leido, kad tai įvyktų.

Akselis pasigrobė viską, kas priklausė Torgniui. Viską, kas buvo jo ir Halinos, kas išaugo ir ištobulėjo, ko jie išmoko bendraudami. Vyras, kuris dabar meluoja sėdėdamas už savo stalo, įsiskverbė į jųdviejų intymias paslaptis.

Vaizdas nėjo jam iš galvos, darėsi nebepakeliamas.

Halinos veidas, kai jos lūpos prasiskiria, jos liežuvio galiukas, jos burna prie sukietėjusio Akselio

organo. Jos akių blizgesys, šlaunų judesiai, dejonė, kai jis įsiskverbė į ją. Jei visa tai tiesa, jis turi jį užmušti.

– Nusimauk kelnes.

Akselis nustėro.

– Ką?

– Nusimauk kelnes, sakau tau!

– Gal išprotėjai?

– Kažkur ten turi būti apgamas, tiesa?

Akselis užsimerkė.

– Halina man apie jį pasakojo, kad aš patikėčiau. Ji net nupiešė jį ant popieriaus lapo, norėjo man įrodyti.

Paskutinėmis dienomis. Kai nebeliko nieko, tik noras vienas kitą įžeisti.

– Ar prisimeni, ką sakiau tada malkinėje? Kad užmušiu tave, jei sužinosiu, kad meluoji.

Žodžių nereikėjo. Tiesą galima buvo perskaityti Akselio veide.

– Prakeikta kiaule!

– Tai buvo tik tą vieną kartą Vesterose. Atleisk man, Torgni, bet ji pasakė, kad judu nesate pora, kad esate tik draugai. Jei būčiau žinojęs, kad ji meluoja, būčiau niekada jos nelietęs.

Akselis atsistojo.

– Tai nieko nereiškia, Torgni. Mes išgėrėme, daug išgėrėme, viskas išėjo taip, o ne kitaip.

Žlugimas prasidėjo po Vesteroso. Halinos liga paūmėjo. Vesterosas buvo pabaigos pradžia.

Tai nieko nereiškia, Torgni.

Jis sunkiai alsavo.

Vėliau, visus tuos metus, kai teko gromuluoti tai, kas įvyko, jam atrodydavo, kad jis suklydo kaip tik čia. Kai tiesa apie išdavystę atvėrė žaizdą širdyje, kai pyktis tapo nesuvaldomas.

– Tai įvyko tik tada, tik tą vieną kartą, prisiekiu.

Vienintelis noras.

Rūpestingai viską sunaikinti.

– Ką darysi, Akseli, kai tiesa apie *Šešėlį* pripildys viso pasaulio laikraščių kultūros puslapius? Kokioje oloje manai pasislėpti?

Jis girdėjo savo balsą ir stebėjosi, koks jis pasikeitęs. Duslus, monotoniškas, tarytum ne jo, o kažkieno kito. Jį kažkas apsėdo. Kažkas suspaudė jo kumščius ir neleido atitraukti žvilgsnio nuo žmogaus, kuris buvo kaltas dėl jo suniokoto gyvenimo. Kuris atėmė iš jo Haliną ir berniuką.

Akselis, matyt, suprato šį pasikeitimą. Jo veidas persimainė, jis atsisėdo ta pačia poza kaip ir prieš demaskavimą. Sunėręs ant stalo rankas jis staiga pažvelgė į Torgnį, tarytum vėl būtų padėties šeimininkas. Jo atsiprašinėjimai buvo veltui, jis, regis, panoro išbandyti kitokią taktiką.

– Nemalonu tau tai sakyti, bet tu nepalieki man kitos išeities.

Jis sekundę tylėjo, paskui vėl prašneko.

– Tu nieko negali įrodyti.

– Ką man reikia įrodinėti?

– Tai, ką tu tvirtini apie *Šešėlį*.

Torgnis prunkštelėjo.

– Tau negana to, kad *aš* žinau? Tu gali su tuo gyventi, kol niekas kitas nežino?

– Daugiau neturiu iš ko rinktis.

– Prakeiktas apsimetėli!

– Suprantu, kad padariau klaidą. Ko tu dar nori?

– Tu ir toliau leisies šlovinamas už jos šedevrą?

– Kalbos apie Nobelio premiją prasidėjo dar seniai prieš *Šešėlį*. Puikiai žinai, kad premiją man skyrė ne vien už šį romaną, o už visas mano knygas.

– Nori pasakyti: už tas, kurias tu pats parašei?

– Jau sakiau – tu nieko negali įrodyti.

Torgnis nė nemirktelėjo. Jis prisiminė tą menkavertiškumo jausmą, kuris Haliną persekiojo po baisių pažeminimų Treblinkoje. Tie pažeminimai neleido jai pasijusti mylimai. Kol bus gyvas, jis turės matyti Akselį prožektorių šviesoje, apsuptą šlovės, garbinamą, ir žinoti, kad jo vietoje turėtų būti Halina. Turės pakelti nuolankų kultūros aukštuomenės pataikavimą, žiūrėti, kaip Akselis lankstosi priimdamas sveikinimus už tas kančias, kurias jam pavyko paversti unikaliu meno kūriniu.

Įniršis aptemdė jo žvilgsnį. Jis melavo pats to nesuvokdamas, atrodė, kad ne jis pats visa tai išgalvojo. Dusliu balsu jis pratarė:

– Namie turiu jos užrašus, visą jos susirašinėjimą, tyrimus. Sąsiuvinius, visus juodraščius. Rašytus jos ranka.

Jo žodžiai padarė įspūdį. Bet ir meluodamas jis suvokė, kad Akselio tiesa. Prie jo būtų sunku prisikasti. Be įrodymų Torgniu niekas nepatikės. Net jei pavyktų rasti Haliną. Jei tai, ką sako Akselis, tiesa, galbūt ji viską paneigtų, dar kartą pasirinktų

Akselį. Skandalo vandenys nutekėtų nuo jo kaip nuo žąsies, Torgnis liktų sugėdintas vulgarus apgavikas.

Jo vidų degino iki baltumo įkaitinta geležis. Jis troško naikinti. Kad Akselis pats pajustų skausmą, kokį sukėlė jam. Visa kita nesvarbu. Galėtų bet ką padaryti, kad tik pasiektų šį tikslą. Atkeršytų už tai, kad Halina nebepajėgė atsitiesti, kad sužlugo jo paties gyvenimas. Jei jis negali paneigti Akselio kūrybos, galbūt gali sugriauti jo gyvenimą? Tamsa buvo tokia baisi, kad jis išsigando. Bandė griebtis ko nors, kas jį sulaikytų, bet viskas dingo tamsoje. Tarytum iš tolo jam pasigirdo balsas, patariąs, kaip įvykdyti velnišką planą.

Iš kur tas balsas? To jis nežinojo.

– Jei nori mane papirkti, kad tylėčiau, gali tai padaryti. Tai priklauso nuo to, ką man pasiūlysi.

Akselis sėdėjo tylėdamas, laukė, ką jis dar pasakys.

– Juk sakoma: akis už akį, dantis už dantį.

– Nesuprantu, ką turi galvoje.

– Tu atėmei iš manęs mano moterį.

– Torgni, tai buvo tik *vieną* kartą, aš net nežinojau, kad ji tavo. Ar viską sugalvojai tik dėl to? Vienintelio neatsargaus žingsnio?

Jo balsas dusliai aidėjo.

–Vienas kartas – tas pat, kas ir nė vieno, ar ne taip sakoma?

Akselis beviltiškai skėstelėjo rankomis, toliau kalbėjo Torgnis.

– Man irgi užteks vieno karto.

– Nesuprantu. Ko tu reikalauji?

– Kad sumokėtum ta pačia valiuta.

Raukšlė Akselio kaktoje rodė, koks jis sutrikęs. Paskui raukšlė išsilygino.

– Gal turi galvoje Alisę?

Akselis niekinamai sušnypštė.

– Nemanau, kad tai ją labai sudomins, bet jei nori, prašom, pabandyk.

– Aš kalbu ne apie Alisę.

Akselio šypsena dingo.

Torgnis pajuto, koks sunkus jo kūnas, kokia praraja atsirado tarp jo proto ir valios. Jis kvėpavo iš lėto, oras nenoromis skverbėsi į tamsą. Jis stovėjo tylėdamas, leido tamsai vis labiau įsigalėti. Tai buvo sekundė, nulėmusi jo žūtį.

– Aš kalbu apie tavo dukterį.

Vėliau, per visus tuos metus jis suvokė, jog buvo pasiklydęs tamsoje.

Akselis pašoko nuo kėdės.

– Gal išprotėjai? Tu tikrai nesveikas!

Sugriauti. Sugriauti Akselio gyvenimą bet kokiais būdais.

– Viskas priklauso nuo tavęs, nuo to, kaip tu vertini veidmainystę.

– Anika neturi su tuo nieko bendra, visiškai nieko. Kaip tu gali reikalauti tokio dalyko, kuris...

Jis nerado tinkamų žodžių.

– Ką tu apie mane galvoji? Ar supranti, ką kalbi? Jei nori žinoti, mane suvedžiojo Halina. Kodėl mano duktė turi būti baudžiama už tai, ką padariau aš? Jai tik penkiolika metų! Penkiolika! Iš tavęs galima

visko tikėtis, Torgni, bet šito! Kaip žemai tu dar gali nusmukti?

Torgnis nusijuokė.

– Turėtum save to paklausti, Akseli. Kaip žemai gali nusmukti tu? Jau ir dabar tu sėdi kone pačiame dugne.

Akselio akys virto siaurais plyšeliais.

– Suprantu, kad mėgaujiesi savo pranašumu, tikrai norėčiau, kad niekada nebūčiau panaudojęs to rankraščio, bet kas įvyko, įvyko, ir aš nieko negaliu pakeisti. Ar tau dar nepakankamas kerštas žinoti, koks pranašumas tavo rankose, kad aš turiu gyventi bijodamas, jog tu bet kurią dieną gali mane demaskuoti? Tu puikiai žinai, kas būtų, jeigu... Negaliu patikėti, Torgni, kad tu trokšti man tiek blogio.

Jei tai, kas siautė Torgnio širdyje, būtų atsispindėję jo veide, Akselis būtų turėjęs pakeisti nuomonę.

– Halina pasakė, kad galiu daryti su rankraščiu ką noriu. Kokią turi teisę kelti man beprotiškus ultimatumus? Be to, didelę dalį pakeičiau. Manim dėtas, tu būtum padaręs lygiai tą patį.

– Žiūrėk tu man!

– Lengva ateiti čia ir vaidinti teisuolį, bet aš tave pažįstu, Torgni, būtum pasielgęs lygiai taip pat.

– Bet aš to nepadariau. Čia ir yra skirtumas.

Akselis susmuko kėdėje ir rankų mostais bandė sutramdyti Torgnį.

– Torgni, pasikalbėkime kaip du protingi vyrai. Esu vertas tavo paniekos, esu pasirengęs ją kęsti. Be to, pasiūliau tau pusę premijos pinigų. Eik namo ir apie viską gerai pagalvok, matau, kad dabar tu per daug

susijaudinęs, negali racionaliai protauti. Noriu pamiršti tai, ką neseniai siūlei, ir tau atleisti. Eik namo ir pagalvok, ar tau užteks pinigų, kad galėtum patylėti.

– Man nereikia Halinos pinigų.

– Ko gi tau reikia?

– Aš jau sakiau.

– Betgi, po perkūnais, žmogau!

Akselis trenkė ranka į stalo plokštumą. Torgnis nusijuokė. Mandagiam Akseliui keiksmas visai netiko.

– Renkiesi tu. Viskas priklauso nuo tavęs. Šį kartą taip pat.

Akselis su pasibjaurėjimu papurtė galvą.

– Tu negali galvoti taip, kaip kalbi!

– Rinkis, Nobelio premijos laureate. Mano siūlymo laikas baigiasi po minutės.

Torgnis pakėlė ranką ir pažvelgė į laikrodį.

– Tu ir pats nesuvoki, ką darai, negali aiškiai protauti.

– Keturiasdešimt penkios sekundės.

Akselis vėl atsistojo.

– Tu negali to siūlyti rimtai.

– Trisdešimt sekundžių.

Akselis užsimerkė.

Širdyje Torgnis jautė tuštumą. Maloni piktdžiuga virto visiška tamsa.

– Tu dar pasigailėsi to, Torgni, kai atgausi protą.

– Dešimt sekundžių.

Akselis vėl susmuko į kėdę.

Sekundinė rodyklė perbėgo paskutinę ribą, Torgnis nuleido ranką.

– Ką gi, Akseli, džiaugiuosi, kad tau pavyko nežinia iš kurio užkampio sukrapštyti mažą trupinėlį savigarbos.

Akselis sėdėjo susilenkęs, padėjęs galvą ant rankų. Torgnis nuėjo durų link. Jau spaudė rankeną, kai jį sustabdė Akselio balsas.

– Palauk.

Vidinėje tamsoje kažkas pasityčiodamas nusijuokė. Torgnis atsigręžė. Akselis buvo atsistojęs, jo akys degė. Atrodo, jo viduje slėpėsi Torgnio vertas varžovas.

– Tu man nepalieki kito pasirinkimo. Tikiuosi, supranti tai.

– Pasirinkimas visada lieka, Akseli. Visai kitas dalykas, kas žmogui svarbiau.

Akselis nudelbė akis. Jis sunkiai alsavo.

– Kaip tu manai, kaip viskas turi įvykti?

Balsas toks duslus, kad vos įmanoma suprasti, ką jis kalba.

– Palik tai man. Svarbu, kad šiandien ji būtų viena namie.

Jis žvilgtelėjo į laikrodį.

– Nueikite su žmona į kiną ar kur nors kitur, pasirūpink, kad nebūtų Gerdos. Aš liksiu tavo kambaryje, kol jūs išeisite. Atnešk čia tą viskį, kuriuo norėjai mane pavaišinti.

– Tu velnias!

Torgnis nusijuokė.

– Koks jausmas, Akseli, ką? Patirk iki galo tą jausmą.

Akselis stovėjo palinkęs, atsirėmęs rankomis į rašomąjį stalą. Buvusio Akselio šešėlis. Torgnio kerštas jau, galima sakyti, įvykdytas. Liko tik pats veiksmas.

Balsu, visiškai praradusiu skambesį, Akselis baigė pokalbį. Iš lėto, pabrėždamas kiekvieną skiemenį.

– Jei kada nors pasigirs bent menkiausias gandas, kad prie *Šešėlio* yra pridėjęs ranką kas nors kitas, aš pats asmeniškai apkaltinsiu tave ir papasakosiu, ką tu šiandien padarei. Jei pražūsiu aš, pražūsi ir tu. Be to, noriu, kad pažadėtum niekada nesirodyti man net iš tolo. Mano didžiausia viltis, kad tu greitai atsidursi pragare, kur tau jau seniai vieta.

Torgnis nugriuvo ant nepaklotos lovos. Trisdešimt metų jis gyvena toje tamsoje, kuri nuo anos dienos niekada nuo jo nepasitraukė.

Kaip tai galėjo atsitikti? Jis nežino. Žino tik, kad tamsa jį apakino. Trisdešimt metų jis ieškojo pasiteisinimo, bet rasti taip niekada ir nepavyko. Jis išmoko apsimesti. Išoriškai atrodyti padoriai ir neprisiimti kaltės.

Bet ir nedidelį įskilimą išduoda duslus skambesys.

Ar blogis visada buvo įgimta jo esybės dalis, ar jis įsiveržė į jo vidų tik tada, kai iš jo viskas buvo atimta? Kai liko tik skeveldros, kurias jis ėmė svaidyti į kitus.

Per vėlai suprato, kad kerštą nukreipė į save patį. Kad tai, ką jis gebėjo padaryti, sukaustė jį, atnešė jam gėdą, kurios jis nepakelia.

Paskutinė Akselio viltis išsipildė.

Visą likusį gyvenimą Torgnis gyveno kaip padugnė, kuria tada tapo. Visi ketinimai galų gale išsipildo, jei tik smarkiai pasistengi.

Jis tai padarė.

Viskas išsipildė su kaupu.

ANKSTYVAS RYTAS. Dar prieš pabusdamas žinau, kad esu laimingas.

– Žoržai, – kužda ji, jos lūpos kutena man ausį. – Atėjo pavasaris, jaučiu pro langą besiveržiančius kvapus, eikš!

Sonja ima mane už rankos, nori nuvesti prie visko, kas mūsų laukia. Atmerkiu akis. Ji šypso.

Jei dievai jaučia pavydą, man gali būti blogai.

Neatimkite to iš manęs, tyliai meldžiuosi.

Taip tyliai, kad ji negirdi.

Mes susikrauname krepšį, einame į pajūrį. Išskleidžiame patiesalą, pusryčiaujame. Berniukas pamiršo namie kepurę, jis bėgioja po pievą, kuri dar neseniai buvo ruda, negyva, o dabar joje bunda žaluma. Užsikeliu jį ant pečių ir bėgu pavasario pievomis, kol jis ima krykštauti iš džiaugsmo. Ji sėdi ant pakloto ir juokiasi. Ji – mūsų orientyras plačiose pievose, nedidelė būtybė tolumoje raudona suknele.

Paskui vaikas sėdi jai ant kelių ir kramto sausainį. Aš pilstau kavą į skirtingų spalvų puodelius. Berniukas pamato kažką, ką pastebi tik vaikai, ir nueina kiek toliau nuo mūsų. Ji seka jį akimis.

Man nieko netrūksta. Dabar, kai ji sveika, aš viską turiu.

Vos tik apie tai pagalvoju, mintis nusileidžia tarp mūsų ant pakloto.

Mes apie tai niekada nekalbame.

Ji paima mano ranką, lyg ir ji būtų pamačiusi nekviestą svečią. Kaip visada ji atsako man dar nespėjus paklausti.

– Aš niekada nekrintu, aš tik iš lėto slenku žemyn.

– Aš čia, su tavimi.

Paglostau jai skruostą.

– Tik dėl tavęs aš galiu kvėpuoti, tik tavo kojomis galiu vaikščioti. Nepalik manęs, Žoržai.

– Aš tavęs nepaliksiu, – sakau jai.

Ji pažvelgia į vaiką.

– Vyras ir moteris gali pažadėti vienas kitam, jie žino, ką reiškia žodžiai. Jie turi reikšmės čia ir dabar, juos galima atšaukti.

– Tik ne mano žodžius.

Ji paima mane už rankos.

– Vaikas tiki žodžių prasme. Aš tikėjau savo motina, kai ji sakydavo, jog niekada manęs nepaliks. Kaip galima vaikui pažadėti ką nors, kai nežinai, ar galėsi tai įvykdyti?

Ji vėl pažvelgia į berniuką.

– Aš jį myliu. Kodėl to neužtenka?

Kristoferis padėjo į šalį Torgnio knygą. Jis gulėjo lovoje, nors buvo jau popietės metas. Paskaitydavo skyrelį iš *Vėjas kužda tavo vardą,* paskui ramiai gulėdavo žiūrėdamas į lubas. Tekstą jis galėjo skaityti tik nedidelėmis ištraukomis. Jo slaptas pasaulis vi-

sus tuos metus, kai jis jo ieškojo, buvo pasiekiamas kiekvienoje bibliotekoje.

Nenoromis bandė suvokti savo padėtį. Iš pradžių tuštuma ir viltis, paskui šioks toks turinys, bet beprasmis. Trejus metus jis kovojo norėdamas pelnyti teisingumą. Tikėjo, kad pasaulis sutvarkytas taip, jog už gerumą susilauki atpildo. Bandė rodyti gerą pavyzdį. Stengėsi pakilti virš vidutinybės ir padaryti pasaulį geresnį. Dėjo visas pastangas pakilti iki savo protėvių, kurie, kaip jis manė, buvo jo verti. Jis metė bet kokius piktnaudžiavimus, kovojo su demonu, nežinodamas, kurioje jo paveldo vietoje jis slepiasi.

Tiesa šaipėsi jam už nugaros.

Grumkis, tu mažas pasipūtėli, ateis laikas, kai būsi parblokštas ant žemės.

Matyt, jo didybės manija išprovokavo likimo jėgas. Juk neretai galvodavo, kad kai kurie žmonės vien dėl paveldėtos medžiagos yra pranašesni. Aišku, jis vienas iš tokių. Galų gale milžiniškas pirštas nusileido jam ant galvos ir prispaudė jį tarytum kanceliarinį smeigtuką.

Jis pakėlė knygą prie veido, įtraukė jos kvapo. Prisigėrusi cigarečių dūmų ir senų dulkių. Jo motina buvo mylima. Tai guodžianti mintis. Raidės kartais tvirtindavo, kad net ir jis buvo mylimas. Tuo sunkiau patikėti, nes jis žino istorijos pabaigą. Ką jis išgyveno, nelabai atitiko tai, ką tarėsi matąs Torgnis.

Nuoskauda, kurią jis patyrė, neatleista. Jos liga dar ne pasiteisinimas. Kas nors turėjo pamatyti, kokia jų padėtis, galėjo įsikišti. Neleisti, kad jis prarastų trisdešimt penkerius metus nieko nežinodamas.

Praėjo keturi mėnesiai nuo tada, kai ji dingo iš Torgnio namų, iki tos dienos, kai paliko jį Skansene. Daug kas galėjo ją per tuos mėnesius sutikti, suprasti, kad ji serga.

Nė vienas neatėjo jiems į pagalbą.

Jis girdėjo, kaip prasivėrė plyšys laiškams ir kažkokie popieriai nukrito ant grindų, bet neturėjo jėgų atsikelti. Laiškanešio žingsniai nutolo. Jis pasuko galvą, pažiūrėjo į kompiuterį. Net ir jo pjesė jam pasirodė nebesvarbi. Tai, kuo jis norėtų padaryti didžiausią įspūdį, niekada nepasieks publikos.

Žvilgsnis nukrypo į konjako butelį.

Giliai atsidusęs atsikėlė iš lovos, susisupo į rytinį chalatą. Matė ant durų kilimėlio gulinčius laiškus, bet neėmė jų. Atsisėdo prie rašomojo stalo. Ilgai sėdėjo sunėręs rankas, paskui įjungė nešiojamąjį kompiuterį.

Signalas parodė, kad atėjo žinutė.

Pagaliau gyvybės ženklas iš Jesperio.

Jis atidarė elektroninį paštą, bet rado tik nuorodą į tinklalapį. Kompiuteris paprašė jį palaukti, kol pasikraus puslapis. Viskas truko ilgai, jis nekantriai barbeno pirštais, paskui surinko Jesperio mobiliojo numerį, bet neatsiliepė net atsakiklis. Pasigirdo tik kažkokie keisti garsai, lyg jis būtų paskambinęs ne tuo numeriu.

Ekranas krovėsi. Jis atsistojo ir išėjo į prieškambarį. Koja pasklaidė popierius, kuriuos laiškanešys buvo numetęs ant jo kilimėlio. Maisto parduotuvės reklama, banko vokas su langeliu, laiškas ranka užrašytu adresu, su pašto ženklu. Jis pasiėmė šį laišką,

grįžo prie rašomojo stalo. Ekrane buvo pasirodęs juodas filmo langelis, Kristoferis paspaudė „įjungti". Prasidėjo filmas. Jesperis sėdi savo kambaryje, fone Kristoferis pamatė pažįstamus sienų apmušalus.

– Aš esu Jesperis Falkas. Ačiū, kad žiūrite šį filmą ir kartu patvirtinate mano hipotezę, jog dauguma pamiršo pareigas, kurias tenka prisiimti, kai gimsti žmogumi.

Kristoferis atidėjo laišką į šalį, atsilošė į kėdės atkaltę. Gera buvo matyti Jesperį. Bent vienas pastovus dalykas, kai viskas nuolat keičiasi.

Jesperis ekrane pamojavo keletu šimto kronų banknotų.

– Štai čia penki šimtai. Juos atiduosiu jam, prieik truputį arčiau!

Jesperis mostelėjo ranka kažkam esančiam šalia kameros. Tuoj pasirodė juodai uždengta galva. Veidas uždengtas plėšiko kauke, pro skyles žvelgia mėlynos akys. Kristoferis jo nepažino.

– Pamojuok ranka, parodyk, kad tu patenkintas.

Anoniminis asmuo pamojavo.

– Aš nusipirkau jį už penkis šimtus kronų, kad jis išplatintų šį filmą internete. Nupirkti galima visus, vienus brangiau, kitus pigiau. Ar pagalvojote, kokia būtų jūsų kaina? Taip, dabar gali atsisėsti.

Vyras su plėšiko kauke dingo, iš krypties Kristoferis suprato, kad jis atsisėdo ant Jesperio lovos.

– O dabar apie reikalą. Parašiau romaną *Nostalgija. Keistas įveikiamo liūdesio jausmas.* Įsidėmėkite

šį pavadinimą. Jį parašyti man prireikė septynerių metų, o viena puiki leidykla nusprendė jį išleisti. Aišku, be galo džiaugiuosi. Mat mano knygoje yra gana svarbių dalykų. Aš parašiau ją norėdamas pakeisti pasaulį. Nes toliau taip gyventi nebeįmanoma. Ar ne tiesa?

Jesperis žvilgtelėjo į tą pusę, kur turėjo būti kauke prisidengęs žmogus, lyg laukdamas jo pritarimo.

– Net ir jis man pritaria.

Kristoferis neištvėrė nesusijuokęs. Atrodo, Jesperis pagaliau rado būdą, kaip išpopuliarinti savo romaną.

– Kaip ir visi rašytojai aš manau, kad tik mano knyga yra nepaprastai svarbi, kaip visi rašytojai noriu, kad jūs perskaitytumėte tai, ką parašiau. Bet čia staiga iškyla milžiniška problema. Kaip galėčiau priversti jus pasirinkti būtent mano knygą? Patys matote, kad aš esu bjaurus. Nemoku gražiai pasirodyti nei populiarių laikraščių puslapiuose, nei televizijos pokalbiuose ant minkštos sofos. Nepažįstu jokių garsenybių Didžiojoje aikštėje. Velniškai gerai rašau, bet kalbėti man visai nesiseka, beje, todėl ir dabar skaitau iš anksto pasirašytą lapelį.

Jis pažvelgė žemyn į ekrano apačią, matyt, į minėtą lapelį.

– Taigi. Turiu dar priminti, kad knyga išeina kovo ketvirtą dieną, nepamirškite, kovo ketvirtą. *Nostalgija. Keistas įveikiamo liūdesio jausmas.* Užsirašykite. Gerai? O dabar grįžkime prie milžiniškos problemos.

Ekrano apačioje pasirodė lapelis.

– Kas metai Švedijoje išleidžiama apie keturis tūkstančius penkis šimtus knygų. Kaip galėčiau atkreipti jūsų dėmesį kaip tik į savo knygą? Yra tik vienas būdas. Kad informacijos priemonės kuo daugiau apie tai kalbėtų. O kaip aš jas galėčiau priversti?

Jesperis nutilo, lyg laukdamas, kad kas nors atsakys į jo klausimą. Paskui kalbėjo toliau.

– Kai kas mano, kad laikraščiai rašo apie tai, kas svarbu, kadangi jaučia pareigą jus apšviesti. Iš tikrųjų taip nėra. Dauguma laikraščių rašo tai, ką žmonės nori skaityti. Tai vienintelis tikras būdas priversti jus pirkti kaip tik jų laikraštį. Taigi jūs nustatote, apie ką norite būti informuojami, kokio pobūdžio naujienos jums svarbios, jūs viską laikote savo rankose. Kiekvieną kartą, kai išsitraukiate piniginę ir ką nors perkate, jūs sakote „sveiki" ir „valio" tam, ką perkate, ir tam, kas praturtėja iš jūsų kišenės. Peržiūrėjau laikraščių antraštes, kad suprasčiau, ką jūs mėgstate skaityti. Čia tuoj pat iškilo kita problema.

Jis vėl pažvelgė žemyn į savo lapelį.

– Aš ne žudikas ir ne sadistas, ne pedofilas, niekada nesu išprievartavęs senutės, nesu kankinęs vaikų, niekada nesidulkinau prieš televizijos kamerą, nedalyvavau jokioje muilo operoje, neturiu silikoninių krūtų, nedalyvavau grupiniuose prievartavimuose, nesu ekshibicionistas. Nevartoju net narkotikų. Esu paprasčiausias nevykėlis, na, bjaurus, tas tiesa, bet kas iš to? Kuo, po velnių, galėčiau būti jums įdomus, kad laikraščiai rašytų apie mano knygą? Kiek pagalvojau ir supratau. Turiu išplatinti šį filmą internete. Dabar jau žinau, kad

šis tinklalapis susilauks rekordinio lankytojų skaičiaus, o mano romaną minės visų Švedijos laikraščių antraštės, nes jūs mėgstate tokius dalykus. Kaip tik jūs, dabar žiūrintys į ekraną, parodėte man, koks geriausias būdas išgarsinti savo knygą. Kaip tik jūs, kuriuos pasiekė gandas ir kurie žinote, kas čia įvyks, ir vis dėlto įsijungėte šį tinklalapį ir žiūrite šį mėšlą.

Jo akys susiaurėjo, jis parodė į kamerą.

– Kaip tik tokiems kaip jūs parašiau savo knygą. Velniai jus tegriebia, jei pažiūrėję šį filmą jūs jos neskaitysite!

Jesperis nutilo ir atsilošė.

– Nepamirškite, kad darau jums paslaugą. Darau tai norėdamas jums priminti, ką pamiršote.

Jis pakėlė rankas prie kaklo.

– Vienintelė nesėkmė, galinti mane ištikti, būtų, jei, pavyzdžiui, koks nors kitas panašus įvykis išstumtų mano knygą iš pirmųjų antraščių, bet tikiuosi, kad to nebus.

Jis pagrabaliojo savo apykaklę, o kai atitraukė rankas, pasirodė, kad kaklas apjuostas plona plastmasine juosta, tokia, kokia naudojama užklijuoti supakuotas dėžes. Vienas galas įkištas pro mažą skylutę, o nedidelės iškarpos neleidžia kilpai prasiskėsti, kai ją patrauki.

– Taigi prisiminkite, *Nostalgija. Keistas įveikiamo liūdesio jausmas.* Pasirodys kovo ketvirtąją. Mano vardas – Jesperis Falkas. Dėkoju už dėmesį.

Jesperis patraukė juostą nenuleisdamas akių nuo kameros.

Kristoferis pašoko, kėdė nuvirto ant grindų.

Kamera pritraukė vaizdą. Plastmasinė juosta įsirėžė Jesperiui į kaklą. Jo žvilgsnis lyg lazerio spindulys perskrodė kameros lęšį ir įsmigo į žiūrovą. Kristoferis stovėjo lyg paralyžiaus ištiktas. Smegenys nenorėjo patikėti tuo, ką matė akys, viskas įvyko taip staiga. Jo rankos ėmė bėgioti po klaviatūrą, norėdamos nutraukti tai, kas vyksta. Stvėrė mobilųjį, surinko gerai žinomą numerį, bet išgirdo tik nesuprantamus garsus. Jesperio veidas ekrane persikreipė, ryžtingas žvilgsnis priblėso, akys sumirksėjo ir nukrypo į tą pusę, kur turėjo sėdėti žmogus su kauke. Kristoferis pravirko, tai, ką jis matė, buvo nepakeliama. Jesperis prašė jį pagalbos, norėjo pakalbėti apie savo nuogąstavimus prieš knygos pristatymą. Jis nesileido su juo į kalbas, iš pavydo nutraukė pokalbį telefonu. Net ir tada, kai Jesperis stovėjo prie jo durų, jo neįsileido. Jis užsidengė rankomis akis, užsimerkė, bet akys nenoromis atsivėrė ir jis pamatė Jesperio akyse mirties baimę, jo pirštus, veltui plėšiančius plastmasinę juostą nuo kaklo.

Kristoferiui iš gerklės išsiveržė nesulaikomas riksmas. Jis sklido iš vidaus, iki šiol tramdyta neviltis ištrūko į laisvę. Tuo pačiu metu Jesperio galva nusviro ir daugiau nebepakilo. Ekranas pajuodavo, viskas jau per vėlu.

Kristoferis nutilo.

Gatvėje pyptelėjo automobilis. Kaimynas valė kanalizacijos vamzdžius.

Sudužo vienintelis dalykas, kuris iki šiol buvo sveikas.

Nebesvarbu niekas, ką jis galvojo, ką jautė.

Keturi žingsniai iki knygų lentynos. Pirštai gerai prisimena, kaip reikia ištraukti kamštį iš konjako butelio.

Jis žūtbūt turi prašyti pasigailėjimo.

JANAS ERIKAS IŠGIRDO ATIDAROMAS DURIS ir nuskubėjo prie šaldytuvo paimti šampano butelio. Taurės jau stovėjo ant virtuvės stalo priešais kandeliabrą. Jis užbrėžė degtuką, norėjo uždegti žvakes. Laukė kelias valandas. Kai buvo išėjęs nupirkti šampano, Luisė, matyt, buvo parėjusi namo. Tai rodė tuščia ikrų tūtelė, numesta į kriauklę. Bet kai grįžo, butas buvo tuščias. Telefonu ji neatsiliepė.

Iš pradžių pagalvojo, ar tinka švęsti dabar, kai Alisė serga, bet jei nešvęs, gali daug ką prarasti. Šį kartą tegul dėmesio centre atsiduria jis, ne ji. Jis nenorėtų praleisti šios galimybės.

Jis nustebins Luisę ir Eleną šampanu ir putojančiu limonadu, papasakos apie savo puikią premiją. Gal pasiūlys joms kokią kelionę. Jis užkirs kelią tai sumaiščiai, kurią sukėlė Luisė savo ašaromis ir dvejonių kupinais žodžiais. Jis ir pats nustebo, kad tai jį smarkiai sukrėtė. Pasirodo, labai svarbūs tie dalykai, kuriuos laikai savaime suprantamais. Jie žūtbūt turi išlikti nepaliesti, jie yra pagrindas, į kurį jis gali atsiremti, prie kurio visada sugrįžta. Tai lyg skeletas, į kurį remiasi visa jo būtis, sąlyga, kad galėtų daryti visus kitus darbus. Visais įmanomais būdais jis turi išsaugoti jų trejetą, nors jo pastangos neapima viso jų bendro gyvenimo turinio. Jis išsisukinėjo nuo minties apie kai kurias vedybinio gyvenimo akimirkas.

Tokios mintys gali sužlugdyti jo ketinimus. Sekso santykiai su Luise vis vien būtų neįmanomas dalykas. Todėl svarbu, kad ir Elena dalyvautų šventėje. Jis pažvelgė į jos pamokų tvarkaraštį, priklijuotą prie šaldytuvo, ir pamatė, kad po pusvalandžio ji turėtų pareiti namo. Kas neįmanoma, tas ir neįvyks, kad ir kaip Luisė suprastų jo iniciatyvą.

Degdamas paskutinį dagtį jis pamatė, kad jo ranka dreba. Nervingumą būtų galėjęs įveikti keletu gurkšnių kokio kito gėrimo, bet sąmoningai to nedarė. Nors gerdavo dažniausiai ne namie, kartais jam atrodydavo, kad Luisė nujaučia, kiek jis išgeria. Bet dabar jie paragaus šampano, tai normalus, leistinas būdas švęsti.

Kai pažvelgė į ją, ji stovėjo tarpduryje kaip svetima.

Jis užgesino degtuką.

– Labas.

Jos žvilgsnis nuslydo pro jį. Perbėgo per jo šventiškai paruoštą stalą ir nukrypo kažkur už lango.

– Eikš, sėskis, turime kai ką atšvęsti.

Jis paėmė šampano butelį, nuvyniojo foliją ir pagalvojo, kad ji galėtų bent atsakyti į jo pasisveikinimą. Nuėmė vielos tinklelį, išsuko kamštį, pripylė taures tiek, kiek leido putos.

Ji nejudėdama tebelaukė tarpduryje, matyt, ją reikia paraginti.

Jis pakėlė taurę, kviesdamas ją artyn.

– Eikš.

Ji buvo kažkokia kitokia nei paprastai, jis negalėjo suprasti kodėl. Prabėgo trys dienos nuo tada, kai

matė ją nemiegančią. Tada jis paliko ją verkiančią prie stalo, kurį dabar buvo papuošęs šampanu ir degančiomis žvakėmis.

Jis priėjo artyn ir padavė jai taurę.

– Štai, paklausyk, laimėjau Šiaurės tarybos literatūros premiją. Premija pirmą kartą suteikiama ne rašytojui.

– Veltui.

Net ir tuo ji nė kiek nesidžiaugia. Jis tai aiškiai pamatė iš jos veido. Bet jis žino, kas gali ją sujaudinti, išjudinti.

– Premijos suma yra trys šimtai penkiasdešimt tūkstančių kronų. Daniškų, taigi dar daugiau negu švediškų. Nepasižiūrėjau, koks dabar daniškos kronos kursas.

Neišgėrusi ji pastatė taurę ant staliuko prie kriauklės. Ten sustojo atsukusi jam nugarą, ir staiga jos tylėjimas jį supykdė. Jis niekada nesusilaukia jos pritarimo. Ji niekada nepripažįsta, kai jis ką nors padaro gerai. Jis aria kaip jautis, bent retkarčiais juk nusipelno draugiško žodžio ar padrąsinimo. Jis taip stengėsi, ieškojo šampano, norėjo ją nudžiuginti. Bandė susitaikyti po ano bjauraus barnio, kuris įvyko dėl to, kad ji amžinai kuo nors nepatenkinta. Kaip visada to buvo negana. Užsispyrusi, nesutaikoma, šį kartą ji vėl verčia jį pataikauti jai.

– Maniau, kad tu apsidžiaugsi, norėjau pasiūlyti kur nors pakeliauti, bet, atrodo, to nepakanka, kaip visuomet.

Jis užsivertė taurę, įsipylė dar. Šampanas putodamas nutekėjo jam per ranką, jis piktai nusikratė

putas. Jos atsukta nugara varė jį iš proto. Jis užpūtė žvakes, nepridengdamas liepsnos ranka, ant stalo nutiško stearino lašai, kurie visada labai erzindavo Luisę, bet jis numojo į tai ranka. Tada pasiėmė butelį, išėjo į svetainę, atsisėdo ant sofos, vėl pašoko, nubėgo į savo darbo kambarį, koja užtrenkdamas duris, atsisėdo už rašomojo stalo, pastatęs šampano butelį tarp laiškų krūvų – Akselio Ragnerfeldo gerbėjų rašinių.

Jos neįmanoma patenkinti, tai jis turėjo numatyti iš anksto. Ji tarytum juodoji skylė, sugerianti ir sunaikinanti bet kokią teigiamą energiją.

Jis prisipylė taurę, nušluostė ranka ant ąžuolinio stalo pasiliejusį gėrimą. Ji atidarė duris nepasibeldusi, ryžtingu žingsniu perėjo kambarį ir atsisėdo jo minkštakrėslin. Jis pažvelgė į šalį, nenorėjo jai padėti, tegul dabar ji ką nors pasiūlo. Atsigėrė šampano. Šį kartą jis niekuo dėtas, turi teisę įsižeisti.

– Paprašiau Eleną šiąnakt pernakvoti pas draugę, mums su tavimi reikia pasikalbėti.

Per keletą sekundžių pyktis atlėgo, jos rimtas tonas pažadino nerimą. Nerimas išdavikiškai įslinko į jo vidų, pripildė jį tvankumos. Pažiūrėjęs į ją jis suprato, kad ji iš tikrųjų pasikeitusi. Veidas atviras, žvilgsnis tiesus, apsimetimo priedanga dingusi, lyg jos niekada ir nebuvo.

– Suprantu, kad dabar ne pats tinkamiausias metas, kai tu džiaugiesi premija ir tikriausiai labai nerimauji dėl Alisės, bet bus geriausia, jei viską iš karto pasakysiu.

Jis sulaikė kvapą.

– Noriu, kad mes išsiskirtume.

Grindyse atsivėrė bedugnė, nuo kryčio jam ėmė svaigti galva. Plaučiuose neliko oro lyg po smūgio į paširdžius. Ji sėdėjo rami, susikaupusi, lyg tai, ką pasakė, būtų pats paprasčiausias dalykas.

– Juk abu žinome, kad tai būtų vienintelė teisinga išeitis.

Labiausiai jį gąsdino jos ryžtas. Lyg viskas būtų jau seniai aptarta, nors jie to dar nė nebandė. Jis sukando dantis norėdamas nuslėpti paniką. Griebėsi fakto, į kurį bandė atsiremti, kai po pastarųjų dienų sąmyšio jo galvoje sukiojosi įvairiausios mintys. Ji nuo jo priklausoma. Be jo piniginės ji nepragyvens. Tiesą sakant, tik iki tos dienos, kai mirs jo tėvas, bet jei pasiseks, jis gali dar ilgai pagyventi. Ši aplinkybė buvo jo rimčiausias argumentas. Be to, ji nieko nežino.

Jis nusijuokė. Užkėlė alkūnes ant stalo, pasirėmė smakrą rankomis.

– Žiūrėk tu man. O kaip manai pragyventi? Juk neturi pinigų.

– Kaip nors išsiversiu. Pradėsiu dirbti, susigrąžinsiu tai, ką praradau, o pradžiai pasiimsiu paskolą studijoms. Vėliau galėsiu dirbti inžiniere.

Jis vos nepaspringo. Viskas jau apgalvota.

– O kur gyvensi?

– Kalbėjau su Filipa. Kol kas išsinuomosiu jos butą, o paskui pažiūrėsiu.

Viskas suplanuota už jo nugaros.

– Elena liks čia, jei nori žinoti!

– Galbūt. Jai jau dvylika metų, tokio amžiaus vaikai gali patys spręsti, su kuo gyvens po skyrybų.

Jis atsiduso jausdamas, kad tai išduoda jo silpnumą, pakėlė taurę, bet tuoj pastatė atgal, nes ranka drebėjo. Jie pasikeitė vaidmenimis. Tiek daug kartų taikiniu būdavo jis. Vikriai išsisukdavo nuo jos smūgių, nepasiduodavo jos išpuoliams. Šį kartą ji spinduliuoja pasitikėjimu. Jis ieško, ko nusitverti, norėtų pažeisti jos galią, įveikti jos pranašumą, perimti kontrolę į savo rankas. Bet susiduria su jos valios jėga. Niekas, kuo jis grasina, nepakeis jos sprendimo. Ji apsisprendė, ištrūko iš jo kontrolės lauko, ji nepasiekiama. Staiga pajuto, kaip išsigando. Ji nori jį palikti, palikti jį vieną.

– Tai neturi įvykti, visose santuokose pasitaiko problemų, bet mudu kartu galime jas išspręsti, Luise. Pažadu, jog pasikeisiu, jei nori, galiu nueiti pas tą gydytoją, pasakyk, ką nori, kad padaryčiau.

– Mielas Janai Erikai.

Ji pakreipė galvą, lyg kalbėdama su mažu vaiku.

– Ar nematai, kad mes tiesiog naikiname vienas kitą?

– Ne, aš to nematau. Juk negalime numesti šalin visko, ką turime, vien todėl, kad šiuo metu mums bloga nuotaika. Turime, po velnių, pakovoti, net jei tai ir sunku.

– Ar ne per ilgai mes jau kovojame?

Jis ieškojo, ką dar pasakyti, bet žodžių atsargos seko. Kokie keisti jos klausimai. Ji verčia jį maldauti. Ieškoti žodžių išreikšti tam, ką jis jaučia. Tai, ko ji nori, neįmanoma. O jis nori tik tiek, kad viskas liktų, kaip buvę. Viskas kaip visada. Kad jis galėtų rinktis.

– Juk mes turime dukterį!

– Elena visada liks mūsų duktė, net jei ir išsiskirsime. Atvirai kalbant, Janai Erikai, mes tik gyvename tuo pačiu adresu, tai ir viskas, kas mus jungia.

Ji patogiau atsisėdo minkštakrėslyje. Atsikrenkštė, tarytum tik dabar prisiminė.

– Skambino Lena, klausė tavęs. Nori, kad tu jai paskambintum.

Jos balse nesigirdėjo pykčio, tik dalykiška informacija.

– Kokia Lena?

– Lena iš Geteborgo.

Iš pradžių jis nesuprato, ką ji turi galvoje. Kiek prisimena, jis nepažįsta jokios Lenos iš Geteborgo. Paskui prisiminė, išsigando, paraudo.

– Nepažįstu jokios Lenos.

Bet jo žvilgsnis nuslydo siena, nors jis bandė žvelgti jai į akis.

Jei jis pasakydavo telefono numerį kuriai nors iš tų moterų, nors tai būdavo retai, tai pasakydavo savo mobiliojo numerį. Paskutinė atsargumo priemonė – sukeisti vieną ar kitą skaičių, kad būtų aišku, kaip mažai jos jam rūpi.

– Tai nesvarbu, Janai Erikai. Keista, bet aš netgi džiaugiuosi dėl tavęs.

Jos komentarai jį tiesiog stulbina.

– Ką? Tu iš tiesų tiki, kad aš turiu Geteborge kažkokią Leną?

– Taip, tikiu.

Jis net sušnypštė.

– Tikrai taip nėra, nė nenuvokiu, kas toji Lena galėtų būti. Matyt, viena iš tų, kurios klausėsi mano

paskaitos. Vadinasi, tu nori skirtis, kadangi manai, jog aš tau neištikimas?

– Ne, ne todėl.

Jis nesupranta, iš kur ji semiasi tos ramybės. Kaip gali sėdėti čia lyg niekur nieko, nebijodama tų didžiulių pasikeitimų, kuriuos rengiasi pradėti? Kažkas jai teikia stiprybės. Ir jis staiga suprato. Matyt, atsirado kitas. Kažkoks vyras taikosi užimti jo vietą ir ją kursto. Ji jau žino savo būsimą kelią. Kai ji sugriaus jų būtį, jai reikės tik žengti tiesiai pažymėta linija. Visi klaidžiojimai ir ieškojimai baigti, gresiančiai vienatvei užbėgta už akių, lieka tik pašalinti jį ir pakeisti geresniu modeliu.

– Aha, dabar viską supratau. Bandai viską suversti ant manęs ir kažkokios prakeiktos Lenos iš Geteborgo, o iš tikrųjų tu sutikai kitą!

Luisė nuleido akis. Paskui vėl pažvelgė į jį su šypsenėle. Šypsenėlė nebuvo nei pikta, nei išdidi, bet jos abejingumas varė jį iš proto.

– Prisipažink! Prisipažink, kad turi kitą!

– Ne, Erikai, kito aš neturiu.

Jis ja nepatikėjo. Žinojo, kad meluoja, nori pasirodyti geresnė, nei iš tikro yra. Ji kalbėjo toliau, atsakydama į jo pastaruosius žodžius.

– Bet jei nori žinoti, tikrai labai norėčiau turėti kitą.

Jis sugniaužė kumščius. Įsivaizdavo, kaip į jo teritoriją veržiasi kažkas svetimas. Jis beginklis, jis verčiamas stebėti šį įsiveržimą, negali apsiginti. Ateityje jis bus nepageidaujamas toje teritorijoje, kurią taip norėtų apginti.

– Tu esi ir visada būsi Elenos tėvas. Nenoriu tavęs nekęsti, Janai Erikai, bet pradėsiu nekęsti, jei liksiu čia. Šiandien buvau pas Alisę. Ir ką tu manai? Niekad nemačiau jos tokios linksmos kaip dabar, kai žino, jog netrukus mirs. Supratau, kad ir man gali taip atsitikti, nors to tikrai nenorėčiau. O tu kasdien daraisi vis panašesnis į savo tėvą.

Įžeidimas pataikė tiesiai jam į širdį. Jį užplūdęs pyktis turėjo užkimšti padarytą žaizdą. Kad tai, kas yra širdyje, neištekėtų ir jo nepaskandintų.

– Jei susitarsime dėl Elenos globos, tu galėsi su ja susitikti kas antrą savaitę. Pagaliau jums atsiras proga geriau pažinti vienas kitą.

Jam ėmė peršėti gerklę. Kažkokia bjaurastis sukaustė jo kalbos organus. Jis pastūmė kėdę ir pašoko ant kojų, išėjo iš kambario, prieškambaryje susirado kelioninį lagaminėlį. Nuėjęs į miegamąjį susidėjo po ranka pakliuvusius drabužius. Eidamas per svetainę įsidėjo keletą butelių, nežiūrėdamas, kas parašyta ant etikečių. Tik žiūrėjo, kad būtų kuo pilnesni.

Ji liko sėdėti jo darbo kambaryje. Eidamas prie laukujų durų pamatė jos kojas.

Laikydamas durų rankeną jis baigė pokalbį.

– Šiąnakt nakvosiu tėvų name. Kai rytoj grįšiu, kad tavęs čia nebūtų. Jei dar kas nors tave domina, kreipkis į mano advokatą.

KOKIĄ JIE TURI TEISĘ?

Kristoferis iš lentynos nubloškė ant žemės dar vieną metrą knygų.

Kokią jie turi teisę viską iš jo atimti?

Jis patraukė dar vieną gurkšnį iš butelio, bet tai jo nenuramino, panašiai kaip sena, paniekinta meilužė. Jesperio vaizdas degino jo akių tinklainę. Degino tarytum aitri rūgštis, kurios negalėjo nuplauti net toks nepakeičiamas dalykas kaip alkoholis.

Jis skambino Jesperio tėvams, ir jie patvirtino, kad Jesperis mirė. Prieš dvi dienas jie rado jį jo bute. Pranešta policijai, ieškomas kaukėtas vyras. Tik neaišku, kuo jis turėtų būti apkaltintas.

Dar metras knygų nulėkė ant grindų. Kai knygos baigėsi, jis nuvertė ir lentyną. Sunkiai alsuodamas apsižvalgė, ką dar galėtų suniokoti. Niekas neturi stovėti savo vietoje, nieko negalima palikti sveiko. Visos tos knygos po jo kojomis, jis taip stengėsi visas jas skaityti. Parašytos savimi patenkintų mokslininkų, norinčių jį apgauti, įrodyti, kad gyvenimas turi kažkokią logiką.

Jis pakėlė butelį prie lūpų. Išsiilgtas gėrimas nutekėjo į gerklę, bet vienintelis dalykas, kurį pajuto, buvo įkyrus zyzimas ausyse.

Jis atsisuko į rašomąjį stalą. Pamatė ekrane juodą filmo rėmą ir nubloškė kompiuterį ant grindų. Ekra-

nas užgeso, jis dar spyrė į jį koja, kad būtų tikras, jog ekranas niekada daugiau nenušvis.

Jesperio nėra.

Jesperis jį paliko.

Jesperis mirė nusinešdamas visa tai, ką jis reiškė Kristoferiui. Artumą, kurį jautė tik jam vienam.

Priešais langą tebestovėjo Šventosios Kotrynos bažnyčia. Medžių šakos tebebuvo prilipusios prie kamienų. Aplinkiniuose namuose langų stiklai neišdaužyti. Kažkas vaikštinėjo po kapines, tarytum dar būtų galima kvėpuoti šiuo oru. Tik jo bute aiškiai matyti, kokia katastrofa įvyko. Likęs pasaulis, matyt, pasirengęs gyventi toliau lyg niekur nieko.

Jo nebėra. Ir niekada nebebus. Niekas, ką jis ketino daryti, nebus padaryta. Jo įžvalgų protą galų gale įveikė cinizmas. Blogiui leista paimti viršų.

Išsekęs jis susmuko ant kėdės prie rašomojo stalo. Nukoręs į šalis rankas sėdėjo užmerktomis akimis, klausėsi savo alsavimo. Priverstinis kartojimasis. Jo išgyvenimo sąlyga. Paveldėtas instinktas saugoti savo gyvybę.

Su dėkingumu pajuto, jog tai artėja. Išsivadavimas, kai jo smegenys bus apsvaigintos. Kai tai, kas yra jis, nebepajėgs suvokti skausmo bedugnės. Kodėl žmonės negimsta tokie? Kraujas iš pat pradžių turėtų būti atskiestas keletu raminančių promilių. Gynybos sistema išjungta, siela maloniai ilsisi.

Ar išgyventi taip svarbu, ar tai atsveria visas kančias?

Jis patraukė dar gurkšnį iš butelio. Ant rašomojo stalo guli laiškas. Jis atsinešė jį iš prieškambario, kai

Jesperis dar buvo gyvas. Ištiesti ranką būtų tikras žygdarbis. Apskritai dar kuo nors domėtis. Siuntėja Marianė Folkeson. Jis praplėšė voką. Viduje lapelis ir dar vienas laiškas.

Radau tai Gerdos bute. Pasimatysime per laidotuves.
Su nuoširdžiais linkėjimais
Marianė

Baltas vokas su jo vardu. Įnoringa rašysena.

Perduoti po mano mirties.

Vangiais judesiais atplėšė voką ir pradėjo skaityti.

– NORIU PASKAMBINTI ELENAI IR VISKĄ PAPASAKOTI. Nes tu jai primeluosi, stengsies išaiškinti, kad tai mano kaltė!

– Aš visai neketinu to daryti. Janai Erikai, mielasis, neskambink jai šį vakarą. Negi tokius dalykus galima pranešti telefonu. Turime susėsti ir viską su ja aptarti.

– Niekad gyvenime! Nenoriu padėti tau teisinti tavo kvailus sprendimus. Turėsi pati už juos atsakyti.

– Mielasis Janai Erikai...

Bet jis jau buvo numetęs ragelį ir padarė taip, kaip grasino, paskambino į Elenos mobilųjį.

– Elena? Elena, čia tėtė. Skambinu tau norėdamas viską pasakyti, kol mama nespėjo tau primeluoti. Ji nusprendė, kad mes turime skirtis, ji ir aš, kad mes toliau nebegyvensime kartu namuose, ji sako, kad tu gyvensi vieną savaitę pas ją, kitą pas mane, bet aš norėčiau, kad tu gyventum su manimi. Mudu gyventume savo namuose, o ji tegul verčiasi kaip nori. Žinok, kad visa tai nusprendė tik ji, bandžiau ją perkalbėti, kad to nedarytų, bet ji galvoja tik apie save. O mudu turime laikytis kartu, tu ir aš, Elena.

Tai Luisės kaltė, kad Elena pradėjo verkti kalbėdama telefonu. Luisės kaltė, kad jis girtas ir lyg nerami dvasia vaikšto tamsoje po savo vaikystės namus.

Įjungė šildymą visu pajėgumu, bet tai nepadėjo įveikti šalčio, prasismelkiančio į jo kūną. Jis nenorėjo čia būti. Nenorėjo vaikščioti tarp tų atsiminimų, prilipusių prie namo sienų. Jis nekentė šių namų, nekentė kiekvienos jų dalies, kiekvienos vinies, kiekvieno lentgalio, neleidžiančio sienoms sugriūti. Namo atmosfera skverbėsi pro odą, lyg tulžis sklido jo kraujagyslėse. Jis norėjo ką nors sumušti, bet nieko nebuvo po ranka, norėjo rėkti, bet ką tuo išgąsdinsi?

Jis jai dar parodys! Nors ji ir suvedžiojo tėvą, paskatino įrašyti ją į savo testamentą, vis dėlto jis ir toliau tvarkys jo kultūrinį palikimą. Savo paskaitomis jis padidins honorarus, gudriai investuos į sąskaitas, kurių nepasieks jos godžios rankos, suras būdą, kad visos leidybinės teisės būtų perduotos jam. Jis pasistengs, kad jai tektų kuo mažiausia palikimo dalis, bus parengęs visus planus, kai tik senasis nevidonas pagaliau numirs. Luisės triumfas truks neilgai, greitai virs karčiu nusivylimu, kai pamatys, ką prarado.

Sustojo prie tėvo darbo kambario. Kaip paprastai žengdamas per slenkstį nervinosi. Nuo pat vaikystės įkalta taisyklė, kad čia jis peržengia draudžiamą ribą. Žvilgsnis nuslydo prie šviestuvo kablio, tada greitai nukrypo į kitą pusę. Anika irgi jį apvylė. Ji irgi viena iš tų, kurie jį paliko.

Jis pažvelgė į drabužinę. Čia jis tikisi rasti sprendimą. Neskelbti tekstai bus išleisti po Akselio Ragnerfeldo mirties. Pajamos atlygintų tą palikimo dalį, kurį pasiglemš Luisė.

Atidarė drabužinės duris. Iš ten padvelkė tamsa, jis pasiėmė žibintuvėlį, kurį buvo palikęs ant rašomojo stalo. Eidamas į drabužinę užkliuvo už juodo šiukšlių maišo. Jis piktai jį pastvėrė, grįžo į kambarį ir išpylė maišo turinį ant grindų. Ant kilimo pažiro popieriai, įvairūs spausdinti tekstai. Jis atsitūpė, bet prarado pusiausvyrą. Sėdėdamas ant grindų perbraukė ranka per visus tuos popierius ir pajuto šiokį tokį susidomėjimą, kai užčiuopė storą popierių pluoštą. Panašu į kūrinio rankraštį. Matyt, jo tėvui tai pasirodė per prasta, bet Jano Eriko akyse galėjo būti visai tinkama. Prie titulinio lapo prisegtas raštelis. Jis greitomis perbėgo akimis tekstą.

Akseli, prabėgusios valandos nebuvo vienatvės valandos, tu visada mano mintyse. Kadangi man sunku išeiti, siunčiu tau savo knygą, su dėkingumu priimsiu tavo išmintingą požiūrį į ją. Niekas daugiau jos neskaitė (manau, suprasi, kad visa tai išeina toli už Torgnio horizonto ribų). Mano tekstas ilgisi tik tavo gražių akių.

Tavo Halina

P. S. Be galo džiaugiuosi, kad mums pagaliau pavyko susitikti! H.

Jis nusikeikė. Vėl ta meilužė. Kur tik pasisuksi drabužinėje, visur pasirodo ji, lyg būtų išsinuomojusi čia vietą. Nesidomėdamas perleido ranka rašytus lapus per pirštus ir staiga sukluso išgirdęs kažkokį garsą. Ne namo viduje, o kažkur netoliese, ritmingi garsai. Jis padėjo rankraštį į šalį, atsikėlė nuo grindų.

Už lango buvo tamsu, jis greitai užgesino šviestuvą, kad galėtų geriau matyti. Tamsiame sode niekas nejudėjo. Pasiėmė kišeninį žibintuvėlį ir perėjo per tamsų kambarį. Pro kiekvieną langą žvalgėsi į sodą, bet nieko nepamatė, kas galėtų paaiškinti tuos garsus. Nieko nepamatė iš svetainės, nieko iš valgomojo nei iš virtuvės. Atidarė tarnaitės kambarėlį, kuriame kadaise gyveno Gerda, priėjo prie komodos ir žvilgtelėjo pro mažą apvalų langelį. Lauke kažkas sujudėjo. Toliau už pievelės prie krūmų juodas siluetas. Toje vietoje kadaise stovėjo šiltnamis, bet kai jis grįžo iš Jungtinių Valstijų, ten jau buvo plokštėmis grįsta aikštelė. Jis tyliai stovėjo laukdamas, kol akys pripras prie tamsos. Tik tada suprato, kas čia per garsas. Kastuvas atsimušdavo į akmenis, kažkas bandė nuversti plokštes į šoną.

Iš pradžių jis nieko nesuprato. Ką reiškia visa tai, ką jis mato? Kitą akimirką jį apėmė pyktis, kad kažkas ardo jų grįstą aikštelę. Jis įjungė žibintuvėlį, nukreipė šviesos pluoštą į tą judantį šešėlį. Juodas siluetas virto žmogumi, kuris, pajutęs šviesą, atsuko veidą. Janas Erikas pamatė, kas jis. Pamestinukas, Gerdos Person paveldėtojas.

Jis pradarė langą.

– Ką, po velnių, jūs ten darote?

Pamestinukas nieko neatsakė. Atsuko Janui Erikui nugarą ir ėmė kasti ten, kur pirma gulėjo plokštės.

– Klausykit, jei nenustosite, skambinsiu policijai!

Jokio atsako.

Janas Erikas užtrenkė langą, išėjo į prieškambarį, užsimovė batus, užsimetė striukę, pasitikrino, ar mobilusis kišenėje, jei prireiktų šauktis pagalbos. Jis įjungė kiemo apšvietimą, bet dėl to niekas nepasikeitė. Susierzinęs užtrenkė duris, klupinėdamas nusileido laiptais ir nuėjo per pievelę. Žibintuvėlio šviesa blykčiojo ant žemės, jis aplenkė krūmus ir nevalytas lysves, kol šviesa pasiekė duobę, kurią Kristoferis spėjo iškasti. Akmeninės plokštės gulėjo išmėtytos, ant viršaus žemių sluoksnis.

– Ką jūs čia išdarinėjate? Tai privati teritorija. Jei visko tuoj pat nesutvarkysite, skambinsiu policijai.

Kristoferis sušniurkštė nosimi, persibraukė ranka per veidą ir ėmė kasti toliau. Toks jo įžūlumas suerzino Janą Eriką, jis ištiesė ranką, norėdamas atimti kastuvą, bet Kristoferis nustūmė jo ranką.

– Ir tu visą laiką žinojai?

Janas Erikas nukreipė šviesą į jo veidą. Akys raudonos, užburkusios, per skruostus teka ašaros. Kristoferis prisidengė nuo akinančios šviesos, bet kasti nenustojo. Janas Erikas dar labiau sumišo. Absurdiška situacija, įsiveržėlis aiškiai nenormalus, Luisė nori skirtis, jo išgertas alkoholis – visa tai tapo sūkuriu, traukiančiu jį kažkur žemyn. Atrodo, pradėjo braškėti pati konstrukcija, laikanti jo protą. Jis nuleido žibintuvėlį ir staiga pajuto neapsakomą nuovargį.

Jis nieko nesuprato. Net nežinojo, ar nori suprasti. Ar nori žinoti, kodėl pamestinukas, kuriam Gerda Person paliko palikimą, kasa duobę jų sode?

Jis nenorėjo nieko žinoti.

Kristoferis sustojo ir išsitraukė iš kišenės sulankstytą popieriaus lapą. Virš duobės padavė jį Janui Erikui, kuris neturėjo jėgų pakelti rankos. Atrodė, kad jį užpuolė klastinga infekcija. Lėtinė liga, nuo kurios niekada nepasveiks.

Kristoferis pamojavo popieriumi.

– Skaityk!

Štai dabar ir paaiškės. Kad pamestinukas yra jo įbrolis, kad dar viena palikimo dalis atiteks kažkam, kas nė piršto nepajudino, kad jį užsitarnautų.

Bet kodėl jis kasa? Pabudęs įtarimas pasirodė jam visiškai nepagrįstas.

Popieriaus lapas degino pirštus. Kišeninio žibintuvėlio šviesoje išryškėjo įmantri Gerdos rašysena. Išraityta ant liniuoto popieriaus, panaši į meno kūrinį iš pirmo žvilgsnio atrodė visai nepavojinga. Bet jis suprato, kad po šia nekalta išore paslėptas siaubingas dalykas. Jei jis įsigilins į šių žodžių ir sakinių prasmę, kažkas bus neatitaisomai sugriauta.

Girdėdamas, kaip kastuvas rausia žemę, jis pradėjo skaityti.

Mielas Kristoferi,

Nežinau, ar gerai darau rašydama šį laišką, bet jaučiu tokius smarkius sąžinės priekaištus, kad neparašyti tau negaliu. Bandau bent ką nors padaryti, kad atitaisyčiau tai, ką kažkada patyriau ir buvau priversta padaryti. Prabėgo jau daug metų, bet nė vienos dienos negalėjau apie visa tai negalvoti, o dabar aš jau sena ir jaučiu, kad artėja mano gyvenimo pabaiga...

Kodėl jo akys seka eilutes, kurių jam visai nesinori skaityti? Kodėl smegenys suteikia prasmę žodžiams, kurių jis nenori suprasti? Sulig kiekvienu perskaitytu žodžiu kažkas negrįžtamai dingsta. Visus tuos metus paslaptis tyliai skverbėsi į jo sąmonę. Prisidengdami apgaulingu elgesiu tėvai leido jam susikurti savo vertybių pasaulį, savo būtį ant pagrindo, kuris iš tikrųjų neegzistuoja. Po paauksuota priedanga žiojėjo tik juoda skylė. Pačios jo egzistencijos šaknys – tik vaizduotės padarinys.

...kitą dieną po to siaubingo įvykio radau tave malkinėje. Ponia Ragnerfeld gulėjo lovoje prisigėrusi raminamųjų vaistų, todėl ji nieko nežinojo, o ponas Ragnerfeldas iš pradžių buvo visiškai sutrikęs, bet paskui liepė man važiuoti į miestą ir palikti tave, kur žmonės rastų. Nedrįsau jam pasipriešinti. Mačiau, kokie baisūs dalykai vyksta, bet nepajėgiau jų sukliudyti. Jaučiuosi labai kalta, bet aš užaugau tokiuose namuose, kur mane išmokė visada klausyti tų, kurie stovi aukščiau. Nekenčiu to žmogaus už viską, ką jis padarė ir ką privertė mane padaryti...

Viduje jis išgirdo kažkokį balsą. Kažkas sunkus ir neįveikiamas apgaubė jį, gynė nuo pavojaus. Gynybinė siena, kurios neįveiks jokie antpuoliai.

– Bet juk tai visiška beprotybė. Gerda senatvėje, matyt, neteko proto, tai kiekvienas gali suprasti. Juk iš visko matyti, kad laiškas rašytas visiškai nusenusios moters, tai ir pats galėtum suprasti. Ji pasakoja apie Akselį Ragnerfeldą tokius dalykus! Ar žinai, kas

jis toks? Turėtum suvokti, jog visiškai neįmanoma, kad jis būtų galėjęs taip padaryti!

Kristoferis nustojo kasti, nuo didelių pastangų buvo netekęs kvapo.

– Tai gal ir tavo sesuo nenusižudė?

– Ką?

– Ar viską perskaitei? Apie tai, kodėl ji nusižudė?

Jį persmelkė šaltis, suspaudė jam širdį. Praėjo kelios sekundės, tada jis nenoromis pervertė kitą puslapį.

– Mano sesuo žuvo automobilio katastrofoje!

...šalia pono Ragnerfeldo darbo kambario yra kamarėlė šluotoms ir visokioms valymo priemonėms. Iš jos galima girdėti viską, kas būdavo kalbama jo kambaryje, ir aš kartais slapta pasiklausydavau, nes man būdavo lengviau pakelti viską, kas vyko namuose, kai geriau apie tai žinodavau. Suprantu, kad tai peiktina, bet vis dėlto aš pasiklausydavau. Praėjus keliems mėnesiams, kai ponas Ragnerfeldas gavo Nobelio premiją, atėjo rašytojas Torgnis Venbergas. Kadangi žinojau, jog jis pažįsta tavo mamą, išsigandau, kad jis viską išsiaiškino ir kad mane taip pat gali apkaltinti, todėl klausiausi stovėdama kamarėlėje ir girdėjau, kaip...

Kristoferis suklupo ant kelių. Janas Erikas nukreipė žibintuvėlio šviesą į duobę ir pajuto, kaip visą jo kūną užliejo siaubas. Kristoferis atkasė tai, ko ieškojo. Gerdos žodžiai staiga tapo teisybe, jų niekada

nepaneigsi. Janas Erikas užgesino žibintuvėlį, kad iš akių išnyktų tai, ką pamatė duobėje.

– Uždek!

Kristoferis rėkė ne savo balsu.

– Sakau, uždek!

Janas Erikas įžiebė žibintuvėlį, išsigandęs, kad riksmą gali kas nors išgirsti.

Kristoferis ilgai sėdėjo ir sunkiai alsavo žiūrėdamas į juodą duobę. Kartkartėmis ranka nusišluostydavo nosį, ant skruostų silpnoje šviesoje blizgėjo ašaros.

– Tu niekada manęs neapleidai.

Janui Erikui norėjosi ko nors išgerti.

Kristoferis sunkiai atsistojo ant kojų.

– Ar žinai, kas yra nemirtingas?

Janas Erikas nieko neatsakė. Visa, kas iki šiol turėjo jam kokios nors reikšmės, staiga pasikeitė. Naujai susidariusios situacijos neįmanoma apžvelgti ir įvertinti.

– Tai toks žmogus, kuris sukuria ką nors nepaprasta. Prisiminimas apie jį lieka visiems laikams. Toks man atrodė Akselis Ragnerfeldas. Bet net jei man tektų mirti, vis tiek padarysiu taip, kad jis išliktų žmonių atmintyje niekšas, koks iš tikrųjų buvo.

Viduje Janas Erikas išgirdo savo balsą. Žodžius, kuriuos taip dažnai kartodavo prožektorių šviesoje. *Mano tėvas suprato, kad mūsų veiksmai yra tarytum mūsų vaikai, jie gyvena toliau nepriklausomai nuo mūsų valios, jie veikia toliau... Jozefas Šulcas ir mano tėvas priklauso tai mažumai, kuri supranta,*

kad atlyginimas už gerą darbą yra tai, kad tą darbą padarai.

Visos jo paskaitos baigtos. Niekada daugiau nestovės scenoje klausydamas plojimų. Niekas nepažvelgs į jį su pagarba, kai jis ištars savo pavardę. Nuo šiol toji pavardė bus jam tarytum žaizda. Niekada negaus Šiaurės tarybos literatūros premijos. Luisė niekada nesigailės, kad jį paliko.

Iš jo atimta viskas.

Kristoferis išplėšė laišką Janui Erikui iš rankų. Dar kartą žvilgtelėjęs į duobę, jis nuėjo vartelių link.

– Palauk!

Kristoferis nesustojo.

– Betgi luktelėk, juk galime valandėlę pasikalbėti.

Jis buvo nekaltas, bet jam teks pakelti visą bausmę.

– Galiu tau sumokėti, tris šimtus penkiasdešimt tūkstančių kronų. Daniškų.

Kristoferis staiga stabtelėjo ir atsigręžė. Janas Erikas negalėjo įžvelgti jo veido, bet nedidelė viltis užgeso, kai išgirdo Kristoferio atsakymą.

– Tfu, kad tave velnias!

Jis nuėjo prie vartelių, jo rankoje baltavo grėsmingas popierius, plazdėjo vėjyje. Iš jo Gerdos žodžiai pasklis kaip žiedadulkės ore.

Janas Erikas nespėjo pagalvoti. Nieko negalvojo, kai pasilenkė ir kai jo ranka griebė kastuvo kotą. Kai jo kojos pradėjo bėgti, vytis. Net ir tada, kai stovėjo už kelių metrų nuo vartelių, žiūrėdamas į nejudantį kūną ant žvyruoto tako. Vienintelis dalykas, kurį

suvokė, buvo nuostaba. Gatvės žibinto šviesa krito jam ant rankų, laikančių kastuvą, ir jis stebėjosi, kad tai jo rankos. Jos pakluso instinktui, senam kaip pati žmonija, poreikiui žudyti ir apginti tai, kas yra mano.

Kažkur giliai širdyje jis nešiojosi šį instinktą pats to nežinodamas.

Jam taip ilgai teko kovoti už tą truputį, kurį pavyko pasiekti.

Gyvenimas šlovinamo žmogaus šešėlyje.

Dėl to trupučio jis buvo pasirengęs žudyti.

Duobė buvo jau iškasta. Žemė išpurenta tų, kurie pirma jo čia palaidojo lavoną.

Po trisdešimt vienerių metų likimas lėmė, kad kita karta šią vietą paverstų šeimos kapu.

PUIKI YRA ŽEMĖ, puikus Viešpaties dangus, graži sielos kelionė į pažadėtąją karalystę. Su giesme lūpose žengiame per nuostabius žemės kraštus į amžinąją buveinę.

Marianė Folkeson viena sėdėjo bažnyčios suole, rankose laikydama giesmyną. Giesmę ji mokėjo atmintinai, ją dabar taip dažnai gieda per laidotuves. Iškilmingi vargonų garsai aidėjo tarp akmeninių sienų, čia nėra nieko, kas prislopintų jų skardenimą. Nieko, be jos pačios, kunigo, kantoriaus ir laidotuvių biuro darbuotojo. Nėra nei Kristoferio Sandeblomo, nei ko nors iš Ragnerfeldų šeimos, nei Torgnio Venbergo.

Gerda Person iškeliaus į amžino poilsio vietą tokia pat vieniša, kokia, regis, buvo ir gyvenime.

Laikai ateina, laikai išeina, viena karta pakeičia kitą. Niekada netyla dangiški garsai, kai siela su džiaugsmu gieda.

Ji žiūrėjo į baltą karstą, papuoštą rožėmis, kaip siūlė Janas Erikas Ragnerfeldas. Jokio ypatingo prašmatnumo, bet gėlininkas kaip paprastai pasidarbavo nuoširdžiai. Kruvinai raudona spalva, įrėminta žalių atspalvių, teikė vaizdui iškilmingumo, švelnino nesėkmės jausmą.

Prieš pat suskambant bažnyčios varpams, prieš uždarant duris, ji išėjo ant bažnyčios laiptų ir paskambino Kristoferiui Sandeblomui. Niekas neatsiliepė. Ji negalėjo suprasti, ar jo nusistatymą pakeitė laiškas, gautas iš Gerdos, ar dėl to jis nenorėjo ateiti. Jai buvo smalsu, kas gi parašyta tame laiške, ar jis paaiškino, kodėl Gerda parašė tokį testamentą, laiškas nedavė jai ramybės nuo tada, kai įmetė jį į pašto dėžutę.

Nusivylusi, kad niekas nepanorėjo ateiti, ji atsisėdo pačiame priekyje ir davė jaunam kunigui ženklą, kad, deja, daugiau laukti nėra ko.

Džiaukis žmogau, Išganytojas atėjo. Žemei Viešpats siunčia taiką.

Vargonų gausmas nutilo. Kunigas priėjo ir atsistojo šalia karsto.

– Vardan Dievo Tėvo, ir Sūnaus, ir Šventosios Dvasios.

Marianė išgirdo, kaip ant vargonų sujudėjo kantorius. Tuščioje bažnyčioje visi garsai tokie ryškūs, tai ją nuteikė dar liūdniau. Priešais ją kunigas išskleidė popieriaus lapą, kurį ji buvo jam įdavusi. Trumpa informacija apie Gerdą. Ji surašė tą truputį, kurį jai pavyko sužinoti, bet tikėjosi, kad kunigas vis dėlto pasakys tinkamą pamokslėlį. Ji padarė viską, ko reikalavo pareiga, gal net truputį daugiau, bet vis dėlto jautė, kad to nepakanka.

Kunigas pakėlė akis nuo lapo ir prabilo.

– Šiandien susirinkome atsisveikinti su Gerda Ana Person, kuri paliko mus du tūkstančiai šeštųjų

metų spalio ketvirtą dieną. Baigėsi jos netrumpas gyvenimas, pasaulyje per tą laiką įvyko daug įvykių. Praėjo devyniasdešimt dveji metai nuo tada, kai Gerda tūkstantis devyni šimtai keturioliktais metais gimė Borgholme, Elando saloje. Šešerius metus ji lankė mokyklą, o tada, būdama trylikos metų, stojo tarnauti vienoje šeimoje Kalmaro mieste. Po ketverių metų ji persikėlė į Stokholmą ir liko čia iki pat savo gyvenimo pabaigos. Visą savo gyvenimą ji dirbo tarnaite įvairiose šeimose Stokholme ir aplink Stokholmą. Ilgiausiai tarnavo pas garsų rašytoją Akselį Ragnerfeldą, jo šeimoje. Čia ji darbavosi iki tūkstantis devyni šimtai aštuoniasdešimt pirmųjų metų, kai išėjo į pensiją.

Kunigas nuleido popieriaus lapą ir įdėjo jį tarp rankoje laikomos Biblijos lapų. Marianė sukiojo rankose rožę, kurią ketino padėti ant Gerdos karsto, ir galvojo, kad kunigas pasakys ką nors daugiau. Kad jis pasistengs dėl Gerdos atminimo. Ji jau buvo prarandanti viltį, kai kunigas peržvelgė tuščius suolus ir pradėjo kalbėti taip, lyg bažnyčia būtų pilnutėlė.

– Kai įsivaizduojame Gerdos gyvenimą, galime greitai pasiduoti išankstinėms nuomonėms. Prisipažinsiu, ir man taip atsitiko, kai rengiausi šioms laidotuvėms. Mūsų laikų požiūriu iš pirmo žvilgsnio nerasime nieko, ko galėtume pavydėti, nieko, ko linkėtume sau ar savo vaikams, priešingai, Gerdos gyvenimas atrodo monotoniškas ir labai sunkus. Tačiau ką mes iš tikrųjų žinome apie žmogaus gyvenimą? Kokia buvo jos kasdienybė? Kokį skausmą ir kokius džiaugsmus ji patyrė? Kokių ji turėjo svajonių, ko-

kios išsipildė, kokios ne? Mes nedaug žinome apie Gerdos gyvenimą, išskyrus tai, kad ji jau priklauso tiems, kurie žino atsakymą į amžiną gyvenimo mįslę. Paklauskime save, ar ji gali mus ko nors pamokyti primindama, jog kiekvienas gyvenimas baigiasi.

Marianė atsilošė į suolo atramą. Jis suprato, jis taip pat mano, jog reikia pagerbti Gerdą bent šia paskutine proga.

– Mūsų dienomis dažnai kalbama apie laimę. Apie ją rašomos knygos, rengiami kursai, kai kas iš mūsų net bando jos nusipirkti. Pajusti laimę yra tarytum mūsų teisė, ir mes vaikomės jos manydami, kad ją radę rasime visų mūsų problemų sprendimą. Nebūti laimingam atrodo tarytum nelaimė. Bet kas iš tikrųjų yra laimė? Ar įmanoma būti laimingam kiekvieną minutę, diena po dienos, metai po metų? Ar apskritai verta to siekti? Kaip galėtume pažinti savo laimę, jei niekada nebūtume patyrę skausmo? Kartais man atrodo, kad mūsų troškimas šiandien rasti laimę yra mūsų didžiulė kančios baimė. Gal mes pamiršome tai, ko galima pasimokyti iš mūsų pačių tamsos laikotarpių? Ar ne iš tos tamsos mes po truputį pradedame suprasti žvaigždžių šviesą? Gilumoje suprasti, kas iš tikrųjų yra toji laimė, kurios taip aršiai vaikomės. Gyvenimas be skausmo – tai kaip simfoninis orkestras be kontrabosų. Ar yra bent vienas žmogus, kuris nemeluodamas galėtų pasakyti, jog visada buvo laimingas? Niekada tokio nesu sutikęs. Bet esu sutikęs iš pažiūros laimingų žmonių, kurie tvirtino, jog jie esą patenkinti. Atsiverčiau Nacionalinę enciklopediją, joje ši sąvoka aprašoma kaip

jausmas, kai žmogus pasiekia arba priartėja prie to, ko galima protingai trokšti. Skaitydamas pagalvojau, kad galbūt mes pasiklydome vaikydamiesi laimę, kad turėtume stengtis pasijusti tik patenkinti. Daug kas ragina mus tikėti, kad į laimę veda akimirkos susižavėjimas, ekstatiškas jausmų svaigulys, bet gal iš tikrųjų laimė yra būdas nusiraminti ir būti patenkintiems tuo, ką turime?

Jis atsigręžė į karstą.

– Ką jautei tu, Gerda, mes niekuomet nesužinosime. Žinome tik tiek, kad tu gyvenai savo gyvenimą ir kiek įmanydama geriau dirbai savo darbus remdamasi tomis galimybėmis, kokias turėjai. Dėkoju tau, kad privertei mane apmąstyti visus tuos dalykus, kai rašiau šį atsisveikinimo žodį.

Marianė nusišypsojo. Kai jų žvilgsniai susitiko, ji linktelėjo galvą nuoširdžiai jam dėkodama. Jis atsakė jai šypsena ir nuėjo prie karsto galvūgalio, kur paėmė truputį žemių.

– Iš dulkių esi sutverta ir vėl pavirsi dulkėmis.

Ji matė, kaip jis tris kartus užbėrė žemės, ir žinojo, kad jie padarė, ką galėjo.

Gerdos buto raktas gulėjo voke su pamušalu. Jis buvo įdėtas į Marianės rankinę, kadangi ji ketino kartu su Kristoferiu Sandeblomu nueiti tenai, kai baigsis laidotuvių apeigos. Dabar, ant bažnyčios laiptų, ją vėl apniko abejonės, ji dar kartą surinko jo mobiliojo numerį. Po pirmojo signalo įsijungė atsakiklis, ji paprašė jį duoti jai žinią apie save. Butą reikėjo iškraustyti, ir ji nusprendė pradėti darbą nelaukdama,

kol jis ateis ir viską apžiūrės. Jei ji ras ką nors, kas galėtų jį dominti, kol kas atidės į šalį.

Priėjusi metro laiptus, ji įėjo į Spaudos agentūrą nusipirkti maisto. Buvo jau gerokai po pietų, ji jautėsi neblogai, žinojo, kad galės ką nors suvalgyti. Vakarinių laikraščių antraštės priminė jai Ragnerfeldų šeimą, ji vėl pyktelėjo, kad bažnyčia per laidotuves buvo tuščia. Gerdos mirtis buvo toks nereikšmingas dalykas, kad visa kita jiems pasirodė svarbiau. Net Janas Erikas, iš pradžių rodęs nemažą dėmesį, nerado laiko ateiti.

Ji nusipirko sumuštinį, truputį vaisių, paskui jos žvilgsnis nuslydo į rėksmingas antraštes, kurių negalėjai nepamatyti.

RAŠYTOJAS NUFILMAVO savo SAVIŽUDYBĘ Filmas paleistas internetu

Prieškambaryje ji nusivilko viršutinius drabužius ir atsiduso pamačiusi, kiek daug darbo jos laukia. Reikėjo nuspręsti, ką daryti su Gerdos daiktais, kas yra vertinga, ką galima išmesti. Ji nusprendė pradėti miegamajame nuo drabužių spintos. Kas sveika ir švaru, atiteks labdarai, visa kita pateks į šiukšlių konteinerį.

Pirmoji spinta buvo pilna drabužių, ji peržiūrinėjo juos po vieną ir kaip sugebėdama skirstė. Juodas šiukšlių maišas netrukus buvo pilnas, tik vienas paltas pakliuvo į kartoninę dėžę ir atiteks labdarai. Kita spinta buvo pilna rankšluosčių ir gerai išlygintų lovos baltinių. Jie buvo sukrauti lygiomis krūvelėmis, tik keletas pateko į labdaros dėžę.

Šluostydama viršutinę lentyną ji juos ir aptiko. Kiek toliau nuo krašto gulėjo keli sąsiuviniai juodais viršeliais. Net nepažiūrėjusi ji suprato, kas čia galėtų būti. Pirmasis dienoraščio įrašas darytas 1956 metų rugpjūčio ketvirtą. Ji nulipo nuo kėdės. Gailėjosi, kad nerado jų prieš laidotuves, gal tai būtų palengvinę artimųjų paiešką.

Stovėdama Gerdos miegamajame su visomis jos gyvenimo paslaptimis rankose ji klausė save, ar turi teisę. Ko norėtų pati, jei rašytų dienoraštį ir kas nors jį rastų po jos mirties? Susimąsčiusi padėjo sąsiuvinius ant naktinio stalelio ir grįžo prie spintų. Juodi užrašų

sąsiuviniai jai už nugaros traukė tarytum magnetas, ji išsiblaškiusi kilnojo vieną drabužį po kito. Gerdos nuosavybės paveldėtojas net nepasirodė laidotuvėse, ar galima įsivaizduoti, kad jam būtų įdomu visa tai skaityti? Jei Gerda būtų nenorėjusi, kad kas juos skaitytų, būtų išmetusi. Jei būtų rašiusi juos kokiam nors konkrečiam asmeniui, būtų palikusi lapelį, kaip padarė su laišku Kristoferiui Sandeblomui. Vadinasi, dabar tik Marianei įdomu sužinoti, kaip prabėgo Gerdos Person gyvenimas. Dar kartą paklausė save, ko norėtų ji pati. Atsakymas atėjo greitai. Tą dieną, kai ji mirtų, tokie dalykai jai neberūpėtų. Likusieji gyvi tegul daro, kaip jiems atrodo geriau.

Taip nusprendusi ji padėjo drabužius į šalį, pasiėmė dienoraščius, nuėjo į virtuvę ir atsisėdusi prie Gerdos stalo pradėjo skaityti.

SIAURAS MĖNULIO ŠVIESOS PLUOŠTAS prasiskverbė pro užtrauktas užuolaidas į Akselio kambarį. Jie paguldė jį ant nugaros, jo akys galėjo sekti, kaip mėnulio šviesa slenka lubomis.

Ką norėtų išvysti tavo akys, kai žinai, kad tai paskutinis dalykas, kurį matai? To jis klausė savo pirmajame romane, kai nuo dabartinės valandos jį skyrė saugus nuotolis.

Nors durys uždarytos, tai be garso prasmuko į jo kambarį. Jis su dėkingumu pajuto, jog šalia yra tai, ko jis taip ilgėjosi. Pagaliau atėjo išvaduoti jo iš kalėjimo. Jis sėdėjo visą popietę, susijaudinęs laukė, jautė, kad tai turi įvykti.

Paskui diena pakrypo vakarop, iš lėto atslinko prieblanda. Bet kai kambaryje darėsi tamsiau, jo nerimas didėjo. Nerimas sumišo su baime, sustiprėjo nuojauta. Jį apėmė didžiulė baimė. Manė galėsiąs pasidžiaugti malone, bet ji virto išnykimo grėsme, įspėjimu, kad jo laukia chaosas ir suirimas.

Kai slaugytojai kėlė jį į lovą, jis norėjo jiems šaukti, kad neišeitų, kad nepaliktų jo vieno su tuo, kas tyko tamsiuose kampuose. Nieko nenujausdami jie apklojo jį, versdami klausytis jų nerūpestingų kalbų. Matė, kaip jie išeina. Jie paliko jį vieną su jo neviltimi.

Jis nenori mirti. Jis dar ir nepasirengęs. Penkerius metus jis šaukėsi, o kai ji atėjo, pamatė, jog dar nėra pasirengęs. Susidūręs akis į akį su tuo, kas neišvengiama, jis matė priešais save ne mirtį, o save patį.

Kvėpuoti darėsi vis sunkiau, krūtinės ląstą slėgė didžiulė našta. Kūnas su pirmaprade jėga kovojo stengdamasis išlaikyti gyvybę, nenorėjo jos paleisti. Kažkur toliau spėjo esant raudoną pagalbos signalo mygtuką. Nepasiekiamas ryšys su tuo, kas galėtų ateiti į pagalbą.

Krūtinė darėsi vis sunkesnė, kambaryje tvyrojo slogus kvapas. Jis matė tik kažkokius kontūrus, bet nebežinojo kieno.

Norėjo šaukti Alisę, prašyti, kad ji ateitų ir jį išgelbėtų. Bet ji sėdėjo toli nuo jo prie rašomojo stalo, nugara į jį, ir jo nematė. Girdėjo, kaip tarška jos rašomoji mašinėlė, norėjo prieiti prie jos, nosimi atsiremti jai į pakaušį, įkvėpti jos kvapo.

Jis krito žemyn, vis greičiau, greičiau, paralyžiuotomis rankomis negalėjo nuo nieko apsiginti. Kas galėtų jį paguosti, pasakyti, kad gyvenimas, kurį nugyveno, ir mirtis, kurios eina pasitikti, turi prasmę, aiškų tikslą? Jis norėtų palikti gyvenimą, pajutęs pilnatvę, ne tiesiog iš jo pabėgti. Išmestas iš ten, kur buvo pasislėpęs, bejėgiškai krito girdėdamas kuždančius balsus. Pro šalį slinko visi įvykiai, pro kuriuos jis visada prabėgdavo tylomis.

Jam darėsi šalta, norėjo, kad kas nors jį sušildytų.

Tik dabar suprato, kad mirtis – tai kažkas rimta. Kad visi keliai veda tolyn nuo to, ką pažinojo pojūčiai. Jo mintys bėgo per visas buvusio gyvenimo valandas,

norėjo rasti kokį nors prisiminimą, kuris nuvytų jo išgąstį.

Jo šlovė pasklido po visą pasaulį. Jis spaudė rankas karaliams ir prezidentams. Tapo nemirtingas, užėmė tvirtą vietą istorijoje.

Kokia iš to nauda? Jo laukia tik išnykimas.

Visame pasaulyje juo žavėjosi svetimi žmonės, bet nė vienas negali jo paguosti.

Ko jis visą laiką ieškojo?

Kai jo krūtinė įdubo ir širdis sustojo, nuaidėjo paskutinis klausimas.

Kam man visa ta garbė?

Pro šakų raizgalynę prasiskverbė saulės spindulys ir jį apakino. Jis guli ant mažo žolynėlio po obelimi. Girdi ramius tėvo kūjo dūžius. Motina triūsia sode kiek toliau nuo jo.

Jis grįžo namo, į *Rojaus* šalį.

Į laimingiausias savo gyvenimo valandas.

UAB „Baltų lankų“ leidyba
Kęstučio g. 10, LT-08116 Vilnius
leidykla@baltoslankos.lt
www.baltoslankos.lt

Spausdino spaustuvė
PRINT IT
Gamyklos g. 27, LT-96155 Gargždai
info@print-it.eu
Tiražas 3000 egz.

© Elena Krasowski

Gerda Person tris dienas išgulėjo mirusi, kol jos kūną aptiko vienišais žmonėmis besirūpinančios namų tarnybos darbuotojos. Iš pirmo žvilgsnio viskas atrodė gana įprastai: tvarkingas butas, vyresnio amžiaus žmonių naudojami daiktai... Tačiau tai, kas buvo rasta šaldytuve, pribloškė: pačiame šaldymo kameros gale – Nobelio premijos laureato Akselio Ragnefeldo knygos, sudėtos į plastikinį maišelį. Kiekvienoje knygoje ranka įrašyta dedikacija mirusiai moteriai, dauguma puslapių perbraukti storu raudonu rašikliu...

Kas galėjo sieti Gerdą Person ir Švedijos kultūros pasaulyje garsų rašytoją? Kodėl jis beveik niekada neduodavo interviu ir niekas negalėjo prisiminti nė vienos jo asmeninio gyvenimo smulkmenos? Tai klausimai, kuriais prasideda paini ir intriguojanti istorija. Raktas į tamsiausias Ragnefeldų šeimos paslaptis.

Šešėlis – penktoji garsios švedų detektyvų meistrės **Karinos Alvtegen** (Karin Alvtegen, gim. 1965) knyga, kuri papildo gausią „Baltų lankų“ leidyklos „Savaitgalio detektyvo“ seriją.

ISBN 978-9955-23-212-4

www.baltoslankos.lt